

Regula honestatis moralis seu tractatus theologicus tripartitus de regula moraliter agendi

In Duos Item Libros Dividitur: In priori potissima fundamenta, & principia moderni Probabilismi intrinseca exactè, & accuratè examinata multipliciter evertuntur, & non esse verè principia, ... In posteriori verò eundem cum modernis Decretis Pontificiis multiplici arguento ... ubi multa de ultimi ...

**Camargo, Ignacio de
[S.I.], 1702**

Controversia IV. Utrum in conficiendis, ministrandisve Sacramentis, in adhibendis corporum medicinis, in bellis inferendis, & in aliis materiis consimilibus, eâdem, an diversâ, agendi regulâ utendum ...

[urn:nbn:de:hbz:466:1-94767](#)

evasionibus omnibus Recentiorum, atque disparitatibus latè præclusis.

214. Hæc adeò inefficacia, nisi contra se ipsum, opponit novus Probabilismi vindex contra præmissum argumentum nostrum. Quibus sub-jungit etiam mirabilē illum di-scursum, quo utetur alter Recen-tior, quem refellimus supra, de ta-cita videlicet approbatione sententiæ benignæ, quam colligere licet ex damnatione expressa hujus secundi articuli, & aliorum, juxta regulam illam, *Exceptio firmat regulam. &c.* Sed de discursu isto nimis vulgari, & inconsiderato satis ibidem diximus, neque decet, ut diutius eidem im-moremur.

215. Hic igitur parumper di-

Sap. con-
trov. 2.2.4.
f.2.

mittamus novum hunc Magistrum, quem satis sit fecisse cognosci, quemque in decursu Operis cognoscendum intimius dabimus: ut accedamus ad expediendam ingentem illam diffi-cultatem oppositam ad finem præcedentis articuli, quam ipse quoque Lapidarius opponit, ut probet abso-lutè, non unā, & eandem agendi regulam, sed diversam, ac specialem, à nobis etiam esse tradendam, quoad praxim opinionis probabilis, quo-ties ex tali praxi præter periculum violandi legem imminet etiam spe-ciale periculum inferendi proximo-damnum spirituale, vel temporale; signanter vero in Sanctis Ecclesiæ Sacramentis administrandis, & ad-hibendis corporum medicinis.

C O N T R O V E R S I A Q U A R T A.

Utrum in conficiendis, ministrandisve Sacramentis, in adhiben-dis corporum medicinis, in bellis inferendis, & in aliis materiis consimilibus, eadem, an diversa, agendi regulæ uten-dum sit? Ubi moderni Probabilismi falsitas multipliciter denuò convincitur.

Nisi principia, fundamentaque, quibus innititur doctrina nostra, adeò forent solida, ac firma, ut de abso-luta eorum veritate nihil formidare possimus, haud mediocriter nobis timenda esset hujus controversiae decisio. Nec tamen fateor penitus timore vacat, ne forte in-usu, & applicatione eorumdem certorum principiorum deflectat aliquatenus nostra tenuitas à recto tramite veritatis, quam sincerissimè investigamus: optaremusque vehementer aliorum prudentiorum, ac sapientiorum, in re-ista gravissima vestigia premere, potius quam alicui praetire. Sed nemo, quem sciam, ex nostræ sententiæ Doctoribus difficultatem istam, ut prænotavimus, exactè adhuc expedire tentavit, quod non modico nobis timori est. Verùm, cùm propter dicta ad finem articuli quinti proximè præcedentis controver-siae, pedem referre nobis minimè liceat, tentabimus pro modulo nostro diffi-cultatem hanc expedire, quam maxima possimus soliditate, ac perspicuitate doctrinæ, parati à peritioribus facile corrigi, etiam cum actione gratia-rum, ubi nos aliquatenus defecisse, aut deceptos esse monstraverint.

Pro solidiori vero difficultatis resolutione, & faciliori dicendorum cap-tu, quædam præmittere, ac statuere ex certis, & communibus apud omnes solidæ Theologiae principijs, operæ pretium nobis visum est, quæ, pro uni-versa doctrina morum, magni quoque momenti erunt.

AR.

ARTICULUS I.

Pro resolutione questionis nonnulla prænotantur, & exponuntur.

§. I.

Unde, ut à fundamento, & à prima radice, oriatur obligatio universalis fugiendi actionem moraliter malam? Ubi quid malitia formalis?

2. **Q**uoniam nostrum hoc Opus (quod nō semel jam admoneuimus) ut potè versans argumentum commune, & ad Christianos omnes spectans, omnibus, si fieri possit, præsertim animarum rectoribus, cuperemus esse communne, & quod majori saltim ex parte, percipi ab illis, & intelligi posset; ubique, sed præsertim in rebus majoris momenti, operam, quantum possumus, damus, ut subtilitatem, rigoremque scholasticum, quem suo jure materia postulat, sic moderemur, atque temperemus, ut nec doctrinæ soliditatem, exætiamque proprietatem verborum, nec intentiam styli facilitatem, perspicuitatemque corrumpamus. Idcirco in magna hujus difficultatis resolutione, quam exponendam modò suscipimus, queque totius ferè nostri Tractatus disputationem, quantum assequi possumus, operosissimam, subtilissimam, profundissimamque depositis, prædictam diligentiam, & curam, specialiter necessariam, speciali quoque attentione, quantum sit fas, ad libere conabimur.

3. Principio ergo statuendum est, teneri nos ubique, ac in omni eventu, vitare actionem moraliter malam. Quod adeò certum, & evidens est, ut sit principium moralis Philosophiae primum, & omnium generalissimum, quod nemo unquam finitur ignorare, etiam si verbis illis clarissimis, *Declina à malo, & fac bonum*, expressum non esset à Deo; nihil etenim priùs naturalis

finderesis cuique dictat, quām bonum esse amandum, malum verò fugiendum. Immo nihil omnino malum foret, nisi vitari semper deberet, cum ideo malum aliquid sit, quia fieri à nobis non debuit.

Unde autem oriatur, ut à prima radice, ac fundamento, tanta hæc in hominibus, & tam universalis obligatio, et si diversis vocibus exponatur à Theologis, res tamen ipsa eadem semper est, nec ulla potest esse dissensio, nisi de modo tantum loquendi, ut liquidum post pauca faciemus.

4. Ut ergo vocibus amandatis, rem ipsam exponamus, supponimus, actionem dici moraliter malam per respectum ad regulam moralis honestatis, à qua talis actio recedit, & cui proinde opponitur, ac contrariatur, cum operans deberet eidem conformari in operando, per actionem oppositam honestam positivè, vel saltē negativè. Utique regula recti, & obliqui (quod in moralibus est bonum, & malum) una, & eadem est, ut sápè Philosophus docet, diverso modo considerata. Nempè actio recta, sive bona moraliter, respicit regulam per accessum, & conformitatem ad ipsam: actio autem obliqua, seu moraliter mala, eandem respicit per recessum, & oppositionem cum illa. Ut enim actio recta, & honesta, ideo talis evadit, quia conformatur cum regula honestatis, ita similiter actio mala à contrario, propterea talis est, quia regula non congruit, sed eidem potius opponitur.

5. Eadem igitur honestatis regula utrancū actionem regulat, ac mensurat, diverso tamen, & opposto modo, bonam scilicet approbando, & ostendendo ipsius retributidinem; malam autem è contra

reprobando, ejusque irrectitudinem ostendendo. Sic una, & eadem Dialecticæ regula ostendit syllogismi rectitudinem, & sophismatis pravitatem; una, & eadem regula syntaxeos solæcismi defectum, & congruae locutionis rectitudinem, & sic de cunctis aliis cuiuscunq; generis regulis.

6. Ex hoc principio apud omnes certo facile sit videre, unde, ut à fundamento, & à prima radice, oriatur in hominibus obligatio vitandi actionem moraliter malam: ex ipsa nemp; honestatis regula, quam homo quærere semper tenetur, & operari conformiter ad illam, vel saltem nunquam ab illa recedere per actionem eidem positivè contraria. Quod addimus, ut modò non implicemur vulgaribus dissidiis hic importunis, de pura omissione morali, & de actione individua indifferenti, & neque bona, neque mala moraliter, quas contra communiorē sensum Doctorum falsō, ut nos judicamus, Theologi non paucitentur. Ideò quoties in simili de necessaria actionis honestate sermonem nobis esse contigerit, sub nomine honestatis comprehendimus etiam negativam, si fortè aliqua possibilis est; vel ab hoc potius semper præscindimus.

7. Illatio verò nostra se ipsâ patet. Nam, si actio aliqua propterea mala est, quia recedit, ac deficit à sua regula: ergo propterea operans debet illam vitare, quia tenetur à regula non deficere, sed ipsam potius quærere, ut eidem concordet in operando. Sanè deficere per operationem à regula, quam operans quærere non tenetur, nec eidem se conformare, malum non est, ut patet in primis inductione perenni per omnes prorsus regulas cuiuscunq; rationis, cuiuslibet disciplinæ, vel artis. *Enim* verò p̄ictor, ut talis, non reprehenditur aliquando, nec malus est in sua propria arte, eò quod non observet militiæ regulas, neque mi-

les è contra, eò quod regulas pictoritæ non servet: itidem secularis male non agit, quia Religiosi regulam non observar; sed neque Religiosus, quia non adimpler regulam peculiarem, alteriusque Religionis propriam, quam scilicet ipse non profitetur; & sic posset inductio sine exceptione per omnes alias regulas ire, nisi foret supervacaneum.

8. Ratione insuper evidenti id ipsum demonstrare facile sit. Nempe malum morale, quatenus tale est, (& idem est de quolibet malo secundum suam propriam rationem) non est pura negatio rectitudinis, siue conformitatis cum regula honestatis, sed est privatio moralis bonitatis, idest carentia debitæ rectitudinis, & conformitatis ad regulam, ut docet s̄apè, ac probat Angelicus Magister, præsertim li. 3 cont. Gent. c. 9. ergo supponit in operante debitum aliquod, & obligationem querendi, & amplectendi regulam ipsam: ergo ideo tenetur vitare actionem malam moraliter, quia tenetur regulam quærere, & eidem se conformare.

9. Quod si quis velit contentiose defendere, malum in esse talis non constitui per ipsam rectitudinis privationem, immò nec illam semper inducere; quia peccare quis potest, adeòque agere male moraliter, etiam si non teneatur, dum peccat, ad positivam aliquam rectitudinem, sed unicè ad vitandum actionem malam per puram omissionem ipsius, aut per actionem indifferentem, que neque bona sit, neque mala: si quis, inquam, ita discurrat, in primis hæc opinio nova Theologia est, & paucorum recentium Theologorum, à Cajetano primù inventa, contra mentem exp̄ressam D. Thomæ. Opposita verò sententia communis est apud veteres Theologos (quibus nemp; loquendo generaliter, auctoritas, & doctrina Sanctorum magis in corde, & in ore erat), adeò ut Magnus Suarius, postquam illam,

pro-

Sua. d. 11. M. c. f. i. n. proposuit, sic pronuntiaverit: Hanc doctrinam amplectuntur omnes Theologi, Cajetano videlicet excepto, & uno, aut altero, quos inferius excipit, & eo in loco non consideravit, ut pote singulariter recedentes à communis sensu Doctorum.

10. Ceterum, quod majoris ponderis est, communis haec Theologorum sententia adeo constanter, atque frequenter à SS. Ecclesiae Doctoribus non modo traditur verbis expressis, verum etiam ostenditur ex professore multis efficacissimis, optimisque rationibus, præsertim vero à SS. Dionysio Areopagita, Chrysostomo, Augustino, & Anselmo, ut etiam si rationes oppositæ, non tantum robustissimæ, verum, & insolubiles mihi apparerent, eas promptè contemnere non dubitarem; aut certè parum in Theologia valet auctoritas sacrorum Doctorum, quos

Ecclesiast. Doct. Doct.

Espars. q. 9. d. act. hu- ma.

Sancta Ecclesia lumina, & optimos Doctores, utique suos, appellat ipsa Ecclesia Catholica: Re verâ tamen rationes insinuatæ, & alia omnes, quibus innititur illa Neotoricorum singularis opinio, licet ad specie subtiles, debiles tamen sunt, neque difficili solutione donantur. Vide, si libeat, P. Esparza communem, & veram sententiam optimè, ac eruditè propugnantem, argumentaque Recentiorum haud magno cum labore solventem.

ruptionem, seu privationem boni. Videatur locis hic adnotatis.

12. Quod vero S. Doctor illa q. tota q. 48. 48. a. 1. ad 2. ac sèpè alias docet: S. Tho. i. p. 1.2. q. 71.2. 6. corp. & q. 72. a. 1. corp. q. 1. & 2. d. Ma. & adjunctum privationi alterius boni, 3. cont. Gen. c. 6. 7. 8. & 9. Malum, quod est differentia constitutiva, in moralibus est quoddam bonum adjunctum privationi alterius boni, quod quibusdā fortassis occasio fuit, vel errandi, vel ambigendi circa mentem S. Doctoris: id vero solū probat, malum non esse privationem aliquam suo modo existētem à parte rei separatam ab omni alio positivo, ac reali ente, ut volunt aliqui parum Philosophi; sed esse materialiter, ac re ipsa, aliquod verum, & reale ens, adeoque verū aliquod bonum: quod utique verissimum est, ut Augustinus sèpè, & docet, & demonstrat acutissimè. Id tamen bonum, sive ens, positivum unicè habet rationem mali formaliter, ac propriè sumpti, non ut aliquod bonum, & positivum est (nam hoc in ipsis terminis implicat); sed unicè ut corrumpt, excluditque à subiecto, cuius est bonum, aliquod aliud bonum, non qualemque, sed quod subiecto inesse deberet.

13. Utrunque tradidit satis perspicue ipse Angelicus Doctor locis jam insinuatis: Dicendum (inquit) D. Tholla q. 71. 2. 1. d. quod peccatum non est pura privatio, sed est actus debito ordine privatus. Quod vero non entitate, ut tali, sed privatione potius formaliter sit malus, clarè docuerat inquisiens: Habet autem actus humanus, quod sit malus, ex eo quod caret debita commensuratio, scilicet ad regulam rationis, ut ibidem exponit S. Doctor: carentia vero debitæ commensuratiois ad regulam privatio debitæ rectitudinis est. Vide Petavium nostrum li. 8. Theolog. Dogmat. c. 4.

14. Veruntamen, quidquid sit re ipsa de hac communi, solida, ac mihi prorsus certa doctrina, veritas infallibilis nostræ assertionis, & illationis ab ejus veritate non pendet. Porro juxta opinionem particularem istorum Theologorum, qui constituant malum morale formaliter,

ac

ac propriè sumptum, intendentia reali, ac positiva, ut tali, contra diuinam legem, seu regulam moralis rectitudinis, idèo quis peccat actu, seu malè moraliter agit, quia liberè, ac moraliter contrariatur eidem regulæ per operationem actualem; hanc enim ipsi rationem à priori pro sua illa opinione reddunt, nempe, quòd per tendentiam positivam, ut talern, & ante omnem formalem privationem, formaliter violatur diuina lex, & operans repugnat, ac contrariatur regulæ honestatis moralis: ergo quia tenebatur illi non contrariari, aut repugnare: ergo quia tenebatur eidem regulæ se conformare positivè, vel faltè negativè: ergo quia tenebatur regulam ipsam querere, cui conformaret se in operando: ergo idèo quis peccat, aut malè agit, quia contrariatur regulæ, quam tenebatur querere, ut eidem se conformaret.

15. Utique nemo peccat, aut malè agit, ex eo quòd repugnet, aut contrarietur regulæ, quam querere non debet, ut illi se conformet in operando, ut evidenter patet ipso rationis lumine, & exemplis à nobis nuper prolatis. Ergo idèo tene-
mur actionem moraliter malam, semper, & ubique vitare, quia semper, & ubique, si quidquam agere liberè velimus, tenemur querere honestatis regulam, cui modo jam exposito nos conformemus in operando.

16. Patet ergo radieem universalem, & fundamentum tantæ obligationis vitandi actionem moraliter malam, esse regulam ipsam moralis honestatis, seu rectitudinis, quam querere semper debemus, ut nostras illi conformemus actiones positivè juxta communem, & veram Theologorum sententiam, vel (quod alii contendunt, & ad præsens nihil spestat) saltem negativè aliquando, hoc est per actum indifferentem, vel puram omissionem actus prohibiti.

§. II.

Regula honestatis moralis, à qua tamquam à primo, & universalí principio descendit obligatio fugiendi actionem moraliter malam, est lex aeterna, seu voluntas Dei aliquid precipiens, aut prohibens: ubi refellitur de re ista singularis opinio P. Vazquez.

17. **L**EGERE, seu voluntatem aeternam Dei, est regulam primam, universalemque, moralis honestatis, in ipso nostri Operis lumen sine disputatione posuimus, tanquam ejusdem Operis fundatum, primum, atque potissimum principium. Et quidem jure merito de illo disputare nō oportebat; nam, ut ibidem etiam ostendebamus, res est, quoad suam saltem substantiam, & prout facit ad nostrum institutum, & ex principiis fidei divinæ, & ex ipso rationis lumine, nota. Nec curare debemus voluntarias quorundam, atque vocales, neque minus inutiles quæstiones, maxime, cum & voces, quibus nos utimur, vel in Scholis ipsis, communissima sint.

18. Scio, P. Vazquez, acerrimi, ac mirabilis ingenii virum, quem deinde Mæratius fecutus est, opinionem tenuisse de re ista admodum singularem, idèoque cæteris communiter Theologis nimis ingratam, & inverosimilem. Adeò nullus est homo, qui non verbo labatur, si loquatur ex homine.

Docuit nimurum, legem naturalem, & consequenter primam honestatis moralis regulam omnium nostrarum operationum, quæ naturalem legem concernunt, non esse imperium aliud divinæ, vel rationis, vel voluntatis, neque item dictamen nostræ rationis; sed esse ipsam rationalem naturam secundum sua prædicata essentialia non implicantia contradictionem, quæ antecedit, re ipsa, omne dictamen nostrum.

Zz actua-

actuale , & objective saltem , aut logicè , omnem diuinā prohibitionem.

18. Unicum fundamētum istius opinionis singularis ex eo P. Vazquez petebat , quòd objecta , quæ intrinsecam , ac invariabilem habent in se ipsis , vel malitiam , vel bonitatem , non ideo mala , vel bona sunt , quia divina , aut humana , sive ratione , sive voluntate , prohibentur , aut præcipiuntur ; sed è converso potius , propterea præcipiuntur , aut prohibentur , quia pro priori , & antecedenter , sunt in se ipsis bona , vel mala : alias possent , nec bona , nec mala esse , (quod impossibile prorsus est) ; quia possent , neque præcipi , neque prohiberi de facto . At nihil bonum , vel malum est , nisi per respectum ad legem , aut regulam moralem , cui repugnet , aut consonet : ergo assignare oportet regulam aliquam , quæ antecedat omnem rationis , vel voluntatis operationem , sive humana , sive divinam . Regula verò humi-jusmodi alia esse non potest , quàm ipsa rationalis natura secundùm sua prædicata essentialia , cui objecta illa propriâ naturâ suâ , vel convenientia sunt , vel repugnantia .

19. Hoc tamen fundamentum est manifestè falsum , & nullum ; unde mirum non est , si falsam opinionem , prorsusque inversimilem , ingeneraverit . Nam , quod nihil esse , aut concipi possit verè , ac propriè moraliter bonum , aut malum , non intellecta lege , seu regula rationis , cui consonet , aut dissonet , tanquam propria mensuræ , suæ malitiae , vel bonitatis , merito Vazquius ipse supponit , & constat evidenter ex dictis . Quòd verò regula , seu mensura ista non sit ipsa rationalis natura penes sua essentialia prædicata , videtur manifestum . Quia mensura , ac regula propria moralis bonitatis , vel malitiae , debet esse lex aliqua propriè talis , & imperium legitimi Superioris objectum prohibētis , aut præcipientis , quale non esse constat naturam rationalem secundūm sua prædicata essentialia .

20. Id in primis constat aperte ex Scriptura Sacra , & ex Sanctis Ecclesiæ Patribus . Ex Regio Vate ajente , *Signatum est super nos lumen vul-*
Psal. 4.
tus tui , Domine . Quæ verba sic ex-
pedit Angelicus Magister : Unde
D. Tho. i.
2. q. 9. a. 2.
cum Psalmista dixisset , Sacrificate sa-
crificium justitiae ; quasi quibusdam
quarentibus , quæ sunt iustitiae opera ?
Subiungit : Multi dicunt , quis ostendit nobis bona ? Huic questioni respon-
dens dicit : Signatum est super nos
lumen vultus tui , Domine . Quasi lu-
men rationis naturalis , quo discerni-
mus , quid sit bonum , & quid malum ,
quod pertinet ad naturalem legem , ni-
hil aliud sit , quàm impressio divini lu-
minis in nobis . Unde patet , quod lex
naturalis nihil aliud est , quàm par-
cipatio legis æternæ in rationali crea-
tura . Hac D. Thomas . Quo verò sen-
tu dictamen ipsum nostræ rationis
dicatur esse lex naturalis , expone-
mus statim ex eodem S. Doctore .

21. Itidem ex Apostolo : *Cum*
Ad Rom.
igitur gentes , que legem non habent ,
naturaliter ea , quæ legis sunt , faciunt ,
eiusmodi legem non habentes ; ipsi si
sunt lex , qui ostendunt opus legis scrip-
tum in cordibus suis , testimonium
reddente illis conscientia ipsorum , &
inter se invicem cogitationibus accen-
santibus , aut etiam defendantibus .
Quid clarius contra Vazquii opinio-
nem ? Sed quòd peccatum omne sit
contra legem aliquam verè talem ,
clarius adhuc deinde docuit idem
Apostolus absolutè pronuntians , Ubi
Iibi. 4.
non est lex , nec prævaricatio ; licet
enim loquatur de lege scripta deter-
minate , sententia tamen ipsa , quam
profert , non limitata , sed absoluta
est , & sensus ejus universalis .

22. Præterea SS. Patres id ipsum docent verbis perspicuis . Primò Au-gustinus tradens ipsam peccati defi-nitionem à cunctis Theologis po-stea receptam , *Dictum , factum , con-*
Aug. 11. 2.
cupitum contra legem aeternam Det.
con. Pauli
Est autem lex aeternaratio , vel vo-
luntas Det . Secundò ipse Augustinus
ad illa verba Psalmi 118 . Prævari-
c. 26.
can-

scantes reputati omnes peccatores terræ: ex quibus ita arguit: Si prævaricatores sunt omnes peccatores terræ, nullum est utique sine prævaricatione peccatum: nulla est prævaricatio sine lege: nullum est igitur, nisi in lege peccatum. Tertiò idem Augustinus:

*Idem Aug. li. de Pec-
cator. me-
rit. & re-
miss. c. 16.*

*Quartò Ambrosius: Peccatum (in-
quit) est divina legis prævaricatio, &
caelestium inobedientia mandatorum.
Et rursus: Non consisteret peccatum:
si interdictio non existaret. Similia
tradunt Damascenus, Hieronymus,
& reliqui Patres frequenter, à quo-
rum verbis referendis abstineo in re
comporta, brevitatis causâ.*

23. Nec Vasquii fundamentum momenti est. Audiatur Angelicus Doctor, qui propugnans Augustinianam, & receptam ab omnibus definitionem peccati, id ipsum sibi D. Tho. I.
s. q. 71. a. 6. objicit per hæc verba: *Ex hoc dicitur aliquid esse prohibitum, quod legi con-
trariatur: sed non omnia peccata sunt mala, quia probata, sed quædam sunt prohibita, quia mala: non ergo in com-
muni definitione peccati debuit ponari,
quod sit contra legem Dei. Cui argu-
mento respondet: Ad quartum dicen-
dum, quod cum dicitur, quod non omne
peccatum ideo est malum, quia pro-
hibitum, intelligitur de prohibitione
facta per jus positivum. Si autem re-
feratur ad jus naturale, quod conti-
netur (observa verba ista) primo qui-
dem in lege aeterna: secundario vero in
naturali iudicatorio rationis humanae;
tunc omne peccatum est malum, quia pro-
hibitum. Ex hoc enim ipso, quod
est inordinatum, juri naturali repug-
nat. Hæc Angelicus Doctor, qui-
bus nihil restat addendum.*

24. Quod vero P. Vazquez de-
ducebat tanquam absurdum, & ab-
surdissimum re vera est, fore nimis-
rum, ut objecta illa possent esse non
bona, neque mala moraliter, quia
possent neque præcipi, neque prohibi-
ter de facto: hoc vero falso omnino
est, neque recte deducitur ex illo

antecedenti, id est, ex vera, &
communi sententia. Ratio est: nam,
ut aliquod objectum necessariò, &
non contingenter, à Deo præcipia-
tur, aut prohibetur, opus non est,
ut habeat pro priori ad legem divi-
nam præcipientem, aut prohiben-
tem, propriam, ac consummatam,
bonitatem moralem, aut malitiam,
sed sufficit, quod sit per se ipsum,
vel repugnans, vel necessarium ulti-
mo fini naturæ rationalis, atque
ad eadem natura, vel conveniens
per se, vel inconveniens; hoc enim
ipso debet necessariò, vel præcipi de
facto, vel prohiberi ab Auctore talis
naturæ, ne alioqui deficiat à proprio
suo munere, & providentia, quod
in ipsum non cadit, ut per se constat.

25. Hoc vero non est, illud ob-
jectum, de quo loquimur, habere
antecedenter ad ipsam legem per
quam præcipitur, aut prohibetur,
bonitatem moralem, vel malitiam
consummatam, atque perfectam, sed
viale duntaxat, inchoatam, & im-
perfectam, quæ dici solet fundamen-
talis, id est, quæ per se fundat pro-
hibitionem, cum ipsaque necessariò
connectitur: ad differentiam objecti
indifferentis, & nec boni, nec mali
naturæ suæ, quod potest contingenter
præcipi, aut prohiberi per legem
aliquam positivam, cum qua non
est de se connexum.

26. Igitur P. Vazquez in eo de-
ceptus est, quod intrinsecam illam,
aut necessariam disconvenientiam,
aut dissonantiam objecti per se tur-
pis, ac mali cum ipsa rationali na-
tura (idem est vice versa de conve-
nientia intrinseca objecti per se ho-
nesti) dixerit malitiam moralem
propriam, perfectam, ac consumma-
tam. Unde, cum illa sit quodam-
modo prior omni divina prohibiti-
one, omniisque nostræ rationis dicta-
mine, respiciatque immediate, ac
directè ipsam rationalem naturam
secundum sua prædicata essentialia,
coactus est asserere, naturam ipsam
esse legem, mensuram, ac primam

regulam, per ordinem ad quam ab-solute prædicta malitia desumitur, quod ex jam dictis constat esse fal-sum; præsertim ex testimoniois pa-ginæ sacræ, & Sanctorum Docto-rum nuper expensis; juvat tamen id ipsum ulterius demonstrare, ut evi-dentiùs constet, quām sit certum, & evidens principium istud à nobis statutum, non solum quoad substan-tiam, & rem ipsam, sed quoad mo-dum etiam loquendi.

S. III.

Demonstratur ulterius falsitas opinio-nis prædictæ, & exposito proprio legis naturalis conceptu, præce-dentis paragraphi promovetur af-sumptum.

27. **E**nī verò malitia actionis moralis, propria videlicet, ac consummata, desumi nequit per respectum ad regulam, quæ mortuo quodam modo, ac purè materialiter regulet, aut mensuret (hæc utique non regula dicit meretur, sed mensu-ra, aut quasi mensura, quæ multò latius pater, quām regula); sed per respectum potius ad regulam ratio-nis verè talem, quæ nimis vitali, ac rationali modo regulet eandem actionem, ostendendo videlicet, at-que significando ex præjudicata sen-tentia regulantis, aut mensurantis, obiectum illud esse fugiendum; hoc enim differt rationis regula, ut pro-pria est actionis moralis, ab aliis re-gulis purè obiectivis, emortuis, at-que materialibus, quæ non tam re-gulæ, quām mensuræ sunt, quòd sit præ illis quādam intentionalis lux (aut illam immediatè, ac per se præ-supponat) instruens, aut dirigens operantem non velut casu quodam, sed ex propria intentione, consilio, ac providentia dirigentis, ad am-plectendum, vel fugiendum obje-ctum, juxta illud, Præceptum Domini lucidum illuminas oculos, & Man-datum lucerna est, & lex lux, qui-

Psal. 13.

Prov. 6.

bus consonat illud, *Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis*. Manifestum est autem, hæc omnia propriè cadere haud posse in ipsam rationalem naturam, prout antecedit omnem legem divinam, omneque humanæ rationis dicta-men.

28. Confirmatur ulterius, & de-claratur. Regula vera, ac propria actionis moralis, per ordinem, ad quam, tanquam ad primam ejus mensuram, desumitur malitia talis actionis (idem est respectivè de boni-tate) præ cunctis aliis regulis regulat, ac mensurat in ordine ad ultimum finem, nimis hominem verè, ac propriè obligando, ut abstineat ab ea actione, tanquam ejusdem finis impeditiva, alioquin homo verè non teneretur regulam istam quærere, ut te illi conformet in operando, unde nec male moraliter ageret ab illa vo-luntariè recedendo, neque irrogaret regulanti injuriam, neque propterea dignus evaderet pāna aliqua iusti-nenda; quæ pater esse evidenter falsa.

29. At non minùs est evidens, naturam rationalem secundū se minimè posse hoc pacto regulare, vel mensurare moralem actionem; ete-nim regulare modo disto, idest, ve-rè, & propriè obligando, est munus proprium legis veræ, ac propriæ, aut præcepti, alicujus Superioris ut talis, qualis esse nō potest natura hominis respectu sui ipsius, ut ex ipsis terminis patet. Evidens ergo est, naturam rationalem secundū sua prædicata essentialia non esse primam regulam moralis honestatis, per ordinem ad quam desumi possit moralis malitia, propria videlicet, atque consum-mata.

30. Dicis: hæc nimium probare videntur; nam juxta hanc doctri-nam, nec naturale ipsum rationis hu-manæ dictamen erit mensura, aut regula propria actionis moralis ut talis, neque obligare poterit ad ali-quid agendum, vel omittēdum, cùm nō sit alicujus Superioris præcipien-tis,

tis, aut prohibentis. Id verò falso esse, plusquam certum videtur, cùm nihil sit frequentius, non solum apud Theologos, sed etiam apud SS. Ecclesiae Patres, quam lumen nostrae rationis naturalis, quo naturaliter dijudicamus, & bonum à malo discernimus, esse legem ipsam naturae, qua verè homines obligantur ad agendum id, quod prescribit, alioqui verè, & propriè peccaturi, ideoque male acturi moraliter.

31. Lex naturæ (inquit Maximus) est ratio naturalis, qua captiuum tenet sensum ad delendam vim irrationalē. Item Lactantius ex verbis Tullii, & communī sapientium sensu, ita describit legem naturalem. Est quidem vera lex recta ratio naturae congruens, diffusa in omnibus, constans, sempiterna, qua vocet ad officium iubendo, vetando &c. quibus similia plurima obvia sunt apud Tull. li. de Rep. 6. de ver. cult. c. 8. ex D. Tho. §. 5. Bibliothe. centu. 5. c. 13.

Lactant. li. PP. Quin D. Thomas ipse id etiam p̄ced. mū. 24. clare docet verbis supra productis, ac sèpè alias. At lex naturæ secundum omnes vera mensura est, & regula moralium actionum, per ordinem ad quam illæ dicuntur, & vere sunt moraliter bona, vel mala. Ergo.

32. Objectio hæc non paucis Theologis nimiam facessit difficultatem, quam dum clare, & exactè volunt exponere terminos, & voces accumulant, quibus rem egregiè confundunt; cùm tamen sit facilimæ expositionis, & res ipsa probè intellecta penitus certa, ac indubitabilis. Eam nos alibi dilucidè exposuimus, dum Tractatum de Legibus dictare remus discipulis, & iterum nunc breviter, luculentèque exponimus, ut tradita à nobis doctrina, qua debet esse apud omnes certa, ex occasione difficultatis objectæ facilius percipiatur, & illustretur magis.

33. Notandum ergo est, (quod alibi jam observavimus ex D. Thoma), legem naturæ, (& idem de qualibet alia cum sua proportione dicendum) posse, dupliciter considerari: vel prout existit in ipso Deo,

tanquam in vero Legislatore, & ejusdem legis auctore dirigente per ipsam, ac regulante creaturas suas (rationales scilicet, quæ verè sunt directionis capaces); vel prout est in hominibus tanquam in subditis per legem dirigendis, ac regulandis. Lex D. Tho. (inquit S. Doctor), cum sit regula, & dict. q. 91. a 2. corp.

mensura, dupliciter potest esse in aliquo:

uno modo sicut in regulante, & mensurante; alio modo, sicut in regulato, &

mensurato.

34. Lex naturæ, prout est in ipso Deo, nihil est aliud, quam voluntas ipsius sempiterna, atque necessaria (vel ratio, si placuerit legem constitui in actu rationis, de quo nobis non est curandum) prohibens, aut præcipiens necessario, ac per se quidquid est per se turpe, vel honestum modo nuper exposito, hoc est, rationali naturæ per se conveniens, aut inconveniens in ordine ad suum finem ultimum consequendum. Eadem verò l. x, prout existit in homine, est naturale ipsius dictamen proponens legem ipsam, seu voluntatem aeternam Dei sic præcipientem, aut prohibentem.

35. Ubi nota, dum dicimus, objecta per se honesta præcipi per legem naturæ, sensum non esse, omnia, quæ intrinseca honestate prædicta sunt, præcipi rigoroso, & stricto præceptio; sed ea tantum, quorum honestas est per se necessaria ad finem ultimum consequendum. Cætera vero virtutis opera, quamvis excellentissima natura suâ, & honestissima per se sint, probantur quidem maximè commendantur, atque consuluntur a Deo; strictè tamen minimè præcipiuntur per generalem naturæ legem; licet possint per legem particularē strictè quoque aliquando præcipi, quia ex aliquo accidenti fieri possunt ad finem ultimum necessaria simpliciter, ratione scilicet peculiaris status, præcepti humani, professionis, aut voti, de quo post pauca.

36. Igitur lex naturæ, prout exi-

existit in Deo, id est, æterna illa voluntas Dei prohibens, aut præcipiens necessariò objecta per se turpia, aut honesta, est verè, propriè, & unicè, ratione sui, ac formaliter, lex naturalis, adeòque vera regula, ac mensura cunctarum actionum moralium, quæ præfata objecta respiciunt, per ordinem ad quam, tanquam ad primam honestatis regulam, desumitur earundem actionum honestas, aut malitia moralis: ipsum verò dictamen nostræ rationis proponens nobis eadem objecta, velut prosequenda, aut vitanda, non est lex naturalis propriè, ac simplificiter, sed participativè duntaxat, secundariò, & secundùm quid: nempe lex naturalis, non absolutè, sed ut applicata, & prout existens in nobis ipsis, sicut in regulatis, ac mensuratis, ut aiebat Docttor Angelicus: consequenter non potest esse regula prima moralis honestatis; sed regula tantummodo proxima, ac secundaria unicè regulans per conformitatem ad primam honestatis moralis regulam, id est, ad legem ipsam naturæ, quam nobis proxime proponit, & applicat.

D.Tho. ci-
tat. q. 71. a.
6 ad 4.

37. Atque hoc est, quod supra docebat Angelicus Præceptor, nempe *Jus naturale contineri primo qui- dem in lege æterna* (hoc est in voluntate, seu ratione divina æterna, ac necessaria): *secundariò verò in natu- rali judicatorio rationis humanae*, id est, in naturali rationis humanæ dictamine, quo discernit bonū à malo.

38. Ratio verò patet ex dictis; quia sola voluntas divina regulat morales actiones per modum veri, ac proprii præcepti legitimi, ac supremi Superioris dirigentis subditos suos ad suum ultimum finem obtinendum, & illos sua auctoritate obligantis per voluntatem suam ipsis significatam ad prosequendas, aut vitandas actiones necessarias ad ipsum finem, vel ejusdem impeditivas. Aliunde verò ejusmodi voluntas est per se ipsam essentialiter sapta, mo-

raliter recta, & honesta, immò moralis ipsa sanctitas, rectitudo, & honestas, nec regulat per conformitatem ad superiorē illam voluntatem. Est ergo per se ipsam lex naturalis, adeòque intuitu prædictarum actionum prima, ac suprema regula honestatis moralis.

39. At verò naturale humanae rationis dictamen secundūm se præcise consideratum non regulat, nec potest, ratione sui, hominem verè, ac propriè obligando, sed unicè quatenus nobis actualiter proponit, & applicat voluntatem legitimi Superioris, quæ solūm habet vim obligandi, id est, legem aeternam, seu voluntatem illam Dei necessariam, qua memorata objecta jubet, aut prohibet; ut illativa, vel impeditiva consecutionis ultimi finis, ad quem Deus per legem suam dirigit creaturas rationales.

40. Dictamen ergo humanae rationis unicè potest regulare, aut dirigere, per modum proximæ applicationis legis æternæ, seu voluntatis Dei, adeòque solūm regulat per ordinem, & conformitatem ad ipsam voluntatem divinam tanquam ad veram legem, ac regulam per suam essentialiem rectitudinem unicè, absolute, ac simpliciter, dirigentem, ac regulantem. Unde dictamen ipsum non tam est regula, quam regulatio ipsa, sicut non tam est lex, quam legis propositio, & applicatio: vel ad summum poterit dici regula secundaria, & subalterna, & ipsi voluntati divinæ tanquam regulæ pri- mæ subordinata. Vide, quæ diximus li. præced. ad controv. 6. toto art. 6. & 7.

41. Quod verò ejusmodi dictamen rationis frequenter dici solet à Theologis, & Patribus, lex naturalis, cùm tamen verè ratione sui simpliciter, ac propriè non sit lex (de quo nemo potest ambigere), varia, ac multiplex ratio facile reddi valet. & satis congrua.

Prima, quia generaliter cognitio-

tionem objecti, cùm objectum contineat intentionaliter, accipere solemus pro ipso objecto. Secunda, & peculiaris, quia dictamen prædictum ab ipsa lege æterna procedit tanquam effectus proprius, & specialis impressio ipsius, ut supra ajebat Angelicus Doctor, ratione cuius legem ipsam æternam specialiter representat. Tertia, quia est communis, & uniforme in cunctis hominibus, saltem quoad prima principia moralia, quorum notitia est eadem apud omnes gentes, quantuncunque incultas, ac barbaras; *Nulla enim anima est* (ait Augustinus), *qua ratione cinari possit, in cuius conscientia non loquatur Deus*, nempe per legis naturalis notitiam.

Aug. li. 2.
de Sermo:
Do. i. in
mon. c. 9.

42. Quarta, quia ratio nostra, quatenus exprimit legem naturalem, specialiter ipsam imitatur, in eo quod sit constans, necessaria, indefectibilis, & invariabilis. Quinta, demum, quia specialiter habet secundum primam illam, & universalia dictamina imperare libero arbitrio, mentem illuminare connaturaliter, hominem gubernare, ac dirigere, quae sunt propria, ac præcipua legis naturalis officia; non enim pendens est, sicut aliarum legum notitia ab exercitio libero voluntatis ipsius hominis, sed necessariò potius, atque cōnaturaliter ab ipsa natura dimanat. Vide Eximum Doctorem, à quo doctrinam istam ferè totam sumus mutuati, quam ipse latius, & copiosius illustrat.

Sua. li. 2. de
legi. c. 5. &
6.

43. Propter has ergo, & alias satis cōgruentes rationes meritò naturale humanæ rationis dictamen, lex naturalis appellatur frequenter: quod, quo sensu sit verum, clarè monstratum est. Nec nimium esse oportet de modo loquendi sollicitos, ubi rem ipsam liquidò teneamus. Nam quod lex naturæ propriæ talis, per ordinem ad quam tanquam ad primam honestatis regulam desumi debat bonitas, aut malitia moralis cūstarum humanarum actionum ver-

santium circa objecta per se, ac intrinsecè turpia, vel honesta, non sit dictamen ipsum naturalis rationis, neque item ipsa rationalis natura secundum sua prædicata essentialia, ut P. Vazquez male contendebat; sed sola lex æterna, seu voluntas divina prædicta objecta jubens, aut prohibiens: id, inquam, certum, & extra controversiam apud omnes esse debere, manifestum, ac liquidum factum est.

44. Cæterum audi ulterius Augustinum egregie de re ista differenter, & ad nostrum propositum opportunitissime. Nimirum cùm dixisset li. i. cont. Academ. in prima, quam instituit, disputatione, *Quid censes, inquam, esse aliud beatè* (hoc est, honeste) *vivere, nisi secundum illud, quod in homine optimum est, vivere?* Hac verba postea emendat, aut distinctius exponit i. Retract. c. i. inquietus: *Hoc quidem verum est. Nam quantum attinet ad hominis naturam, nihil est in eo melius, quam mens, & ratio: sed non secundum ipsam debet vivere, qui beatè vult vivere (nempe, sustendo in illa, tanquam in prima, ac suprema regula), alioquin secundum hominem vivit, cùm secundum Deum vivendum sit, ut possit ad beatitudinem prevenire, propter quam consequendam non se ipsâ debet esse contenta, sed Deo mens nostra subdenda est.* Hæc Magnus Pater, quibus nihil sapientius dictum.

Aug.

§. IV.

Nova tandem, ac penitus convincenti ratione, demonstrat cōmuni Theologorum sententiā, perficitur idem assumptum.

45. Sed verò, quod non aliud creatum, & finitæ duntaxat bonitatis, sed sola lex æterna, seu voluntas divina, sit prima, universalis, unica, atque suprema, regula honestatis moralis respectu omnium moralium actionum universaliter, & in

om-

omni materia; demonstrari facile potest hac unica ratione penitus convincenti.

Regula prima moralis honestatis, per ordinem ad quam cujusvis moralis actionis bonitas, vel malitia desumitur, ubique debet esse sine exceptione ulla tantæ excellentiæ, atque bonitatis, ut secundum rectam rationem ipsius valor, & æstimabilitas præpoderer omnibus bonis creatis, atque creabilibus: adeò ut, si faret opus, deberet potius quis carere bonis omnibus possibilibus, & sustinere quæcunque mala, quam à predicta regula voluntariè recedere per actionem quæcunque, etiam levissime eidem repugnantem.

46. Hanc positionem puto nemo Theologus, immò nemo Catholiceus inficiabitur; est enim fidei supernaturalis, & rationis ipsius lumine compertum, ac notissimum principium, malum morale, quodcumque demum sit, præponderare malis omnibus physicis, tam positivis, quam negativis, ita ut in nullo profus eventu possibili, vel cogitabili, possit eligi honestè, secundum rectam rationem, propter vitanda quæcunque mala, vel obtainenda quæcunque bona.

47. At bonum adeò excellens, ut debeat modo dicto juxta rectam rationem preferri bonis, ac malis omnibus, nequit esse finita, limitataque bonitatis, sed increata potius, & infinita, ut manifestum est ex ipsa terminorum acceptione. Ergo regula prima moralis honestatis, per ordinem ad quam desumi debet, ac mensurari, moralis bonitas, aut malitia quarunlibet humanarum actionum, nullibi potest esse aliquid limitatum, ac finitum, sed debet potius esse ubique, & in omni materia, divinum aliquid, & increatum.

48. Jam, si divinum aliquid esse debeat, nō potest munus regulæ moralis honestatis universalis, primæ, ac supremæ, in aliquid congruentius referri, quam in divinam voluntan-

tem, ut tales, quæ inter omnia divina prædicata primo intelligitur, universaliter dirigens, ac movens creaturam rationalem ad suum finem ultimum consequendum, reprobans omne objectum turpe, & approbas omne objectum honestum; illud propriè, & strictè prohibendo, hoc verò precipiendo, vel strictè, vel latè, idque, vel necessariò, ac per legem naturæ, vel contingenter potius, & liberè per legem aliquam positivam, & naturali juri superadditam juxta cujuslibet objecti naturam. Ergo divina voluntas, ut talis, est prima, universalis, atque suprema regula totius honestatis moralis.

49. Porrò: natura ipsa divina, & ratio ultimi finis, ut à divina voluntate distinctæ eo modo, quo ab ipsa distingui possunt, mensurant quidem morales actiones per naturalem ipsam bonitatem, essentialeaque suam rectitudinem, nec verò omnes, sed illas tantum, quæ intrinsecæ, ac naturâ suâ, moraliter sunt bonæ, vel male; non tamen eas regulant verè, ac propriè: alias autem actiones nec regulant, neque mensurant antecedenter ad contingenter, liberamque determinationem ipsius voluntatis divinæ illas, vel præcipientis, vel prohibentis. cùm ante illam, pullam omnino habeant, neque malitiam, neque bonitatem. Idem dicendum de sapientia divina, nisi quid hæc strictius, magisque propriè, habere possit rationem regulæ; sed quæ similiter regulare nequeat omnes omnino morales actiones antecedenter ad voluntatem: fortè item non regulat per modum imperii, vel legis, quod verosimilius putamus.

50. Sola ergo voluntas primò intelligitur universaliter reprobare, vel approbare omnes omnino morales actiones, illas vel necessariò, vel contingenter, juxta propriam naturam uniuscujusque, prohibendo, vel imperando, adeòque ad instar regulæ verissimè, ac propriissimè regulantis. Ergo sola voluntas præ ceteris di-

divinis prædicatis dici debet regula prima, universalis, atque suprema, totius honestatis moralis, per ordinem ad quam desumi debet in omni materia cunctarum humanarum actionum bonitas, aut malitia moralis.

51. Fateor, nihil ad nostrum institutum referre, quod prima regula moralis honestatis, modò divinum aliquid semper sit, constituantur formaliter, ac propriè, in hoc, vel illo divino prædicato. Sed quia modulus loquendi usitissimus apud Patres, & Theologos id munus voluntati, seu legi Dei æternæ, semper attribuit, optimo quidem jure, ut ostendimus: ideo & nos ita claritatis gratiâ, & haec tenus locuti sumus, & deinceps semper loquemur.

§. V.

Concluditur ex dictis, ut sacra pagina apprimè consentaneum, strictam, & generalem obligationem vitandi semper malum omnem morale, oriiri ut ex principio, primoque fundamento, ex voluntate, seu lege Dei æterna summe à nobis amanda, atque pro viribus semper querenda, ut nostras illi conformemus actiones.

52. Hæc conclusio ex doctrina, quam per totum articulum stabilivimus, tanquam ex Præmissis legitimis, nec minùs evidenter, ultrò descendit. Quare brevi tantummodo reflexione, seu terminorum eget explicatione.

Enim verò, principium, ac primum fundamentum, ex quo procedit universalis, ac stricta hominum obligatio fugiendi semper malum omne morale, est prima, atque suprema, regula honestatis moralis, quam homo ubique querere debet, ut se illi conformat in operando, ut demonstratum est §. I. Deinde primam istam, universalemque regulam morum, esse legem æternam, seu voluntatem Dei, duobus præcedenti,

bus §§. haud minùs evidenter ostensum est. Ex his verò concluditur evidenter per illationem immediatam, & claram, primum principium, ac fundamentum strictæ, & universalis obligationis vitandi actionem moraliter malam, esse legem æternam, seu voluntatem Dei, quam summè ubique amare, ac querere debemus, ut cunctas nostras illi conformemus actiones. Quid precor evidentiū?

53. Nihil profectò magis consentaneum obviis Scripturarum locutionibus, communi Sanctorum doctrinæ ex Scripturis ipsis more ipsorum depromptæ, cunctorum denique Catholicorum, immò & communi mortalium sensui.

Nam Scriptura Sacra nihil frequentius nobis, impensisve commendat, quam diligens studium, & indefessam solitudinem, diligendi, ac querendi voluntatem, & legem Dei, quippè in qua tota sit, vita, salus, felicitas, sapientia, fortitudo, & beatitudo nostra.

54. Hinc crebra illa, ignitaque suspiria SS. Patriarcharum, & Prophetarum, præsertim Regii Vatis à Deo, tanquam votorum summam, potentis, & ardentissimè desiderantis, cognitionem divinæ voluntatis, & legis, ad illam semper, & ubique servandam: *Doce me facere voluntatem tuam, quia Deus meus es tu. Dam mihi intellectum, & scrutabor legem tuam, & custodiā illam in toto corde meo. Utinam dirigantur via mea ad custodiendas justificationes tuas. Vias tuas, Domine, demonstra mibi, & semitas tuas edoce me. Da mihi scidium tuarum afflictricem sapiētiam, ut sciam quid acceptum sit apud te: & alia hujusmodi.*

55. Hinc illa summa, frequenterque præconia, quibus ipsius voluntatis divinæ sanctitas, excellentia, dulcedo, salubritas, utilitas commendatur: *Vita in voluntate ejus. Quarite Deum, & vivet anima vestra. Lex tua in medio cordis mei. Iudicia Domini vera justificata in semetipsa.*

Aaa ipsa.

ipsa. Desiderabilia super aurum, & lapidem pretiosum multum, & dulciora super mel, & favum. Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini. Pax multa diligentibus legem tuam, & non est illis scandalum. Beatus vir, qui timet Dominum: in mandatis ejus volet nimis. Nam, si in via Dei ambulasses, habitasses utique in pace sempiterna. Noste enim te consummata justitia est: & scire justitiam, & virtutem tuam radix est immortalitatis: quibus similia plurima passim occurunt.

Psal. 118. Ibidem.

Psal. 111. Baruch 3.

Sap. 15.

56. Hinc illae eximiæ laudes charitatis, quæ voluntates nostras perfectè cum divina conjungit, & nos quodammodo transfundit in Deum; sine qua nihil nobis prodest: quæ bonis omnibus est præferenda: quam dum non ammittamus, nihil ultrà boni requirere, nihilque mali timere debeamus. Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. Qui adhæret Domino, unus spiritus est. Si charitatem non habuero, nihil sum: nihil mihi prodest. 1. Ad Corin. 6. 13.

Ad Colof. 3.

Psal. 72.

1. Ad Timoth. 1.

Psal. 72.

Psal. 26.

Psal. 10. Luc. 10.

1. Ad Corin. 10.

57. Eòdem etiam tendunt illa magnifica, neque minus crebra præconia, quibus commendatur sapientia, per quam in Scripturis frequenter intelligitur non solum maxima intellectus perfectio, sed etiam pia affectio, rectitudine voluntatis, immò & universalis morum honestas juxta illud, *Timor Domini ipsa est sapientia, & recedere à malo intelligentia.*

58. Denique eòdem referri debent frequentissima encomia ipsius Dei timoris, per quem nempe cavemus omne peccatum, & à Dei voluntate nunquam recedimus. Quas

verò de sapientia, atque timore Dei Scriptura laudes accumulat, proximum foret nimis, vel ex parte, velle colligere. Sufficiat de sapientia, quod dicitur, *Venerunt autem mihi omnia bona pariter cum illa, & innumerabilis honestas per manus illius.* Et paullò post: *Infinitus enim thesaurus est hominibus, quo qui usi sunt, participes facti sunt amicitiae Dei.* De timore autem: *Timenti Dominum non occurrent mala.* Et rursus: *Timentis Dominum beata est anima ejus.*

59. Quid verò per hæc omnia docere voluit nos Deus noster? Sanè non aliud, quām nostram conclusiōnem: *nimirū voluntatem, seu legem Dei debere nobis esse potissimum, aut unicūm potius principium nostrarū omnium operationū, totius nostræ sollicitudinis, nostrarū rumque curarū scopum, in quem respicere semper debeamus juxta il-*

lud Apostoli, *Sive ergo manducatis, sive bibitis, sive aliquid aliud faciatis: omnia in gloriam Dei facite: ita ut si quid nos avocet à voluntate Dei, quantunvis commodissimum contingere nobis videatur, incunctanter repudendum sit; quidquid verò non avocat, sed eidem potius conjungit, et si nobis aliqui incommodum, aut durum appareat, totis animæ viribus amplecti, toto cordis affectu prosequi non gravemur: si quid præter hæc omnia reliquum sit, quod ex se neque avocet, neque conjungat, quia præter Dei voluntatem est, nihil prorsus fiat, nec quidquam pensi habeamus illud vel possidere, vel amittere.*

60. Denique hoc unum universale bonum eminentissime bona omnia complectens, unicè à nobis querendum est, illudque tanquam unica mensura nostrorum omnium bonorum, aut malorum præfigendum, & accipendum, à quo nempe si quando per aliquam actionem separari contingat, nihil boni simpliciter reliquum sit: quandiu autem ab illo non recedamus, nihil mali censemus.

Psal. 118.

S. Petr. 3.

neque formidare velimus juxta illud Psalmista, Tunc non confundar, cum perspexero in omnibus mandatis tuis, & illud D. Petri, Et quis est, qui vobis neceat, si boni emulatores fueritis? Quidquid ergo faciendum, vel omitendum nobis occurrit, propterea vel omittere, vel facere debemus, quia tenemur ubique, & in cunctis nostris actionibus querere diligenter, & super omnia voluntatem, & legem Dei, nunquamque ab illa, vel leviter, recedere propter quocunque bonum habendum, vel quocilibet malum vitandum.

61. Hanc signatissimam ipsius Dei doctrinam adeò frequenter nobis SS. Patres Ecclesiæ exponentes præfatae sacræ paginae verba, ingenerunt, comendant, inculcant, ut eorum congerere testimonia prolixus foret, ac dispendiosus labor, cùm ibidem videri facile possint.

S. VI.

*Ipsa rationis lumine naturali
eadem Veritas nota est.*

62. **I**MMO veritas ista non modò fidei lumine ex Scripturis Sacris per Sanctos Ecclesiæ Doctores expositis, & illustratis, cunctis Catholice notissima est, sed omnium etiam mortalium intellectibus naturali lumine insita, ut minimū sub ratione communi, & quoad suam saltem substantiam.

Equidem nulla est creatura rationis particeps, quæ non censem amandum super omnia, & non amet ultimum finem, id est, beatitudinem suam, quæ est maxima perfecatio, & summa ipsius creatura felicitas, ut patet ex Philosopho, Augustino, & Doctore Angelico, id non semel docentibus tanquam principium maximè notum. *Pro verissimo* (inquit Augustinus) certissimoque potamus, beatè vivere omnes homines velle. Subiungitque post pauca, Nec de hoc Academicus ille Ciceron dabitur.

Aug. li. 13.

de Tri. c. 4.

vir, qui cùm velle in Hortensio Dialogo ab aliqua re certa, de qua nullus ambigeret, sumere suæ disputationis exordium: beati certè, inquit, omnes esse volumus. Vides, qua firmitate censuerit Augustinus, principium hoc esse omnibus notum?

63. Hanc verò naturalem, & firmissimam omnium persuasionem comitatur, aut sequitur necessariò judicium aliud, quo certo judicemus, omnes actiones nostras juxta rectam rationem ad eum finem esse referendas, nunquamque committendum, ut per ipsarum aliquam ab illo recedamus, vel periculum aliquod (quantum in nobis fuerit) incurramus possessionis illius amittendæ, alioquin bonum illud non esset maximum, neque cæteris omnibus præferendum. Nam, ut ajebat idem Augustinus, *Illud est finis boni nostri, propter quod appetenda sunt cetera, ipsum autem propter se ipsum.* Nihil ergo cavere, aut fugere debemus, nisi quia nos simpliciter avertit à nostri finis consecutione, vel quia saltem constituit in aliquo periculo possessionem illius non assequenti. Sanè, quod nec avarit ab eo fine, nec in præfatum periculum deducit, aut est bonum, simpliciter, adeoque nō fugiendum, vel saltem est indifferens, & neque ex se conducens ad finem, neque ipsum aliquomodo impendiens, adeoque nec fugiendum, nec amandum, sed nihil potius faciendum.

64. Patet ergo, principium stabilitum non solum esse certum, & evidens ex Scriptura Sacra, ex SS. Patribus, ex principiis Theologicis, verum etiam ex ipsa ratione naturali, sub communi saltem ratione, quantum notum omnibus est, & ab ipsa natura inditum, nihil fieri à nobis, aut vitari debere, nisi propter ultimum finem, quicunque tandem illud dicatur, in cuius possessione, videlicet, collocatur ab omnibus summa felicitas, & beatitudo perfecta hominis, præ cæteris bonis optanda, & à cunctis semper quærenda.

Aug. li. 19.
de Civit.
Dei c. 1.

Aristo. *Ethi. c. 4.*

65. Cæterum, cùm in ista veritate summa mortalium omnium consensio sit, ut præmittit Philosophus in principio Ethicorum, nihilominus tamen de felicitate (ut subiungit), quænam sit (nempè in particulari) dissentient. Quid dissentient? Non alibi turpius; ac largius, mundi sapientes deliravare, adeò ut pæne ad tercentas diversæ eorum opiniones extinerint, teste eodem Philosopho, & Augustino Marcum Varonem referente; quod idem Augustinus, tum ibidem, tum alibi, meritò vehementer miratur.

August. *de Civit. ubi nuper, & li. 13. de Tri. c. 4.*

66. Causas verò, cur illi tam turpiter erraverint in applicatione principii usque adeò apud omnes certi, exponit Augustinus ibidem, apud quem, si libuerit, videri poterunt, nec sine fructu, deservient enim, ut facile quis videat, quām sit intellectus humanus monströsè fallax, atque delirus, ubi temperies morum, & ab inordinatis affectionibus voluntatis puritas desit, de quo infrà plura magnopere notanda.

67. Nos tamen, qui per summum, ac singulare Dei beneficium, eādem certitudine novimus, ultimum finem nostrum, cuius vera possessio verè nos beatos constituit, non aliud esse, quām Deum ipsum; ex illo principio notissimo ab Ethnicis Philosophis mundi sapientiâ, id est, verâ stultitiâ tumidis, ac superbis, adeò infeliciter intellecto, facile quoque, ac certò concludimus, omnes actiones nostras morales referendas in Deum esse. Cùmque nobis id ipsum voluntate, seu lege sua, tanquam primariâ regulâ morum, determinatè Deus ipse præscribat, fit tandem, ut certissimum nobis sit, nihil à nobis fieri, caverive debere, nisi propter divinam voluntatem, quam summè ubique amare, & quærere semper debemus, ut nostras illi conformemus actiones, tanquam primæ mensuræ, atque supremæ regulæ morum.

68. Patet igitur, primum, &

universale principium, ex quo tota descendit moralis obligatio ad aliquid agendum, vel omittendum, esse voluntatem divinam, ita ut illâ non intellectâ ut regula nos dirigente, nihil prorsus hujusmodi posit intelligi; sed quidquid forte præter illam sit, neque fieri à nobis, neque caveri debeat, sed tanquam nihil prorsus contemni, & nihil omnino curari.

ARTICULUS II.

*Resolvitur ex dictis questio insti-
tuta sub quadam generali
ratione.*

§. I.

Corollarium deductum immediatè ex proximè statuta doctrina, ad prefatam questionis resolutionem immediatè quoque deducens.

69. **T**ota doctrina præcedetis articuli non modò vera, ac solida est, sed usque adeò in Theologia certa, ut à nemine possit, qui terminos intelligat, in quæstionem unquam adduci.

Ex illa verò statim appetet eviderent, principium unicum, ac generale, primamque adæquatam rationem, unde tota descendit obligatio, qua vitare tenemur quodcumque malum proximi, aut periculum ejus inferendi, esse voluntatem divinam, quæ malum illud fieri prohibet, adeò ut, illâ formaliter non intellectâ, nulla possit intelligi moralis obligatio ad prædictum malum cavendum.

70. Ratio ex proximè dictis evidens est: nam malū quodvis proximi physicum, aut morale, ideo præcisè caveri tenemur, quia nisi diligenter caverimus, malè moraliter operamur, adeoque non illud caverre, propriè, ac moraliter malum est. Utique, si moraliter malum non esset non caveri ejusmodi malum, qui sponte non caveret, vel benè ageret, vel saltem ageret indifferenter: ne-

mo

mo verò obligatur abstinere ab actione, quæ bona est, aut saltem indifferens, ut est ex terminis manifestum.

71. At nihil malum est, nisi quid oponitur voluntati divinae, quam homo impensè amare, & querere diligenter tenetur, ut se illi conformet in operando, tanquam primæ, ac supremæ regulæ morum, ut dictum, demonstratumque est: ergo ideo tenemur quodcunque malum proximi, ipsiusque periculum inferendi cavere, quia tenemur omnino nihil agere contra voluntatem divinam: ergo primum principium, & adæquata ratio, ex qua tota descendit obligatio cavendi malum quodcunque proximi, eisive inferendi periculum, est divina voluntas, à qua tenemur nunquam in agendo recedere.

72. Eadem verò ratio sub eadem forma procedit in materia Sacramentorum, & generaliter in quacunque materia; nullibi nanque quisquam, obligari ad aliquid potest, vel agendum, vel omitendum, nisi quia voluntas divina, vel omitendum illud, vel ageandum prescribat, cum nihil posse esse bonum, aut malum, nisi per respectum ad ipsam. Igitur, seu immineat ex nostra actione, seu non immineat proximo malum, seu sit spirituale, seu temporale, seu grave sit, seu leve, seu reparabile, seu irreparabile, principium unicum, & adæquata ratio, cur ab actione illa abstinere, vel illam exercere debeamus, eadem semper est, scilicet voluntas, seu lex divina, actionem illam fieri vel præcipiens, vel prohibens, seu graviter, seu leviter, juxta naturam ipsius actionis.

73. Tota ergo materia, circa quam operamur, & objectorum specialis diversitas, quod videlicet actio vergat in dampnum proximi, quod noxia nobis duntaxat sit, vel quod unicè Deo debitam reverentiam, aut honorem imminuat: tota, inquam, hæc differentia, & alia quævis particularis, quæ sub his generalibus

rationibus, vel cogitari potest, vel contingere, quod spectat ad nostram obligationem inducendam ejusmodi actionis vitandæ, non nisi purè materialis est, & eadem ubique ratio formalis, idemque adæquatum principium, scilicet divina voluntas, quam quia debemus super omnia diligere, & studiosè semper investigare, ut nihil contra illam aliquando faciamus, ideo, ut propter rationem unicam, ac primariam, in quam resolvitur tota nostra obligatio, tenemur fugere, vel amplecti, quidquid nobis ipse prescribit, vel fugiendum, vel amplectendum.

§. II.

Comprobatur ex D. Thoma.

74. **D**octrinam hanc certissimam, & de qua nullus, quantum ad rem ipsam, dubitare potest, ut vidimus, omnes Doctores, & Theologi scholastici, passim traduunt, atque supponunt; attamen terminis obsecratoribus, & ad scholæ normam accommodatis, proindeque non omnibus captu facilibus.

Sed verò Magister Angelicus, qui profunditatem Theologicam, & scholasticæ subtilitatis rigorem, cum magna claritate, & styli facilitate, ubique miro modo conjungit (quod in S. Doctoris dotibus vere Angelicus, ac mirificis non ultimum obtinet locum) doctrinam etiam istam satis distinetè, ac clarè tradidisse videtur. Nempe, ubi exponit definitionem peccati ex Augustino communiter receptam, notat, duo in peccato considerari posse, nimirum, & quod actus humanus sit, & quod sit actus moraliter malus. Quod humanus sit, inquit, habet ex eo quod sit voluntarius: quod verò malus moraliter sit, ex eo quod à regula prima moralis honestatis deficiat, videlicet à legi Dei. Post hanc autem corpus articuli concludit S. Doctor his verbis: Et D. Tho. 2. q. 71. 2. 6. ideo Augustinus in definitione peccati corp.

posuit duo: unum, quod pertinet ad substantiam actus humani, quod est quasi materiale in peccato, cum dixit dictum, vel factum, vel concepitum: aliud autem, quod pertinet ad rationem mali, quod est quasi formale in peccato, cum dixit, contra legem aeternam. Hac Angelicus Doctor,

75. Ecce oppositio ad legem, seu voluntatem Dei, est juxta D. Thomam veluti tota forma, sive ratio formalis, qua peccatum est malum, atque adeo fugiendum: reliqua vero omnia, nempe specialis actus natura, respectusque ad objectum creatum, sunt quasi aliquid materiale: ergo non sunt quid malum, neque fugiendum, nisi propter oppositionem ad voluntatem, seu legem Dei; ergo quod actus malus inferat damnum proximo, vel non inferat, quod sit in hac, aut illa speciali materia, de materiali omnino se habet, quod attinet ad obligationem, qua tenetur illum vitare: igitur tota ratio propter quam illum vitare debemus, est quia repugnat voluntati divina: igitur hae est ratio adaequata, & unicum principium obligationis vitandi actum moraliter malum, quicunque demum sit, & in quanicunque materiam incidentis.

76. An vero, & quatenus, licet adaequata, & unica ratio formalis, propter quam actus malus vitari debet, sit voluntas divina, cui contrariaatur; ipsum tamen objectum, & materia specialis, quam actus respicit, debeat quoque considerari pro taxanda malitia ipsius actus, adeoque quantitate obligationis, qua tenetur illum vitare, accurate exponetur arr. seq., est enim proprius, atque potissimum hujus gravissimae controversiae scopus.

77. Orrò ex hucusque dictis im-

mediatè, & quasi sponte sua consequitur, regulam humanæ conscientiæ, nimirum secundariam, ac proximam (sumptam scilicet pro iudicio rationis, quo nobis prima regula moralis honestatis proponitur, & applicatur) eandem esse ubique, & eadem prorsus rationis, formaliter, & per se loquendo; neque ex ulla materiæ diversitate aliquam variationem sortiri posse, nisi ut sumum accidentalem, & quasi materiale duntaxat.

78. Patet ex haecenüs statutis principiis, & denuò à nobis proxime expensis. Nempe conscientiæ regula secundaria nulla ratione variari potest formaliter, aut substantialiter, primæ honestatis regulæ non variata, cum haec sit primum, unicumque principium, adeoque mensura adaequata, totius restitudinis illius. Utique regula secundaria conscientiæ ex proprio, & essentiali suo conceptu (ut sapientis est à nobis expositum, & à nomine dubitatur) subordinata est regulæ primæ, quam nobis proponit, & applicat, adeoque tota ipsius rectitudo consistit in conformitate cum ipsa prima regula, quam proponit, tanquam primam mensuram restitudinis, etenim si deficit, aut aliquemodo discrepet ab ea, non modo recta regula non erit, sed neque erit hoc ipso regula, iuxta sententiam illam Bernardi alibi jam à nobis adductam, *Alioquin regula jam non est regula, quia non recta.*

Evidens vero est, vel ex terminis ipsius, regulam hac ratione subordinatam, regulæ primæ nullo modo variari posse, nisi varietur ipsa regula prima.

79. At prima regula moralis ho-

ne-

*78. de honestate mortalia dicitur
et hinc sic. s. III.
79. Alterum Corollarium pro qua-
cunq[ue] sitionis ejusdem generali
corollariorum resolutione.*

Bern. 14
Apologad
Gillel.
Abba.

nec statis ex nulla variatione, aut diversitate materiae, sive objectorum actionum humanarum, variatur substantialiter, aut formaliter, sed ut summum variari potest, velut accidentaliter, aut materialiter, eo scilicet sensu, quem exacte exponemus sequenti art.

80. Enim verò, quæcunque materia sit, circa quam actio nostra versatur, una est semper, & eadem regula nostra, propter quam illam facere, aut cavere debeamus, scilicet voluntas divina talem actionem nobis, aut præcipiens, aut vetans; hæc enim est, ut manet demonstratum, mensura universalis, unica, & adæquata, totius bonitatis, vel malitia, cuiuslibet actionis humanæ, adeò ut, mensurâ istâ non intellectâ, nulla intelligi possit, in aliqua materia cogitabili, moralis bonitas, aut malitia, propter quam actio à nobis fieri debat, vel evitari. Constat igitur, prius, universalisque regulam moris nulla ratione variari posse, saltem formaliter, & quoad substantiam, ex variatione aliqua materiae, aut objectorum diversitate.

81. Unde legitimè tandem concluditur corollarium modò propostum, quod est præcipua questionis resolutio sub quadam generali ratione, nimirum regulam humanæ conscientiæ (utique secundariam, ac proximam) eandem esse in omni materia formaliter, & quoad substantiam, nec variationem aliquam subire posse ex variatione ipsius materiae, nisi accidentalem ut summum, & quasi materialem duntaxat.

82. Ergo non secùs licet (reclamat Lydius noster Lapidarius) uti opinione tantum probabili de valore Sacramentorum, de medicinæ salubritate, de honestate, aut justitia bellici, quam de quavis alia materia. Id verò palam esse non solum absolute falsum; verùm etiam nunquam liceare medico, vel ministro Sacramentorum (de his tantum expressè loquitur ipse) uti opinione ulla dire-

cta, quæ minus tuta sit, & simul probabilis tantum, sed opus semper esse judicio certo, & oppositum esse manifestè damnatum in illo primo damnato articulo de praxi opinionis probabilis in materia Sacramentorum, non probat Lapidarius, nec disputat, sed ubique supponit tanquam indubitable: immò hinc pafsim argumentum nostrum, & alia, quæ ex his locis producimus, retorquet evidenter more suo, præsertim tota illa sect. 27.

83. Certudo verò judicii, quam Lapidarius exigit in pafata materia, deber esse perfecta, & absolta, quæ scilicet confitruat tale judicium ultra sphærā judicij opinativi, & aliquatenus formidolos; ipse namque sèpè contendit nulli judicio merè opinativo, etiamsi sit probabile juxta nostra principia (hoc est, conceptum ex fundamentis notabiliter præminentibus, indeque non inconstans, aut fluctuans, sed stabile potius, ac firmum, qualia sunt judicia prudentum) attribui posse certitudinem ullam, nisi per valde ineptam, & arbitriariam vocationem.

84. Hinc P. Generalem Societatis vix non irridet, immò irridet indignè, eò quòd V. C. Bellarmimum, Cajetanum, & alios plures Doctores, exigentes pro regula conscientiæ judicium certum de honestate operis, exponat de judicio verè probabili, quod meritò ex Philosopho, & D. Thoma vocari solet judicium certum, certitudine scilicet morali, & imperfecta, quæ propria est materia moralis, & humanorum actuum naturæ consentanea. Cæterū hoc prosua consueta urbanitate, atque modestia, appellat ipse *Manifestum paradoxum contra D. Thomam, & omnes Theologos*, adeòque ut tale ab omnibus despiciendum supponit.

85. Verùm hæc omnia asserta Lapidarii plena sunt falsitatibus, & hallucinationibus; quod per decursum Operis facilè demonstrabimus. Interim verò quiescat Lapidarius

opor-

Lyd. Lapi.
nu. 222.

oportet, dum controversiam istam prægravem distinctius adhuc, & exactius resolvimus, ut tandem regrediamur ad recensiones ejus, quibus nos passim urgere gloriatur; neque enim immemores sumus oneris à nobis suscepiti, haud sanè levis ob materiam ipsam, non verò propter ejus argumenta; quæ nullius momenti esse plane constabit,

ARTICULUS III.

Eadem potissima questio clarius, ac distinctius resolvitur.

Ex principio certissimo hanc etenus statuto, de cuius evidenti veritate neminem posse ambigere demonstravimus, recte quidem concluditur, ut ostensum proxime est, regulam honestatis moralis (utique secundariam, de qua cum Recettioribus disputamus) candem esse ubique, & in omni materia formaliter, & quoad suam substantiam, nec nisi materialem, & quasi accidentalem variationem sortiri ex variacione prius materiae. Hinc tamen minimum licet deducere, eandem esse ubique diligentiam praestandam in cavendo erroris periculo sine ullo prorsus discrimine, eandemque distinctaminis actionem regulantis firmatatem, ac certitudinem, in qualibet materia indifferenter, & in quibuslibet circumstantiis, requiri. Id verò ut luculenter ostendamus, oportet adhuc accuratius reflectere supra principium proxime stabilitum, ipsumque intimius enucleare.

Prælibatur non nihil de voluntate Dei generali, qua creaturas omnes moveret, & ordinat in proprium finem suum, secundum propriam cuiuscunquam naturam.

Tota doctrina nostra, & sententia, quam propugna-

mus, innititur memorato principio, in ipsumque resolvitur admundum immediate, ut præmonuimus ad Operis initium; non in principia recentis fabricata, & Theologis antiquis ita auditæ, qualia esse principia Probabilitiæ affatim jam à nobis ostensum est. Ex eodem ergo principio veritatem, quam modo investigamus, pariter debemus elicere.

Ergo Deus gloriosus, sicuti de thesauris sapientiae, bonitatis, atque potentiae suæ, nulla cogente necessitate, sed ex sua absoluta, & libera determinacione, creaturas omnes producit, ita am existentes tenentur tandemque iusti, ad prudentiam, ructorem famam, ordinem prestante in proprio loco, nam quaque vivendo, ac frigendo secundum propriam ejus, duram, neque enim potest opera sua, nem minimum quidem eorum, vel odisse, vel oblivisci, ut dicitur in libro Sapientiae, *Diligis enim omnia, que sunt, & nihil odisti eorum, quæ fecisti.* Nihil verò moveri, quin neque permanere, aut conservari potest, nisi ex intentione voluntatis, ut ibidem etiam subjungitur: *Quomodo autem possit aliquid permanere, nisi tu voluisses?*

E89. Quilibet autem creatura movetur, tenditque naturaliter in proprium finem, mediis suis operationibus, quibus acquirit perfectionem propriam, ad quam est naturaliter ordinata. Debuit igitur Deus singulis quibuscumque rebus creatis imprimere propensionem intrinsecam, & innatam inclinationem ad operationes predictas, ut sic omnia forent intrinsecè ad suum proprium finem ordinata: & velle insuper, ut operentur secundum istam suam innatam propensionem, ut sic tandem re ipsa, & cum effectu, finem sibi præfixum connaturaliter affectuantur.

90. Hæc verò generalis voluntas Dei in hac latitudine sumpta appellatur communiter lex æterna, cuius pro-

Aug. I. 22.
cont. Fauf.
c. 27.
D. Tho. I.
2. q. 93. a.
I. corp.

próptimum conceptum Augustinus
optimè exposuit: Lex eterna (inquit)
est ratio, vel voluntas Dei ordinem
naturæ servari præcipiens, & dissipar
i vetans. Servat autem naturæ or
dinem, Secundum quod est directiva
omnium actuum, & motionum, ut in
quit Magister Angelicus, id est, qua
tenus movet omnes, & singulas crea
turas ad proprias operationes,
quibus finem suum assequantur; in
hoc enim consistit naturæ ordo.

91. Ceterum, quia inter ipsas
creaturas discriminem est quam maxi
mum, nimis substantiale, sive
essentiale, cum aliæ sint rationis ex
pertes, adeoque directionis propriæ,
ac strictè talis, penitus incapaces,
quippè quæ nequeunt liberè, & ele
ctivè operationes suas determinare;
aliæ sunt autem rationales, ac liberae,
quæ nimis non purè naturaliter,
sed per operationes liberè, & elec
tivè à se ipsis determinandas, adeoque
verè liberas, & morales, ad pro
prium finem multò excellentiorem
contendere possint, ac debeat; prop
terea voluntas divina infinitè pru
dens, ac sapiens, utrasque creature
in suos fines proprios ordinatissimè
movet, ac dirigit, motione scilicet
valde dissimili, utpotè propriis ea
rum naturis congruenti, & attem
perata.

92. Igitur creature irrationalis,
prater illam intrinsecam propensi
onem, & inclinationem innatam,
quam ipsis ab origine indidit, mo
vet insuper Deus per voluntatem
suam, qua, decreto efficaci, absoluto,
ac determinato statuit cum eisdem
concurrere ad proprias, atque natu
rales earundem operationes. At verè
creature rationales habent quidem,
& ipsæ inditam sibi à Deo propensi
onem innatam ad rectas, & honestas
operationes (salem ordinis na
turalis) quibus ad finem sibi destina
tum naturali cursu contendunt. Im
mò, cum liberaliter ab ipso Deo or
dinare de facto sint ad finem super
naturalem, videlicet ad Deum ip
-

sum immediatè videndum, & aman
dum, habent etiam intrinsecam pro
pensionem per gratiam habitualem,
& alia dona supernaturalia à Deo ip
so communicatam sibi, qua in finem
hunc altiore, ac divinum, propende
ant, adeoque in rectas operationes
eidem fini proportionatas.

93. Utraque tamen ista propen
sio rationalium creaturarum non est
efficax absolute, aut per modum na
turæ determinata, sed potius abso
lutè frustrabilis, & subjecta libero
arbitrio; id est, quæ aliquomodo in
clinet, alliciatque naturam ad hone
stè operandum, non tamē cogat,
peccitatve, ne pereat libertas, &
meritum. Consequenter, voluntas
universalis, per quam Deus hujus
modi creature in finem proprium
suum specialiter movet, & ordinat
(non enim modò loquimur de decre
to communi physicè concurrendi
cum omni creatura ad omnem ip
sius actionem, cuius consideratio
hujus loci non est) extrinsecè se ha
bet, & objective tantum, hoc est,
per modum regulæ verè talis præ
scribentis, quid agere, quidve omit
tere debeat, ut assequantur finem
præfatum: quare non nisi ut cognita
movere potest, adeoque dependent
er ab exercitio libero voluntatis
creatæ.

94. Unde patet, ejusmodi vo
luntatem divinam relatè ad crea
turæ rationales verè, propriæ, ac stri
ctæ, legem esse, cum verè sit volun
tas legitimi, ac supremi legislatoris
sapienter statuens, ac præcipientis,
subditis directionis strictæ, adeoque
verè præcepti capacibus: quod secùs
est dicendum ob rationem opposi
tam de eadem voluntate movente ir
rationales creature non objective,
aut per modum regulæ, sed physicè
duntaxat, & per modum principii,
sive cause efficientis universalis effi
cacia decernentis, & inferentis in
fallibiliter actiones naturales earum
absque aliquo arbitrio, aut electione
ex parte ipsarum creaturarum. De
B b b hac

hac ergo voluntate nihil hic ultra.
Illam verò, quæ propriè rationem
legis habet, verèque actiones nostras
regulat, prosequamur.

§. II.

*Qualiter eadem voluntas divina
regulet nostras morales
actiones?*

95. Ex igitur aeterna, seu divina voluntate, creaturam intellectualem movere, ac dirigit insuum ultimum finem (utique supernaturale, ad quem nempè de facto gratiōse, ac liberaliter est elevata) viam ei designando, per quam incedat, & lucem insuper praeferendo, ut viam designatam videre possit, & nunquam ab illa deflectere, neque ad dexteram, neque ad sinistram.

96. Designat autem viam, quatenus praescribit eidem per modum imperii, seu regulæ, quid agere res ipsa, quidve fugere debeat ad sui finis consecutionem. Lucem verò praeferat, quatenus in ipsius intellectum derivat sufficientem notitiam ejusdem imperii, seu regulæ, ut semper juxta ipsam honeste, ac laudabiliter operetur. Utrumque Vates Regius vivide expressit inquiens, *Legem ponem mihi, Domine, viam justificatum tuarum, & exquiram eam semper. Da mihi intellectum, & scruta bor legem tuam, & custodi am illam in toto corde meo.*

D. Tho. I.
2. q. 71. a. 6
ad 3.

97. Itaque lex aeterna (ait Angelicus Doctor) primò, & principaliter ordinat hominem ad finem: consequenter autem facit, bene habere circa ea, quæ sunt ad finem. Primò igitur, & ante omnia praecepit homini diligenterissimè ex toto corde, & ex tota mente finem ultimum suum, id est, Deum ipsum inquirere, ipsum diligere super omnia, omnesque suas operationes ad ipsum consequendum referre. Consequenter non potest nō praecipere quidquid est necessarium ad talis finis consecutionem, omne-

nimirūm opus; cuius omissione eidem fini aliquomodo opponitur: pariterque non potest non prohibere quidquid per se, & intrinsecè obstat ejusdem finis consecutionem; sive quia ab illo simpliciter avertit, qualis est omnis actus incompossibilis cum amore praedicto, qui cum perimat charitatem, destruit simpliciter ordinem ad finem, aeternamque propterea inducit privationem ipsius; sive quia ab illo saltē aliquomodo avocat, ac diverit, quatenus per se tendit, atque disponit ad destructionem ipsius charitatis, unde saltē ad tempus impedit finis consecutionem; non enim verè potest, quandiu duraverit, prava hæc dispositio ad finem cohædere re ipsa cum actuali ejusdem finis consecutione, per se saltē loquendo, & attentis rerum naturis.

98. Verū, cum multa sint opera creaturæ determinatè non necessaria ad finis ultimi consecutionem, haec quidem omnia lex, seu voluntas divina, per semetipsam immediatè non præcipit determinatè, necessariò, ac per se (eadem ratio est in ordine ad prohibitionem de objectis, quæ per se, ac naturā suā, non sunt impeditiva determinatè consecutionis ejusdem finis); potest tamen, & sollet libere, & contingenter, aliqua eorum per se ipsam præcipere: alia vero non per se ipsam, sed per voluntatem creatam legitima fungentem potestate ab ipso Deo communicata ad præcipiendum nomine ipsius Dei, & ut instrumentum ejusdem, multa, quæ per se ipsum Deus immediatè non præcipit.

99. Tandem reliqua omnia, quæ neque per se ipsum, neque per Superiorē creatum, determinatè præcipit Deus, eò ipso relinquit liberæ determinationi, & electioni voluntatis creatæ; nisi forte homo ipse (ut ad illum sermonem restringamus) aliqua eorum sibi perpetuo, vel ad tempus, determinaverit per votum temporale, vel perpetuum, quo Deo sponte quidquam promiserit, ad quod

quod alioqui non tenebatur; etenim
hac supposita ipsius hominis deter-
minatione, jam illud absolute, atque
determinatè fit necessarium ad finis
ultimi consecutionem, adeòque jam
præcipitur ab ipso Deo lege, seu vo-
luntate necessaria ex prædicta sup-
positione. Quod idem dic de operi-
bus per legem contingentem, ac po-
sitivam, præceptis, & determinatis.

S. III.

*Præcedentis doctrina luculentior
expressio.*

300. **R**em pro morum doctrina
momentosissimam, ac sci-
tu dignissimam, distinctius expo-
namus.

Ut homo finem ultimum, idest,
Deum, auctorem suum, propriis
operationibus, & meritis elicitis spe-
ciali auxilio divinæ gratiæ superna-
turalis (supposita gratuita ipsius ho-
minis elevatione ad supernaturalem
beatitudinem) assequatur ipsa per
veram possessionem inamissibilem,
& æternam, per se, ac determinatè,
necessarium in primis est Deum ip-
sum diligere super omnia, ipsius di-
ctis fidem habere, ejus promissioni-
bus fidere, ipsum desiderare, volun-
tatem ejus inquirere, ipsum timere,
revereri, adorare, colere, laudare,
memoriam, & nomen ejus sanctum
honorare, dignum denique obse-
quium, ac famulatum eidem, tan-
quam Domino, & Creatori infinitæ
excellentiæ, & majestatis, tanquam
parenti optimo, tanquam legislato-
ri, auxiliatori, benefactori liberalissi-
mo, totis animæ viribus exhibere.

301. Hæc quidem omnia opera
primariò, atque potissimum præci-
pit Deus determinatè, & illis oppo-
sita prohibet per suam immediatam
voluntatem, eamque penitus neces-
sariam; neque enim potest liberum
esse Deo volenti, & præcipienti, ut
homo finem suum honestè, ac lau-
dabiliter assequatur, eidem non præ-

cipere ex primaria intentione, ea, quæ
per se primò sunt necessaria ad fi-
nem, aut similiter ipsi non prohibe-
re, quæ per se primò impediunt af-
fectionem ejusdem finis.

102. Et hæc voluntas necessaria
Dei dicitur lex, aut jus naturale pri-
marium, continens tria illa potissi-
ma præcepta, quæ Deum ipsum im-
mediate respiciunt, & ab eodem olim
expressa sunt in prima Decalogi ta-
bula. In qua præterea continebatur
præceptum de Sabbati sanctificatio-
ne, quod positivum erat quoad de-
terminationem certi diei; non enim
simpliciter est necessarium, atque
adeò nec naturale: quin neque sicut
perpetuum, sed pro tempore tantum
legis scriptæ.

103. Præter hæc omnia ad eundem
finem necessarium insuper est
probare, laudare, ac diligere opera
etiam ipsius Dei, maximè vero re-
liquas creaturas ejusdem nobiscum
naturæ, quas nimis communis
omnium Creator fecit, sicut & nos,
ad imaginem suam, capaces ejus
amicitiae, & gratiæ, & ad eundem
finem nobiscum ordinatas; neque
enim verè potest Deo placere, ip-
sum super omnia diligere, qui
creaturas ejus, præsertim rationales,
quas tam ardenti amore Deus ipse
prosequitur, tamque speciali provi-
dencia curat, verè quoque non dilig-
at, & attendat, ut lumine rationis
notum est. Hinc sit, ut absolute ne-
cessarium homini sit ad suum ulti-
mum finem consequendum reliquos
omnes homines, quicunque sint
(damnitatis tantummodo exceptis) ut
proximos, amicos, & fratres, vera
charitate complecti, ipsos curare,
fovere, juvare, quantum vires pro-
priæ permiserint, & eorum necessi-
tas postulaverit.

104. Hujusmodi fraternæ dilec-
tionis necessitas facit etiam, ut Deus
non possit non præcipere homini-
bus per voluntatem suam immediata-
mē eas omnes actiones determina-
tè, quæ necessariæ sunt per se, ac de-

terminatè, ad mutuum hoc juvamen præstandum. Hinc præceptum divinum, ac naturale verè, & ex corde diligendi proximum, etiam pravum, aut infidelem, etiam inimicum, ac noxiū, ipsi in necessitatibus, vel animæ, vel corporis subveniendi, & (uno verbo) faciendi cum ipso, quidquid nobiscum volumus fieri.

105. Hinc rursus generale præceptum negativum prohibens omnem actum per se contrarium fraternæ charitati, & continens sub se multa particularia, neminem scandalizandi, neminem occidendi, aut persecutiendi privata auctoritate, neminem judicandi, calumniandi, infamandi, decipiendi, neminem denique sine causa laedendi in bonis ejus propriis, etiam externis, aut temporalibus.

106. Et hæc voluntas necessaria Dei, quæ memorata omnia per se immediate præcipit, aut vetat, dicitur jus naturæ secundarium, fundatum proximè, & immediate in jure naturæ primario (nimirum in prædicta necessitate Deum ipsum amandi, & honorandi), & distinctum per septuplex præceptum in tabula secunda Decalogi.

107. Præterea, cuncta hæc, quæ voluntas divina per se immediate præcipit, ac determinat secundum designatas rationes, aut pleraque saltem eorum, possunt absolute adimpleri per opera nimis varia, ac diversa, cum quorum singulis finis ultimus hominis determinatè non est connexus.

108. Adhibeamus exempla. Colere Deum, cultu etiam externo, ejusque majestatem supremam, & excellentiam infinitam testari aliquibus sensibilibus signis, per se, ac determinatè, sub hac ratione debitum, ac necessarium penitus est ad finis ultimi consecutionem, adeoque necessariò per voluntatem Dei, seu legem naturalem, determinatum, atque præscriptum. Quod verò id fiat per hæc, aut illa signa, per has, vel

illas laudes determinatas, cæremonia, aut sacrificia, hoc finis ultimus per se non exigit, nec voluntas divina necessariò determinat.

109. Itidem Carnem continere, aut frenare, quantum necessum sit, ne spiritum extinguat, idest, ne nimium deprimat ad delectationes sensibiles, quibus homo avocetur, & abducatur ab attentione sui proprii finis, rerumque divinarum contemplatione, quæ primum, ac potissimum esse debet animæ rationalis studium, per se requiritur determinatè ad finem ultimum consequendum, proptereaque voluntate divina, & lege naturali præcipitur. Quod verò quis ejusmodi temperantiam exercat per hæc potius, quam illa determinata opera, per has, vel illas carnis afflictiones, per hæc, aut illa determinata jejunia, id, sicut finis ultimus non requirit, ita nec lex divina naturalis per se ipsam determinat, aut præscribit. Et his similia in aliis materiis possent alia exempla adhiberi, nisi abunde sufficerent hic adhibita.

110. Ex his autem operibus, aut variis exercitiis, quæ voluntas divina necessaria, seu (quod eodemredit) lex naturalis indeterminata relinquit, quædam Deus determinat immediate per voluntatem suam contingentem, ac liberam, quæ lex divina positiva vocatur, ut in exemplis nuper appositis plurima olim determinavit, atque præcepit populo Israëlitico sacrificia, observantias, ac cæremoniae pro cultu sibi debito præstanta: quædam item certa jejunia, aliaque temperantiae, seu paenitentie opera pro necessaria continencia carnis. In lege quoque gratia quædam, et si multò pauciora, eadem voluntate immediatâ, seu lege positivâ divinâ, præcepta sunt, ac determinata, circa usum Sacramentorum, eorumque legitimam constitutio nem.

111. Restant tamen adhuc innúmera, secundum alias peculiares

rationes, à Deo non determinata per ullam immediatam voluntatem, ex quibus plurima humana potestas, nō solum Ecclesiastica, sed & civilis, auctoritate ab ipso Deo accepta, & in virtute, ac nomine ipsius, per leges suas determinavit, & in dies paschali determinat, præceptis, vel communibus, vel privatis, vel temporalibus, vel perpetuis, prout recta gubernatio Reipublicæ sibi commissæ, & rerum circumstantiæ depositunt.

112. Id ostendunt apertè leges Canonicae de jejunio observando certis anni temporibus, de Missa audienda diebus festis, de Canonicis horis recitandis, & reliqua omnia præcepta, seu generalia, seu particularia, imposita a Prælatis Ecclesiasticis secundum potestatem unicusque concessam, & pro personis tali potestati subjectis. Tantundem præstant in genere suo, & in materia sibi proportionata, leges omnes civiles, seu procedentes à Laica potestate.

113. Veruntamen, his omnibus determinationibus positis, super sunt adhuc plurimæ actiones nullo ex præfatis juribus determinatae. Ex his posunt, & solent privati homines, libera sua electione, & arbitrio, nonnullas sibi determinare, scilicet per votum, aut juramentum, quo liberè se obligant ad aliquid facendum, vel immediate in obsequium Dei, vel in aliorum hominum utilitatem: idque, vel pro totius mortalis vita tempore, ut faciunt Religiosi per professionem suam, vel pro tempore tantum determinato.

114. Sed verò cunctas istas liberas promissiones, seu determinaciones particulares, sicut & omnes illas, quæ fiunt per præcepta potestatis humanæ, sive per leges positivas humanas, universaliter firmat, ac roborat lex ipsa naturalis, seu voluntas Dei necessaria; ideò etenim omnes vim habent obligandi, quia jus ipsum naturæ sub generali ratione præcipit exequi iusta omnia cuiuslibet legiti Superioris humani mu-

nere suo ritè fungentis, & adimplere promissiones omnes voto, vel iuramento ritè firmatas.

115. Utrunque clarè constat ex Scriptura ipsa: *Honora patrem tuum, & matrem tuam.* Quæ verba à Christo Domino allegantur in Evangelio, & significant generaliter juxta communem expositionem, cunctis legitimis Superioribus non modo reverentiam, & honorem, sed & obedientiam præstādam. Clarius autem

Apostolus: Obedite præpositis vestris,

Ad Hæbr. 13.

& subiacete eis. Omnis anima potesta-

tibus sublimioribus subdita sit. De iis

Ad Roma. 13.

verò, quæ voto, aut juramento

unusquisque sibi determinat, extat

lex generalis: Si quis virorum votam

Num. 30.

Domino voverit, aut se constringerit

juramento: non faciet irritum verbum

suum, sed omne, quod promisit, im-

plebit. Porro his, ac similibus sacris

eloquii non condi legem novam,

aut positivam, sed enuntiari tantum,

ac exprimi, jus ipsum necessarium,

ac naturale, apud omnes compre-

tum est.

116. Tandem reliqua objecta, quæ à memoratis omnibus determinationibus abeunt, quippe quæ nullæ earum comprehensa sunt, reliquiuntur optioni, liberæque electioni voluntatis humanæ, quæ impunè potest pro libitu suo illa respuere, vel amplecti, dummodò honestè semper, & laudabiliter operetur.

S. I.V.

Appendicula de objectis non præcep-
tis, quomodo in finem ultimam
sint referenda?

117. Pro quo nota, hæc objecta liberæ nostræ optioni permissa esse in duplice differentia. Alia etenim sunt excellentiora quædam virtutis opera, quæ per se quidem sunt honestissima, maximèque conducunt ad finis, ultimi, consecutionem, eandemque certiorem, atque pleniorem reddunt; nullum tamen

ip-

Ipsorum determinatè acceptum, per se loquendo, necessarium est ad finem ipsum absolutè obtainendum. & hæc vocari solent supererogationis, majoris beneplaciti, sive consilii opera, qualia sunt continentia perpetua, professio Religiosa, extraordinaria carnis afflictio, paupertas voluntaria, & alia id genus. Alia verò sunt opera, quæ nullam ex se habet honestatem, aut in honestatem intrinsecam, quia per se non conducunt ad finem hominis, potius quam eorum omissione, ut sedere, vel deambulare, exercere hanc artem præ illa, & reliqua omnes actiones, quæ dicuntur indifferentes.

118. Opera primi generis per se considerata, & nisi videntur per accidens ex fine aliquo inordinato, aut aliâ circumstantiâ pravâ, non modò permittuntur per voluntatem Dei, verùm etiam eidem maximè placent: unde & commendantur magnopere, probantur, consuluntur à Deo, licet verè non præcipiantur precepto propriè, ac strictè tali, quod nimis generet obligatiōnem aliquam in conscientia. At verò posterioris generis opera secundūm se præcisè considerata, nec disiplinent, nec placent in linea moris, adeoque nec probantur, nec reprobantur, sed unicè permittuntur à Deo quoad absolutam eorum electionem.

119. Cæterū, quisquis velit libèrè agere circa ejusmodi objecta indifferentia, quanvis possit pro suo arbitrio utrumlibet extrellum amplecti, debet attamen semper actionem suam, quæ cunque tandem sit, in finem honestum referre, adeoque in finem ultimum implicite, aut virtualliter saltē; alioqui turpiter, ac viciōse operabitur secundūm communiorē, ac veriorem Theologiam, quam docet Angelicus Doctor, & quæ mihi semper admodum placuit.

120. Et verò nemo aliquando mihi persuadeat, quod homo, dum agit ut homo, hoc est, ex sufficienti

rationis deliberatione, non debeat sen per agere ex fine rationali, proprioque hominis; sed ex fine tantūm communi cæteris animantibus irrationalibus. Profectò turpiter ratione utitur, qui belluis in agendo non præstat.

121. Illa ergo cælestia Doctoris gentium monita, Sive ergo manducatis, sive bibitis, sive aliud aliquid facitis: omnia in gloriam Dei facite: & rursus, omne, quodcumque facitis in verbo, aut in opere, omnia in nomine Domini Iesu Christi, gratias agentes Deo, & Patri per ipsum: hæc, inquam, salutaria documenta non sunt existimanda pura consilia, immò neque præcepta positiva duntaxat; sed jus ipsum naturæ generale, atque necessarium, quod nobis denuntians Apostolus, nostræ nos commonet obligatiōnis, qua operari semper tenemur ex aliquo motivo virtutis, & per omniem nostram actionem ad Deum finem nostrum contendere: ita ut per omnem determinatam, ac deliberatam actionem, nisi laudabiliter agimus, hoc ipso necessariò peccemus. Nam, ut ait Augustinus, Omne factum, si rectè factum non est, peccatum est, quibus verbis clarius non potuit communem hanc sententiā docere.

§. V.

Ergo regula agendi formaliter, & quoad substantiam, eadem semper est: hand tamē idè ubique usurpanda similiter sine ullo prorsus discribime, ant sine respectu ad materiam, ac speciales alias operis circumstantias: ubi mirabili Augustini doctrinâ, tota, quam nos tradidimus, comprobatur.

122. Expositus hic ordo intellectus actualis creaturæ, omniumque ejusdem operationum ad ultimum finem ipsius (quem multi pœnè ignorant, pauci perfectè intelligunt, paucissimi satis considerant) potissimum, aut unicus cardo est, quo

tota vēritas intellectualis, ac moralis hominum vita.

123. Ex illo utique derivatur, ut ex prima mensura, & universalis principio, tota necessitas, dignitas, præstantia, series, connexio, & harmonia virtutum: ex illo, per contrarium respectum, tota fæditas, turpitudo, & inordinatio vitiorum: ex illo, tota actualis malitia, offensa, injuria, gravitas, diversitas, & inæqualitas peccatorum: ex illo denique, honestas universa, aut in honestas humanarum actionum.

124. Nam voluntas Dei, prima, & universalis regula morum, nihil nobis præscribit, aut agendum, aut omittendum, nisi per respectum ad finem, ad quem nos, sicut condidit, sic directione sua perducere contendit. Cùm verò ad finem istum asséquendum aliae actiones sint aliis immediatores, efficaciores, inexcusabiliores: aliae item ordine inverso immediatiùs, quām aliae, eidem fini consequendo obstant, efficaciùs illum impedian, longius ab illo avocent, aut irrevocabiliùs (quia firmiùs, ac tenaciùs affigunt voluntatem objectis fini suo contrariis), aut alio denique quocunque modo constituant hominem magis ineptum, ac deteriùs se habentem ad ipsum finem: fit inde, ut ipsa voluntas divina, quæ rectissimè omnia, & ordinatissimè amat, perfectissimèque disponit, non unico, & eodem modo feratur in easdem actiones hominis, & in propria earum objecta; sed unquamque potius eorum secundùm propriam ejus naturam, & habitudinem, quam habet ad finem, magis, aut minùs amet, aut oderit, adeoque principalius, severius, aut rigidiùs, vel illud jubeat, vel prohibeat hominibus, proposita videlicet pro legis transgressione, aut observantia, vel gravioris supplicii comminatio ne, vel pollicitatione abundantioris præmii; per id nanque explicatur magis, minùsve stricta obligatio, & severitas divinæ legis, intensiorque

propensio voluntatis divinæ in se ipsa invariabilis, ac penitus indivisi bilis.

125. Finis ergo, quemadmodum prima mensura est, origo, & fundamentum universale totius bonitatis, vel malitiæ cunctarum actionum moralium, ira etiam est quædam quasi mensura, aut norma, ipsius voluntatis divinæ, ut dirigen, ac regulantis easdem actiones morales; neque enim illas jubet, aut prohibet quasi arbitriariè, aut pro libitu suo, sed sapientissimè, ac ordinatissimè, cum debito respectu ad finem ipsum, & quatenus ad ipsum asséquendum, vel necessariæ sunt, vel repugnantes, & consequenter eò severius, eò efficacius, eò principalius, quò magis ipsa conducunt, aut obstant ejusdem finis consecutioni.

126. Evidem *Rectitudo voluntatis* (inquit Doctor Angelicus) requiritur ad beatitudinem, cùm nihil aliud sit, quām debitus ordo voluntatis ad ultimum finem. Rectus autem, ac debitus ordo voluntatis exposcit, ut sicut finem propter se ipsum, adeoque principaliter amat, sic & reliqua omnia, quæ propter finem amat, eò magis amet, aut minùs, quò minùs illa, aut magis ad eundem finem accedunt: & eadem est ratio per oppositum respundi, ac amovendi magis, aut minùs, ea, quæ fini ipsi contraria sunt. Hic porro, si uspiam aliás, maximè locum habet vulgare illud effatum, quo sàpè Philosophus utitur, *Propter quod unum quodque tale, & illud magis*. Id, quod appetet eriam in propensione ipsa naturali creaturarū irrationalium, quæ recta ubique, & ordinata est, ut pote regulata per infinitam sapientiam Creatoris: fertur autem impensis, & efficacius, primariò in proprium finem, deinde verò cum sua proportione in ea, quæ se habent ad finem.

127. Hinc jam liquidò patet, cur aliquod honestum objectum sit excellentius, aut præstantius altero (&

D. Tho. r.
2. q. 5. a. 7.
corp.

ea-

^{Sup. a. II. 1.}
^{ad init. §. 4.}

eadem est ratio de objectis turpibus per contrarium respectum : ratio nanque à priori, & fundamentalis, ut ajunt, desumitur ex ultimo fine, tanquam à fundamento, vel mensura; à voluntate verò divina, tanquam à propria regula dirigente, & moveante moraliter, & objectivè, hoc est, magis, aut minus approbante, vel reprobante singula objecta humanarum actionum modo, & ordine exposito, nimur per respectum ad ipsum finem. Quid autem interfit discriminis inter regulam verè, ac strictè talem, & meram actionis mensuram, adnotatum supra relinquisimus.

128. Libet modò subtexere mirabilem doctrinam Augustini exponentis præceptum charitatis, totumque ipsius ordinem, & universalem influxum in cetera omnia præcepta, unde tota descendit rectitudo, honestaque moralium actionum. Igitur postquam latè, piissimè, atque sapientissimè, de re ista differuit Augustinus, totam doctrinam traditam velut in summam colligens, ita concludit :

^{Aug. li. 1.}
^{de Doctr. Christia. c.}
^{26.}

Ergo quoniam præcepto non est opus, ut se quisque, & corpus suum diligat refabat, ut de illo, quod supra nos est, & de illo, quod juxta nos est, præcepta sumeremus. Diliges, inquit, Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & diliges proximum tuum tanquam te ipsum: in his duobus præceptis universa lex pendet, & Prophetæ, finis itaque præcepti est dilectio, & ea gemina, id est, Dei, & proximi. Quod si te totum intelligis, id est, animam, & corpus tuum, & proximum tuum, id est, animam, & corpus ejus . . . nullum rerum diligendarum genus in his duobus præceptis praetermissum est. Cùm præcurrat dilectio Dei, ejusque dilectionis modus præscriptus appareat, ita ut cetera in illum consuant, de dilectione tua nihil dictum videtur. Sed, cum dictum est, Diliges proximum tuum,

<sup>Matth. 22.
1. Ad Ti-
moth. i.</sup>

pendet, & Prophetæ, finis itaque præcepti est dilectio, & ea gemina, id est, Dei, & proximi. Quod si te totum intelligis, id est, animam, & corpus tuum, & proximum tuum, id est, animam, & corpus ejus . . . nullum rerum diligendarum genus in his duobus præceptis praetermissum est. Cùm præcurrat dilectio Dei, ejusque dilectionis modus præscriptus appareat, ita ut cetera in illum consuant, de dilectione tua nihil dictum videtur. Sed, cum dictum est, Diliges proximum tuum,

tanquam te ipsum, simul, & tui ad te dilectio non praetermissa est.

Ille autem (prosequitur continenter) justè, & sanctè vivit, qui rerum integer affirmator est. Ipse est autem, qui ordinatam dilectionem habet; ne, aut diligit, quod non est diligendum, aut non diligit, quod est diligendum, aut amplius diligit, quod minus est diligendum, aut aquè diligit, quod, vel minus, vel amplius, diligendum est, aut minus, vel amplius, quoā agnè diligendum est. Omnis peccator &c. Invitus planè avellor ab hac summi Doctoris tam cælesti doctrina fusiùs hic exscribēda, quam ipse ferè per totum illum librum copiosissimè exponit, & illustrat. Omittere tamen haud possumus pauca quædam ex iis, quæ subjunxit inferiùs.

129. Omnium igitur (inquit), ^{Idem Aug.} que predicta sunt, ex quo de rebus tractamus, haec summa est, ut intelligatur, legis, & omnium divinarum Scripturarum plenitudo, & finis, esse dilectione, qua fruēam est, & rei, quæ nobiscum ea refrui potest, quia ut se quisque diligit, præcepto non est opus. Hoc ergo ut nosceremus, atque possemus, facta est tota pro salute nostra per divinam providentiam dispensatio temporalis, qua debemus uti, non quasi mansoria quadam dilectione, atque delectatione, sed transitoria potius tanquam via, tanquam vehiculorum, & aliorum quorumlibet instrumentorum, aut siquid congruentius dici potest, ut ea, quibus ferimus, propter illud, ad quod ferimus, diligamus. Haec tenus Augustinus Doctorum Doctor, qui vocibus paulò diversis doctrinam, quam per totum articulum fusiùs nos dedimus, & exposuimus, velut in compendium redactam mirificè commendat, & exhibet.

130. Ex hac ergo doctrina clare, nisi fallor, exposita, per quam etiam Angelicus Doctor totam secundæ partis primam, & secundam contextit, facile sit videre, quod in præ-

præsentis §. titulo concludendum, nobis proponimus. Nimirum, regulam moralis honestatis, seu primam, seu secundam, sive objectivam, sive formalem, eandem quidem esse, & omnino invariabilem in quacunque materia formaliter, & quoad substantiam (quod luculenter opinor demonstratum relinquimus): hinc tamen neutquam licere concludere, eandem esse ubique diligentiam præstandam in cavendo erroris periculo, eandemque dictaminis actionem regulantis firmitatem, ac certitudinem in qualibet materia indifferenter, & in quibuslibet circumstantiis requiri, ut non minus inepte, quam confidenter, modernus Lapidarius concludebat superius. Quam doctrinam ut magis illustremus, rationem ex præmissis claram, ac facilem exhibeamus.

§. VI.

*Illustratà doctrinà præcedentis
paragraphi, persicitur
ipsius assumptum.*

131. **R**atio itaque ex dictis in promptu est. Nam, si voluntas Dei est regula, & mensura voluntatis humanæ, cui in cunctis suis actibus conformare se debeat, ita ut nihil, vel prosequi, vel cavere teneatur, nisi quia eidem voluntati divinae, vel consentaneum est, vel repugnans, ut dictum haec tenus, demonstratumque est: ergo, ubi major fuerit in aliquod objectum voluntatis divinae (de præceptiva loquimur) affectio, seu propensio, eo humana voluntas majori quoque propensione, ac studio, amplecti debet idem objectum: pariterque per motum contrarium majori diligentia, atque solicitudine, fugere, atque cavere objectum illud, quod eadem voluntas divina severius aversatur, ac prohibet; alioqui planè discreparit ab illa, atque adeò recta non erit, ut potè non conformis regulae primæ.

132. Enim verò, ubi causa universalis concurrens cum particulari, ipsamque movens ad aliquem effectum, efficaciorem praefat (quantum in ipso est) influxum in eundem effectum, majoremque conatum impendit, nequit effectus ipse non egredi intensior, & major, nisi causa particularis deficiat à munere suo, & à debita subjectione, conformitateque cum causa universalis. At voluntas divina (prima regula morum) est causa prima, & universalis, concurrens cum humana voluntate, tanquam cum causa particulari, & secunda, & efficacius movet, quantum in ipso est, ad amorem, aut fugam quorumdam objectorum per ordinem ad ultimum finem juxta doctrinam proximè traditam: ergo, nisi humana voluntas efficacius quoque feratur, majoremque conatum impendat in eadem objecta, vel fugienda, vel amplectenda, planè deficiat à munere suo, nec conformabitur cum regula sua, atque adeò recta non erit.

133. Confirmatur, & declaratur. Quò voluntas divina per modum imperii, seu legis, magis propendet in aliquod objectum, illudque strictius, ac severius injungit, eo objectum hujusmodi honestius est, honestate nimirum determinatè exacta, & necessaria ad ultimum finem, (& eadem est ratio quoad turpitudinem, de objecto, quod divina voluntas distictius averatur, ac prohibet), quo nihil evidenter ex stabilito principio. At, quò objectum est turpius, vel honestius honestate prædicta, eo humana voluntas pluris illud facere debet, majorique conatu, atque diligentia moveri in illud, vel fugiendum, vel amplectendum: quod nemo opinor sana mentis negaverit: ergo, quò voluntas divina impensis fertur in aliquod objectum, eo quoque humana voluntas impensis debet, ac studiosius in idem objectum, moveri. At major hæc divinae voluntatis propensio in aliqua objecta

Ccc præ

præ aliis, evidens est ex proximè di-
ctis. Evidens ergo est voluntatis hu-
manæ major quoque necessitas, stric-
tiorque obligatio, ad eadem objec-
ta, vel fugienda, vel amplectenda.
Nam humana voluntas agere ubique
debet ad normam voluntatis divinæ,
& juxta modum sibi ab eadem divi-
na voluntate præscriptum. Denique,
ut Apostolus loquitur, non ex arbitrio,
2. Ad Cor. 10.
aut libitu proprio, Sed secun-
dum mensuram regulæ, qua mensus est
nobis Deus.

134. Jam si voluntas hominis
 non pari conatu, ac studio debet ferri
 in objecta præcepta, vel prohibita,
 sed in æquali potius, & majori, aut
 minori, pro inæquali motione, &
 ductu voluntatis divinæ per modum
 primæ regulæ dirigit, cui volunta-
 tas humana, ut recta sit, omnes actio-
 nes suas conformare tenetur: evidens
 etiam sit, non parem, & eandem dilige-
 ntiam, & curam adhibendam
 ubique esse, ut operans cognoscat veri-
 tatem de intrinseca malitia, vel hon-
 estate objecti, quod ex præscripto
 ejusdem voluntatis divinæ, vel fuge-
 re tenetur, vel amplecti.

135. Evidem, ut Eximus Sua-
 riū sapienter supponit, ac docet, to-
 ta obligatio hominis inquirendi, &
 sciendi legem Dei, & proprium ip-
 sius objectum, nascitur immediate
 ex illo principio notissimo, *In debito*
Sua. to. 5. in
3. p. d. 4. l. 8.
n. 15.
faciendi, intrinsecè includit ipsi
obligationes implere, nisi ipsas cognoscat,
ut exploratum est. Ex hoc autem
principio evidenter etiam deduci-
tur, quod, ubi major fuerit, strictrior
que obligatio faciendi, strictrior quo-
que sit, & major obligatio inquirendi,
sciendique malitiam, vel hone-
statem propriam objecti ipsius legis,
seu voluntatis Dei, ut illud, vel fu-
giendo, ve' amplectendo, suam quis
voluntatem, & moralem operatio-
nem conformet cum eadem volun-
tate divina.

136. Nam quicunque judicio er-
 rat circa honestatem, aut malitiam,

objecti, aberret voluntate necessum
 est ab ipsa voluntate divina, à qua
 nimur tota desumitur objectorum
 malitiae, vel honestas; non enim po-
 test humana voluntas divinæ confor-
 mari voluntati, ipsamve per affec-
 tum, & amorem complecti, si aliud
 à divina voluntate repræsentetur ipsi
 per judicium sui intellectus, ut lumi-
 ne rationis notum est. Ergo, quod
 magis homo satagere tenetur, majo-
 remque conatum impendere, ut sue
 voluntatis actionem conformet cum
 divina voluntate, eò etiam impen-
 sius debet inquirere ipsam volunta-
 tem divinam per veram notitiam ip-
 sius, proindeque studiosius, arque
 diligenter cavere omnem intellectus
 errorem circa divinam ipsam
 voluntatem, aut legem.

137. Pater igitur, regulam mor-
 alis honestatis (nempè judicium no-
 stræ rationis, quo proximè ad agen-
 dum dirigimur) eandem esse in omni
 materia formaliter, & quoad sub-
 stantiam, cùm eandem ubique ap-
 plicet, ac proponat regulam pri-
 mam, videlicet divinam voluntatem,
 & legem: haud tamen idèo ubique
 usurpandam eodem modo sine ullo
 prorsus discrimine, aut respectu ad
 ipsam materiam, alioqui per hoc ip-
 sum non rectè concordaret cum ipsa
 prima regula. Hæc utique, et si ea-
 dem ubique sit, non tamen uno, &
 eodem modo regulat in omni mate-
 ria; sed ordinatissime potius, & cum
 respectu debito ad finem ultimum,
 aliqua præ aliis objectis severius, ac
 distictius prescribit, vel fugienda,
 vel prosequenda.

138. Debet igitur homo regulæ
 suæ ductum, atque directionem se-
 quendō, majori quoque propensiō-
 ne, ac studio, ad eadem objecta mo-
 veri, adeoque non eundem, sed ma-
 jorem conatum, atque diligentiam
 præstare in eisdem objectis cogno-
 scendis, per judicium videlicet fir-
 mius, ac certius, adeoque ab omni
 falsitatis specie, errorisque periclio
 longius recedens: alias planè non
 erit

erit verum integer estimator, neque ordinatam dilectionem habebit, ut constat ex doctrina Augustini debitum dilectionis ordinem exponentis. **Bern. serm.** **49. in Cant.** **Emperò**, Quod veritas judicat preponendum, id charius amplectendum ordo postulat charitatis, optimè Bernardus aiebat.

ARTICULUS IV.

Concluditur ex hac tenus dictis decisio controversiae proposita sub terminis particularibus, quibus à nobis est instituta.

139. **P**Arum abest, ut verear, ne cui fortè videamus multo longiores hic moras traxisse, quam præsens difficultas postularet. Ut quid enim fuit opus doctrinam adē certam adē accuratè exponere, adē fusè, ac exactè comprobare? Fateor otiosum forst, si alterius conditionis materiam tractaremus. At verò, dum modernum confutamus Probabilissimum, vix quidquam ita certum nobis occurrat, ut non illud exactè demonstrare, latèque expendere necessum sit. Et verò precor te, candide Lector, quid non latè exponendum, quid non exactè ostendendum sit ei, qui totius sui molimini unicum sibi scopum præfigat, hanc unam veritatem ostendere. Nemini licet agere ex vi aliquius artificii reflexi id, quod operans ipse agnoscit, ac fatetur, vel aquè verosimile, vel etiam sibi verosimilius esse, quod sit ne ipsa contra legem Dei illud sub pena eterne damnationis reprobantis, ac prohibentis? Id vellemus seriò consideret, quisquis in hac, aut aliis controversiis, prolixitatis nos accusabit.

S. I.

In conficiendis igitur Ecclesie Sacramentis, in adhibendis corporum medicinis, in bellis, ac in aliis materialibus consumilibus, non alia, sed eadem formaliter, & quoad substantiam agendi regula utendum est.

140. **I**D verò ex jam expositis, ac stabilitis principiis adē legitimè, & immediate sequitur, ut nova ulla probatione non egeat; est enim specialis, seu particularis assertio, quæ per eosdem terminos formales sub ratione communi acceptos continetur implicitè in universali assertione, ex qua proinde infertur immediate, ac legitimè per distributivum descēsum secundūm tritam Dialecticæ regulam: haud secus, ac ex ista assertione generalissima, omnis actio causa secunda dependet essentialiter ab unica, & eadem causa prima, legitimè concluditur particularis hæc, seu minus generalis assertio: ergo omnis actio rationalis agentis non ab alia diversa, sed ab eadem prima causa dependet.

141. Enimverò universa moralium actionum honestas duobus illis clauditur generalibus terminis, quos nobis Propheta præfixit, Declina à malo, & fac bonum, & Apostolus iterum, Odientes malum, & adhaeren- Psal. 36. Ad Roma. 12. tes bono: ut scilicet semper, & ubique fugiamus malum omne morale, & ut faciamus omne bonum honestum ad nostri finis ultimi consecutionem necessarium. At nullum malum fugere, aut bonum amplecti tenemur, nisi quia per divinam voluntatem nobis, vel interdictum, vel jubetur, cum nihil malum, aut bonum sit, nisi per respectum, & ordinem ad ipsam voluntatem divinam, tanquam ad primam regulam totius honestatis, à qua tenemur nunquam recedere.

142. Quæcumque ergo materia sit, in qua moraliter operamur, seu

CCC 2 ma-

magni scilicet, seu exigui momenti, seu Deum immediatè, seu mediata tantum respiciat, seu immineat, seu non immineat, ex nostra actione proximo malum, spirituale, vel temporale, maximum, vel exiguum, irreparabile, vel reparabile, & si quam aliam cogitare velis, materia, hoc est, objecti, aut actionis, diversitatem: eadem semper, & ubique est regula prima moralis honestatis, videlicet divina voluntas, quam diligenter semper inquirere debemus, ut nostram illi conformemus actionem, alioqui non honestè, sed turpiter operaturi: nec aliquam potest subire ex varia, atque diversa conditio[n]e materiæ diversitatem, aut variationem formaliter, & quoad substantiam. Ergo & regula proxima, ac immediata (nempè judicium nostræ rationis, quo proximè ad agendum dirigimur), quæ utique variari non potest, non variatâ regulâ primâ, quam nobis proponit, & applicat, eadem est in omni materia formaliter, & quoad substantiam. Hæc perspicue, & exactè ostēsa à nobis sunt, forte etiam prolixius, quam oportet. Sed verò nimiùm nobis nihil videatur, si rem tanti momenti fecerimus satis intelligi.

143. Igitur, quod materia, circa quam agimus, sit tantæ gravitatis, quantæ meritò habetur valida administratio, aut constitutio Sacramentorum, tum propter propriam eorum dignitatem, cùm propter gravissima mala, quæ ex irrita eorumdem collatione animabus possunt accidere (quod idem est de belli iustitia, & alia quacumque materia): quod, inquam, hæc materia magni momenti sit, & in qua humani iudicij error ingentia possit mala producere, quacunque tandem fide, seu intentione agas, eadem semper formaliter erit regula tuæ actionis directiva, scilicet rationis dictamen, quia eadem formaliter est regula prima moralis honestatis, quam per dictamen illud inquiris, & cui tuam in-

tendis actionem conformare.

144. Roga alioqui Sacramentorum ministrum verè pium, ac religiosum, cur tantopere invigile in ipsis conficiendis, ne quem forè erore incurrat circa eorum legitimam, vel materiam, vel formam? Respondet incunctāter: quia ex ejusmodi errore fieret irritum Sacramentum. Recte. Sed roga iterū, cur tanti facis, ne Sacramentum irritum fiat? Quoniam, inquit, id exigit urgentissimè & propria dignitas ipsius Sacramenti, & simul animarum permagna spiritualis, vel necessitas, vel utilitas. Urge adhuc: quid verò, quod id exigit adeò urgenter, & Sacramenti dignitas, & utilitas animarum? Cur exigentiam istam tam sollicitè curas? Reponit tibi, quia, nisi sic curarem, gravissimum peccatum committerem, quod super omnia mala cavere debeo, cùm sit ex suo genere malorum maximorum, scilicet malum morale præponderans omnibus malis. Optimè, ac prudenter per omnia.

145. Ceterū quare tandem ab illo: cur illa incuria tua in eo Sacramenti defectu præcavendo, accò foret mala moraliter, proindequem serio, tamque diligenter cavenda? Nonna ad questionem istam obstupens, vix non demum iratus responderet, incuriam suam inde malam futuram, & futuram admodum malam, unde omnis actio, vel omissione mala moraliter, mala est, & ubique diligenter vitanda, nempè ex oppositione ad voluntatem Dei distictius, ac severius præcipientis oppositam diligentiam, & curam, quam voluntatem serio, ac studiose operans tenetur inquirere, ut nihil contra illam ex quocumque motivo aliquando, vel agat, vel omittat.

146. Vides ne totam malitiam actionis, seu (quod in idem reddit) omissionis moralis, totamque obligationem illam cavendi, resolvi in hac materia, sicut in alia qualibet, in unicum, & idem principium, ni-

mi-

nimirum in divinam voluntatem, tanquam in primam honestatis regulam, quam ut scopum primum, & ultimum primariò, & ante omnia respiciendum ubique nobis præfigere debeamus, adeò ut nihil agendum, vel omittendum sit, nisi quia ab eo scopo recedere nunquam debemus?

147. Finge alioqui, voluntatem divinam nihil prorsus curare, ne Sacramentum irritum fiat, nec quidquam nobis unquam præscripsisse de ipsis defectu vitando. Porro id esse chimericum absolutè, nemo ambigere potest. Ceterum hac fictione mente concepta, neque defectus ille malus moraliter intelligitur, neque obligatio ulla ipsius præcavendi potest intelligi. Unde nanque malitia? Unde obligatio, si nulla supereft regula honestatis, cui defectus ille repugnet, aut à qua deficiens recedat, cùm illi se conformare deberet?

148. Nec verò nobis opponat quis illam subtilem, vel futilem potius quorundam Recētiorum distinctionem de peccato Theologico, & purè Philosophico, quorum prius repugnet voluntati, aut legi divinae, posterius verò soli rationali naturae, aut naturali ejusdem dictamini. Si quidem rationalis natura, aut dictamen ipsius naturale, nullo modo potest habere rationem primæ regulæ moris, neque ullam inducere obligationem in cōscientia ratione sui præcisè, sed unicè quatenus applicat regulam honestatis primam, atque supremam, videlicet divinam voluntatem: alias humana ratio foret naturā suā, ac per se ipsam recta, utpote nulli regulæ subordinata, adeòque foret prima regula moris, quod patet esse evidenter falsum.

149. Quapropter, si singatur actio, aut omissione deliberata repugnans soli rationali naturae, aut dictamini ipsius naturali, illa verè non esset mala simpliciter, neque peccatum in linea moris, sed in linea physica tantum: foret, sicut defectus cir-

ca regulas artis, v. g., Rhetoricæ, vel Pictoriæ, qui impropre, & abusivè solet appellari peccatum. Sanè malum morale ex propriis suis terminis præpōderat malis omnibus physicis, quod habere non potest, nisi ex oppositione ad regulam verè divinam infinitæ excellentiæ, & majestatis, prout urgebamus supra solidè, ut ^{Sup. a. 2. f.} 4. autumno.

150. Patet ergo in materia de valore Sacramentorum non aliam, sed eandem regulam esse (videlicet divinam voluntatem), unde tota desumitur actionum, vel malitia, vel honestas, adeòque, unde tota descendit obligatio adhibendi diligentiam quam maximam in omni defectu cavendo. Unde tandem concluditur, eandem quoque esse formaliter loquendo regulam secundariam, ac proximam, scilicet rationis iudicium, per quod regula prima proponitur, & applicatur.

S. II.

Ob vius scrupulus amovetur.

151. **A**T fortè quis scholæ rigor, pressisque ipsius terminis nimium assuetus, obstrepat præstituta doctrinæ. Nonne, inquiet, virtutes invicem ad se ipsas collatae (& idem est de peccatis, ac vitiis) specificè differunt inter se, atque adeò formaliter, & essentialiter? Quid in Theologia certius? Nihil planè. Ergo & ipsatum virtutum actus diversam habent honestatem moralē, pariterque peccata diversam turpitudinem, ac malitiam, & quidem substantialem, atque formalē. At honestas formaliter, substantialiterque diversa (quod idem per oppositum de malitia dicendum) dōsumi nequit per respectum ad regulam, quæ verè diversa non sit substantialiter, ac formaliter, ut patet ex eodem nostro discursu. Falsum igitur est principium, quod adstrinximus, nimirum regulam moralis

ho-

honestatis unicam esse in omni materia, eandemque formaliter, ac substantialiter, neque variari aliquando posse pro materiae, aut objecti diversitate.

152. Videatur forte alicui objectio ista magni momenti. Sed nihil magis frivolum, aut importunum pro doctrina, quam dedimus, labe factanda.

Nam virtutes inter se differre specificè, atque formaliter (quod est in Theologia certissimum) nihil aliud significat apud Theologos, quam unamquaque earum respicere per se materiam specialem, atque determinatam, quæ, prout magis, aut minus, conductus ad ultimum finem, maiorem arguit in ipsa virtute, & in actibus ejus, minoremve honestatem. Id vero quid ad regulam moralis honestatis in sensu, quo negavimus, variandum?

153. Profectò tota bonitas, & honestas virtutum defumitur ex ordine, quem unaquæque ipsarum proximè, vel remotè, mediata, aut immediata, dicit ad finem ultimum, qui, ut sèpè est dictum, ostensumque, & passim ex Philosopho tradit. Doctor Angelicus, primum principium est in agibilibus, causans sci. iacet per modum fundamenti, & universalis mensuræ, totam nostrorum actuum moralem honestatem. Utique generaliter loquendo verissimum, ac certissimum est, quod ipse S. Doctor absolutissime pronuntiavit, *Rectitudo voluntatis est propter debitum ordinem ad finem ultimum.* Unde nulla in virtutibus rectitudo, aut honestas, seu minima, seu maxima, reperitur, quæ ex hoc uno principio non derivetur, cùm tota rectitudo virtutum sit constituta voluntatem rectam, hoc est, bene dispositam, ordinatamque ad finem ultimum.

154. Quod igitur unaquæque virtutum propriam, ac specialem honestatem præferat, penes quam differt à ceteris omnibus, solum significat specialem respectum, quem

ad finem ultimum dicit, quatenus per se respicit præ cunctis aliis specialem quandam materiam, & penes specialem ipsius habitudinem ad eundem ultimum finem, pro cuius nempè confectione alia objecta præ aliis sunt magis necessaria, vel conducentia, juxta doctrinam superius traditam.

155. Verum, quia finis ultimus, et si verè mensuret honestatem actuū moralium, propriè tamen non regulat (ut supra animadvertisimus), nisi ut nobis propositus per voluntatem Dei, qua solum habet rationem veræ regulæ, per quam ipse, ut supremus Legifer noster, ut sapientissimus Gubernator, verè nos movet, dirigit, & illuminat, viam nobis præscribens, & manifestans, quæ semper incedentes mediis virtutum actibus, nec declinando ad dexteram, vel sinistram, ad ipsum tandem Deum sine fine videndum, & amandum, ut nostrum finem ultimum, pervenire possimus: ideo nostrarum omnium actionum tota rectitudo, & honestas formaliter, ac propriè defumitur ex respectu, & conformitate ad ipsam voluntatem divinam, ut propositam nobis, & applicatam per dictamen nostræ rationis rectum, id est, conforme eidem voluntati divinæ, ut prima regulæ moralis honestatis; neque enim potest ulla in nostris actibus honestas inveniri, quæ ab hoc unico fonte non dimanet, sicut nec ulla bonitas, aut perfectio in creaturis reperiri potest, quæ non sit à divina Omnipotentia, tanquam à principio efficienti, & causâ rerum omnium universali.

156. Audi, scholastice, communem, ac cælestem Theologicæ scholæ Magistrum, qui, cùm universaliter statuisset, tunc in aliquo actu peccatum inveniri, Cùm non habet debitum ordinem ad finem... debitus autem ordo ad finem secundum aliquam regulam mensuratur &c. sub jungit: In his verò, quæ aguntur per voluntatem, regula proxima est ratio hu-

Arist. 2
Physic. tex.
89.

S. Tho. 1.2.
q. 4. a. 4.
corp.

D. Tho. 1.
2. q. 21. a. 3.
corp.

humana, regula autem *suprema est lex aeterna*: quandounque ergo actus hominis procedit in finem secundum ordinem rationis, & legis aeternae, tunc actus est rectus: quando autem ab hac rectitudine obliquatur, tunc dicitur peccatum. Manifestum est autem ex pramissis, quod omnis actus voluntarius est malus per hoc quod recedit ab ordine rationis, & legis aeternae, & omnis actus bonus concordat rationi, & legi aeternae. Unde sequitur, quod actus humanus, ex hoc quod est bonus, vel malus, habeat rationem rectitudinis, vel peccati. Ecce Doctor Angelicus totam constituit nostrorum actuum moralem bonitatem, aut malitiam, in habitudine ad finem ultimum per accessum, aut per recessum.

157. Instans: ex hac doctrina S. Doctoris solum habetur, bonitatem in genere desumi ex ordine, ac conformitate ad primam regulam, quod nemo in dubium vertit: quod vero bonitas specialis, penes quam unus actus differt specie ab alio, desumatur ex eo ordine, S. Thomas nondocet, neque verum videtur; quia non possunt actus differre per respectum communem ad eandem omnino regulam, ut videtur ex terminis manifestis: ergo differunt unice per respectum particularem, quem unusquisque actus dicit ad suum peculiarem objectum, ut specie diversum ab omni alio.

158. At frustra niteris vocibus ludens. Siquidem D. Thomas apertere docet, bonitatem actus moralis totam consistere in habitudine, & tendentia ad ultimum finem secundum directionem legis aeternae, & per conformitatem ad ipsam. Nulla ergo in aliquo actu moralis bonitas invenitur, quae ab hoc principio non derivetur, quaecunque tandem sit in se ipsa, scilicet major, aut minor, hujus, vel illius rationis: *Quia in omnibus regulatis, ac mensuratis* (ait idem S. Doctor) *bonum consideratur, per hoc quod aliquid propriam reglam attingit.*

D. Tho. 2.
2. q. 17. a. 1.
corp.

159. Quod vero bonitas unius actus sit specialis, & ab alia diversa, nihil aliud significat, ut dicebamus, quam specialem ordinem objecti seu materiae, & consequenter actus eandem respicientis, ad ipsum finem ultimum, adeoque ad legem, seu voluntatem Dei, quatenus immediatus, ac remotius tanquam quid magis, aut minus necessarium, & exigatur ab ipso fine, & à lege divina prescribatur.

160. Jam, quod aliquis actus, & objectum ipsius, respiciat specialiter finem ultimum, sitque, magis vel minus, ad ipsum asequendum, vel conducens per se, vel necessarium, ex quo magis, aut minus bonum evadit, nihil penitus obstat, quo minus totam quantam bonitatem habuerit, participet ad eodem fine, tanquam à supra mensura, & a beadem voluntate divina, tanquam à prima, & supra regula totius bonitatis moralis, qua videlicet regula non intellecta, nulla moralis bonitas in actu, aut in objecto, possit intelligi. Nam Ea, quae sunt ad finem (ait D. Thomas) non dicuntur bona, nisi in ordine ad finem: quare nec specialiter bona dicuntur, nisi ex speciali habitudine, qua respi- ciunt eundem finem.

D. Tho. 2.
2. q. 23. a. 7.
corp.

161. Utique objecta omnia crea- ta, licet habeant inter se ordinem, & unum referatur ad aliud, tanquam ad finem immediatum, ac proximum, omnia tamen sunt media relatae ad finem ultimum, à quo proinde cuncta participant totam bonitatem, quam habent, tanquam à pri- mo, & unico bonitatis principio; neque enim haberent ullam, vel mi- nimam, bonitatem moralem, si ad finem ultimum non ordinarentur, vel mediante, vel immediatè.

162. Patet igitur, totam objec- torum, & actionum moralium bo- nitatem (eadem ratio est per ordi- nem inversum de malitia morali) cuiuscunque rationis, & in quacun- que specie sit constituta, ab unico, & eo-

& eodem principio derivari, nimirum ab eodem ultimo fine, tanquam à fundamento, supremaque mensura; à voluntate verò divina, tanquam à prima, & unica regula totius honestatis moralis. Eadem ergo, & unica est in qualibet materia, sive specie virtutis, regula prima moralis honestatis, à qua descendit tota obligatio, vel exercendi actus earundem virtutum, vel actus contrarios vitandi.

163. Denique, ut eximamus omnem scrupulum, si quis insistat, voluntatem divinam, ut regulantem actiones morales, adeò per se diversas, non posse non contrahere diversitatem aliquam, aut distinctionem, saltem rationis, ut cōmuniter Theologici loquuntur de providentia, aut scientia Dei: si id, inquam, quis contendat, inutili dissidio non immorabor.

164. Licet ergo, si placet, regulam primam, hoc est, divinam voluntatem, aut legem, partiri in plures veluti subjectivas, & actuales ejusdem partes, quarum quælibet per rationem differat quodammodo ab aliis, ut dici solet de providentia. Id verò prorsus impertinenter ad nostrum institutum se habet, quandoquidem verissimum semper est, nullam in actibus, aut objectis reperiri malitiam, aut bonitatem, quæ tota non descendat à voluntate Dei, tanquam à prima regula moralis honestatis, quod nos unicè intendimus, & ad nostrum propositum unicè facit; quidquid sit, utrum eadem voluntas Dei ex respectu ad materiam specialem, quam regulat, dicenda sit differre quodammodo, nimirum per rationem à se ipsa, ut regulante materiam aliam, de quo profectò nihil curamus.

165. Id utique probabit ut summum, ex variatione propria, & diversitate materiae, refundi in ipsam regulam diversitatem quandam, veluti accidentalem, ac materialem; semper tamen manebit, regulam honestatis moralis unam esse, & eadem

in qualibet materia formaliter, & quoad substantiam, nimirum voluntatem divinam, à qua tota descendant obligatio, vel fugiendi, vel amplectendi quodlibet objectum morale.

166. Maneat ergo, in materia Sacramentorum, sicut in alia quavis materia, non aliam, sed eandem regulam esse, cui actiones nostras conformare debeamus, & propter quam eorundem defectus magna cum diligentia, & speciali sollicitudine, praecavere semper teneamur.

167. Unde tandem concluditur (juxta ea, quæ dicta, ac demonstrata manent), eandem quoque esse regulam formalem, ac proximam, idest, judicium nostræ rationis, per quod regula prima proponitur, & applicatur. Utique judicium hujusmodi, cùm non tam regula simpliciter sit, quām regulatio ipsa, sive applicatio regulæ primæ simpliciter, & propriè regulantis, nullam habere potest rectitudinem, nisi per commensurationem, & conformitatem cum ipsa, nimirum cum divina voluntate; quandoquidem hæc est prima regula, à qua etiam humana ratio regulanda est, ut inquit D.Thomas, quod apud omnes verè principium est.

§. III.

Etsi sit eadem agendi regula in materia Sacramentorum, ac in alia quavis materia, ejusdem tamen regula rectitudine, & conformitas cum prima regula, non pari diligentia, ac studio, sed majori, ac vigilantiori, in hac materia quærenda est, quām in pluribus aliis per se loquendo.

168. **R**ectitudinem regulæ, nimirum secundariæ, idest veritatem dictaminis, seu judicij nostræ rationis, de valore Sacramentorum, majori diligentia quæri debebit, nihil est aliud, quām judicium ipsum debere certius, ac immobilius esse, per quod scilicet intellectus cum majori adhæsione, & firmitate veri-

ta-

tatem illam enuntiet, adeoque cum minori deceptionis formidine, longiusque constitutus ab omni periculo erroris.

169. Hac assertio ex principio stabilito evidens quoque est, nec nisi brevi indiget terminorum explicatio.

Enim vero, ubi prima regula, videlicet divina voluntas, fortius, ac efficacius moveat, & obligat ad aliquod objectum speciale, vel fugiendum, vel amplectendum, majori quoque diligentia, ac studio, objectum illud ab operante, vel amplectendum est, vel cavendum, adeoque diligentius vitandus est error circa idem objectum, per quem nimur operans aberraret ab ipsa voluntate divina, cui in sua operatione conformari tenetur: voluntati quippe divinae severius, ac strictius iubenti, vel prohibenti aliquod objectum, atque adeo efficacius de se moventi ad illud amplectendum, vel fugiendum, non se operans conformaret, nisi majori studio, atque diligentia curaret illud ipsum objectum fugere, vel amplecti, proindeque diligentius cavere falsitatem sui iudicii, seu deceptionem circa idem objectum.

170. Illud vero iudicium, cuius falsitas diligentiori studio caveretur, & per quod operans longius recedit ab omni deceptionis periculo, nequit non esse certius, ac firmius, ut vel ex terminorum acceptione liqueficit. Hac, & de se perspicua, & à nobis sunt jam ostenta.

171. At voluntas divina severius procul dubio, multoque strictius praecepit ratam, validamque Sacramentorum administrationem, & prohibet eorum collationem invalidam, quam alia plura objecta jubeat, aut vetet, ut omnes meritò supponunt, ac docent, & manifestè constat ex doctrina data, ac expensa; tum quoniam Sacraenta sunt ritus sacrissimi, atque gravissimi, ab ipso Deo immediate instituti, validè proximè,

ac maximè conducentes ad honorem, & cultum divinitatis; tum quia in eis, & per ea Deus ipse operatur specialissime, ut causa principalis, & peculiaris auctor iutorum, effectus nobilissimos, ac perfectissimos, nimur gratiam sanctificantem, charitatem, & reliquas supernaturales virtutes, quæ Maxima, & pretiosissima dona sunt, ut loquitur Apostolus Petrus, & quibus bonitatē immensam, & charitatem suam maximè ostendit: hos vero Dei effectus nobilissimos adeo specialiter ab ipso intentos frustraret, quisquis stā, vel malitiā, vel negligentiā, aliquod Sacramentum faceret irritum; tum demum quia privaret suscipientem donis illis pretiosis, & inestimabilibus, quibus posset ad Deum maximè accedere.

172. Voluntas autem Dei sapientissima ordinatissimè cuncta disponens, adeo præcipua objecta, adeoque proximè conducentia ad finem, quem tam ardenter intendit, & amat, non potest non respicere, & amplecti specialissima quadam propensione, proindeque non potest speciali efficacia non movere creaturam, quam dirigit ad ipsum finem, ad eadem objecta amplectenda, corumque frustrationem vitandam. Debuit igitur Deus hominibus præcipere ratam, atque legitimam Sacramentorum administrationem, adeoque prohibere irritam, ac frustaneam collationem eorum, multo strictius, atque severius, quam alia objecta minus principalia absoluere præcipiat, vel prohibeat. Ergo & homines debent cavere omnem terrorem, seu falsitatem sui iudicii, majori diligentia, ac studio, in haec quam in aliis materiis. Ergo quare debent de veritate iudicium magis firmum, ac certum; alias non sequentur directionem regulæ primæ, nec eidem se conformarent, contra quam semper facere tenentur.

173. Patet ergo, dum agitur de valida, aut invalida Sacramenti ali-

D d d cu-

cujus collatione , licet formaliter , & quoad substantiam non alia sit , sed eadem regula agendi , ac in alia quavis materia , videlicet judicium rationis non aliam , sed eandem regulam primam applicans , & propoenens , nimirum voluntatem divinam ; majori tamen diligentia , ac studio , teneri nos curare rectitudinem ejus , hoc est , judicii nostri , quo ad agendum dirigimur , veritatem , per quam concordet regula primæ .

174. Atqui judicium , cuius veritatem diligenter investigamus , oppositum errorem vigilanter cavenido , est judicium certius , ac firmius , per quod scilicet intellectus longius recedit à periculo errandi , adeoque tutius , & impavidius , objectum suum amplectendum proponit . Ergo judicium , quo ad agendum dirigimur in materia Sacramentorum (& idem est de aliis similis , aut æqualis momenti) debet per se loquendo firmius , ac certius esse , quam debeat esse in aliis minoris gravitatis materiis .

175. Unde tandem concluditur utraque pars resolutionis nostræ , nimirum regulam secundariam agendi (id est , judicium nostræ rationis , quo ad agendum dirigimur mediately , aut immediate) unam esse , & eandem substantialiter , ac veluti formaliter loquendo , generaliter in quacunque materia , atque adeò in materia , de qua tractamus ; haud tamen in eadem , & in aliis similibus , usurpandam eodem modo , sed cum majori potius sollicitudine de rectitudine ipsius regulæ , seu , quod eodem reddit , de veritate talis judicii , quod proinde per se loquendo debet esse certius , ac firmius .

176. Dixi judicii , quo ad agendum dirigimur mediately , aut immediate : quia nihil hic solliciti sumus , an judicium , per quod sententiam ferimus de valore alicuius Sacramenti , regulet immediate nostram actionem , qua ad usum talis Sacramenti procedimus , an mediately duntaxat ,

quatenus per se fundat aliud judicium immediatum , ac practicum de honestate ejusdem actionis , de quo modo differere abs re foret ; utrumlibet nanque dicatur , nihil facit ad rem præsentem : nam , vel judicium immediatum , ac practicum , si forte sit distinctum , & resultans ex illo , certius esse non potest , quam judicium præcedens , ex quo resultat , unde eadem est ratio de utroque : vel quamvis certius esset , certitudo tamen ipsius ita dependet à certitudine judicij præcedentis , atque fundantis , ut nullo modo possit subsistere , nisi judicium ipsum præcedens sit etiam certius per se loquendo in hac , quam in aliis materiis , ut clarius adhuc fiet ex his , quæ subjiciemus .

Verum non quiesces adhuc , sed in re tanti ponderis , tui solicitus cuperes opinor scire .

ARTICULUS V.

Quanta esse debet certitudo judicij de valore Sacramentorum , ut honestè quis agat in illis conficiendis , aut conferendis ?

177. **Q**uestionem moves sibi difficultem , & plusquam mediocriter lubricam ; cuius tamen resolutione nos minimè indigemus ad propositum nostrum , ut ex hoc loco scilicet , doctrinæ nostræ concludamus legitimè veritatem , atque constantiam , pariterque moderni Probabilismi inconsequentiā , & falsitatem ; id , quod ex infra dicendis , ubi utrumque præstabilitur , palam erit . Sed quia quæstio non modò non est inutilis , sed magni potius absolutè momenti , quæque possit haud parum ad proximè deservire , insuperque ad doctrinæ traditæ , atque tradendæ faciliorem intelligentiam ; & in hoc etiam morem Lectori nostro gerere non gravabimur , cui valde nos obnoxios fatemur , si nostrum opus legere non contemnat , dummodò à nobis mājora

jora non flagitet, quām præstare possimus pro nostra tenuitare. Parcè itaque, & cautè per varias assertiones proferemus judicium nostrum sapientiorum judicio, & correctioni ingenuo candore subiectum.

§. I.

Sepiūs, immò plerunque, licitum est uti iudicio non absolutè certo, sed pure, verè tamen probabili, hoc est, in sensu vera sententia.

178. **P**rimò igitur mihi certum omnino est, nimis errare Lydium Lapidarium, dum fidenter contendit, nunquam licere uti iudicio aliquo opinativo de valore alicuius Sacramenti, quantunvis verè probabile sit, hoc est, conceptum juxta principia nostra, ipse namque supponit, & tanquam exploratum propugnat, memoratum judicium semper in hac materia sine exceptione illa, extra casum necessitatis, debere esse penitus certum absoluta, & perfecta certitudine, quæ nimirūm excludat à judicante omnem deceptionis formidinem.

179. Immò verò supponit solitā confidentiā suā, oppositum esse, damnatum, & ex hac damnatione evidenter, ut ipse jaētat, sententiam nostram instat, & urget: nam vel sponre fateri tenemur discrimen præsentis materiae, adeoque nostri argumenti fallaciam; vel tenemur asserere universaliter, in nulla materia licere uti iudicio aliquo directo de actionis honestate, quod sit purè probabile, immò etiam probabilissimum, sicuti non licere in præsenti materia constat ex Pontificia definitione; quod tamen est aperte contra aliud Decretum Pontificium, nempe Alexandri VIH. damnantis, inquit, hanc propositionem contra Antiprobabilitas, *Non licet /equi opinionem, vel inter probables probabilissimam.* Ita frequenter inclitus Lapidarius intrepidissimè more suo.

Lyd. Lap.
præsertim
dict. fecit.
27.

Verùm hæc omnia palam ostendunt, quantam præcipitatio, & insconsideratio, tribuat hominibus facilitatem dicendi. Nam assertionem nostram esse evidentem, & quæ a nullo cordato Theologo, vel non Theologo, possit, vel in dubio adduci, demonstratu sit quām facilimum.

180. Alioqui Lapidarium rogemus, an Confessarius licet poenitentem absolvat, qui præbet signa ex se iussicenter doloris expressiva, suppositis cæteris omnibus ad Sacramenti valorem requisitis? Non opinor negabit. Sed rogo iterum, iudicium Confessarii de existentia veri doloris, adeoque de valore Sacramenti, est ne ab solutè certum, & omnino infallibile, ita ut omne periculum deceptionis, omnemque timorem excludat? Nemo non stultus affirmet; nisi fortassis Lapidarius voluerit, ut nunquam Confessarius licet possit, saltē nisi specialis urgeat necessitas, Sacramentalem abolitionem impendere, quin prius certam habeat revelationem, aut lucem aliquam supernaturalem, quæclarè intueatur cor poenitentis. Videat hic novus iste Magister, quid si bi tandem optandum sit, si nolit adhuc asseritionem suam aperte falsam, & absurdam fateri.

181. Quidquid autem ei libeat, nobis profectò licet evidenter concludere, ad usum licitum Sacramenti apprimè hominibus, necessarii, & maximè omnium frequentis, sufficere iudicium opinativum de ipsis Sacramenti valore, modò sit verè prudens, atque probabile, neque requiri iudicium certum absoluta, ac perfecta certitudine, quæ scilicet formidinem omnem, omneque expellat deceptionis periculum.

Omitto hīc, quod nonnumquam audivi de possessione stanç in hac hypothesi pro poenitente contra Sacramentum; neque enim ineptias omnes curare debemus, aut possumus, nisi nos quoque ineptire velimus.

182. Præterea, ut Parochus, aut alius quivis, licet conferat Sacramentum Baptismatis, sufficit testimonium parentis, vel alterius personæ fide dignæ affirmantis, infantem non esse baptizatum, ut satis clare colligi videatur ex cap. *Parvulos* dist. 4. de Confessat.; quis enim amplius exigat per se loquendo? At testimonium istud fallere multipliciter potest ex errore, ex scrupulo, ex malitia, aut ex ignorantia testantis, ut facile omnes concedent. En judicium Ministri de valore Baptismatis conferendi nititur fundamento absoluto fallibili, adeoque ut sumnum potest esse probabile, non verò certum absolutè, & simpliciter. Et tamen nemo prudens, ut arbitror, Ministrum baptizantem ex præfato iudicio irreverentia, temeritatis, alicujus culpæ rerum pronuntiet.

183. Sed quoniam de Baptisma te sermo incidit, ascendamus gradatim per Sacra menta reliqua.

Unde precor Episcopus evidenter sciet, Chrisma, quo utitur in Confirmatione, & à quo valor Sacramenti dependet, esse purum recte ipsa, & incorruptum? Quis non videat, contingere multipliciter posse, ut re vera Chrisma non sit? Quid Lapidarius hic? Appellabit fortasse ad possessionem stantem pro ampulla.

184. De Sacramento Pœnitentiae jam diximus, & possemus ulterius innumeros casus afferre, in quibus Confessarii iudicium circa valorem ejus sit inculpatè falsum ob occultum defectum, vel pœnitentis, vel Confessarii ipsius, nisi otiosum id esset, cùm facile cuique se offerant.

185. Item in divinissimo Sacramento Eucharistie confidendo non ne possunt contingere plures defectus, & substantiales quidem, vel ex parte materiae, vel ex parte Ministri, quos tamen hic moraliter, nec cognoscere potest, nec cavere, & quorum prouinde periculum haud imprudenter possit timere? An prop-

terè procedere licet, ac prudenter non poterit ad coniendum tremendum illud, ac venerabile Sacramentum? Sanè, si non id liceat, Sacerdotes non homines, sed Angelos duntaxat, ordinare Christus debuisset. At Sacerdotes homines naturâ sunt, licet deberent gratiâ Angeli quodammodo fieri. Tantundem facile cogitari potest in tribus reliquis Sacramentis, ut non sit nobis opus sigillatim ire per omnia.

186. Verum quid immorer? Audeo, fidenter quidem, sed neque temerè pronuntiare, raro, seu potius nunquam omnino, absolutè fieri posse (moraliter, ac per se loquendo, de providentia scilicet ordinaria) ut alicujus Sacramenti minister in eo conficiendo, seu conferendo, utatur absoluto iudicio de ipsis Sacramenti valore, quod omne deceptionis periculum, omnèque timorem excludat, adeoque, quod sit certum absolutè, constitutum videlicet ultrà sphæram iudicii opinativi; quod ex discursu proximè factò satis evidenter apparet.

187. Et verò quoties valor Sacramenti pendet (quod plerunque contingit) ab intentione propria subjecti recipientis, vel ex hoc uno capite conferentis iudicium evadit absolutè fallibile; unde etenim Sacramenti minister citra speciale revelationem Dei poterit evidenter scire, hominem accedentem ad illud esse pium, atque sincerum, & non re vera fictum, & impium, qui nempe non recipere, sed fingere, atque irridere Sacramentum intendat: Utique externa signa, quæcumque sint, manifestantia cordis affectum, poterunt intellectum movere ad assensum illius opinativum prudentem quidem, atque probabilem: at quod movere debeant ad evidentem, & absolutè certum, nemo prudens credat.

188. En igitur, quot modis iudicium de valore Sacramenti sit onus errori; cuius tamen pericu-
lum

lum non impedit licitam, ac prudenter administrationem ipsius. Adeo verus est Lapidarius in sua propugnanda assertione, quam dicit definitam ab Ecclesia, adeoque felix ejus conatus in nostra oppugnanda sententia.

189. Igitur, quidquid ipse loquatur, concludamus indubitanter, plerunque, aut potius semper esse, licitum in administratione Sacramentorum uti judicio de ipsorum valore vere quidem probabili, arque prudenti, sed & simpliciter opinativo, quodque ex se non sufficiat ad depellendam omnem omnino deceptionis formidinem. Quid ni verò? Profectò majorem certitudinem, quam imperfectam, etiam in Sanctis Sacramentis tractandis, aut cautorum prudentiam, quam humanam, non exigit ab hominibus Deus.

190. Nam, cùm Sacraenta, licet rebus physicis constent, sint tamen quædam moralia composita, quorum constitutionem essentialem ingrediantur necesse est plures quoque actiones humanæ, & quidem singulares, internæ, ac individuae, quæ de se incertæ sunt, & contingentes, quæque ab hominibus cognosci non possint, nisi per conjecturas absolutes fallibles, vix certè, aut ne vix quidem, fieri potest, ut de Sacramenti existentia practica, individua, ac reali, majorem certitudinem habeamus, quam moralem, & imperfectam, propriam scilicet judicii opinativi, vere quidem probabilis, ac prudentis, sed tamen absolute fallibilis, atque adeo aliquatenus formidolosus.

191. Ridet hic Lapidarius, quia ridiculum putat, judicium absolute formidolosum, & simpliciter non infallibile, quale judicium omne opinativum est, dicere moraliter certum. At judicio non certo, sed probabiliter tantum, licitum esse uti in collatione Sacramentorum, nemo Catholicus audeat affirmare, cùm hic sit procul dubio primus articulus

ab Innocentio XI. damnatus; quid enim ille ajebat, nisi non esse illicitum in Sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relictā tutiori? Immò nec ita amplè Auctores ejus id asserebant, cùm in ipsa sua assertione distincte, & exp̄resse caverent, ne praxi talis opinionis probabilis obviaret lex, conventio, aut periculum gravis danni incurandi. Et tamen eorum assertio cum hac restrictione damnatur. Quid ergo fiet de assertione nostra univerali, & illimitata?

192. Sed risus, & discursus Lapidarii contemnendus est, ac ridendum, & Lapidarius ipse increpandus, aut certè miserandus est, qui rem non modò apud sapientes certam, verū & obviam, atque vulgarēm, non solum falsam, sed ridiculam censeat.

Nam quid notius, atque vulgarius, quam practica judicia prudentum de rebus agilibus, ac moralibus, concepta ex conjecturis fallibilibus, adeoque opinativa, & incerta simpliciter, paſsim ab Aristotele, D. Thoma, & à cunctis aliis sapientibus æthica doctrinæ Magistris, appellari certa moraliter, id est, non absoluta, sed imperfecta quādā certitudine, quæ propria est materiæ moralis? Hoc planè notius est quam ut ostendi serio deberet. Ostendetur attamen postea ad pudorem ridentis Lapidarii. Sensus item articuli damnati planum, atque sincerum, mox eliciemus, qui tamen Recentioribus benignis, neque benignus sit, neque jucundus. Nunc in resolutione institutæ quæſtionis procedamus.

§. II.

Enīt tamen quam maximè debemus ad veram certitudinem memorati judicii, quantum humano modo fieri possit, & quidem propensori conamine in hac, quam in aliis materiis.

193. **H**Anc assertionem facile omnes dabunt. Ea verò non

non pugnat cum præcedenti, sed optimè congruit eidem.

Enim verò judicium de valore, absoluto Sacramentorum, quo reguleantur homines mediætate, aut immédiatè, in ipsis conficiendis, aut conferendis, propterè certum esse absoluta, & perfecta certitudine, neutiquam debere posuimus, quia, licet id exigere per se videatur maximum materiae momentum, & dignitas ipsorum Sacramentorum, excedit tamen modum, facultatem, & conditionem humanæ prudentiæ, cùm vix, aut nunquam fieri possit, quaunque adhibita diligentia, ut omne omnino deceptionis periculum sic ab aliquo homine præcaveatur, ut de veritate judicii, quo Sacramentum, judicat validum absolutè futurum, prudenter formidare nō possit. Deus verò non exigit ab hominibus, quod supra facultatem moralem, & conditionem humanam est.

194. Cæterum quia humani judicii imperfecta, & moralis certitudo ad prudenter agendum ubique necessaria, indivisibile quid non est, sed quamdam etiam admittit latitudinem, quatenus per majorem conatum, vigilantioremque diligentiam adhibitam ab operante in veritate querenda, & invenienda, quanvis moraliter, ac per se loquendo ad absolutam judicij certitudinem pertinere intellectus non valeat, potest tamen adquirere majorem quandam securitatem, vi cuius intrepidius, ac firmius adhæreat objecto proposito, longiusque constituatur ab erroris periculo: ideo, dum agitur de Sacramento aliquo validè administrando, vel conficiendo, plusquam communis studio, immò valde speciali sollicitudine, entendum omnino est quā maximam possimus certitudinem, securitatemque comparare de absolufo ejusdem valore; id nanque per se exigit ipsa materiae gravitas, vel, ut aptius loquamur, obligatio, qua obstringimur erga Deum, & ejus voluntatem, quam profectò ne-

quaquā adæquaremus, si ad objec-
tum majoris propensionis divinæ
propensiū quoque non moveremur,
juxta doctrinam superiùs traditam.

195. Sane, quod aliquod Sacra-
mentum fiat re ipsa invalidum, in-
gentia procul dubio, & maximè spe-
cialia mala producit. Igitur ejus evē-
tus periculum magni à nobis mo-
menti censeri debet. Ergo magnam
debemus curam impendere eidem
removendo, ac præcavendo. Utique
juxta veræ prudentiæ leges, ubi peri-
culum maius intenditur, ibi procul du-
bio est pleniū consulendum, ut habe-
tur in Jure; quæ est regula certissi-
ma, ac prudentissima, ipso rationis
lumine nota.

196. Hinc consequenter dici-
mus: ubi de vera materia, forma, aut
aliquo quocunque requisito essentia-
li, ex quo dependet veritas, ac valor
Sacramenti, cognitionem vel certam
absolutè, vel propriè accedentem
ad certitudinē absolutam, aut habe-
mus, aut possumus, moraliter lo-
quendo, comparare, non licet nobis
uti cognitione, aut judicio minùs
certo. Quare, si sit ad manus, vel ha-
bere facile possem materiam citra
omne dubium legitimam, peccarem
procul dubio, si adhiberem mate-
riam minùs certam, quamvis effet
valdè probabilis; quia in re tanti mo-
menti voluntariè tubire aliquod, vel
exiguum, deceptionis periculum,
nequit non esse contra prudentiam.

197. Porrò, licet realis Sacra-
menti existentia, & valor absolutus
ipsius, pendeat non ab hoc tantù m.,
vel ab illo constitutivo, sed ab om-
nibus potiùs simul acceptis, quia tam-
en ita pendet ab omnibus, ut etiam
à singulis pendeat, ideo teneor de
singulis comparare, quam possim
certitudinem maximam; nam certi-
tudo, aut incertitudo cuiuslibet con-
stitutivi necessariò refuditur in com-
positum, atque adeò non potest istius
existentia certa esse, si vel unius con-
stitutivi existentia incerta sit, ut fa-
cile Philosophia demonstrat.

E 2-

198. Èâdem igitur diligentia curare debo veram, atque realem, cuiuslibet constitutivi, aut essentialis requisiti, existentiam, qua teneor procurare Sacramenti aliquus absolu- tam, & veram constitutionem. Immo, quanvis non possim de absoluto valore Sacramenti perfectam certitudinem comparare, quippè valor ipsius absolutus pender ab omnibus constitutivis, de quorum singulis certus esse non possim, nisi ut summum moraliter, ac imperfecte; non tamen ideò prætermittere debo, quâm maximam potuero, certitudinem de quolibet eorum sigillatim acquirere, ut minimo, quâm possim, frustrationis periculo Sacramentum ipsum exponam, licet ab omni prorsus raro, vel nunquam, absolutè cavere, possim, ut proximè demonstratum est.

199. Dicis: hæc ex doctrina superius data per nimis evidentem, consequentiam deduci: quin immo per se ipsa videri tibi penitus certa, & quæ negari possint à nemine; quis enim nesciat, ex lege subjectionis, & veræ charitatis erga Deum, debere nos, etiam universaliter, & in quacunque omnino materia, quâm maximâ possimus (moraliter loquendo) diligentia cavere omne, vel exiguum periculum violandi legem ipsius Dei, adeoque quâm, maximè eniti ad habendam notitiam certam de nostræ operationis honestate, seu, quod eodem redit, conformitate cum ipsa lege, sive voluntate divina? Hanc item diligentiam multò maiorem, ac propensiorem esse debere, in materia, de qua differimus, utporè multò majoris momenti. De his te utique non ambigere. Sed scire tecumere certam, ac definitam, in materia saltem præsenti, hujus diligentiae mensuram, infra quam licite non agamus, seu quam non implendo peccemus.

200. Teneo te. Probè scio, quid optes. Sed illud planè optas, quod à me obtinere non possis; immo ne-

scio, an ab homine mortali, siquidem loquatur ex homine; non enim videtur humanum, &, ut illud Poeticum tibi objiciam, *Non est mortale, quod optas.*

Sanè me prudentiorem, atque doctiorem nullo negotio invenias, certus sum. At, qui in eo, quod optas, plenè tibi aliquando satisfaciat, an aliquem invenias, plurimum ambigo: quin nullum te inventurum, vix non sum certus. Tantum abest, ut tibi id de me ipso spondere præsumam. Cæterum, quia, quod optas, plenè tibi præstare minimè possum, non propterea, quod possum, quantuluncunque id sit, præstare nō debeo.

201. Igitur ultra dicta, quædam alia adnotare non prætermittam, quibus, si ad optatum scopum pertingere omnino non possis, ad ipsum tamen propius accedens, minus saltet perplexus, minusque solicitus sis. Eò vero libentiū in gratiam tui propositū laborem suscipiam, quod doctrina tradenda sit ex se generalis, & absoluta, quaque non inutiliter uti possis cum debita attenione, & proportione, pro reliquis etiam materiis.

§. III.

*Exactæ diligentiae mensura paulò
ad huc distinctius
insinuatur.*

202. **D**Enique non tam tibi certò determinare, atque taxare, quid omnino facere debeas, quâm quid possis omittere, citra grave saltem piaculum, utcumque tibi expondere, saltem ex parte, nostræ intentionis scopus est.

203. Quoniam igitur diximus, enitendum omnino, quâm maximâ possimus diligentia cavere omne dectionis periculum circa validam, ac realem Sacramentorum constitutionem, adeoque circa veram existentiam omnium, & singularium partium ipsorum, ex hac nostra af-

ser-

Certione sit forte, qui concludat, neminem posse licite (nisi necessitas aliqua cogat) adhibere materiam, aut aliud requisitum, à quo dependeat valor Sacramenti, nisi tantam habuerit de veritate ipsius certitudinem, ut nihil in oppositum se offeras, ex quo, vel tenuis ulla deceptionis species, aut levius aliqua periculi umbra, se se operantis menti possit objicere. Hinc peccaturum graviter, qui uteretur materiam verbī gratia, contra cuius realē, & veram apertitudinem aliqua extiterit aliquando opinio, vel unius gravis Anatoris, siquidem possit materiam adhibere, cuius veritas nunquam in questionem incidenterit.

204. Ceterum non id credamus, quia ejusmodi periculum per se loquendo nullum fundat prudentem deceptionis timorem, adeoque nihil faciendum est. Enimvero, quod unus, alterve, etiam clari nominis, Doctor aliquam veritatem in questionē adduxerit, aut etiā obfirmatē negaverit contra communem reliquorum consensum, per se, & ex terminis non est sufficiens, ut dubia, vel incerta, ne quidem leviter, debet reputari: alioqui planè vix aliquod principium absolutè certum, & evidens, non solum in moralibus, sed neque in metaphysicis habemus; quid enim est, vel ipso lumine naturae notum, in quo mortales omnes ita consentiant, ut nemo eorum aliquando dissentierit? Instar miraculi planè sit summa hæc humanorum intellectuum in aliqua sententia concordia. Quod, cum sit cuique notum, & vel solā experientiā certum, si otiosum planè foret exemplis pasim obviis velle ostendere, aut causas necessarias hujus discordie, plurimas quidem illas, & satis notatas, sigillatim hic recensere.

205. Quoties igitur veritas Sacramenti, aut alicius ex ejus requisitis, pasim à Theologis certa esse putatur, concludique legitimè, ac proximè, ex principiis notis, ac

certis circa constitutionem Sacramentorum, opinio singularis opposita unius, vel alterius Doctoris, nullo modo estimanda est, sed center debet exotica, quæque nullum creet periculum moraliter considerabile: quare licitum erit per se loquendo, etiam absque speciali necessitate, communī illā sententiā uti, & ex illa procedere, quoties occasio id tuluerit, ad tale Sacramentum conficiendum, aut conferendum.

206. Sed quid, si illa singularis opinio sit recenter excogitata ab speciale aliquod fundamentum à ceteris Doctoribus prætermisum, aut non satis consideratum; maximè vero si Auctor ipsius fundamentum communis, & antiquæ sententiae diligenter se perpendisse, & incongruè diffivile proposita: Respondeo eventum vix esse possibilem, præsternim in materia, de qua ita clamamus.

207. Quidquid vero de hoc sit, assertio à nobis posita ad hanc hypothesin non est trahenda; in illa namque fateor nemo prudenter possit veteri, atque recepta sententia uti vici, novo premiso, diligenter examine veritatis, opinionis dehinc insurgentis, & fundamentorum ipsius inanitatem satis compresisset. Utique opinio quælibet, quamvis nova videatur, aut singularis, si tamen ea sit, quæ in hypothesi, aut fingitur, aut supponitur, sufficiens planè est, ut fundet non exiguum deceptionis periculum, & timorem prudenter non contemnendum; nisi post prædictum examen.

208. Assertio itaque nostra solum procedit de illis opinionibus singularibus, post quas inventas, & consideratas, sententiae nihilominus oppositæ sic apud Theologos prævaluerunt, ut nulla jam de illis questione moveatur; ejusmodi antiquæ opiniones, nisi idemq; instaurerintur, & novis argumentis fulcantur, contemnendas esse censentur!

209. Verum ecce Terrellus, & Recentiores post ipsum passim (ed

La-

Lapidarius noster præ ipso, & ante omnes), quasi ex insidiis subito proudeentes, hic se se triumphabundi nobis objiciunt. Nonne, inquiunt, sententia nostra benigna Theologis communissima est? Nonne sententia rigida (sic nostram ipsi appellant) opinio quædam singularis est unius, vel alterius miserè hallucinantis, & sententia benignæ, ne sensum quidem intelligentis? Nonne viri plures doctissimi, quidquid pro illa noviter excogitatum est, diligentissimè examinarunt, & nihil invenerunt præter inania quædam sophismata, & futilles æquivocationes? Cur ergo inhæsitanter non concludamus, neque attendendam esse, neque curandam, sed intrepide potius contemnēdam, tanquam audaciam (inquit Lapidarius) contra Magistros Ecclesiæ? Id patenter evincit, si quidquam valet doctrina tua proximè tradita, nec aliis argumentis indigemus ad vestram opinionem conclamandam.

210. Audis hæc, Lector? Obstupebis opinor, & vix credes oculis tuis, dum apud Recentiores hæc, & alia similia, passim leges. Sed oro te, nihil illis movearis. En tantum argumentum ad hominem nullo negotio solviimus humanè, ac pacatissimè. Si per jocum sic arguunt, rideamus etiam nos: si verò seriò, iterùm ridemus. Pluribus non est opus, nec nugis immorari nos decet, qui ad gravia, & seria tempus accepimus.

§. IV.

Non nihil adhuc extenditur assertio.

211. **I**gitur assertionem præcedentem non modò veram, certamque putamus, sed & addendum ulterius censeremus (si fortè prudentioribus non displiceamus): licet opinio negans Sacramenti valorem, aut alicujus partis, seu requisiti ipsius, realem aptitudinem, ac veritatem, non adeò sit exorbitans à com-

muni sensu Doctorum, ut plures etiam graves pro se non habeat, non ideo statim vius opinionis hujusmodi necessarius censeri debet pro talis Sacramenti constitutione, n. quia post test adhuc sententia opposita autoritatis, atque rationis adeò firmis, ac solidis argumentis muniri, ut sufficientem afferat certitudinem de ipsius Sacramenti valore, ratione cuius possit ad praxim licite, ac prudenter deduci.

212. Accipe in Sacramento poenitentiae, circa cuius constitutiva major occurrit opinionum varietas, unum, aut alterum luculentum exemplum, ex quo assertionis nostra legitimum sensum intelligas.

Commune quidem est, & satis apud Theologos receptum, dolorem requisitum, tanquam materiam propriam, & intrinsecam ad valorem prædicti Sacramenti, dummodò quoad substantiam, essentiamve, talis re vera sit, qualis est designatus à Christo Domino, expositusque à Sacra Synodo Tridentina, nullum ultra requirere certæ intentionis, aut durationis, determinatum gradum, aut modum. Oppositum nihilominus docuerunt gravissimi sanè Doctores: nempe quoad durationem, Scotus, Almainus, Cajetanus, saltem ex parte, quatenus docet, Deum aliquando expectare certam aliquam actus durationem, antequam illum acceptet absolute ad veram contritionem, ultimamque dispositionem, ad gratiam: quoad intensiōnem verò Bonaventura, Durandus, Richardus, Adrianus, Petrus de Soto.

213. Itidem Cajetanus ipse, necnon Sylvester, Angelus, (& alii fortasse non pauci, de quorum mente nunc disputare opera prærium non est) censuerunt, simplicem doloris actum, quo sub ratione quadam communī cuncta sua peccata poenitens detestetur, non esse Sacramenti poenitentiae materiam sufficientem, & veram, sed opus esse totidem actibus, quot fuerint exponenda peccata, aut

Ecc. sal-

Trident.
ref. 14. c. 4.

saltem unico (si possibilis sit), qui cuncta , & singula peccata exposita expressè , atque distinctè detestetur . Opposita tamen sententia communis est apud reliquos Theologos .

214. Denique, ut alia mittam , accipe difficilius exemplum . Communis hodie sententia est, illum doloris motum, qui dicitur attritio, seu contritio imperfecta (de qua Tridentinum supponit, se sola non sufficere extra ipsum reale Sacramentum ad peccatorum veniam obtinendam) esse materiam veram , atque legitimam ejusdem Sacramenti pœnitentiae , nec ad hoc opus esse, ut perfecta contritio existimetur à Confessario , aut à pœnitente, quidquid sit (quod alterius longè diversæ, neque parùm difficilis, quæstionis est, de qua modò non disputamus), an debeat esse vera aliqua charitas , saltem inchoata , & imperfecta .

215. Ab opposito tamen stant Doctores alii numero haud pauci , neque de trivio, ut ajunt, sed de primoribus Theologorum , videlicet Magister sententiarum , Bonaventura , Alensis , Hugo , & Richardus de S. Victore , Altissodorensis , OKam , Abulensis , Thomas de Argentinas , Gabriel , & ejus Supplementum , Major , Adrianus , Medina , Corduba , Vega , uterque Sotus , Victoria , Ledesma , & re ipsa (ut mihi videtur) Navarrus , licet suboscure , & satis confusè locutus . En quot, quantique viri abjerunt in re ista à communis sententia , cui tamen hodie communiter acquiescit sine ulla pænè quæstione .

216. Censeo ergo , prædictas opiniones, & si quæ aliæ similes sunt, neutquam impedire, quominus Sacramentum pœnitentiae suscipi , ac confici prudenter possit , secundum opiniones, seu sententias oppositas , quæ nempè ex inconcussis Catholicae Fidei principiis adeò legitime concluduntur, adeòque gravibus , & efficacibus , auctoritatis , ac rationis momentis , meritò robora putan-

tur, ut reddant Sacramenti veritatem satis cerram , atque compertam , quantum exigere ab hominibus possunt , & Sacramenti ipsius reverentia , & fructus, sive utilitas suscipientis; quanvis (ut jam sincè profesi sumus) exactam certitudinem istam positivè , & exactè determinare prudenter nostram multùm excedat . Dicemus tamen adhuc de illa, quantum fas sit exiguitati nostræ .

217. Dicis: non ne longius aberimus ab omni deceptionis periculo, si à præfatis sententiis abstineamus? Cur ergo non tenebimur , cùm reverentia Sacramento debita , & gravissimum damnum spirituale ex frustratione ipsius imminens suscipienti , id jure suo postulare videantur? Sanè nos ipsi supra, veluti per se notum supponebamus , debere nos ex lege veræ prudentiae , & subjectionis debitæ Deo , quām maximè possumus , moraliter loquendo , cavere omne deceptionis periculum , specialiter verò in materia , de qua tractamus . Hæc autem suppositio cum assertione proximè statuta pugnare manifestè videtur .

218. Resp. de præfata suppositione in vero , ac sano sensu intellecta nemini dubitare fas esse , indubiatum esse censemus . Sed neque ullatenus ipsi contradicere , sed optimè potius congruere , proximam assertiōnem existimamus . Enim verò periculum deceptionis , quod imminet in præfatis eventibus , neque moraliter estimabile esse , neque item moraliter evitabile , judicium nostrum est , qua par est summissione , sapientiorum judicio , atque correctioni subjectum ; sed ut confidimus , minimè singulare , immò nulli prudenti , ut credimus , displicitum : quod ex alia assertione difficiiliori §. sequenti statuenda , velut à fortiori suadebitur .

Interim non moramur , neque metuimus , sàpè iteratas minas Lapidarii , qui in hac tantum materia , ubi præter periculum violandi legem

Sem Dei , aliquod ultrà damnum Proximo imminet , non utique benignum Probabilistam , sed Tutiostiftam rigidissimum agit . Quàm verò consequenter , quàm feliciter , constabit ex inferius dicendis .

§. V.

Difficilior assertio .

219. Pro qua istituenda præsupponendum est . Obligatio moralis (id est , quæ conscientiam obstringit) ad aliquod periculum præcavendum excludit absolutam impotentiam , supponitque essentia liter potentiam absolutam ad id præstandum , ut lumine rationis notum est , & vel pueris , ac fæminis decantatissimum juxtâ notam , ac celebrem Augustini sententiam .

220. Quò verò periculum aliquod majoris ponderis , ac momenti est , atque adeò pluris faciendum (seu quia mali majoris , seu quia facilitius potenter contingere , & frequentius re ipsa contingentis) , eò minor potenter requiritur , ac sufficit , ut absolutam afferat obligationem ejusmodi périculi præcavendi ; hoc etenim nihil aliud significat , quàm unum quenque ex lege prudentia teneri superare difficultatem eò majorem , & adhibere media eò difficiliora , ac molestiora , ad aliquod periculum præcavendum , quò ipsum fuerit gravius , majorisque absolutè momenti . Quod ultra dubium omne positum est .

221. Præterea , ut quis non debeat cavere periculum mali , absolutè quidem possibilis , cæterum non plerunque , sed raro contingens , & infrequenter , non requiri (per se faltem loquendo) impotentiam' absolutam , ac physicam , etiam in materia præsenti , licet gravissima , ac momentosissima ; sed sufficere quandam impotentiam moralem : certum quoque nobis videtur , & nisi egregiè fallimur , nemini videri non debeat .

222. Nam nemo tenetur , per se loquendo , cavere memoratum periculum per media quaque asperrima , ac difficillima , & difficultatem quamcunque absolutè vincibilem superando ; quod opinor nemo negabit : & ut negaret aliquis , facile redarguetur ex statim dicendis . Id verò , & nihil aliud , significare intendimus , dum dicimus sufficere moralem impotentiam , ut absit obligatio moralis ejusmodi periculi præcavendi . Hæc ut certa præmitimus .

223. Cæterum , quia moralis impotentia non in aliquo punto fixo , ac indivisibili consistit , sed suam quoque haud parvam latitudinem habet , sicuti de morali certitudine diximus : ut regulam minùs confusam , seu magis practicam tibi tradamus , addimus . Ut periculum mali (& ad materiam istam sermonem contrahendo) erroris de absoluto Sacramenti valore , quale de se præfert ex suo genere materia moralis , hoc est , mali aliquando , non attamen plerunque , sed (ut frequenter loquitur D. Thomas) *ut in paucioribus contingentis* , sive , cujus oppositum (ut Philosophus loquitur) *ferè semper solet fieri* : ut id , inquam , periculi cavere quis non debeat per se loquendo , non magna aliqua difficultas requiritur , qualis in adhibendo medio arduo , ac molesto , reputatur , sed sufficit ut plurimum difficultas communis consistens in molestia nimiæ solicitudinis , & anxiætatis , quæ invenitur in adhibendis mediis extraordinariis , & excedentibus consuetam diligentiam , quam adhibere solent viri probi , ac prudentes , in negotiis seriis , & gravibus .

224. Hæc assertio fortasse difficultas videatur . Et mihi quoque fatator per se ipsam inspecta haud parum negotii facesceret , nisi piorum hominum , pariterque sapientium , consuetam , ac communem praxim attenderem , de cuius honestate dubitare non audeo .

Aristo. 2.
Re. hor. c.
2.

Ecc 2 Et

225. Et verò, exempla illa, quibus ad initium articuli primam assertiōnem ostendimus, licet majori ex parte non sint hīc opportuna, cūm plerunque procedant de periculo erroris nullā, aut vix ullā diligentiā vitando; quādam tamen eorum hīc etiam valent, ut attentē intuenti liquidum fiet. Tis verò quādam alia superaddemus, quā & assertiōnis nostrā sensū illustrēt, & ejus pariter veritatem convincant, nisi totus ego desipio.

226. Sane posse aliquando, nec nimis raro, deceptionem contingere circa materiam exempli gratia Sacrosanti Eucharistīe Sacramēti, dum ad ejus periculum præcavendum adhibetur tantummodò diligentia ordinaria juxta communem praxim piorum, ac timoratorum, & res ipsa per se, & experientia ipsa demonstrat. Puto autem nemo damnabit Sacerdotem celebraturum, qui, dum nullum occurrat motivum peculiare timoris, præfatæ diligentiæ, ac providentiae, aliorum ministrorum confisus, ampullas per se ipsum non præparat, nec sollicitè inquirat de veritate panis, & vini. Quis hīc nobis repugnet? Vae Christi Sacerdotibus, si fallamur! Est autē memoratum periculum mali longè gravissimi, in quo scilicet vertitur, non modò tanti Sacramēti valor, sed etiam Sacrificii fructus immensus, & præterea adoratio, atque adeò cultus latrīe exhibendus re ipsa creaturæ ex illius erroris suppositione: hic verò cultus idolatria est, quā est ex genere suo peccatum omniū maximum, ac gravissimum, ut non semel insinuat, supponitque M. Angelicus, ac tandem ex professo disputat, & resolvit.

227. Sit alterum exemplum. Parochus, qui oleum sacrum ab Episcopo benedictum pro ungendis infirmis in articulo mortis committat idoneo ministro deferendum, ac custodiendum, quod per se ipsum immediatè deferre, aut saltem custodi-

re facile posset, nullius culpa ab aliquo, per se loquendo, reus censeatur. Potest tamen contingere, ut minister, quia forte casu aliquo oleum benedictum effudit, ne defectus ipsius deprehendatur, admiscuerit oleū commune in æquali, aut majore quantitate, vel per errorem alium, aut similem æquivocationem culpabilem, vel inculpabilem, supponat oleum non benedictum, ex quo fieret irritum Sacramētū extrema unctionis.

228. Tantundem posset Episcopo contingere circa materiam Confirmationis, videlicet circa sacram chrīma ex balsamo, & oleo confectum, & à se, aut alio Episcopo benedictum: immò & circa materiam offerendam iis, qui suscipiunt Ordines sacros, quorum attamen veritas tanti momenti est, ut ponderatione non egeat.

229. Præterea, qui per alium fidum, ac probum ab Ordinario petit, & obtinet facultatem audiendi confessiones, aut absolvendi à casibus reservatis, quam per se ipsum petere facile posset, prudenter uitetur facultate prædicta, nec ullius prudenter in hoc usu, ut puto, reprehensionem mereatur. Quis verò nesciat, nō esse impossibile, ut nulla re ipsa facultas absolute cōcessa sit? Et sic possent in hoc, immò & in cunctis aliis Sacramētis quāmplura exempla cogitari similia.

230. In illis verò omnibus procul dubio possent Ministri per diligentiam extraordinariam, & adhibendo media haud nimirū difficultia, si non prorsus vitare omne deceptionis periculum, longius saltem illud avertere, & certitudinem comparare de veritate Sacramētorum aliquantò majorem, atque firmiorē, ut sufficienter insinuat est, & ipsa adducta exempla per se ipsa demonstrant. Credimus tamen, neminem teneri rigorosā, ac strictā obligatione (regulariter saltem, atque per se loquendo) ad peculiarem istam

D. Tho. 2.
2. q. 94. 2. 3.
corp.

istam certitudinem procurandam, neque illam exigere Christum, Dominum à ministris suorum Sacramentorum, ut necessariam ex rigore praecepti: fortè quoque, nec decens, nec expediens est absolutè.

231. Verum quid, si in re tanta miserè cæcūtīmus? Misereor certè ex animo non mei tantum, meique similium, sed & aliorum plurium sapientum, ac piorum, valdeque memorum muneris sūi. Interim tamē aliter non sapiam, dum me doctiores alii, aut, quæ doctrix est omnium, Petri Sedes, veritatis Magistra, aliter me sapere doceant.

§. VI.

Objectioni occurritur, & rationibus etiam non incongruis comprobatur proxima assertio.

232. **O**pponis: ergo, assertio, quam secundo loco posuimus, & §. 2. propugnabamus, falsa est, ut quæ maximè, quippè quæ aperte pugnet cum assertione proximè adjecta. Utique juxta istam assertionem, nec tenemur enī, quām maximè possimus ad veram certitudinem judicii de valore Sacramentorum, nec in hac materia præ aliis speciali debemus solicitude cavere deceptionis periculum. Utrumque verò, (quod unum est) ibidem tanquam certum statuebamus.

233. Verum negamus firmiter sequelam quoad utranque partem ipsius. Evidem certitudo judicii de valore alicuius Sacramenti, quam per se, ac regulariter possumus comparare, major esse non potest, moraliter loquendo, quām quæ à nobis hic statuitur. Id exempla producta, de quorum veritate nullus, ut credimus, contendere potest, adeò efficaciter nobis suadent, ut si rationem assequi non valeremus, tenuitati nostræ imputandum, neque propterea ab asserto hoc discedendum arbitraremur.

234. Cæterū ratio quoque satis congrua non deficit. Nempe, cùm Sacra menta per homines tractari, & humanis actionibus cōstitui debeant, non oportuit, ut Deus exigeret ab ipsorum ministris majorem diligentiam, quām humanam, hoc est, quām homines probi, ac cordati adhibere solent communiter in negotiis seriis, & gravibus; neque certitudinem aliam majorem, quām moralem, & imperfectam, qualis exposita à nobis est, & multò adhuc magis mox exponetur.

235. Hujus mensuræ, moderatae quidem, cæterū æquæ, ac rectæ, ut putamus, plures certè rationes, ac congruentiae satis opportuna cogitari facilè possunt.

Nimirū usus Sacramentorum est de se valde frequens hominibus, & ministerium proprium, ordinariū, ac veluti moraliter continuum. Ministris ad id deputatis: aliundè verò maximè fructuosus, & mirificè utilis, aut etiam necessarius, humanæ infirmitati, propter quam adjuvandam, ac roborandam, Sacra menta instituta sunt à Nostro benignissimo Salvatore. Non expediebat autem, ut ipsorum tractatio nimis foret hominibus onerosa, quæque magnam, ipsis afferret solicitudinem, & anxietatem, ne ab usu eorum retraherentur, si valdè extraordinarium agendi modum adhibere deberent in actione frequenti, & de se admodum ordinaria, unde periret fructus, & finis, quem intendit directè, & principaliter (post gloriam suam) Sacramentorum ipsorum Auctor. Debuit igitur cura, ac diligentia, in ipsis Sacramentis constituendis, atque tractandis, sic mensurari, atque temperari, ut & eorum debita reverentiae, & simul hominum infirmitati, necessitatib, & utilitatib, inspecta propria ipsorum conditione, & ordinario operandi modo, attendatur, & consulatur. Utique verò fini congruerat satis videtur diligentia, quæ à nobis est designata.

Ha-

236. Habes exemplum peropportunum in Missæ Sacrificio tremendo, ac sacrosancto, cuius, si seorsim, aut unicè, debita reverentia attendatur, parùm profectò foret duas, aut plures continuas horas celebrazione ejusdem insumere: hoc tamen tempus juxta rectam rationem (utinam plerunque non contra!) valde contrahitur, & coarctatur, propter infirmam hominum conditionem, qui & Sacrificium ipsum offerre, & eidem debent assistere: ita quidem, ut habita utriusque ratione, certa quadam communiter mensura temporis designetur satis moderata, ac benigna, nec nimium hominibus gravis, vel mediocriter saltet piis, ac religiosis. Utique impiorum, ac indevotorum ratio non est habenda, nisi in judicio Dei, quod multò procul dubio imminent terribilius Sacerdotibus (heu!) plusquam multis nimis in celebrando liberalibus, qui ne forte displiceant irreligiosis laiculī hominibus, vel in tremendo ipso propitiationis altari, Deo, ac Judici suo displicere non timent. Hoc observiter, ab aliis dignius tractandum.

337. Scilicet divina sapientia,
Ex Sap. 8. Attingens à fine usque ad finem, & disponens omnia suaviter in numero, pondere, & mensura, cunctas in fines proprios creaturas suas perducit, singulis se se attemperans secundum propriam eorum conditionem. Ergo, quemadmodum per irrationales non unos, & eosdem causat effectus, sed diversos, ac varios juxta naturam propriam, & vires singularum: ita etiam intellectuales, et si in eundem finem, diverso tamen modo perducit secundum conditionem ipsorum.

238. Alia profectò obsequia (maxime quoad modum agendi) exigit ab hominibus, alia ab Angelis Deus, alia à Beatis, alia à viatoribus, Quoniam ipse cognovit figuratum nostrum, & tenebras, quibus obvolvimus, dum lutea ista vasa portamus. Sic etiam Rex humanus, aut Princeps, aliter à proceribus, & urbanis,

aliter ab agrestibus, & rusticis hominibus attenditur, & honoratur. Et tamen omnes pariter impariter agendo obligationis propriae mensuram adimplere posunt, ac debent.

239. Accedit, quod Ministri Sacramentorum ex eorundem administratione nullum commodum sibi spirituale capiunt immediatè, ac directè, quantum est ex vi ipsorum Sacramentorum. Aliunde verò, cum ad hoc munus suscipiendum, & obwendum, nemo per se obligetur ex lege Dei, sed ex libera potius electione, ac mero desiderio magis Deo placandi in animarum salute procuranda, acceptetur (non hic attendimus, aut curamus turpem multorum ambitionem, & quæstum, qui non quæ Jesu Christi, sed quæ sua sunt, querunt) sanè, si extraordinariam, & exquisitam quandam diligentiam adhibere semper deberent ad caverendum quocunque, vel exiguum periculum erroris, circa singulas partes, aut requisita Sacramentorum, fieret ipsis eorundem administratio ultra modum molesta, & onerosa, occasioque frequenter labendi, & offendendi.

240. Hinc verò, quid accideret, nisi ut sapientes, ac timorati omnes semper, aut ferè semper, munus hoc vehementer aversarentur, & suscipere detrectarent? Unde (quod necessarium consequens est) eos tantum ministros Ecclesia Christi haberet, qui lucris temporalibus inhiant, & yenalem animam habent, nempe, qui aeternæ sua saluti commoda carnalia præponunt, & inanem hominum gloriam. His verò, non pastoribus, sed lupis, non custodibus, sed prædonibus, oves suas dilectas Christus commiserit? Profectò, nec eam salutem, nec ipsorum Sacramentorum debitam reverentiam curasset; cum tamen aliquam earum negligere in infinitam ejus sapientiam, atque bonitatem non cadat.

241. Cæterum estò (quod difficile est), non defuturos adhuc Eccl-

clesiæ Sanctæ, Ministros verè religiosos, ac pios, qui munus hoc sponte susciperent. Enim verò, cùm nequeāt humanam conditionem exire, si ex proprio suo munere obstrueri sint ad operandum jugiter, & ordinariè, modo nimis difficulti, ac planè extraordinario, qui sanè humanam conditionem excedit, ipsa profectò nimia sollicitudo, & continuus timor errandi pareret anxiatem, & turbationem, ut scrupulosis contingit; unde sæpius offendenter vel inviti, frequentiusque re ipsa defleterent ab scopo sibi præfixo: sicut infans, qui viam non satis firmis gressibus agens, sibi quidem relitus rectâ progreditur, & , quanvis tardo gradu, ad terminum tandem accedit; si tamen nimium festinus incedere, & ultra suum modulum properare cogatur, singulis pænè passibus titubat, offendit sæpius, labitur frequenter, & sic vel nunquam, vel multò seriùs, ad destinatam metam pertingit.

242. Non ergo melius provisum esset, immò multò deterius foret consultum, & animarum utilitati, & reverentiæ Sacramentorum, per obligationem strictam cavendi diligētiūs deceptionis periculum, quām à nobis manet expositum. Equidem, si jumento plus oneris imponas, quām vires ejus ferant, succumbit, &, cùm totum non possit, nihil portat.

§. VII.

Modica parœnēsis, valdè tamen notanda, pro morum doctrina tradenda.

243. E T hæc ratio notanda multum est pro tradenda morum doctrina generaliter in quacunque materia, ne plus justo ab extremo nimia indulgentiæ declinare volentes, ruamus in extreum oppositum nimia severitatis, & rigoris, quod non est minùs moribus existiale, quippè quod, licet viâ diversâ,

eundem tandem causat effectum relaxationis legum divinarum. Utique, velle ultra modum restringere, non est restringere, sed laxare; nam ut sapienter aiebat Nazianzenus, *virtutem defectus, & excessus per quæ latifaciunt, non secus ac regulam additione aliqua, aut subtractio.*

Nazian.
Orat. 26.

244. Quo in genere profectò plurimū peccant, non modò Janseniani, qui Calvinianum virus male dissimulant sub specie Christianæ severitatis; verū etiam haud pauci viri Catholici, qui intentione longè diversa, & zelo fano, ac pio, non tam secundūm scientiam, dum nimiam laxitatem Probabilismi immoderato ardore insectantur, regulam agendi, aut te ipsa, aut terminis, & vocibus (quod magis credo, & de plerisque certum mihi est) adeò severam, & strictam consignant, ut veritatem ipsam, quam adeo enixè suadere moluntur, odiosam potius cunctis, ac planè incredibilem faciant: qui sanè infelix est, & omnium pessimus laxandi modus, sub obtentu nimirūm, immò cum pia, ac sana intentione pietatis, & justitiae fovenda, justitiam ipsam impossibilem facere, indeque legum omnium contemptum inevitabilem, ac necessarium. Adeò verum est illud, *In vitium dicit culpa fuga, si Horat. caret arte.*

245. Ars autem hoc in genere, non alia est, quām humilis subiectio, & conformitas, tūm in docendo, cùm in operando, ad unicam rectitudinis regulam, scilicet voluntatem Dei: ut nempè leges ejus rectissimas, atque sanctissimas neque laxemus, neque restringamus, ultrà quām Deus ipse restrinxit, aut laxavit, cùm non magis, quin multò minùs, datum nobis id sit, quām solis cursum regere, aut Calorum motum taxare. *Mensuram serva: modus in re est optimus omni.* Hic verò non optimus tantum, sed & necessarius omnino.

246. Nemo igitur sibi frustrè blandiatur de restricta moderni Proba-

babilismi regula nimis laxa, si tamen illam sine modo restrinxerit, & non cum debito prudentiae moderamine, id est, non ex ingenio, aut arbitrio proprio, sed, ut supra ajebat Apostolus, Secundum mensuram regulæ, qua mensus est nobis Deus; utraque nanque viâ, nimirum tum laxando, tum restringendo, si præter hujus regulæ mensuram fiat, deflextimus à via veritatis, adeoque à regula veræ rectitudinis, & (ut inquit Hieronymus), Si à recta via paululum declinaveris, non interest, utrum ad dexteram vadas, an ad sinistram, cùm verum iter amiseris.

2. Ad Corin. 10.

Hierony. in
c.6. Math.

Horat.

Prov. 21.

Bern. li. 2.
de confid.
propius ad
fin., quam
ad med.

247. Porro nihil sapientius, nihil verius Ethnici dicto, Est modus in rebus, sunt certi denique fines, quos ultrà, citrèque nequit consistere rectum. Non ergo licet nobis in designanda regula agendi hos certos fines ultrà, citrèque præterire, alioquin non regulam, sed errorem trademus, quo non in vitam homines dirigantur, sed in æternam mortem præcipitentur; ut enim Scriptura nos docet, Vir, qui erraverit à via doctrina, in cœtu Gigantium commorabitur, id est demonum, ut Salazarus noster ex communī Interpretem mente expōnit in eundem locum, qui de hac morali doctrina intelligi communiter solet. Utique viam Celi per errores probabiles, & reflexiones Probabilismi, Scriptura Sacra non docet, neque SS. Doctores agnoverunt, ut satis clare patet, vel ex proximè datis verbis Hieronymi, cui alii omnes perpetuò consonant.

248. Modus ergo in tradenda morum doctrina (id est, medium realis veritatis) tenendus nobis omnino est, si rectum tenere velimus. Tene medium (inquit Bernardus), si non vis perdere modum. Locus mediū tutus est. Medium sedes modi, & modus virtus. Omne extra modum habitationem sapiens exilium reputat. En horrendum, & formidandum Dóctorum moralium periculum, ob quod salubriter admonemur, Nolite

plures magistri scripsi, fratres meis scien-
tes, quoniam magis iudicium sumitis. Jacob. 3.

249. Quam magnum sit, quamque verè timendum hoc docendi periculum, præsertim in materia fidei, & morum, quāmque frequenter soleat accidere, ut dum ab uno errore volumus sine modo refugere, in errorem oppositum miserabiliter impingamus, Augustinus non modò auctoritate sua confirmat, sed etiam plurimis productis exemplis, & experientiis in Ecclesia Catholica non minus miseris, quām frequentibus, luculenter, ac fuse demonstrat.

250. Errant (inquit) homines non servantes modum, & cùm in unam partem procliviter ire coperint, non respiciunt divinae auctoritatis alia testimonia, quibus possint ab illa intentione revocari, & in ea, quæ ex utrifice temperata est, veritate, ac moderatione consistere. Nec in hac rectitudine, de qua nunc questio est, sed etiam in aliis multis. Nam quidam intuentes &c. Subjicit postea plurima exempla, quibus nos alia plura haud minus miseranda post Augustini tempora facile possemus adjicere, nisi nimis forent notoria.

251. Hæc seriò videant, & maturè considerent, qui immoderato ardore Probabilismum impugnantes in Tutorismum Jansenismi problem (sive spuriam, sive legitimam, à Jansenianis rāmen certò progenitam), vel re ipsa, vel saltē incātis vocibus, non parvo detimento veræ doctrinæ morum, aut deflexere, aut vulgo deflexisse putantur.

252. Nemo igitur (concludat Nazianzenus) sapientior sit, quām conveniat, nec lege exactior, nec luce splendidior, nec normâ rectior, nec præcepto divino sublimior. Ecce quanta præsumptio, quantum sit crimen præter legem docere. Quis hic non horreat docendi munus, nisi iussus à Deo doceat? Verū de his ubiū in ultima Operis parte. Nunc ad nostrum propositum regrediamur, à quo tantillū, puto non inutiliter,

ter, per occasionem digressi sumus.

§. VIII.

*Posterior pars sequelæ objectionis
oppositæ propulsatur.*

253. **I**gitur congruentiæ, & rationes à nobis insinuatæ (quibus, si placeat, alii subtilioris ingenii facile plures alias adjicient), sicut se solis assertionem nostram neutinquam nobis persuadere sufficerent, ita communi piorum praxi, & exemplis productis roboretæ, ac fulcitæ, satis, ut credimus, efficaces sunt ad eam ostendendam, atque firmandam, ut citrā omnem temeritatis notam illius veritatem absolutam firmiter sustinere valeamus.

254. Non igitur destruimus assertionem, quam §. 2. propugnavimus, nempè enitendum, quā maximè possumus, ad veram certitudinem judicii de valore Sacramentorum: immò constanter illam hic, & ubique ut indubitatam tenemus. Censemus attamen, certitudinem istam, & diligentiam maximam in ea procuranda, quam adhibere semper debemus, juxta proximam hanc assertionem intelligendam esse, & exponendam, neque debere, aut posse majorem esse, vel exactiorem, moraliter, ac per se loquendo: id, quod præfatis exemplis, & rationibus videtur nobis satis persuaderi. Quod sicut fortè imparia, & minùs efficacia videantur ad tam difficilem assertionem suadendam, licet per nos in suo sensu abundet, dummodò nos patiatur sensum istum tenere, quem absolutè verum putamus.

255. Cæterū nunquam fiet, ut acceptemus posteriorem partem sequelæ, quæ ex assertione nostra malè deducebatur, nimirū diligentiam adhibendam in cavendo erroris periculo, & (quod èdēm redit) judicii certitudinem de veritate objecti, exactam ad honestè operandum, eandem esse ubique, neque debere ma-

jorem postulari in hac, quā in aliis materiis. Id verò nos cum primis falsum, & absurdum censemus, quippe quod aperte repugnet principio ex te evidenti, & ubertim à nobis exposito, ac firmato per articulos præcedentes. Sed neque recte colligi ex assertione nostra, haud difficulter potest ostendi.

256. Certè, ersi diligentia adhibenda communiter, etiam in hac materia, ad cavendum periculum deceptionis, non excedat humānum, & ordinarium agendi modum, quo in negotiis seriis, ac gravibus, viri cordati, ac probi se gerunt, ut exemplis appositis, & congruentiis etiam, nisi fallimur, non importunis, comprobatum à nobis est; istamen ordinarius modus agendi non excludit, immò depositit, majorem vigilantiam, & curam, ubi periculum erroris vitandi majoris apparuerit momenti; hic enim est humanus, & ordinarius agendi modus proborum, atque cōdatorum, juxtā veræ prudentiæ, & charitatis leges: nam, *quod veritas judicat præponendum, id charius amplectendum ordo postulat charitatis*, quod supra Bernardus ^{Sup. a. 3. §. 6.} docebat.

257. Et verò exempla ipsa, quæ superiùs producebamus ad nostram assertiōnem suadendam, si attentiùs inspiciantur, hunc prudentiæ respectum minimè excludunt, sed aperte potius præferunt.

Enimverò Ministri Sacramentorum licet utuntur operā, ac ministerio aliorum Ministrorum inferiorum, in rebus absolutè necessariis ad Sacraenta ipsa confienda, custodiendis, ac præparandis, neque tenentur, per se loquendo, & ubi nulla ratio peculiaris occurrit, anxiè, ac sollicitè examinare, aut per se ipsos immediatè curare (etiam si possent non difficulter) veritatem materia sibi apposita; sed ministrantium prudentiæ, ac diligentia non imprudenter fidere possunt.

258. Sed enim in hoc etiam Fff agen-

agendi modo, qui sane ex suo genere ordinarius est, & humanus, adeoque absolutè fallibilis, non prætermittitur respectus debitus ad gravitatem hujus materiæ, nec abolutè deficit diligentia specialis cavendi deceptionis periculum ipsi materiæ proportionata: tum, quia præfati ministri inferiores speciali cura eliguntur ab ipsis superioribus ministris (si secus fiat, non de his loquimur: iudicium suum portabunt utrique), nec nisi diligentes, ac timorati ad ministerium hoc admittuntur juxta mentem, & rectam Ecclesiæ Sanctæ gubernationem: tum, quia (quod inde necessariò consequitur) iphi etiam agnoscunt, dignèque aestimant suscepti ministerii momentum, in eoque curando, ac sine defectu adimplendo, plus quam vulgarem exhibent diligentiam pro materiæ, quam tractant, gravitate.

259. Ecce modus agendi in materia Sacramentorum (utique ex suo genere moralis, & humanus, adeoque absolutè fallibilis) non negligit juxta nostram doctrinam specialem materiæ gravitatem, nec prætermittit curam ipsi commensuratam, per quam scilicet deceptionis periculum, etiam humano modo, diligenter caveatur. Ceterum oro te, ut ad ea, quæ tibi de re ista subjecimus, animum diligenter intendas.

§. IX.

Diligentiam potissimum adhibendam qualiter doceamur à Deo?

Sup. §. 6. 260. **H**umano modo, diximus (quod supra per humanam diligentiam notanter, & signanter expressimus): nam diligentia, & studium nostrum pro cavendis periculis, & erroribus, præsertim in rebus moralibus, cui tenemur ubique maximè incumbere, & cui potissimum fidere debemus, est accessus ad Deum per vitæ puritatem, & frequentem ad ipsum orationem, quia

Sine ipsis lumine nemo valet ad lumen veritatis usqueaque pertingere. S. Tho. in proem. ad Opus. de uero.

261. Sunt tamen aliqui (nescio cuius spiritus), qui recursum ejusmodi sapere dicant spiritum hereticorum, qui ad illuminationem, & internam cordis motionem, cuncta sibi agenda devolvant. Veruntamen insulsa haec cogitatio palam facit homines istos, neque se ipsis vere, neque suam insufficientiam homines propriam agnoscere; quid enim homines habemus ex nobis, nisi mendacium, & peccatum? Aut quis nos veritatem, & legem suam docere potest, nisi ille, cui dicitur, *Dens meus, illumina tenebras meas: Doce me facere voluntatem tuam, quia Deus mens es tu?* Nonne *Vani sunt omnes homines, in quibus non subsistit scientia Dei?* Nonne *Error, & tenebra peccatoribus concreata sunt?* Nonne *Sufficiens est ad conscientia nostra ex Deo est?*

262. Sed vero relinquamus homines istos, qui suo proprio ingenio, & industriâ nihil non se posse arbitrantur; quibus jure cum Christo dicere possumus, *Erratis, nescientes Scripturas, neque virtutem Dei:* nam de hoc in decursu multa sumus diceturi.

263. Hic cum vere sapientibus supponamus, non omittendam quidem industria, atque diligentiam humanam, & specialem ipsam in hac materia: pro momento periculi vivendi, juxta ea, quæ nuper expenderamus. Ceterum diligentiam, & industria, quæ facit maximè ad cavyendos errores, assequendamque veritatem, & honestatem nostrarum actionum, adeoque, cui debeamus potissimum inniti, esse accessum ad Deum per vitæ puritatem, & innocentiam, per jugeque orationis fluidum, juxta illud Prophetæ, *Accessus ad Deum, & illuminamini, & facies vestra non confundentur: Beatus homo, quem tu erudieris, Domine, & de lege tua docueris eum.*

In

264. In diligentia ista peculiari (quam possumus, si placeat, appella-re Christianam, ut illam distingua-mus hoc nomine ab ea, quam huma-nam dicebamus) potissimum appar-ere debet vigilancia, & studium spe-ciale, quo excellere tenentur Christi Ministri in Sanctis Sacramentis Ec-clesiae conferendis, atque tractandis, inque omni periculo deceptionis, & frustrationis ipsorum præcavendo.

LUC. 11.

Iaco. 1.

Eccli. 32.

Psal. 118.

Psal. 33.

Psal. 118.

Psal. 33.

Sap. 3.

Sap. 9.

265. Porro hujusmodi studium in omni actione nostra morali fir-missimum, & unicum præsidium est humanæ infirmitatis, & ignorantie, quo nempè vanæ, ac timidæ cogita-tiones, incertæque providentiæ no-stræ solidantur, atque firmantur; non enim possunt fallere promissiones di-vinæ, quibus pagina sacra plena est: Petrite, & dabitur vobis, querite, & invenietis, pulsate, & aperietur vo-bis. Quantò magis Pater uester de Cælo dabit spiritum bonum petentibus se: Si quis autem uestrum indiget sa-pientiam, postulet à Deo, qui dat omni-bus affluenter, & non improperat, & dabitur ei. Postulet autem in fide nibil habitans. Qui querit legem, re-plebitur ab ea. Pax multa diligenti-bus legem tuam, & non est illis scan-dalam. Non delinquet omnes, qui spe-rant in eo. Tunc non confundar, cùm perspexero in omnibus mandatis tuis. Inquirentes autem Dominum, non mi-nuentur omni bono. Qui confidunt in illo, intelligent veritatem. Nonne vides, quām magnam possumus per diligentiam istam comparare secu-ritatem nō aberrandi à via veritatis, nec deficiendi in munere nostro; ni-si fortè fidem non damus Deo toties loquenti, & spondenti.

266. Quid verò tota humana diligentia, & industria mortalium valeat, si cælesti hoc præsidio destituatur; haud minùs luculenter, & frequenter, Deus ipse nos docet. Audi alioqui quid sentiat de se ipso mortalium sapientissimus, eruditus à Deo: Ego... homo infirmus, & ex-i-gui temporis, & minor ad intellectum

judicii, & legum. Nam et si quis erit consummatus inter filios hominum, si ab illo abs fuerit sapientia tua, in nihilum computabitur: & paulò inferius, Quis enim hominum poterit scire con-silium Dei? aut quis poterit cogitare quid velit Deus? Cogitationes enim mortalium timida, & incerta provi-dentia nostra: & plurima in id ip-sum per totum caput, immò per to-tum divinum librum. Dominus scit cogitationes hominum, quoniam vane sunt: Universa vanitas omnis homo vivens: Omnis homo mendax: Via impiorum tenebrosa: nesciunt ubi cor-ruant: Iter impiorum quasi sepes spi-narum: via iustorum absque offendiculo: Perverse enim cogitationes se-parant à Deo: & rursus In malevolam animam non introbit sapientia, ne-que habitabit in corpore subditu pec-catis.

267. Hæc est Theologia, quam Deus docet nos de invenienda morali veritate, & hic est spiritus ejus: à quo nec latum unguem abire posse spiritum Catholicæ Ecclesiae, nemo verè Catholicus inficietur. Lege pre-cor attente orationes piissimas, ac devotissimas, quibus illa frequenter in Missali, & Breviario, divinum implorat auxilium, & implorare nos omnes docet, pro nostris dirigendis actionibus; & facile cognosces, si ex Deo es, quid de te ipso possis confi-dere, & ubi tuam debebas spem repo-nere, an nempe in tua industria, stu-dio, vel ingenio, an in auxilio potius gratiæ divinæ.

268. Accipe in specimen aliquas, qua me fateor, dum lego, valde de-lestant: Mentes nostras, quæ sumus Domine, lumine tue claritatis illa-stra: ut videre possumus, quæ agenda sunt; & quæ recta sunt, agere valea-mus: Deus, à quo bona cuncta proce-dunt, largire simplicibus tuis: ut co-gitemus, te inspirante, quæ recta sunt, & te gubernante, eadem faciamus: Deus, à quo sancta desideria, recta consilia, & justa sunt opera: da servis &c. Largire nobis quæsumus Domine,

F ff 2 sem-

semper spiritum cogitandi, quæ recta sunt, propitius & agendi, ut qui sine te non esse non possumus, secundum te vivere valeamus: Custodi Domine, quas sumus, Ecclesiam tuam propitiatione perpetua: & quia sine te labitur humana mortalitas, tuis semper auxiliis & abstrahatur à noxiis, & ad salutaria dirigatur. Deus in te sperantium fortitudo, adesto propitius tuocationibus nostris: & quia sine te nihil potest mortalis infirmitas, praesta auxilium gratia tua, ut in exequendis mandatis tuis, & voluntate tibi, & actione placeamus: Sancti nominis tui, Domine timorem pariter, & amorem fac nos habere perpetuum: quia nunquam tua gubernatione desituis, quos in soliditate tua dilectionis instituis.

269. Prolixus fortè videar aliquibus: haud tamen multum verear displicere Lectori meo, si verè pius est, & hujus magnæ Matri Ecclesiæ spiritum se gaudet habere. Cæterum quisque accipiat, ut volet: sancè doctrinam istam opportunam hic esse facile appareat. Quàm fuerit autem firmiter stabilienda divinâ, ac infallibili auctoritate, apparebit etiam inferius, ubi ex hoc loco fortiter pugnandum est adversus Theologos Recentiores, tum Jansenistas, tum Probabilistas, qui per vias diversas, quin & extremè oppositas, uno tamen agmine facto, simul ad congressum venientes, intentione dissimili, simili tamen imetu pugnant, atque violentas simul, & inimicas manus eidem inferunt veritati; qua nulla in tota morali doctrina majoris inveniatur momenti.

270. Jam verò, quod ministri Sacramentorum in ipsis conficiendis, atque tractandis, specialiter debeat esse solliciti pro ejusmodi lumine, & auxilio divino procurando, nemo prudens non videat; id enim adeò clarè per se ipsum, & alio quovis argumento secluso, ministerium ipsum ostendit, ut ulteriori aliqua probatione, aut ponderatione non egeat, supposito principio capitali,

quod per superiores articulos adeò copiosè, ac solidè stabilivimus, & evidens esse monstravimus,

271. Audi, Christi Sacerdos, & disce à bono Ecclesiæ Magistro, periculum animæ tuæ, & orationis necessitatem: Si pro se unusquisque vix Aug. li. 50.
Homil. 7. poterit in die judicii reddere rationem, Homil. 7.
quid de Sacerdotibus futurum est, à quibus sunt omnium animæ requirendæ? Et ideo considerantes periculum nostrum, orate pro nobis. Hæc non aliud, quam ille Summus Doctorum Doctor, Augustinus. Vide, quantum tu ipse pro te ipso debeas orare.

272. Enimvero ad honestè, & prudenter agendum, duo, teste Bernardo, ubique nobis sunt necessaria, nimirum *unctio*, & *lectio*, quibus internam mentis illustrationem, quæ per orationem acquiritur, & insuper studium, atque industriam humanam, significat Doctor Mellituus: *Unctio* tamen (ait ipse) magis necessaria, quippe quæ sola docet de omnibus, & sine quâ, ut ajebat Doctor Angelicus, nemo valet ad lumen veritatis usquequa pertingere. Cùm igitur ministri Sacramentorum, ut suo munere ritè fungantur in corundem administratione teneantur peculiari solicitudine cavere omne deceptionis periculum, consequens est, ut debeat peculiari quoque conatu per vitæ puritatem, & honestatem, per jugeque orationis studium accedere ad divini luminis fontem, ut ab eodem illuminari mereantur. Id utique significat, vel ipsa sensibilis *unctio*, qua ex more Ecclesiæ in sui ordinatione specialiter Deo conseruantur.

273. Porrò, ut ait Christus Dominus in Evangelio, *Qui ambulat in tenebris, nescit, quo vadat, sive*, ut ajebat Sapiens, *Nescit ubi corruat*. Ergo, qui ex peculiari munere suo tenetur peculiari diligētia cognoscere viā, qua graditur, & vitare calum in illa, non potest pariter non teneri ad peculiarem curam, & studium, fugiendi tenebras, & quærendi lucem

Ioan. i. **c**em nimirūm Christum ipsum, qui est Lux vera, quæ illuminat omnem hominem, & quæ de se pronuntiat absolutissimè, *Qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vita.*

Ioan. viii.

§. X.

Specialem hanc diligentiam, cui Sacramentorum ministris peculiariter est insitendum, non tam onus, quam oneris levamen, & esse, & censeri debere.

Sup. §. 6.

274. **N**ec verò peculiaris hæc obligatio, qua dicimus ex proprio munere suo obstrictos esse Christi ministros ad peculiarem vitæ puritatem, frequentisque orationis studium, onus est illi simile, de quo supra differebamus, ne quis forte nos arguat inconsequentia. Sane onus hoc non gravat ministrum. Sacramenti in commodum aliorum duntaxat; sed immediate potius, ac directè in ingens, immò in summum spirituale bonum ipsius.

2. Ad Co-
rin. 3.

275. Præterea ex se non parit anxietatem, & turbationem, sed spiritualem lœtiam, & internum animi gaudium, ex quo procedit vera libertas, non carnis, sed spiritus, ajente Apostolo, *Ubi spiritus Dei, ibi libertas*. Unde tandem reverà non est contra moralem, & humanum agendi modum, (quod durum, ac violentum est); sed potius hominum infirmitati valdè propitium, ac consentaneum, quippe quod vires nō tam premat, quām tribuat; est enim, ut ajebat Bernardus, *Onus exonerans instar rotarum currus, & instar volatilium alarum, quod nempè vires præbet ad se, & ad alia onera portanda*. Vide Augustinum (ex quo Bernardus didicit) hoc argumentum mirificè versantem.

Bern. Epis.
72.Aug. serm.
22. de verb.
Apolito.

276. Nimirum diligens orationis studium, & familiaris cum Deo conversatio, conscientiam, dum

illuminat, mundat, atque lœtificat juxta illud Prophetæ, *Accedite ad Deum, & illuminamini: & facies vestra non confundentur*: conscientia vero munda, & exhilarata, non solùm orationem onus non reputat, immò semper ad ipsam magis afficitur, & mirificè illâ delectatur: *Ipsa mundities cordis tui delectabit te, & faciet te orare*, ait Augustinus propriâ experientiâ doctus. Adeò non grave onus oratio est, sed oneris potius levamen. Quare, qui ex illo familiari suo, & specioso benignitatis prætextu, orandi obligationem nimis extenuant, & ad nihilum pœnè redigunt, ut legis onus levius, ac facilis fiat hominibus, perinde mihi facere videntur, ac si quadrigæ unam, aut plures rotas auferant, ut plaustrum levius ad portandum fiat, aut si penitus aves spolient, ut sint expeditiores ad volandum, quibus uterque cœlestis Doctor, Augustinus, atque Bernardus, similitudinibus utitur.

Psal. 33. Aug. in
eund. Psal.

277. Non igitur hoc onere Ministri Ecclesiæ supra modum graveri, sed alleviari potius censendi sunt. Quomodo nanque onus nimis gravans dicatur intimum commertium cum Deo, in quo nimirūm *Vivimus, & movemur, & sumus, & cui nisi accedamus, nihil nisi vanitas sumus?*

Act. 17. Eccle. in
Off. ordinari. Missæ.

Ideò Dominus ipse, *Qui nos (ut ait Ecclesia) mirabiliter condidit, & mirabiliter reformavit, utrumque verò ut verè vivamus, verè vitæ principium, fontemque unicum, & viam pariter ad ipsum inveniendum, priusdem nobis ostenderat per Prophetam dicentem, Quarite Deum, & via et vet anima vestra: Quarite Dominum,* illa 104. Aug. in
verb. *& confirmamini: querite faciem ejus* Querite, &
invenietis. *semper. Quarite (ait Augustinus) per orationem; neque enim alia est via quærendi, & inveniendi.*

278. Sed quia *lassari* potius in Sap. 5.

via iniquitatis, & mori tandem miserè maluimus, ideò *Ille, qui solus Aug. serm.
noverat mortuos, & poterat facere 44. de verb.
vivos, quique, ut ipse testatur, venit Dom.
ad hoc ut vitam habeamus, & ut Ioan. 10.
abun-*

abundantiū habeamus, eundem vitæ fontem, non jam querendum tantum, & inveniendum, sed, & sicutem nos, & querentem, iterum per se ipsum clarissimè demonstrat non semel: *Si quis sit, veniat ad me: Qui credit in me, etiam si mortuus fuerit, vivet: Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos.* Ecce non modo vitam, sed & vitam felicem (quantum infelix nostrum exilium patitur), id est, simul cum requie, & vero laborum levamine, in accessu ad se ipsum Dominus nobis offert. Quis igitur exercitium orandi, quo accedimus ad Deum, nostram vitam, & requiem, reputet onus ultra modum nos gravans?

279. Audire mihi videor (expertus loquor) quosdam sciolos pænè irridentes nos, & ajentes, hoc esse concionari ad populum, non cum Theologis disputare: hæc omnia, quæ producimus, in vulgaribus libris spiritualibus, vel imperitiū quemque invenire facile posse: se verò assuetos esse libris Theologicis, qui more Theologico disputent, & argumentis Theologicis utantur.

280. O vos præclaros Theologos, quibus libri vulgares spirituales valde sapientum, ac piorum hominum Theologici libri non sunt, & quibus sacræ paginæ verba, ac doctrina SS. Patrum ex sacra pagina semper loquentium, non sunt argumenta Theologica! Fateor in libris recentium Probabilistatum parùm, aut fere nihil invenire de his sit. Jam, si solùm hi libri apud vos Theologici sunt, fatemur libros spirituales Theologicos libros non esse. Sed quid ubique Apostolus spirituali opponat, sciunt veri Theologi. Valete.

281. Tu verò prudens Ecclesiæ Minister, si mihi credis, immo si credis Deo, & veris Ecclesiæ Magistris, non in studio, & industria tua, (quæ tamen non omittere, quin diligenter adhibere debes) spem tuam,

repones pro tuo munere rectè admplendo; sed in vitæ innocentia, ac puritate, & in studio sanctæ, humilitate orationis, per quam à Patre luminum veræ sapientiæ lumen descendit: *Inspiens est enim, & insanus Bern. serm. 26. de di-*
quicunque in aliis vita meritis, qui-
cunque in alia regione (fortè religio-
ne) seu sapientiæ, nisi in sola humili-
tate confudit, ajebat verè sapiens Ber-
nardus.

282. Hoc utique præsidio substitutus sis, quanvis totam adhibeas diligentiam, totamque industriam tuam humaham: etiam si sis doctissimus, & inter filios hominum consummatus, ministerium tuum non impiebis, sed in nihilum computaberis: passim, mihi crede, defices, passim periclitaberis, passim laberis, & in errores plurimos passim impinges, etiam dum securissimè incedere tibi videaris; stabunt enim semper verba divina, *Via impiorum tenebrosa: ne-*
sciunt ubi corruant: cogitationes mor-
talium timide, & incertæ providentiae
nostræ. Vani sunt omnes homines, in
quibus non subest scientia Dei. Ex quibus Augustinus sententiam illam suam conclusit consideratione dignissimam: *Errat quisquis putat ve-*
ritatem se posse cognoscere, cum adhuc
nequiter vivat.

283. Denique quid morariunt? Profectò ad sacrosancta Ecclesiæ Sacramenta ritè tractanda, opus esse Ministris vera luce, pietate, religione, prudentiâ, nimis cæcus sit, qui non videat. Audi verò Chrysostomum, bonum utique Theologum, & verum item Ecclesiæ Magistrum: *Cum video quempiam (inquit) non amantem orandi studium, neque hujus rei fervida, diligentique cura teneri, continuò mihi palam est, cum nihil egregiae dotis in animo possidere.* Magna, & mira sententia: sed verissima, neque minus terribilis, maximè Sacerdotibus. Vide ergo, quam possis prudenter expectare in materia tam gravi, tamque difficulti, veram judicij tui certitudinem de veritate.

ritate objecti, quam inquiris, & re-
stitutio tuarum actionum, si negli-
gas orationis studium.

284. Cūm igitur tenearis ex ins-
tituto tuo, & ex munere ipso, quod
geris, licet voluntariè suscepso, di-
vina Sacra menta dignè tractare; eo-
rumque defectus contingentes, &
pericula frustrationis diligentissimè
præcavere, vide tandem quid facere
te oporteat, & quòd tibi sit confu-
giendum.

§. XI.

*Mensuram orationis exactè definire
supra nostram prudentiam est: ipsa
tamen oratio, quantum satis sit,
docet, ut veram tribuat securita-
tem; non tamen vacuam vero timo-
re, sed in eadē prorsus fundatam.*

285. **A** Is mihi, cuncta hec videri
tibi verissima: sed cupe-
re te ad quietem animi tui, ut dili-
gentiæ hujus specialis, cui potissi-
mum fidere, & insistere debeas pro
Sanctis Sacramentis rite tractandis,
utque in eorum administratione ca-
vere satis possis omne deceptionis
periculum determinatā regulam tibi
præscribam: signanter vero certam
orationis meniuram, quoties scilicet
orandum tibi sit, & quantum tem-
poris orationi impendendum?

286. Breviter dico tibi: quan-
tum rei momentum depositit, quan-
tum tua ignorantia, & infirmitas
postulat, quantum sit satis, ut ob-
tineas à Deo, ut ipse dirigat gressus
tuos secundum eloquium suum, ut non
dominetur tui omnis iniustitia. Re-
ponis vero mihi, id unum esse, quod
maximè nescias, & quod omnino
mensurare non possis. Sed quis ama-
bō te poterit, aut sciet, nisi qui ni-
hil non novit, & potest?

287. Invenias passim Theolo-
gos benignos, qui tibi intrepidissi-
mè, ac determinatissimè præfigant
quoties debeas in vita, vel in anno
divinæ fidei mysteria credere, quo-

ties desiderare æternam beatitudi-
nem, quoties orare, quoties Deum
diligere. Non hæc invenias in D.
Thoma, Bonaventura, Magistro
sententiarum, Scoto, Alberto, Bel-
larmino, Suarez, aliisque celebri-
ribus, summique Theologis. Ce-
terū Recentiores res hujuscemodi
certā veluti clepsydrā facillimè me-
surant, plerunque tamen laxā de-
more suo. Id vero nobis vix non
risum facit, & oportet nobis edifi-
cerant, qua mēlura sint mensi Deum,
& homines, ut adeò exactè definire
valeant determinatam indigentia
nostræ, & debiti obsequii menturam.

288. Rogā puerum ingentium,
an verè patrem diligit? Respondeat
incunctanter: & maximè. Quòd si
iterū rogès: quoties diligis pa-
trem in anno, vel in mensi? Quæ-
stionem demiratur, aut ridet. Ait
utique, se patrem semper diligere
(quod verum est moraliter loquen-
do); quia semper est paratus, quoties
occasio id ferat, ad debitum obse-
quium ipsi præstandum, ad ipsum
per officia filialia propitum, ac be-
nevolum sibi faciendum, quantum
satis sit, ut non temerè expectare
possit ab ipso alimenta, veititum,
educationem, directionem, consili-
um, & ceterā, quæ sibi sunt neces-
saria ad vitam commodè transigen-
dam, & quæ accipere ab alio non
speret: denique ad præcaventiam
quocunque suo incommodo omnem
offensionem ipsius, maximè in re-
bus gravioris momenti.

289. Hanc ego tibi regulam,
neque magis exactam: hanc unice
mensuram cum proportione debita
rectè applicatam amoris Dei, spei,
orationis, aliorumque similium ti-
bi præfigo. Aut, si fortasse hæc re-
gula tibi non placet, accipe aliam
ex Augustino, cuius verba afferun-
tur in Libro de Ecclesiasticis Dog-
matibus. Nullum credimus ad fal-
tem, nisi Deo invitante, venire: mul-
lum invitatum salutem suam, nisi Deo
auxiliante, operari: nullum nisi oran-
tem,

tem auxilium mereri. Vide modò quām egeas auxilio Dei, maximè in rebus arduis, ac difficultibus, & orationis necessitatem tuam facile potes inde concludere. Quod si nec dum quieveris, & exactiorem adhuc mensuram omnino tibi designandam cōtendas, mecum sanc non ultra litigabis; illud ejusdem tibi Augustini repónam: *Queras Augustino doctorem;*

*Aug. de
Spi. & litt.
c. 34.*

sed vide ne invenias præsumptorem.

290. Sed verò quæso te, ne deficias, quasi hæc nimis generalia videantur, nec ulla humana industria, scientia, vel prudentia securum te, dum practicè operatis, aliquando reddere possit. Docebit te certissime, mihi crede, in singulis actionibus oratio ipsa (quippe quæ sola docet de omnibus, ut supra Bernardus ajebat) modum, quem practicè debebas tenere, ut verè non deficias à tuo munerere, utque veram re ipsa securitatem habeas: non tamen fateor, ut eandem agnoscas, nisi ut summum prudenti, atque probabili conjecturā, quæ non omnem formidinem, etiam valde prudentem eximat tibi, sufficiat tamen, ut cum metu, & tremore verè fāludem tuam opereris secundūm Apostolicū præceptū: sciens utique te judicandum, non ab humano die, sed à Deo, cuius judicia sunt inscrutabilia, & infinitè à nostris distantia, ideoque dicēs interim, cum Propheta, *Delicta quis intelligit? Ab occultis meis munda me,* & cum B. Job, *Etiam si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea,* & tædebit me vita mee.

*Ex Ep. ad
Philip. 2.*

*Ex 1. Ad
Corin. 4.*

Psal. 18.

Iob. 9.

Ex Iob 9.

Ex Psal. 2.

nempè, timet, & declinat à malo: non quod stultus, qui translit, & confidit. Et, ut summatim dixero, non eris Phariseus superbus in te tanquam justus confidens, plenus arrogantiæ, & tumore, re verà tam vacuus, & vanus: denique dives, & nullius egens in tua vanity, ac falsa præsumptione; in Dei autem iudicio æquissimo, ac verissimo miser, & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus; quæ (ut Augustinus sapienter observat) summa, & extrema hominum miseria est, eorum peccatorum videlicet, qui Deus viribus præsumentes, adiutorium lar. in re sponsi ad quæst. Aut. epist. 83. ad Hier. 3. Ex Prov. 13. Ex Psal. 13.

292. Ab hujusmodi, inquam, procul aberis. Sed eris potius humili corde, pàrvulus in oculis tuis, pauperculus, & contritus spiritu, tremens sermones Dei, & unus de Christi pusillis, cum quo sit eius sermocatio, cui revelet occulta, & incerta sapientia sua, quæ abscondit à sapientibus, & prudentibus, quem Deus ipse abscondat in ab scindito facie sua, Ex Psal. 13. & 16. quem protegat sub omnia alarum suarum, custodiisque ut pupillam oculi sui, quo nihil felicius, aut tutius, nisi quis fortè credat, omnipotenter pupillam sui oculi, aut re vera non posse, aut nescire, aut nolle tueri: difices in summa experientia, re ipsâ, Psal. 12. quām sit ex vero dictum, *Mihi autem adhaerere Deo bonum est: ponere in Dominō Deo spem meam.*

293. Denique vera cordis latitia, lux, sapientia, prudentia, fortitudo, constantia, magnanimitas, fiducia, regnum Cælorum, id est, pax omnem sensum exsuperans, & gaudium in Spiritu Sancto: postrem bona cuncta spiritualia, quæ verè bona sunt, tecum erunt, aut certè non erunt in terra. Vide, quæ grandia mala ex illa incertitudine, & beata ignorantia tibi immincent, si ex illa proficere velis.

294. Hæc non de nostri cerebri di-

discursibus, aut inanibus reflexionibus, sed de verbis expressis, ac promissionibus ipsius Dei, qui fallere nescit, certissimè tibi spondemus, ut hunc timorem Domini timere nolis, sed ardentissimè potius amare, & nullam præter ipsum securitatem querere, dum peregrinaris à Domino; neque enim aliam ullam veram invenies.

295. Nihil planè frequentius in Sanctis Scripturis. Sed, quanvis multa hic, multaque in præcedentibus expresserimus, accipe nihilominus præterea verba verè divina ex Breviario Romano (bono utique libro Theologico), in quod ex Ecclesiastico translata sunt, quibus tot inter fluctus periculorum, ac misericordiarum, quibus in hoc exilio jaetaris, non modò cor erigere possis, verùm etiam repleri consolatione, & gaudio superabundare.

296. *Timor Domini gloria, & Eccl. 1. & gloriatio, & latitia, & corona exultationis.* Timor Domini delectabit cor, & dabit latitiam, & gaudium, & longitudinem dicrum. Timent Dominum bene erit in extremis, & in die defunctionis sua benedicetur. Et rursus: *Spiritus timentium Deum queritur, & in respectu illius benedicetur. Spes enim illorum in salvantem illos, & oculi Dei in diligentes se.* Qui timet Dominum (nota axigma divinū) nihil trepidabit, & non pavebit: quoniam ipse est spes ejus. *Timentis Dominum beatam est anima ejus. Ad quem respicit, & quis est fortitudo ejus?* Oculi Domini super timentes eum, protector potentiae, firmamentum virtutis, tegimen ardoris, & umbraculum meridiani, deprecatio offensionis, & adiutorium casus, exaltans animam, & illuminans oculos, dans sanitatem, & vitam, & benedictionem. Haec tenus Dei verba.

Ambro.
297. Quid dulcius? Quid jucundius? An non, qui Deum timet, miserum esse, periculis circumdatum, ignorantem, felicitati deputare potest? An non cum Magno Ambrosio meritò dicat, *Felix necessitas, qua*

ad meliora compellit? Apagè ergo vanos, & fictitious horrores, quibus timoris hujus verè vivifici timorem, tibi lethalem ingerere contendunt aliqui per inanes fallacias, & parùm pias cogitationes.

298. Hæc est vera securitas, hæc benignitas, quam tibi spondet Theologia nostra, si, quam designat regulam, tenere velis. Hæc ars verè mirabilis, verè divina, nunquam pavendi, nunquam trepidandi, nempe semper timere, semper pavere:

Beatus homo, qui semper est pavidus; Prov. 28.

Qui timet Dominum (rem admirabilem!) nihil trepidabit, & non pavebit. Simile videtur enigmati: sed nihil hoc axigmate certius. Scilicet, timebit, & nihil trepidabit: pavidus semper erit, & non pavebit. Quare?

Spes enim illorum in salvantem illos, & oculi Domini super timentes cum:

Quid verò timeant? Utique non deficient: quia *Non deliquerunt omnes* Psal. 33. *qui sperant in eo.*

§. XII.

Certitudo, & securitas in agendo, quam Probabilismus spondet, omnino fallax est, & inanis, per omnianque contraria doctrinae Dei, indeque supra modum moribus noxia.

299. **A**lia est valde benignitas, alia securitas, & aliunde omnino quæsita, quam tibi spondet nova, & benigna Theologia Recencionum: per quam scilicet in omni actione tua certus omnino sis, te non delinquere, & ita quidem certus, ut si delictum grave, dum quidquam agis, vel leviter timueris, graviter eo ipso delinquas.

300. Sed unde precor certitudo tanta in tot, & tantis errorum periculis? Unde conscientiis filiorum hominum tanta, & tam clara sapientiae lux in tantis ignorantiae tenebris? Profectò non aliunde (dictu mirabile!), quam à sententia conscientiae tuæ ipsius, & proprii tui judicii di-

G g g Cta-

ctamine: quo nempè apud te judicas certò, & infallibiliter judicio singulare, absoluto, ac determinato, te nihil omisisse de diligentia debita ad quærendam sincerè, & invenientiam, veritatem, & legem Dei nulla te passione obcäcari, nullum impedimentum objecisse divino lumini, tuæ erga Deum obligationis exactam implevisse mensuram: denique rectum esse coram Deo, verèque irreprehensibile cor tuum; cùm tamen Deus ipse de omni humano corde generatim enuntiet *pravum esse, & inesrutabile*. Id nisi certò judices in omni actione tua citrè omnem formidinem deceptionis, certò peccas hoc ipso secundum Recentiorum Theologiam. Adeò non est à timore Dei, neque à Christiana humilitate imitanda ista securitas. Sed verò, neque à Deo esse potest, cuius scilicet *Omnes viae veritas*, ut Deus ipse sèpè testatur.

Ex Hierem.
17.

Psal. 118.

301. Sanè, si vera illa, & necessaria foret ad honestè operandum, & non potius inanis, & aerea, ut toutes demonstravimus, & demonstrandum ulterius est, non solum anxiaretur cor meum, sed de mea salute penitus desperarem: alioquin verò justorum omnium, sive in Cælis triumphantium, sive militantium in terris, conscientias omnes testes appello.

302. Et tamen Lapidarius, & novus Ecclesiæ Magister, hanc suam certitudinem infallibilem, & conscientiæ in agendo usque adeò monstruosam securitatem, adeò existimat certam, & indispensabiliter necessariam (scilicet agendo quod probabilius credas esse prohibitum), ut inde suæ benignæ sententiæ immodicis laudibus plaudat, & nostram vehe- menter accuset: arguens nos insuper inconsequentiæ evidenter, ut ipse jactat; quia ex una parte dicimus, timorem deceptionis, & lapsus, quem in agendo servare debemus, esse valde prudentem, & commendabilem; ex alia verò licite à nobis,

& prudenter posse contemni, alias nihil honestè, & prudenter opera- remur.

303. Sed leviusculam istam, & futilem aequivocationem, verèque apud sapientes miserandam ipsarum vocum inintelligentiam, qua multas implet paginas, & solitè jactantia triumphat, facile nos contemni- mus, ac ridemus, neque timere possumus cum Apostolo decipi. Latius mox de illa dicemus.

304. Nunc verò id unum adnotare placuit notatione planè dignissi- mum: nempè præfatam securitatem, & certitudinem Recentiorum, illo celebri suo principio niti, quod opini- o de actionis honestate minùs, aut èquè tantum probabilis, licet con- tingat esse re ipsa falsam, & contra- legem, seu voluntatem Dei (quod esse èquè, aut magis verosimile operans ipse negare non potest), est tamen ignorantia veritatis, & legis, penitus inculpabilis, ac invincibilis: quare sufficiens est, ut omnem pror- fus in agendo timorem de veritate ipsa, ac lege violanda, eximere pos- sit, ac debeat; nam, quidquid veri- tas re ipsa habeat, actio non potest non esse honesta, adeòque nihil de illa formidandum, immò nec for- midare licite potes, si operari de- facto velis. Ecce principium certè non Dei, cuius sermonum principium veritas, ut testatur Propheta Regius.

305. Hæc est Theologia Magi- strorum Ecclesiæ certissima, uti con- tendunt, tutissima, piissima, Reli- giosissima, suavissima, utilissima, inexcusabilis orbi Christiano, & clavis unica Regni Cælorum, sine qua ipsorum janua (quam nempè nostra sententia claudit) hominibus patere non potest, cuius denique laudes libri non capiunt, & quam nisi firma- veris calculo tuo, etiam de hæresi- fias suspectus. Vide quæsto te, quod procererit impavidâ Recentiorum benignitas, & (ut moderatissimè di- xerim) incredibilis confidentia.

306. Veruntamen, præter dicta, & di-

Fr Psal.
118.

& dicenda, accipe saltem unum syllogisimum (ne concionari nos, & non disputatione causentur), quo traditae nostrae doctrinæ irrefragabilem vias efficaciam; neque enim artificium Dialecticum doctrinæ vires præbet, sed demonstrat.

Theologia, quæ non consonat, sed è diametro opponitur Theologiae Dei, & Sanctorum ejus, qui circa controversiam veri sunt Ecclesiæ Magistri, non est verissima, certissima, tutissima, religiosissima, vel piissima, sed falsissima potius, incertissima, periculosisima &c. At hujusmodi est Theologia, seu sententia benigna, Probabilistarum recentium. Ergo non est verissima, nec certissima, sed certissimè potius falsa. De consequentia nemo dubitat Dialecticus: de Majore nemo Catholicus. Minor vero an probent evidenter testimonia à nobis producta, æquum, ac sincerum Lectorem judicem fidenter appello.

Postremus alia plura sine termino superaddere ex Scriptura, & PP. si necessum id foret, aut locus ferret. Duo tantum tibi subjicio, alterum Augustini, & alterum Bernardi, quos esse bonos Theologos, & veros Ecclesiæ Magistros (quanvis benigni Probabilista non sint), nec Lapidarius ipse negaverit.

307. Igitur Augustinus sic ajet: Continuis vigiliis excubant (justi), ne opinio verisimilis fallat, ne decipiat sermo versutus, ne se tenebre alicujus erroris offundant, ne, quod bonum est, malum, quod malum est, bonum esse dicatur; ne ab iis, que agenda sunt, metus revolet; ne in ea, que agenda non sunt, cupido precipiter. Quæ vero ratio tanti timoris, & continuæ in agendo solicitudinis? Unde tantum impendet periculum errandi tanti faciendum? Respondet S. Doctor: Nam voluntatis propensio auctoritatem uitii querit, & quod malum est, bonum, aut bono proximum effusadet. Sic Magnus Augustinus.

308. Accipito Bernardum: Sa-

piens (inquit) veretur omnia opera sua, soratur, discutit, & dijudicat uniuersa. Honorable quippe (eu ratio, Probabilista) veritatem: qui & se, & sua omnia in eo statu, quo veritas habet, & agnoscit veraciter, & humilitate constet. Ex hoc principio rufus hoc salutare documentum elicit: Po- ne providentia modum, ne tibi sapiens videaris: Semper & ubique, atque in omnibus operibus time, ne forte exceptas in aliquo. Hinc B. Job, Verebar, inquit, omnia opera mea, sciens, quod non parceres delinquenti. Ita verbis docebat cælestis hic Magister. Qualiter autem factis, testatur ejus vita; non enim erat similis mei, & aliorum, qui nempè dicimus, & non facimus: expressit autem ipse verbis paucis, sed multum significantibus: Vereor (inquit) omnia opera mea, & Epif. 306. quod operor, non intelligo.

309. Ecce securitas, ecce certitudo, ecce iustorum agendi modus, secundum Augustini, & Bernardi Theologiam, a qua nec abeunt, nec abire possunt reliqui Sancti Ecclesiæ Doctores, quia nec minus expressa, nec minus frequens, in ipsis Dei Scripturis est: Tu modò confer illar, Lector Christiane, cum benigna Theologia Recentiorum, & luce ipsa clarius videbis, non manifestius tenebras luci opponi, quam illi in omnibus, & per omnia opponatur, Probabilistarum Theologia.

310. Videant ergo, vel ipsi Recentiores, quid non evidens sit in proximo discursu nostro, quem legitimum esse certum est, nisi tota Logica errer. Ipse vero concludit evidentem (ut temperatè dixero) falsitatem doctrinæ, quam Probabilista moderni, omnium vero confidentissimè Lapidarius, unanimiter jam propugnant, & eximiè nobis commendant, tanquam optimum fructum Probabilismi sui, dantis per artificium, subtilium reflexionum, absolutam conscientiæ certitudinem, & plenam adeò securitatem, ut sit prorsùs incompossibilis cum omni-

Bern. serm.
3. de Adv.
Dom. Paul.
lo ante fin.

In tract. de
formit. ho-
nes. vit. ad
med.

Epif. 306.

Aug. li. 22.
de Civit. c.
33.

Serm. 12. de
temp. ac sa-
pientia alias.

Bern. ferm.
8 in Pfal.
Quia habui.

peccandi timore. O fiduciae privilegium! O prærogativam securitatis perfectæ! licet cum Bernardo exclamare.

311. Hoc nempè privilegio omnimodis egebat Probabilitus, ut possit aliquandiu subsisterè, maximè, postquam concuti, & oppugnari vehementius cœpit. Utique nihil eos, quibus nimia placet libertas, & jucunda ipsius benignitas, sic in sententia firmat, & immobiles pœnè facit, sicut fallax hæc certitudo, & inanis securitas, quam promittit.

312. Hinc fit, ut multi ipsorum non tantum omne studium de re ista summa contemnant, sed & fugiendum prorsus existiment: adeò ut, si quid interdum invitos eos audire contingat, quo dubitare incipient, aut timere, statim diligenter ab eo, quod audierint, mentem avertant, & in suam reflectant beatam certitudinem, qua possint per reflexa dictamina in omni opere suo, juxta sententiam benignam agendo, adeò manere quieti, ac securi, ut peccatum nec leviter timere debeant, quidquid sit, an agant re ipsa contra divinam voluntatem, ac legem, O, averrat Deus à Christianorum cordibus tamen perniciosa securitatem.

§. XIII.

*Compendiaria complexio doctrinae
data per totam contro-
versiam.*

313. **U**T tandem aliquando accedamus ad demonstrandam inanitatem retorsionis nostri argumenti proximè præcedēti controversia producti, quam ex articulo primo damnato de praxi opinionis probabilis in materia Sacramentorum nonnulli Recentiores Probabilistæ contra sententiam moliuntur, (omnium verò cōfidentissimè Lydius Lapidarius); quæ retorsio, ut vidiisti, occasionem præstítit nobis ad controversiam istam gravissimam tractandam (admodum fusè fateor,

non tamē inutiliter, ut spero): enītius doctrinæ traditæ brevem tibi summam, ut ad illam deinceps utrāque agendi regulam comparemus, nostram scilicet, & Recentiorum, & utra earum veritati concordet, utra verò repugnet, facile videas.

314. Igitur obligatio fugiendi semper malum omne morale, & amplectendi bonum quodvis honestum (necessarium videlicet ad finem ultimum), oritur ut à primo principio, universalique fundamento, à prima regula moralis honestatis, per ordinem ad quam omnis actio moralis dicitur, vel bona, vel mala, prout scilicet ipsi concordat, aut repugnat.

315. Regula verò prima moralis honestatis est lex, seu voluntas divina; quidquid sit, an in Deo cogitari possit à nobis regula alia ratione distincta, de quo nihil ad præfens curandum est, dummodo prima regula dicatur esse aliquid divinum, de quo non est ab aliquo dubitandum.

316. Ex his concluditur, totam obligationem (utique generalem, ac summam) vitandi semper omne malum morale, & prosequendi omnem bonum honestum, oriri ut à principio, primoque fundamento, à voluntate, seu lege Dei, summè à nobis amanda, atque semper pro viribus quærenda, ut nostras illi conformemus actiones.

317. Hoc stabilito principio, statim evidenter appetet, totam obligationem, qua in omni actione nostra tenemur diligenter cavere omnem errorem, seu deceptionem, ex qua sequatur proximo malum, quodcumque demum sit, spiritualē scilicet, vel corporale, temporale, aut æternum, irreparabile, vel reparabile, descendere ut à prima radice, adquato principio, universalique fundamento, & ab ipsa prima regula honestatis, id est, voluntate divina, prohibente prædictum ma-

lum

Ium inferre, seu (quod eodem reddit) præcipiente, ut illud caveamus: adeo ut, hac voluntate non intellecta tanquam primâ mensurâ obligationis nostrâ, nulla possit in nobis intelligi moralis obligatio. Unde, si per possibile, vel impossibile, malum imminens proximo ex nostra actione, à voluntate Dei non prohibeatur, nulla obligatione morali tenebimus illud vitare, neque verè peccabimus, si non vitemus, etiam scienter, ac voluntariè; quia nullus aliquando peccare potest, nisi recedat à voluntate Dei, seu prima regula moralis honestatis, cùm non aliud peccare sit, quām recedere à regula, cui moralē suam actionem operans conformare deberet.

318. Hinc rursus patet in materia præsenti: primò, ministrum Sacramentorum ideo (tanquam propter rationem adæquatam, in quam tota resolvitur obligatio) teneri diligenter cavere omne periculum frustrationis ipsorum, & (quod eodem reddit) omni studio contendere ad habendum judicium verum de reali, ac legitima cuiusvis Sacramenti constitutione, quia id ipsi præscribit voluntas Dei severissimè, ac strictissimè. Secundò, eandem esse regulam primam moralis honestatis in hac, ac in aliis materiis, saltem formaliter, & quoad substantiam, videlicet divinam voluntatem.

319. Tertiò hinc, secundariam, & proximam agendi regulam (id est, judicium nostrâ rationis, quo proximè dirigimur ad agendum) eadem quoque esse, nec ex ulla materia diversitate aliquam varietatem sortiri posse, nisi ut summum accidentalem, & quasi materialem duntaxat. Utique nulla regula secunda, ut talis, variari aliquomodo potest non variatâ regulâ prima, cui nempè omnino commensurari debet, & conformari, alioqui non erit recta, adeo que nec regula erit.

320. Cæterū, quia voluntas divina, estò sit una, & eadem in se

ipsa, multa tamen nobis præscribit, vel fugienda, vel amplectenda, omnia autem ordinatisimè, & cum respectu debito ad finem nostrum ultimum, ad quem nos ut regula moveret; hinc fit, ut omnia objecta non eodem modo præcipiat, sed diverso, ac proportionato ipsorum objectorum naturæ, & ordini, quem habent ex se ad eundem ultimum finem. Cùm igitur objecta, alia sint aliis immediatoria, efficaciora, magis necessaria, ad finis ultimi consecutionem; itemque per oppositum alias magis contraria, immediatiū opposita, efficaciū impeditiva, quæque longius removeant, & irrevocabiliū ab ipso fine: consequens est, ut voluntas Dei sapientissima, atque rectissima, efficacius feratur, ac propensiū in aliqua objecta præ aliis, unumquodque eorū scilicet strictiū, ac severiū, vel jubendo, vel prohibiendo secundū propriam cujuscunque naturam, & ordinem, quem habent ad finem ultimum.

321. Hinc voluntas creata efficaciori quoque conatu, propensiōri studio, ac diligentia in eadem objecta moveri debet, alioqui voluntatis divinæ directionem, & ductum non sequetur, proindeque deficiet à suo munere, nec primæ suæ regulæ conformabitur, indeque mala moraliter erit; quod tamen summo studio debet vitare.

322. Jam, cùm recta, ac legitima administratio Sacramentorum sit objectum naturâ suâ admodum excellens, ac nobile, quodque pluribus titulis magni momenti habeat ad finem ultimum ordinem, ac respectum admodum proximum, necessarium est, ut lex, seu voluntas divina strictè admodum & urgenter hominibus illud præcipiat præ pluribus aliis objectis: unde fit consequenter, ut voluntas etiam humana valde speciali diligentia, ac studio ad illud exequendum moveri debeat.

323. At quisquis specialiter obstrictus est ad exequendum aliquod ob-

objectum, tenetur pro mensura obligationis adhibere specialem diligentiam ad inquirendam veritatem, & legem, adeoque ad evendum errorem circa memoratum objectum. Cavere autem diligenter errorem, seu veritatem studiosius inquirere, est procurare certiorum notitiam, judiciumque ad agendum firmius, ac immobilius, per quod nimis ope-
rans longius recedat ab omni decep-
tionis periculo.

324. Patet ergo ministru[m] Sa-
cramentorum, ad quorum rectam
administrationem adeo specialiter
obligatur, debere, ex proprio munere
suo, speciali conatu veritatem inqui-
rere, atque adeo judicium, quo ad
agendum dirigitur, debere esse fir-
mius, ac certius in ipsis conficiendis,
aut conferendis, quam debeat esse
in aliis materiis, quæ tantum momenti
non sunt.

325. Ceterum hujus diligentiae
specialis determinatam, certamque
mensuram exacte definire nemo va-
leat: nos certè nec scimus, nec au-
demus. Illud verò certissimum existi-
mamus, diligentiam, cui maximè fi-
dendum, & specialiter insistendum
sit, non esse studium, & industria
humanam (quavis hac etiam debeat
adhiberi, & accuratius in præsentि
materia), sed accessum ad Deum fa-
cientiae fontem per vitæ puritatem,
& juge orationis studium.

326. Veruntamen, nō credimus
fieri posse, moraliter, ac per se lo-
quendo, ut Sacramentorum minister,
etiam adhibitâ diligentia debitâ, af-
sequatur judicium certum, absolutâ,
& perfectâ certitudine de veritate
Sacramenti, quod conficit, & recti-
tudine suæ operationis. Quare nec
credimus esse necessarium, sed suffi-
cere omnino judicium prudens, ve-
rèque probabile, quod dici solet cer-
tum pro conditione materia mora-
lis, nempè, quod non excludat om-
nem deceptionis timorem, sufficiat
tamen ad ipsum superandum (idest,
ad agendum oppositum, non obstan-

te timore illo) citrâ omnem temeri-
tatem.

327. Porro nulla est temeritas,
sed prudentia maxima à Deo, &
Sanctis omnibus, summis ubique
laudibus commendata, operari cum
aliquo deceptionis timore, dummo-
dù simul judices actu prudenter, ve-
rèque probabiliter, te re ipsa non de-
cipi, quanvis possit contingere, ut
decipiaris. Sic mihi Deum o[ste]no
operari contingat, dum fuero in hujus
sæculi caliginosa nocte, Donec dies Ex. Pet.
elucescat, & lucifer oriatur in corde
meo: interim namque, neque in do-
ctrina ipsius, neque in Sanctorum
ejus verbis, aut factis, principium
aliud verum invenio verae, ac perfe-
ctæ securitatis.

328. Ubi nota (quod fusus mox
exponemus, ne fortè interim ex La-
pidario nimis vulgariter hallucine-
ris), memoratum timorem decep-
tionis ideo à nobis prudentem, &
sanctum appellari ex Dei, & Sanctorum
doctrina: non quasi tunc dum
actu operamur, habeamus aliquod
fundamentum sufficiens ad pruden-
ter credendum, quod decipiatur;
hoc enim non cohæret in via nostra
cum judicio absoluto verè probabili
de restitutio[n]e nostræ operationis,
quale omnino requiritur ad honestè
operandum: sed ideo, quia motivum
nostræ judicii, licet à nobis verum ab-
solutè creditur, videmus tamen esse
naturâ suâ absolutè fallibile, quod-
que ex se nō repugnet actu conjungi
cum ejusdem judicij falsitate. Id ve-
rò sufficit ad fundandum timorem
verè prudentem, & maximè lauda-
bilem, ne fortè nobis actu contingat,
quod videmus posse contingere, li-
cet quod non contingat de facto, pro-
babiliter judicemus, & ideo contra-
dictum timorem non temere, sed
prudenter agamus, prout suo loco
late exponemus, & exemplis per-
spicuis explicabimus.

329. En tibi lapidarie Lapi-
dator noster, ne te diutiùs suspensum
detineamus, quid apud nos signifi-
cer,

cet, & apud omnes sapientes, & cor-
datos, contemnere prudenter timo-
rem, quem honestè, & prudenter,
dum operamur, possumus, ac debe-
mus habere. Tu autem, ut appareat,
existimasti, dum dicimus, pruden-
tem timorem prudenter etiam posse
contemni, significare nos intendisse,
ipsum esse omnino abiciendum con-
spendum, aut conculcandum. Qua-
propter oro te benevolè, & amicabi-
liter, ut de tuo glorioso, nec tamen
magnō libro, illa saltem non pauca
folia decerpas, quæ tam inani hallu-
cinatione implevisti; neque enim
debet in materia adeò seria, & cum
tot viris adeò prudentibus (licet eos
tu passim non prudenter contemnas)
adeò clara æquivocatione nugari, ne-
que nugari solum parùm, aut semel,
sed nimis tumidâ, ac frequenti ja-
stantiâ.

330. Hic verò concludamus ex
doctrinæ summa præmissa, regulam
secundam agendi (hoc est, judicium,
quo ad agendum dirigimus) in mate-
ria Sacmentorum aliam non esse,
sed eandem omnino, saltem forma-
liter, & quoad substantiam, quia
eandem nobis applicat regulam pri-
mam, videlicet divinam voluntatem,
in hac, ac in aliis materiis: habere
tamen hic, & in aliis similibus ob-
specialem gravitatem ipsarum di-
versitatem quandam, veluti acciden-
talem, ac materialem, quam ex re-
spectu ad ipsam materiam ipsa quo-
que subinduit regula prima. Hæc uti-
que, et si una, & eadem sit, non ta-
men omnia objecta eodem modo re-
spicit, sed diverso, ac proportionato
ipsorum objectorum naturæ: nempe,
quæ sunt majoris momenti, severius,
ac strictius jubet, aut prohibet. Un-
de & secunda regula, ut conforme-
tur primæ, diverso modo, nempe
firmius, ac certius, regulam primam
applicare debet ad memorata objec-
ta, quæ ad alia, quæ non sint æqua-
lis momenti. Hæc omnia in præ-
cedentibus latè, exposita relinquimus,
& ostensa.

ARTICULUS VI.

*Doctrina traditæ nostra, & vera sen-
tentia, non modò nulla ex parte re-
pugnat, quin immò ex illa validè
comprobatur.*

§. I.

*Regula agendi juxta nostra prin-
cipia breviter, ac diluci-
dè exposita.*

331. **S**æpè jam in decursu eam
satis distinctè, prout occa-
sio ferebat, indicavimus. Hic verò,
ut retorsionis Recentiorum inanitas
evidenter appareat, paulò distin-
ctius exponenda est, & cum doctri-
na tradita comparanda.

Igitur in nostris principiis ad
agendum prudenter, & honestè, ne-
cessarium est, & sufficiens, judicium
absolutum, atque directum, de ve-
ritate, & honestate objecti, quo nem-
pe, post quæsitam sincerè, ac dili-
genter legem Dei, operans judicet
probabiliter, id est, rationabiliter,
ac prudenter objectum esse re ipsa
honestum, & (quod in idem redit)
actionem suam circa tale objectum
nullatenus opponi, sed potius con-
formari re verà cum ipsa lege, seu
voluntate Dei, illud, vel per se ip-
sam immediate, vel medio imperio
humani legislatoris, præcipiente,
vel saltem approbante, aut objectum
oppositum prohibente.

332. Judicium verò prudens, ac
rationale, est illud, quod innititur
fundamento, aut motivo, intrinse-
co, aut extrinseco (id est, rationis,
vel auctoritatis, quæ siquid valet, in
rationem resolvitur) quod vel sit uni-
cè verosimile, vel, si sit ab opposito
motivum aliud considerabile, ita ipsi
præponderet, ut post seriò libratum
utriusque momentum, appareat ope-
ranti connexionum absolute, ac deter-
minatè (licet non connexione peni-
tus infallibili) cum veritate objecti,
quam

quam inquirit, & de qua tale iudicium fertur: alioqui temerè, & contra rationem intellectus de objecto judicaret. Sed nec temerè posse, nec illo modo, latè demonstratum relinquimus ex communi, ac certa sententia Philosophorum, & Theologorum.

333. Cæterum, non quicunque verisimilitudinis excessus sufficit in motivo præponderanti, ut prudens possit fundare iudicium: nam si adeò exiguis, ac tenuis sit, ut motivum oppositū fortiter adhuc intellectum urgeat, ita ut non finat ipsum in oppositum declinare, nisi utsummūm iudicio nimis formidoloso, ac vacillanti, ut vix objecto adhereat meticulosè, & instabiliter: motivum, inquam, tale non est sufficiens, nec iudicium ejusmodi prudens, ac rationale, quali utuntur cordati, ac probi viri in negotiis magni momenti, sed temerarium potius, & imprudens: immò, quod non iudicium, sed levis quædam veritatis præsumptio, aut suspicio dici mereatur.

334. Motivum ergo iudicij prudentis illud duntaxat esse censemus; quod, licet non omnino ratione sui intellectum determinet ad assensum, ut si velit, non possit iudicium omne absolutè suspendere, ita tamen apparet cum veritate objecti conexum, ut vehementer admodum allicit ad absolutum ejus assensum, per quem nempe intellectus judicantis facile, & quasi sponte à voluntate flecti se finat, ut amplectatur illud objectum non leviter, aut fluctuanter, sed per iudicium costans, ac firmum, quodammodoque immobile immobilitate morali, à quo nimis facile dimoveri non possit, quodque, aut vix ullam, aut tenuem, & exiguum, deceptionis formidinem secum patiatur. Hoc est in genere iudicium prudentis, quod in principiis nostris unicè censetur probabile probabilitate conscientiae, de qua in præsenti tantum curamus, id est, quod necessarium omnino sit,

pariterque sufficiens ex se ad licitè, & prudenter agendum.

335. Verū, quia firmitas iudicij nostri, & adhæsio ad objectum verum (quæ dicitur, & est objecti certitudo) potest esse minor, aut major, ideo non una, & eadem diligentia mensura ad comparandam certitudinem istam de objecti veritate, quam inquirimus, præscribitur in omni matetia, sed diversa, & major, aut minor, pro qualitate objecti, quod intendimus, & momento periculi deceptionis, quod ubique tememur studiosè vitare.

336. Porro per cunctas nostras actiones debere nos contendere ad finem nostrum ultimum, atque adeò omnes illas conformare cum voluntate, ac lege divina ad eum finem nos dirigente, ipso rationis lumine notum videtur, & nec ab ipsis Ethniciis ignoratum, saltem sub terminis generalibus, ut supra à nobis ostensum est. Dicitur vero unicuique, vel stultissimo (nisi sit prorsus rationis expers) prudentia ipsa, & lumen naturale, objectum, quod majoris momenti sit relate ad finem, in quem unicè tendimus, magisque necessarium ad assequendum ipsum, debere à nobis diligentius inquiri, adeoque propensius studium, majorisque conatum esse adhibendum, ut ab illo non deflectamus: ergo debemus diligentius cavere erorem, ullum circa ipsum incurrere: ergo majori studio, ac conamine de tali objecto veritatem inquirere.

337. At veritatem aliquam studiosius, atque diligentius inquirere non est aliud, re verà, quām procurare iudicium, per quod certius candem cognoscamus, & cum minori deceptionis periculo. Ergo, quo fuerit gravitus, majorisque momenti, objectum, in quod tendimus, eò iudicium nostrum, quo ad agendum dirigimur, debet esse firmus, ac certius.

338. Unde tandem concludes, agendi regulam, quam sententia nostra

fra designat, esse judicium verum (utique directum, ac proprium) de objecti, quod amplectimur, honestate, per quod nempe sincerè, post sufficientem diligentiam adhibitam ad errorem omnem cavendum, non leviter, aut vacillanter, sed constanter, ac firmiter judicamus, actionem, quam elicimus, conformari re ipsa cum prima regula moralis honestatis, videlicet voluntate divina, quam per omnem nostram actionem inquirere studiosè, ac sincerè debemus ex toto corde, & ex tota mente, ut eidem nos conformemus, nihilque unquam contra illam agamus.

339. Judicium istud verum, firmum, ac constans, optimo jure dicitur, & est verè probabile; quia per ipsum objectum verè, ac prudenter probatur intellectui, hoc est, verum censetur, & enuntiatur, ex motivo prudenti, ac rationabili, licet non penitus infallibili. Dicitur etiam certum moralis, & imperfecta certitudine, quæ propria est judicii non scientifici, sed opinativi duntaxat.

340. Evidem ex genere suo certitudo judicii non est aliud, quām firmitas, & adhäsio intellectus ad veritatem objecti, cui assentitur, quæ potest esse major, aut minor, adeoque & ipsa objecti certitudo esse potest minor, aut major. Si verò non sit tanta, ut omnem penitū depellat formidinem, & periculum deceptions, dicitur certitudo moralis: intra quam etiam datur inæqualitas, quia nimirū adhesio ad veritatem, & firmitas judicii opinativi, poteſt intra hanc lineam esse quoque inæqualis. Quare, & unum judicium probabile, & opinativum potest esse moraliter certius, quām aliud: esse verò debet, ut reguler actionem honestam, ubi objecti momentum magis sit, & veritas studiosius quærenda:

341. Num vera probabilitas stare possit cum falsitate?

341. Sed inquiris: quid si continget, judicium hoc probabile, quod adstruimus, esse falsum re ipsa? Profectò posse accidere patet ex ipsis terminis judicii opinativi, atque fallibilis, cum non sit aliud fallibile esse, quām esse posse re ipsa falsum. Tu verò quid?

Respondimus distinctè, neque semel, tuæ questioni, & responsionis nostra rationem dedimus certam, & infallibilem. Iterum ergò dicimus: si judicium, quod nos probabile censemus, contingat esse falsum re ipsa (quod contingere facile posse fatemur, & ideo semper prudenter, & humiliter timendum nobis esse certissimum putamus à Deo, & à Sanctis ejus edocti), erit etiam falso probabile, nimirū apparenter, & quoad nos tantum, utique coram Deo deceptos.

342. Quod si verò deceptio contingat ex passione, ex negligentia, aut incuria nostra in quærenda divina lege (quod plerunque contingere fatemur etiam homines peccatores, ac miseri, qui non gaudemus privilegio illo beatæ, atque perfectæ securitatis, quo gaudere se petant Probabiliter ex sententia benignæ prærogativa) rei sumus violatae ipsius legis formaliter, & imputabiliter. Si verò nihil faciendum omisimus, nec deceptio sequatur ex culpa nostra, sed ex humana infirmitate tantummodo, legem quidem violamus re ipsa, & materialiter; violatio tamen ipsa ad culpam, vel ad poenam nobis non imputatur. Tum verò quid? An nos eensemus verè probabile, quod nisi falsò, & solùm per errorem, neque probatur, neque potest probari? Perinde hoc nobis est, ac falsum esse verum: immò prorsus nihil est aliud.

343. Ut ergo nemo dicat, ma-

H h h lum

lum per se , ac simpliciter esse amabile (quia nihil aliud diceret , quām malum esse bonum , quo nihil dici potest stultius), licet per deceptio-
nem amari possit , & de facto passim ametur , quia per errorem bonum existimatur : ita falsum re ipsa per se , ac simpliciter non est probabile , licet probari possit , & non raro pro-
betur ab intellectu , nempē per de-
ceptionem , qua putat esse re ipsa
verum .

344. Verū quid ad axioma , quod passim ex Philosopho Recen-
tiores eructant , *Multa falsa sunt ve-
ris probabilitiora*? Resp. , axioma istud
de trivo vulgi , non autem ex Philoso-
pho petitum esse , apud quem
nempe nusquam invenitur : alioqui
prodant locum , quod nemo fecit .
Enim verò Philosophus , ut notum
est , probabile aliquando dicit illud ,
quod videtur sapientibus: quod autem
sit probabile , quod videtur erranti-
bus , nusquam (saltem in libris Ethicorum) invenietur , vel insinuasse . Im-
mō nimis apertè docuit oppositum ;
etenim , quod judicium probabile
sufficiat juxta ipsum ad bonam , &
honestam electionem , compertum
est : nullam verò electionem hone-
stam esse posse , nisi judicio vero re-
guletur , conceptis verbis docet 6.
Ethico . c . 2 . ubi & id ipsum docet
Angelicus Magister , ut paulò post
ostendendum est , productis utrius-
que verbis .

345. Transeat verò , quod illud
vulgare axioma Philosophus protu-
lerit . Tum verò quid? Profectò eodē
sensu dicere potuit , multa falsa cer-
tiora veris esse , quia səpē falsa à no-
bis putantur certò vera . An ne prop-
tereà verè certa sunt ? Ridiculus sit ,
qui non neget . De nostro saltem Ly-
dio Lapidario , quin neget , dubitare
non possumus , cum apud ipsum ni-
hil , non modò falsum , verū neque
fallibile , certum sit , immō nec dici
possit , nisi ridiculē , per manifestum
que paradoxum .

346. Ut ergo , quæ decepti cer-

ta putamus , verè in se ipsis certa non
sunt , sed quoad nos tantum , falsò ,
& apparenter , & , si aliquando cer-
ta dicantur , in hoc sensu accipien-
dum est : ita , quæ per errorem pro-
bare possumus , aut de facto proba-
mus , apparenter , & quoad nos so-
lūm , non autem verè sunt probabili-
ta , & in hoc sensu debet intelligi ,
si quando probabilia dicantur .

347. Denique haud minùs vul-
gatum est illud axioma , quod non
falsò , sed verè ex Tullio circunfer-
tur , *Nihil est tam incredibile , quod Paradox.*
Tull. in

non dicendo fiat probabile . Dicant ve-
rò , si placet , Probabilistæ , etiam
maximè incredibilia verè , ac re ipsa
probabilia esse . Nō audebunt opinor .

348. Itaque vocem istam *probabi-
lile* valdè æquivocam esse , quāmplu-
resque diversas significaciones ad-
mittere à controversia nostra nimis
alienas , alibi jam notavimus , & ostē-
dimus . Nos verò pro probabili con-
scientiæ , quod propriè , ac verè pro-
babile est , nihil prorsus recipimus ,
nisi verum , non quidem evidenter ,
sed tamen verè probabiliter cogniti-
tum . De cætero quāmplurima apud
nos , etiam evidenter falsa , dicere
probabilia non moramur in sensu
latiori , ac improprio , de quo in-
præsenti nihil curamus .

349. Hæc , quæ nimiùm vulga-
ria in hac materia sunt , & vel tyro-
nibus deberent esse nota , si Lapidari-
us , aut nosset , aut advertet , pude-
ret ipsum ea , quæ seft . 18. in P. Ge-
neralem Societatis obloquitur , co-
ram sapientibus effutire , quæ pru-
dentes pudet , vel legere : neque ve-
niam ab ipsis expectarem , si refelli-
dis talibus tempus impenderem .

350. Tandem admiratione , quin
etiam stupore dignum est , quod ho-
mines Christianos (filios utique lucis
à Christo , vera luce , illuminatos)
modus hic opinandi novus , atque
benignus eò abduxerit , ut tenebras
errorum circa morum doctrinam ,
non modò non exhorreāt , sed etiam
tanti faciant , ut pænè scandalum ip-
sis

sis sit, si error quicunque gravium, doctorumque virorum (quo nullus certe peior, aut nocentior moribus est) negetur esse vere probabilis; id est, regula agendi vera, ac recta. Rem incredibilem; sed tamen certam, atque notoriam!

351. Sed agite quoniam error, si doctorum virorum sit, dici debet a nobis regula vera, ac recta operandi, dicite iam benigni Recentiores, quam regulam dicemus esse? an secundam? an primam? Medium porto nos haud agnoscimus; puto nec vos, nec Theologus ullus. Secundam patet dici non posse, nam regula secunda supponit primam, cui conformatur, si vera, ac recta regula est, ut est evidens apud omnes, & vel ex ipsis terminis patet: id vero errori repugnat evidenter.

352. Reliquum ergo est, ut error dici debeat regula prima agendi, nullam scilicet presupponens: unde oportebit, ut ejus Auctor sit nobis alter Deus, & quidem Deo nostro mirabilior, atque potentior, qui nempe, etiam per errores suos, homines faciat rectos, & honestos. Repeate praecedentis libri, si placet, controversiam decimam, ubi legem reflexam late refellimus, & hanc ejus sequelam proorsus inevitabilem demonstravimus.

353. Qualiter vero judicium probabile, quod rectam ponimus agendi regulam, possit esse prudentiae opus, cum sit ex se fallibile, & admixtum formidini deceptionis: an sit opinio verè, ac propriè talis, an potius medium quid inter scientiam, & opinionem: & quæstiones alias ejusmodi haud parùm admissentes de voce, disputare modò non possumus, quia nec earum hic indigemus resolutione.

§. III.

Nostræ sententie veritas, & constans.

354. **N**ihil verius, quam verum vero consonat, ut habet vulgare proloquium. Sanè toti doctrinæ de agendi regula in materia Sacramentorum, quam per totam hanc controversiam latè tradidimus, & ostendimus, ita sententia nostra per omnia congruit, ut jure cum Bernardo affirmare possimus, *Nec est, quod nos aliquid horum dixisse paniteat*: Bern. serm. 82. in cant. non longe à princ. *ita totum subnixum est indubitate, & absolutissima veritate: aut etiam cum Apostolo, Verum tamen ad quod pervenimus; ut idem sapiamus, & in eadem permaneamus regula*. Id ut facile pateat, opus non est, nisi breviter tantum reflectamus ad dicta.

355. Nam regula agendi (secundam, & formalem intelligimus per voces istas absolute prolatas) non est alia, sed eadem omnino formaliter, & quoad substantiam in materia Sacramentorum, ac in alia quavis materia: quia prima regula, quam proponit, & applicat, & cui debet omnino conformari, scilicet divina voluntas, una, & eadem ubique est, neque variatur ratione materiae formaliter, & quoad substantiam.

356. Ceterum, quia materiam ex se graviorem, & quam majoris momenti sit in ordine ad ultimum finem, qualis est procul dubio materia hæc, propensiùs respicit, & efficiacius, idèo & regula agendi, vide licet judicium nostræ rationis, firmius etiam, ac certius eandem primam regulam applicare, & propondere nobis debet: nam, cum sit malum maius recedere à divina voluntate in re illâ graviori, & strictius nobis præcepta, diligenter debemus illud vitare secundum veræ prudentiae leges, adeoque procurare judicium certius de nostræ actionis conformitate cum ipsa voluntate.

H h h 2 di-

divina, quod nimirum nos reddat magis tutos à periculo deceptionis.

357. Est ergo agendi regula in hac materia eadem prorsus, ac in alia quacunque, formaliter, & quoad suam substantiam, quia eadem applicat regulam primam. Quia tamen illam applicat cum differentia aliqua, quantum ad modum majoris firmitatis, ac certitudinis, propterea dicimus esse diversam, veluti accidentaliter, ac materialiter.

358. Huic regulae non similis, sed eadem omnino est regula agendi à nobis designata, ut patet ex 2. §. Nempè nos generaliter, & in omni materia agendi regulam esse dicimus judicium prudens, verèque probabile, quia voluntatem Dei, regulam primam moralis honestatis, ubique nobis proponit, & applicat: determinatè in primis; non enim est indifferens ex se ad ipsam voluntatem, seu legem Dei, & ad non voluntatem, seu non legem, ut probabilitas Recentiorum, cum non sit, sicut ista, indifferens ad veritatem, sed potius sit determinatè verum, & materialiter, & formaliter: aliundè verò rationabiliter, & secundum prudentiae legem; quia prudentia in moralibus per se loquendo non requirit majorem certitudinem de rectitudine, & honestate actionis, quam judicium verè probabile, per quod nimirum operans non temere, aut inconsideratè, sed mature, ac rationabiliter judicat, actionem, quam elicit, conformari re ipsa cum voluntate Dei, quam sincerè, & ex corde quaerit, prout omnino requiritur ad honestè operandum.

359. Sed quia prudentia dicitur evidenter, ubi objecti momentum maius est, quia strictius, ac severius præcipitur divina lege, majorem diligentiam esse adhibendam pro cavendo periculo deceptionis, per quam ab ipsa lege recederemus; ideo & judicium ipsum de veritate objecti, & nostræ operationis rectitudine, (id est conformitate cum ipsa lege) debet

esse firmius, ac certius, quodque magis nos tutos, & immunes constituant à prefato periculo violandi legem. Atqui rata collatio, seu recta constitutio Sacramentorum, est objectum hujusmodi, ut meritò supponitur, & demonstratum est. Ergo judicium de actionis honestate debet in hac materia juxta principia nostra esse firmius, ac certius, quam in aliis, quæ non sint æqualis momenti, nec periculum afferant tanti faciendum.

360. Est igitur agendi regula, quam sententia nostra designat in materia Sacramentorum, eadem prorsus, ac in alia quacunque, formaliter & quoad substantiam; cum modo tamen quodam diverso majoris certitudinis, ac firmitatis, quæ dici potest diversitas quadam, veluti accidentalis, ac materialis. Vide, quam sit ubique sententia nostræ veritas constans, ac firma, quamque nō fallat in materia ista, neque in alias quacunque cogitabili.

§. IV.

*Concluditur inanitas retorsionis,
quam in sententiam nostram
Recentiores intendunt.*

361. **A** Argumentum nostrum, planè convincens, quod ex secundo articulo daminato de facultate judicis ad judicandum juxta opinionem, etiam minus probabilem, per totam præcedentem controversiam expendimus, ac propugnavimus, vulgaris est (sed cui maximè fidant, aut potius unicè) Recetiorum solutio, trita illa distinctio de opinione probabili practicè, vel speculativè. Ajunt nempè opinionem minus probabilem de jure Titii ad prædium ex. g. esse probabilem purè speculativè, secùs practicè: quia non affirmat licere judicii; id enim est omnino improbabile.

362. Dum verò urguntur: quare nō fundat dictamen aliud practicè cum de licto, ut illud fundat extra illam ma-

materiam opinio, etiam minus probabilis? Respondent, latum esse discrimen, & disparitatem apertam: nam ex sententia judicis juxta opinionem illam, si falsa sit, sequeretur re ipsa Sempronio damnum, quod bona fides judicis impedire non potest, secus vero contingit in usu similis opinionis, ubi non agitur de tertii damno; nam, licet falsa sit, solùm sequitur, legem Dei violari re ipsa: id vero nemini noxiū est, quia Deus est incapax omnis mali. Quare ab hac violatione operantem excusat bona fides, quam concipit ex praedicta opinione: à damno vero obvenit Sempronio judicem bona fides non excusaret, quia neque potest illam habere.

363. Ratio autem in summa est: quia iudex nequit judicare prudenter licere sibi id agere, ex quo imminet tertio verum malum, & est verosimilius, aut æquè verosimile, quod sequetur re ipsa, quidquid sit de ipsius dictamine, alias non teneretur cavere malum proximi, quod nemo dicat: at vero quilibet prudenter iudicat, licitum esse sibi id, ex quo solùm sequitur, etiam verosimilius, violatio legis, modò sit pariter verosimile, quod illa non sequetur re ipsa. Sed addere deberent: quia talem violationem cavere non tenetur, ut solutio præberet speciem saltem disparitatis; quod tamen quā m̄ sit absurdum, nemo non videt.

364. Insuper instant argumentum nostrum, & in sententiam nostram illud retorquent aperte, & evidenter, ait Lapidarius: quia ministro Sacramentorum, (& idem est de medico corporis) per se non licet uti opinione probabiliori, sive probabili in sensu nostro, si minus tuta sit, cum hoc sit expressè damnatum; sed tenet omnino sequi tutiorem, aut prorsus certam: reliqui vero minimè per se tenentur, & oppositum etiam damnatum est ab Alexandro VIII. Ergo & nos debemus fateri, non esse eandem regulam agendi in mate-

ria Sacramentorum, ac in alia quavis materia.

365. Quid hic negabimus? An consequentiam, quæ, vel ex ipsis terminis, evidens statim appetat? An potius Antecedens, quoad alterutram partem ejus; quæ tamen utraque docetur ab Ecclesia? Tenebimus ergo fateri, vel in materia Sacramentorum licitum esse uti opinione pure probabili, quod damnat Innocentius XI. vel non licere in aliis materiis, quod Alexander VIII. damnat.

366. Sicut igitur hic argumentum nostrum valet, quia Sacramentorum minister tenetur diligenter ex proprio munere cavere frustrationem ipsorum, quam bona fides operantis non impedit: ita neque valet in iudice, quia ex officio suo tenetur cavere diligenter damnum tertii, quod damnum, si fallatur, re ipsa sequitur, quidquid iudex ipse censuerit.

En tota Recentiorum solutio, en retorsio nostri argumenti, quā nimis aliqui jactanter exultant, maximè vero noster Lapidarius, qui nimis præ ceteris frequentius, & gloriostius triumphat.

367. Enimvero disparitas, aut solutio ista vulgaris, quā sit superficialis, quā diminuta, quantum implicantiæ in se ipsa, qualiaque inferat corollaria, abunde suo loco monstratum est, & in sequentibus abundantius monstrabitur. Nunc argumenti nostri retorsio, quā sit inanis, & absque fundamento, ex proximè dictis appetat, ut quidquam addere non sit opus, sed ad illa tantum reflectere.

368. Fatemur ergo sponte, lice re generaliter, ac per se extra materiam Sacramentorum uti opinione verè probabili, licet sit minus tuta, & à lege deobligans; & damnationem Alexandri VIII. libenter in hoc sensu acceptamus (quamvis fortasse alium non adeò extensem habeat), quia nihil obest nostræ sententiæ, sed eandem potius confirmat, quare non.

Lapid. nu.
180.

non est cur illâ terreamur.

369. Unde quod Lapidarius solita sua facilitate, & impunitate dicens intrepidè pronuntiat, & absoluēt, nemp̄ nos fulmine Pontificio perculsus excogitasse sinistram interpretationem articuli damnati ab Alexandro VIII. facile nos, ut alias similes calumnias cōteminintus. Nos porrò nulla omnino p̄fatae damnationis expositione, ne dum simistra interpretatione indigemus, cum nostra ipsa sententia sit licere per se uti, non tantum opinione probabili negante legis obligationem, quod ex eo Decreto cōstat; sed etiam generaliter opinione probabili, ad quod non se extendit Decretum, expressè saltem, atque signatè. Nonne vides, gloriose Magister, quād vnum triumphum agas, dum meram calumniam importas?

370. At id non licet (reclamat ipse) in materia Sacramentorum, ut evidenter constat ex primo articulo ab Innocentio XI. damnato: igitur aliam agendi regulam pro hac materia designare debetis.

Sed consequentia in primis nulla est. Præterea assumptio est eviderter falsa. Vide, quād validum argumentum! & tamen millies illo Lapidarius triumphant, & excidium minatur sententiæ nostræ. Utrunque verò perfacile ostendamus: prius quidem statim; posterius verò post alia pauca.

s. V.

Lapidarii argumentum fallax.

371. **I**gitur argumenti consequentia nulla penitus est: nam est largiremur in materia Sacramentorum nunquam licere uti opinione probabili minus tuta, sed opus semper esse judicio omnino certo, & evidenti, quodque extra sphæram opinionis sit, ut novus hic benignus Tutorista absque fundamento contendit, non ideo agendi regula diver-

sa foret absolutè loquendo; quippe judicium evidens, & judicium verè probabile simpliciter non differunt in ratione regulæ agendi, cum utrumque non aliam regulam primam, sed eandem nobis proponat, nimirū voluntatem divinam, cui regula secunda, quæcumque sit (si quidem vera regula est) conformari debet omnino, & à qua totam habet rationem regulæ.

372. Quod verò unum p̄x altero eandem primam regulam certius, aut minus certè applicet, ac proponat, non variat simpliciter regulam, quia diversitas hæc ad regulæ substantiam non spectat, sed ad modum tantum ipsius; substantia, nanque regula secundæ nulla ratione variari potest, non variatā regulā primā, ut ex terminis ipsis notum est, & ulteriū à nobis demonstratum.

373. Et verò in sensu etiam metaphysico certitudo, aut incertitudo, claritas, vel obscuritas, & aliæ plures similes notæ, non sunt substantia judicii rationis, ut absolutè objectum enuntiantis; sed affectiones tantum, aut modi ejus, ut ex communi Philosophia supponimus. Hanc verò regulæ diversitatem quoad modum, appellavimus sāpius accidentalem, & quasi materialem, eò quod non pertineat ad quidditatem, aut essentiam judicii, quæ est quasi forma, & substantia ejus.

374. Dices: ergo nec veritas, aut falsitas judicii variat agendi regulam quoad substantiam, contra quād hucusque docuimus. Sequela patet facilè ex doctrina proximè tradita; quia veritas, aut falsitas non substantia judicii opinativi, sed affectiones quædam ipsius sunt, & quidem etiam physice contingentes; quod, saltem in materia non necessaria, vera, & communis Philosophia docet. Verum nego sequelam, cuius non solum nullitas, sed etiam falsitas facilè, & luculenter patet ex dictis.

375. Sanè, quidquid de physica,

ea; aut metaphysica, constitutione judicii sit, quod spectat ad mores, & in ratione regulæ agendi, tota, aut præcipua substantia ejus, est veritas enuntiationis, quam Logicam appellare solemus: quare, si hæc deficiat, regula vera, ac recta necessariò deficiet; nam judicium, si erroneum, aut falsum sit, non est regula recta, quin immò, ut sèpè diximus, neque regula propriè, sed abusivè tantùm.

376. Ratio autem in promptu est: quia judicium nostræ rationis totam rationem regulæ habet ex respectu, & conformitate ad primam regulam, quam proponit, & applicat, ut passim docet Angelicus Doctor, & evidens principium est. At judicium re ipsa falsum non conformatur regulæ primæ, sed eidem potius repugnat; ideo etenim falsum est. Igitur regula verè non est, sed deviatio potius à regula. Profectò jure idem Doctor Angelicus, ut alibi adnotavimus, pronuntiavit, eum, qui de hoc dubitat, quæstionem ipsam non intelligere: quin nec simplicem vocis significationem assequitur; quid enim error intellectus est in materia, de qua nunc agimus, nisi aberratio à rationis regula? Unde facile patet sequela nullitas, & disparitas evidens ad memoratos modos majoris, aut minoris certitudinis, proindèque, & fallacia consequentia à Lapidario deductæ.

377. Et, cum hæc ita sint, & usque adeò in Theologia certa, ut constat, vel ex ipsa à facultatis probata divisione conscientiae in rectam, & erroneam, de qua nemo sapiens quæsierat, an esset recta regula agendi? adeò tamen hoc sæculo apud Probabilistas invaluit existimatio contraria, ut pènè irrideant nos, quòd negamus, errorem esse veram, rectamque agendi regulam, & (quod consequens est) viam rectam, ac tutam, ad veram, & æternam vitam nostram; cum tamen, ipsa Veritate docente, æterna nostra vita, & via unica ad ipsam consequendam, non nisi

Christus unus nobis sit, qui non nisi veritas est.

S. VI.

Moderni quidam Antiprobabilistæ ex moderno, quem fugiunt, Probabilismo eundem pènè errorem traxerè.

378. **A**T non ita miramur Recentiores Probabilistas: miramur sanè nimis, neque parùm item dolemus, modernos quosdam Antiprobabilistas, qui Probabilismi principia, vel non tatis dedocti, vel, quod deterius est, ab aliquibus doctis Probabilistis adhuc discentes, affere non renunt, conscientiam ex errore formatam esse posse nihilominus rectam, vel, ut loquuntur alii, practicè, aut moraliter veram, estò fit falsa Logicè, sive speculativè; & quod inde consequitur, errorem esse posse, aut fundare, veram, ac rectam agendi regulam.

379. Item eum, qui agit ex opinione re ipsa falsa, quam tamen putat inculpatè veram, agere verè, ac propriè ex virtute prudentiae pressè sumptæ, atque conformiter ad rationem rectam, quod solùm Philosophus exigit ad rectè, & prudenter agendum; nō enim ipse prudentiam definivit habitum agendi, aut consulendi, *cum vera ratione*, ut quidam male vertunt, sed *cum recta ratione*. At ratio recta, inquiunt, nō est idem, ac ratio vera; nam illa solùm dicit conformitatem ad appetitum rectum, ut sèpè idem Aristoteles docet: hæc vero dicit insuper conformitatem ad objectum, quæ potest aliquando deficere, quin propterè deficiat conformitas ad rectum appetitum, adeòque quin deficiat ratio recta.

380. Hæc, atque id genus alia, quæ legere contingit in quibusdam opusculis recens editis contra modernum Probabilismum, licet ex mente suorum Autorum non eundem omnino sensum habent cum sensu-

sensu ejusdem Probabilismi, nobis profectò magnoperè displicent; vi-dentur nanque nobis quædam ipsius Probabilismi principia velle compingere, ac commiscere, cum prin-cipiis sententiae nostræ, quod planè non est aliud, quæm velle lucem so-ciare cum tenebris.

381. Sanè Probabilistæ conse-
quenter ad alia principia sua (licet
mille implicantiis, ut jam ostendim-
us, & inconsequentiis referta) di-
cere utcunque possunt, conscientiam
esse practicè verā, ac rectam, quam-
vis formetur ex opinione falsa de ho-
nestate intrinseca objecti, quia, et si
opinio directa falsa sit, dummodò
sit probabilis juxta principia ipso-
rum, datur in Deo lex, seu voluntas
alii reflexa, qua Deus ex illius falsæ
opinionis suppositione præcipit, aut
approbat saltem, actionem elicien-
dam ex illa: quare dictamen ulti-
mum conscientiae id reflexè consi-
derans, verè affirmare potest, actio-
nem esse bonam, ac rectam, hoc est,
conformem voluntati divinæ, no[n]
utique directæ, ac primariæ (sic enim
elset manifestè falsum, sicut opinio
ipsa directa, cum idem affirmaret
objectum), sed secundariæ potius,
atque reflexæ.

382. Itaque juxta Probabilistas
idè inter se cohærent judicium an-
tecedens (vel subjectivum, vel ob-
jectivum tantum), quod vocant spe-
culativum, falsum re ipsa, & ulti-
mum dictamen conscientiae verum,
quia non idem objectum utrunque
respicit; prius enim judicium ob-
jectum comparat ad legem Dei direc-
tam, ac primariam, posterius verò
ad legem reflexam.

383. Hæc qualia sint re ipsa
jam vidimus, ut non sit opus illa-
denuò refellere. Sed rogo modò no-
stros Antiprobabilistas, an admittre
libeat inauditum istud comen-
tum de lege Dei reflexa, aut conse-
quenti, qua subsistit inanis structura
Probabilismi? Non libebit opinor:
aut si cui fortè libeat, audacter dixe-

ro, nescit planè legem reflexam.
Quapropter ipsum oro, ut omnino
illam videat in libri præcedentis ult-
ima controversia. Si verò cum anti-
qua, & vera Theologia non aliam
primam regulam honestatis admit-
tunt, quæm voluntatem, seu legem
Dei, directam, atque antecedentem,
qua consequentia dicere possunt, ulti-
mum dictamen conscientiae esse
posse verum, ac rectum, si judicium
directum, & antecedens de honesta-
te objecti sit falsum? Id enim verò
evidens contradicatio est.

384. Rem ob oculos sistimus,
ut nemo deinceps fallatur. Opinor
probabilitè (in sensu à nobis nuper
exposito ex Recentioribus Probabi-
listis), licere generaliter ob lucrum
cessans aliiquid ultra sortem accipe-
re. Pono, hanc opinionem esse re-
ipsa falsam, quod mihi verissimum
est: ex illa verò apud me concludo,
licere hic, & nunc mihi sub eisdem
omnino circumstantiis accipere ultra
sortem quatuor, aut quinque: sit hoc
dictamen conscientiae meæ probabi-
le, sit, si placeat, penitus certum,
nempè apparenter, & quoad me
tantum, inculpabiliter tamen de-
ceptum.

385. Sanè utrunque dictamen,
sive judicium meum, nempè parti-
culare, ac generale, idem omnino
objectum affirmat, nimis rūm honestatē
contraetus aliiquid accipiendi
ultra sortem in mutuo, eo solū
discrimine, quod alterum sub ratio-
ne communi, alterum sub ratione
singulare; quod discrimen est prorsus
de materiali ad veritatem utriusque
judicij, ut ex Dialectica notum est.
Patet hoc, quia in utroque judicio
contraetus comparatur ad unam, &
eandem regulam honestatis, vide-
lieet ad eandem legem antecedentem,
sive directam: & quidem aliqui
judicium consequens non infer-
retur ex antecedenti. Ergo omnino
repugnat, ut alterum sit verum, al-
terum falsum. Atqui judicium prius
falsum est, ut supponitur: ergo po-

ste-

Aerius est etiam falsum.

386. Brevius. Prius judicium ideo falsum est, quia affirmat esse in Deo voluntatem approbantem illum contractum (hoc enim est, si termini explicantur, affirmare contractum esse honestum), cum re vera non sit, sed potius voluntas contraaria, reprobans ipsum sub ratione communi, atque adeo sub omni particulari. At posterius judicium eandem voluntatem affirmat: ergo, cum haec, re ipsa, non sit, sed voluntas potius opposita, nequit etiam non esse judicium falsum. Quid evidenterius?

387. Alter. Judicium posteriorius, sive conscientiae meæ dictamen determinatè, & absolute affirmat, actionem meam, qua contractum ineo, conformari cum aliqua voluntate divina positivè approbante, vel saltem permittente mihi contractum; quid enim aliud est affirmare, posse me honestè contractum inire? Ergo, vel cum directâ, antecedentique; & haec non datur, sed opposita potius: vel cum consequenti, ac reflexâ; & hic est recens Probabilismus, à quo supponimus esse fugiendum. Ergo falsum affirmat: ergo est dictamen falsum: ergo non rectum, sed erroneum est: ergo conscientia undique falsa est, & erronea, nempè ex antecedenti, & ex posteriori dictamine: ergo non est practicè vera, & speculativè falsa; transmisca impropositate locutionis de conscientia speculativa, quæ in ipsis terminis videtur implicare.

s. VII.

Quædam, sive solutio, sive objectio, refellitur.

388. **D**icitis: haec planè ostendere, ultimum conscientiae dictamen non posse dici practicè verum, aut rectum, quasi quod vere objectum enuntiet; hoc enim implicat manifestè, cum objectum sit ex se turpe, & per tale dictamen affir-

metur honestum: te verò in hoc sensu non loqui; sed propterea duntaxat dictamen illud dici à te practicè verum, ac rectum, quia intellectus in illis circumstantiis, & ex suppositione præcedentis erroris, (quem inculpabilem esse ponimus), neque debet, nec potest aliter judicare: ergo prudenter judicat hic, & nunc: ergo & voluntas honestè agit ex illo intellectus dictamine, formaliter saltem loquendo, licet potentia utraque materialiter erret, quia deviat materialiter, & re ipsa ab objecto formaliter intento. Id verò apud te est, dictamen illud, practicè loquendo, verum, ac rectum esse, hoc est, in ordine ad operationem, quam scilicet infert formaliter honestam, haud secùs, ac si foret re ipsa verum.

389. Verum omnia confundis, & voce saltem tenus Probabilismum geris, ac sonas, quem mente, & corde fugis, ac reprobas. Irascor rerum vicissitudini, que duram mihi passim, & satis injucundam necessitatem infert præmaturandi violenter multa, quæ ad postremam spectant Operis partem, & ibi sunt ex professò tractanda: hic verò prælibata, ac permixta, nec ipsa satis possunt facilè intelligi, & aliunde non nihil interturbant rectum doctrinæ ordinem, indèque confusione aliquam pariunt, quam maximè cuperemus vitare. Cur tamen aliter facere non possimus, rationes alias sàpè insinuavimus.

390. Ad objectionem ergo breviter dicimus: ea, quæ proferuntur, unicè probant, intellectus errorem, & voluntatis lapsum, in hypothesi aslumpta, esse involuntarios simpli-citer, ideoque ad culpam minimè imputabiles. Id si solùm intendas significare, dum utramque præfata operationem dicis esse prudentem, & honestam formaliter, haud dissen-tior: hac tamen locutione nolle-uti, quia neque propria est, neque simpliciter, & in rigore vera. Maxi-mè verò quia doctrinam sapit, quam

I i i ma-

maximè reprobare debemus, recentium Probabilistarum ajentium, similes operationes esse formaliter prudentes, & honestas, hoc est, verè, simpliciter, ac positivè (id enim ipsi significare intendunt), adeòque meritorias, ac Cælo dignas; quod valde alienum est à veritate, & ab antiqua, ac solida Theologia Augustini, Bernardi, D. Thomæ, & aliorum SS. Patrum, atque veterum Theologorum, ut suo in loco monstrandum est, quidquid interim missit, & obloquatur Lapidarius.

391. Satiús ergo dicentur operationes illæ prudentes, & honestè purè apparenter, seu negativè tantum; quia licet sint re ipsa turpes, atque prohibitæ, turpitudo tamen eaurum non est operanti imputabilis, quia inculpabiliter ignoratur, immò putantur esse positivè, ac re ipsa honestæ: hoc verò sufficit, ut dicantur honestæ apparenter, ac negativè, quia earum inhonestas, nec voluntaria est, nec imputabilis, eò quod sit inculpatæ non cognita, unde non potest dici in genere moris inhonestas actualis, aut formalis.

392. At id non sufficit, ut dici possint formaliter honestæ propriè, & simpliciter; quia formalis honestas operationis non est honestas purè apparenter, sed vera potius, ac positiva, quæ non cadit in actum materialiter malum; non enim est simpliciter, & positivè bonus moraliter actus ille, qui bonitatem veram ex objecto quoque non habet, licet è cōtra possit esse formaliter, & simpliciter malus, estò materialem malitiam ex objecto proprio non habeat: cuius discriimen vulgariter notum inter actum bonum, & malum passim apud Doctores reperitur, & egregiè, ac subtiliter Bernardus explicat.

Bernardus de
Præcep. &
disp. c. 18.

393. Ratio verò à priori potest etiam facile reddi ex principiis certis, ac solidis sàpè à nobis stabilitis. Nempè actus moraliter bonus, & malus, tales sunt, & dicuntur per ordinem ad aliquam veram legem, tan-

quam ad regulam moralis honestatis: datur autem lex vera, & naturalis, cui verè contradicat agere quod conscientia malum dicit, etiam si bonum re ipsa sit; hoc enim est & Deum, & veram ejus legem contemnere, quod est malum intrinsecè, & legi naturæ repugnans: at non datur lex ulla jubens, aut approbans aliquando, quod conscientia operantis dicit bonum, si re ipsa sit in se malum, adeòque nullus actus, qui procedat ex tali errore, conformis est alicui veræ legi; foret enim lex consequens, & reflexa Probabilismi, quam non legem divinam, sed humanum commentum esse, recenti ipso Probabilismo recentius, & procul ab schola Theologica omnimodo eliminandum, abundè in loco demonstratum est, ultrà quām forte videatur necessarium.

394. Fatebor id, quod diximus, tales operationes non debere censeri in dicta hypothesi formaliter honestas, atque prudentes, sed purè negativè, & apparenter tantum (dummodo non intendas sensum moderni Probabilismi), magna ex parte spectare ad modum loquendi tantummodo, non tamen contemnendum propter rationes jam insinuatas.

395. Quidquid verò de hoc sit, illud prorsus non tolerandum, nempe conscientiam ex judicio erroneo de honestate objecti formatam dici posse practicè veram, adeòque rectam regulam agendi; id enim esse falsum, & absurdum, satis clarè, ut existimo, monstratum est. Et quidem alioqui operatio ex illa elicienda foret honesta positivè, ac formaliter: nam operatio, quæ conformatur cum recta agendi regula, nequit non esse recta, & honesta simpliciter, ut ex ipsis terminis patet.

396. Nec verò insistas: saltem in hypothesi dicta operatio elicenda ex illo conscientiae dictamine formaliter mala non est, adeòque potest, ac debet, dici bona, apparenter scilicet, & negativè saltem, ut nos ul-

ultrò concedimus, & negari non potest: igitur conscientia dictamen, quatenus hoc affirmat, verum est: ergo est in aliquo sensu verum, adeoque recta regula agendi. Ne, inquam, sic insistas: nam frivolum hoc est; quia conscientia dictamen, neque id affirmat signata, ac formaliter (saltem affirmare non debet): & ut id signata affirmaret, non ideo verum esset in sensu aliquo absolutè loquendo.

397. Ratio facilis est: quia dictamen conscientiae non potest affirmare, nisi temerè, & impiè, actionem esse honestam negativè, aut (quod eodem redit) non formaliter malam, nisi simul, & indivisim affirmet esse honestam re ipsa, & positivè, hoc est, conformem voluntati divinæ saltem non prohibenti, sed indulgenti potius talem actionem libere exercere; alioqui præscinderet ab honestate ipsius objectiva, & intrinseca, quod esset operari cum dubio pratico de licentia actionis, adeoque temerè legem contemnere: & simul affirmando non esse id illicitum, quod planè erroneum, & impium est. At conscientia dictamen in data hypothesi affirmare verè non potest, actionem esse honestam modo dicto, sive nulli legi contrariam, cùm supponamus id esse falsum. Ergo non verum aliquo modo, sed omnimodis falsum est. Hæc fusiùs, ac distinctius altero die.

S. VIII.

Ad Aristotelem importunè productum: ubi tantillum de Patre Elizalde.

398. **A** Did, quod addebat ex Aristotele, fateor ingenuè meam Græci sermonis imperitiam, ob quam exactè definire non possum, an illi, qui in prudentia definitione à Philosopho tradita 6. Ethic. c. 4. cum vera ratione verterunt, fideliter, & exactè servaverint proprietatem Græci dialecti. Illud tamen me haud parùm movet, quod non tantum antiqua versio, qua D. Thomas utitur, ceterique Philosophi interpres Latini communiter; sed etiam versio Argiopolitana (quæ nos frequentius utimur) non cum recta ratione, sed cum vera ratione vertunt. Et, quod mihi majoris momenti est, ipse Angelicus Doctor Græci sermonis nō imperitus, neque item sensus Philosophi, sic refert, & exponit definitionem ejus: *Relinquitur, quod prudentia sit habitus cum vera ratione activus.*

399. Ceterum, quidquid sit de hoc, id mihi prorsus indubitatum est, veram rationem, & rectam rationem in nihilo prorsus differre, nisi sono vocis duntaxat, juxta Aristotelem, & D. Thomam, quia nihil differunt juxta veritatem: & propterea, si forte verbum Græcum in rigore, non veram, sed rectam rationem sonet, qui verterunt textum Philosophi, nihil inter hæc distinxerunt. Porro rationem falsam rectam dicere, perinde omnino est, ac si obliquum dixeris rectum, qua nulla ineptior, falsiorve locutio. Longè alia profectò mens Augustini, qui scilicet rationem falsam non modò rectam negat esse dicendam, sed neque vult, ut ratio dicatur: *Ratio (ait) non est dicenda, aut existimanda, nisi vera.*

Aug. li. de Quatuor ani.

400. At Philosophus, inquiunt, rationem rectam explicat ibi, & alibi, per respectum, & ordinem ad appetitum rectum: rectitudo verò appetitus cohæret optimè cum ratione falsa, quando nimis error inculpabilis est. Hoc argumento sæpius Terillus utitur, & alii Recentiores, qui transcribunt ex ipso: & hi quidem errantes quasi ex necessitate propter falsa principia, quibus utuntur, nostros, cum quibus loquimur, Antiprobabilistas incaute quoque errare fecerunt.

401. Sed, ut utrique errorem dediscant (quod de Probabilistis non

Iii 2 ita

Iste gravissime ignorat & periculis officinam, qui errat c. n. principia: ita facilè sperare sit, quia, ut D. Thomas ait, errantes in principiis, periculosissem errant, & difficillimè corriguntur) audiant, & Philosophum ipsum, & ipsum insuper D. Thomam eodem li. 6. Ethic. c. 2. ubi quid requiratur, ad hoc ut appetitus rectus sit, seu (quod in idem recidit) D. Tho. q. 3 de Ma. a. 13. corp.

Philos. 6.
Ethi. c. 2.
D. Tho. in
eundem lo-
cum.

401. Philof. 6.
Ethi. c. 2.

Quare (inquit Aristoteles) quia moralis virtus habitus electivus: electio autem appetitus consiliarius: oportet quidem propter hoc, rationem veram esse; & appetitum rectum, siquidem electio studiosa; & eadem hanc quidem (id est rationem) dicere, hunc autem prosequi. Hæc quidem igitur mens, & veritas practica. Sic Aristoteles.

402. Doctor autem Angelicus in commentario sic: Quia igitur ad electionem concurrit, & ratio, & appetitus, si electio debeat esse bona, quod requiritur ad rationem virtutis moralis, oportet, quod & ratio sit vera, & appetitus sit rectus, ita scilicet quod eandem, quæ ratio dicit, id est, affirms, appetitus prosequatur. Ad hoc enim (attende rationem immediatam, & optimam, quæ generale principium est) quod sit perfectio in actu, oportet, quod nullum principiorum ejus sit imperfectum (hoc est desiciens in sua ratione). Sed hæc mens, sive ratio, quæ sic concordat appetitu recto, & veritas ejus est practica. Hæc S. Thomas, quæ magis in sequentibus exponit, & confirmat. Quid ultra?

403. Cur autem Aristoteles expónat rectitudinem, seu veritatem rationis practicæ per consensum, & ordinem potius ad appetitum, quād ad objectum proprium, atque immediatum ipsius rationis; & de quo appetitu loquatur, finis videlicet, animalium, aut potius quomodo loquatur de utroque, videri ibidem potest apud eundem M. Angelicum, ne longius nos abire cogamus.

404. Desinat igitur Probabil-

itas doctrinam suam utique novam, & ab ipsis heri progenitam cum doctrina Philosophi, & D. Thomæ à faculis in scholis recepta inanibus diuisib⁹ velle compingere. Desinat item quidam Antiprobabilista recentiores doctrinam nostram nihil diversam à doctrina Philosophi, & D. Thomæ, per incutiam inadvertitiam commiscere doctrinæ Probabilisti, nam ex hac commixtione, mihi credant, non nisi multa ingentia, & prodigiosa monstra producent.

405. Ipsos igitur deprecor, quād possum enixissimè, ut tandem aliquando, vel ab ipsa experientia discant, in exponenda verè, & exactè conscientia erronea, & recta (quod summi in hac materia momenti est), tantum se discessuros à veritate, quād discesserint à principiis, quæ statuit exquisitâ suâ sapientiâ, & à doctrinâ, quam illustrat, & firmat præcelsi ingenii sui subtilissimo acuminè, sublimis ille Theologus, atque profundus Doctor rectæ morum doctrinæ, Pater Michael de Elizalde (cognomen hoc sub noto Cella Dei anagrammate non tam celavit ipse in Opere suo, quād opportunè dissimulavit) nunquam pro suo merito satis laudatus; cujus clarissimæ sapientiæ luci debere nos ingenuè fatemur benigni, ut vocant, Probabilisti tenebras aliquando vidisse. Quod idem plerique alii, qui post ipsum venere, si ingenui sunt, sponte fatebuntur.

406. Virum hunc qui cognoverit (cognoscunt autem omnes verè sapientes nullo doctrinæ opposita abrepti præjudicio), & imaginem ejus viderit à Terillo depictam, obstupebit non ambigo, quod hunc alioqui doctum, acutum, & pium hominem, sic præconceptæ doctrinæ amor, & benignæ Theologiæ præjudicium abripere potuerit, ut de Elizalde, & ipsius Opere non erubuerit talia concipere; & proferre in con-spectu mundi: & hoc, dum ex pro- fef-

essō doctrinam ejus, solidissimā utique doctrinā D. Thomæ perpetuō innixam, & communissimis Theologiæ principiis (licet à multis non intellectam) impugnat, ex principio à se adinventis pro construenda nova Probabilismi fabrica, quæ qualia sunt re ipsa, patere fecimus toto præfertim præcedenti libro. Adeò profectō refert Auctorem quemque sedato animo, non in suo adversario, sed in se ipso potius videre, quod merito Augustinus advertit, & exagge rat toto cap. 6. de utilit. cred.

407. Lapidarium igitur, & alios similes Recentiores non moror de Elizalde loquentes indignissimè, quem in se ipso nunquam viderunt, sed in suo tantum Terillo, quem unum legere, & laudare dignantur. Sed audiant opus est Augustini sententiam: *Nihil profectō est* (ajebat ubi nuper) *temeritatis plenius, que nebris tunc pueris inerat, quam quoruncunque libronum...* sententiam requirere ab his qui conditoribus illorum, atque auctoriibus acerbissimum, nescio qua cogente causa, bellum indexerunt. Legi, & audivi aliquos Recentiores proferentes, quasi ex auditu, quædam Elizaldi argumenta, quæ ipsi, aut non intelligunt, aut referunt parùm fideliter, & tamen illa, & illorum auctorem cā confidentiā contemnunt, ut videantur magistri sapientissimi cum tyrone quodam agentes; qui certè, si Elizaldo conferantur, vix non pueri nobis videntur.

Hæc paucula pro magno Elizaldi nomine apud sapientes immortali futuro, & optimè apud ipsos de morali doctrina merito, veritas ipsa, & justitia poscebant, & à nobis data occasione veluti jure suo extorsere, quæ puto Lector eruditus, ac prudens, æqui, bonique consulet, si veritatem diligit, & sapientum nomen honorat.

Æquo itidem animo, ut facile confidimus, ferent viri humanissimi, & prudentissimi, sincrèque veritatem amâtes, quos refutavimus à §. 5.

ferè quoad modum tantum loquendi, digressionem hanc nostram haud parvi, ut putamus, momenti, quippe qui probè neverint ex Apostolo, nihil nos posse adversus veritatem, pro qua & ipsi strenue decerat. Utique *Sanctum est* (ut ajebat Philo-
Ethi. Aristo. I. phus) *pro salute veritatis amicos etiā repellere*. Jam ad nostrum proposi-
tum regrediamur.

408. Firmum igitur sit, & deinceps à nemine jure negandum, nullum prorsus judicium re ipsa falsum, esse posse, aut fundare rectam agendi regulam, proindeque ex doctrina, quam tradidimus de majori, aut minori judicii certitudine, quæ non variat simpliciter agendi regulam, non nisi fallax argumentum duci ad veritatem, aut falsitatem: quia veritas, in ordine ad moralē actionem regulandam, est ipsa substantia judicii, sine qua scilicet nequit intelligi conformitas ad regulam primam: sine hac vero conformitate nequit intelligi regula recta, quin neque regula simpliciter talis.

409. Unde tandem concluditur nullitas consequentiæ in argumeto Lydii Lapidarii: nam, quanvis gratis ipsi largiamur, quod ubique luppenit, nullibi probat, nempe ex via damnationis Innocentianæ nunquam uti licere in materia Sacramentorum opinione purè probabili, sed opus esse judicio omnino certo, & nullatenus opinativo; inde tamen non sequitur agendi regulam in præfata materia esse aliam simpliciter, & quoad substantiam, sed unicè quoad modum majoris certitudinis. Id vero nihil prorsus sententiae nostræ præjudicare, sed optimè cum illa congruere, affatim ostensum relin quimus.

§. IX.

Assumptio in argomento Lapidarii est etiam adeò evidenter falsa, ut vel ipse, si rem serio adveniat, non possit de falsitate ipsius dubitare.

410. **N**on licere in materia Sacramentorum uti opinione ulla, quantuncunque probabili de eorundem valore extra casum necessitatis, quod in suo argomento assumit, nullibi disputat Lapidarius, sed ubique supponit, & affirmat ut rem indubitabilem, & apud nullos Theologos disputationis aleam subituram post præfatum Decretum Pontificium. Mirum autem videtur, si iste Magister torus benignus hoc Ecclesiæ Decretum præter suum motum tam crudè, ac rigidè vellit intelligi. Verum ars ejus facillimè se prodit.

411. Existimavit utique vir sagacissimus, rigorem hunc obesse nihil posse benigno suo Probabilismo; nam regula adeò stricta, ac severa certissimè non poterat ad alias materias extendi. Unde in primis ex illa benignam suam sententiam probat argomento petito ab illa trita, ac vulgari paremia ex utroque Jure desumpta, exceptio firmat regulam in contrarium, &c. quo eodem valde inconsideratè Recentior alter supra utebatur, & cuius nimiam absurditatem ibidem jam notavimus, & ostendimus.

412. Deinde arguit contra sententiam nostram argomento isto bicipi, aut tricipiti potius, cuius vim fugere nullà viā possimus: nam vel extendimus regulam istam generaliter ad quācunque materiam; & Alexandri damnationem incurrimus: vel restringimus illam ad hanc materiam; & jam diversam regulam pro ipsa adstruimus; quo tota vis argumenti nostri de judicis licentia damañata prorsus dispareret, ac evanescebat: vel denique, neque in ista

materia regulam præfatam adstruimus; & sic palam impingimus in Innocentium damnantem usum opinionis probabilis in materia Sacramentorum. Ita ille fortissime, & acutissime.

413. Ceterum nihilominus supereft admiratio non modica: quia, etiam pro materia Sacramentorum tantum, regulam memoratam adstruere, videtur rigidissimum, ac plane intolerabile; quis enim precor audeat, vel unum Sacramentum penitentia tractare, quod tamen omnium frequentissimum est, & aliunde præ omnibus onerosum, si per se, & extra casum necessitatis, judicium Confessarii de absoluto ipsius valore debeat esse absolute certum, & infallibile? Quid igitur dicemus?

414. Sed frustra planè timeas Probabilismi benignitati, ne verè ipse conscientias hominum aliquando nimis obstringat. Nempe principia Probabilistarum, cum non sint firma, ac solida, sed fluxa, regula, quam ex illis eliciunt, videtur esse regula Lesbia, quæ sicubi restringi, aut contrahi nimis videatur, nullo negotio ad arbitrium utentis flecti possit, atque laxari.

415. Ad argumentum verò Lapidarii quoad duplex ejus caput nihil dicendum supereft. Quoad tertium autem, quod ut certum assumit, & ubique supponit tanquam indisputabile, id nos indubitanter in sensu, quem intendit, usque adeò falsum censemus, ut de evidenti ipsius falsitate dubitare nequeat, vel ipse. Frustra verò, & otiosè hanc nostram existimationem hic iteratè demonstraremus, cum id potissimum egerimus toto arti: præced.

416. Nec verò Lapidarius Eximium suum Doctorem, quem utinam, ut nostrum, prout debebat, tractaret, & non ipsi quāmplures opiniones falsas, & absurdas affingeret contra honorem tanti Doctoris, & in obsequium sui Probabilissimi, quem certè Magnus Suarez, dum

con-

Sup. l. i. cō-
troy. 6. a. 8.
n. 122.
controversiam istam non ex aliorum sensu jam tune in Scholis communi, sed ex propria sua sententia distincte, ac ex professo tractat, atque resolvit loco superius jam adnotato, haud minus clarè reprobat, quām nos ipsi, quin & severius, saltem ad speciem, ut in secunda parte, productis latè verbis ipsius oculariter ostendemus: ne, inquam, Lapidarius opponat nobis Doctorem hunc eximum, docente de communi Theologorum consensu, gravissimè delinquere Sacramenti ministrum utentem formâ, aut materiâ incertâ, etiam si sit probabilis, aut probabilior, dum potest uti commode omnino certâ: nam & nos id ipsum docemus. Quomodo verò debeat intelligi assertio ista nobis verissima, quāmque crassè, ac patenter, Lapidarius hallucinetur, clarè, ac distincte demonstratum relinquimus, ut quidquam ultra adjicere supervacaneum sit.

417. Illud modò ostendendum duntaxat superesse videatur, qua ratione minister Sacramentorum prudenter, & honestè se gerat, in ipsis conficiendis, aut conferendis, dum agit ex judicio simpliciter fallibili de absoluto eorum valore: maximè si non poscit per dictamen reflexum de suæ operationis honestate ultimò firmare conscientiam, quod nos haud semel insinuasse videmur. Fieri profectò non potest, quin timeat prudentissimè Sacramenti, quod conficit, frustrationem, & maximum plerunque spirituale proponitum: quis verò dicat, eum, qui operatur cum timore prudenti tanti mali, prudenter, & honestè se gerere? Id enim verò nimis, appetit falsum, & à nullo prudenti concedendum.

418. Difficultatem istam absolutè gravissimam ex professò tractare, & expedire, non est (ut sàpè dicimus) hujus loci, ubi nostrum propositum non est docere positivè, ac directè, quænam sit regula moralis honestatis, seu, quod còdem reddit,

quale sit dictamen conscientiæ, quo proximè ad agendum dirigimur; sed convellere regulam non verè talem, recentium Probabilistarum, ejusque pravitatem demonstrare. Coacti tamen sumus per operis decursum, haud pauca sparsim dicere de re ista, de qua tandem art. præced. alia non pauca superaddidimus, &, si non fallimur, satis solidâ, ac certa.

419. Cæterùm, quia præfata difficultas multos, etiam ex nostris, maximè movet, aliqua dictis addere, operaè pretium duximus; tum ut aperte constet, sententiam nostram, & doctrinam hactenùs traditam, nulla ratione ab illa pendere; tum ut aliqui suas fallaces apprehensiones adversus sensum à nobis insinuatum, vel corrigant omnino, vel moderentur saltem, interim dum in suo proprio loco solidè, atque copiosè demonstramus, sensum istum esse verissimum, & quo nihil sit in Theologia, vel conformius doctrinæ sanæ, ac Catholicæ, vel moribus Christianis salutarius.

420. Itaque dicimus in primis, judicium directum de reali valore Sacramenti, nec debere, nec posse regulariter saltem, atque per se loquendo, esse certum, & evidens absoluta, & omnimoda certitudine, quæ nempè cohærere non possit cum aliquo periculo, adeòque nec cum aliqua deceptionis formidine. Sanè, si seculis foret, vix unquam aliquis, aut ne vix quidem, accederet ad aliquid Sacramentum, quia neque ullum qui conferret, inveniret, nisi debaret semper ad ipsum Angelus de Cœlo descendere, ut ad movendam aquam Probaticæ piscinæ Hierosolymis olim descendebat. Pro certo igitur debet ab omnibus haberi, nec necessarium esse, neque possibile, per se saltem loquendo, ut minister Sacramentorum in eorundem administratione prudenter, & honestè se gerat, judicium, quo directè, non pure probabiliter, aut opinativè dumtaxat, sed evidenter potius, & cum om-

ni-

nimoda certitudine judicet, Sacramentum, quod conficit, verum esse re ipsa, & coram Deo.

421. Addimus verò modò, non esse necessarium, neque possibile, simile judicium reflexum. Quæ assertio forsà tibi admirationis sit non mediocris: quis enim unquam sic deliravit, ut diceret, judicium reflexum de reali valore Sacramentorum esse posse certum, & evidens, si judicium directum certum non sit, sed tantum probabile? Fateor assertio nostra supervacanea, immò etiam ridicula videri posset, nisi moderni Probabilismi, Reflexistarum, & reflexionum, notum nobis esset ingenium; quid enim est, quod ipsi per familiares suas reflexiones expediri posse non censeant? Quid est, quod bona fides (quam ipsi dicunt) seu conscientia formata per reflexum dictamen probabilismi, non possit, aut non faciat, etiam contra leges divinas necessarias, & invariabiles?

422. Sanè haud mirarer multum, si non defuissest aliquis Recentior, qui intrepidè docuissest (etiam vulgari idiomate, quo vulgi quoque auram posset captare), cum, qui bona fide, idest, per errorem probabilem (utique in sensu Probabilismi sui) de valore alicuius Sacramenti illud defacto consert, aut suscipit, suscipere, aut conferre re vera, & coram Deo Sacramentum verum, ac ratum. Horrees opinor: & quis non horreat? Sed vereor, ne præposterè horreas, horrore scilicet non benè collocato.

423. Enim verò, si horreas assertionem expressam absolutè consideratam, horrore tuo nihil prudenter. Si verò horreas timorem nostrum de eâdem assertione exprimēdā ab aliquo subtili Probabilista consequenter ratiocinante, horror tuus non prudentiæ tribuendus est, sed ignorantia Probabilismi, quem audiis quidem auris auditu, forte etiam corde probas, ac sequeris; mente tamen non percipis, nec ipsius principia penetras.

424. Non ne Deus per legem suam, & voluntatem antecedentem prohibuit generaliter omnem contractum per se, ac naturā suā, usurarium ex. g. Certum est. Nonne tamen ut certum in sententia benigna docetur, eum omnem, qui fretus opinione directa, etiam minus probabili de honestate contractus per se, & naturā suā injusti, & usurarii, illum de facto init, irreprehensibiliter agere, ita ut ipsius actio non tantum usuraria non sit, sed absolutè potius positivè justa, & honesta? Quare Respondet omnis Probabilista: quia Deus alia lege, cōsequenti nimis, atque reflexa, ex suppositione prædicta revocat, ac relaxat legem antecedentem excipiendo ab ipsius generali prohibitione contractum in hypothesi assumptum. Sed verò neque excipit tantum, sed positivè quoque vel præcipit, vel consulit, aut saltem approbat; quia fieri non potest, ut Deus positivè nō approbet tanquam laudabilem, & honestam, actionem procedentem ex rationis dictamine verè probabili, atque prudenti, ut lumine rationis notum est.

425. Vides ne, objectum turpe, & injustum naturā suā, pariterque moralem actionem per se, & ex proprio objecto turpem, & injustam futuram, ex reflexo dictamine ad legem consequentem, ac reflexam, naturam suam prorsus mutare, ita ut objectum transeat in honestum, & justum, & consequenter actio circa ipsum elicita evadat positivè, ac formaliter justa? Vides qualiter Deus, qui sua voluntate antecedenti absolute statuerat, objectum illud illicitum hominibus fore, & materiam contractus non justi, sed injusti, quem proinde si auderent facere, aeternam damnationem incurserent; tamen ex aliqua suppositione, scilicet erroris invincibilis, aut (quod eodem redit) in sensu tuo, per aliam voluntatem reflexam, aut subsequentem errorem istum, priorem voluntatem relaxat (& quidem necessariò, quin

quin aliter facere possit), & oppositum prorsus statuit, nimis, ut præfatum objectum nō sit illicitum, sed honestum re ipsa, & materia contractus re ipsa justi respectu hominis illumineuntis ex illa falsa opinione probabili?

426. Cum igitur hæc sit in via Probabilistarum principium capitale, nemo Probabilista horrere potest ejusmodi assertionem in materia Sacramentorum, cùm sit, non tām sequela, quām ipsa in propriis terminis sententia illorum ad speciale materiali contracta. Nam nisi velimus diversam virtutem prudentiæ pro qualibet materiæ diversitate adstruere (quod foret paradoxum inauditum cōtra Ethicos omnes Theologos, & Philosophos) minister Sacramenti certò cognoscens, præfata opinionem esse probabilem, prudenter illā utetur, & memoriam materiam adhibebit honestè, ac irreprehensibiliter. Igitur Christus Dominus non potuit non positivè probare per voluntatem suam consequentem operationem istam sui Ministri, tanquam verè fidelis, & prudentis dispensatōris. Ergo non potuit non velle, & statuere, ut materia, qua utitur in dicta hypothesi, sit vera, atque legitima Sacramenti materia, alioqui vellet (quod absit) ut Minister frustraret Sacramentum, omitendo materiam unicè præstitutam, & aliam illegitimam adhibendo per nullam voluntatem ab ipso Christo Domino designatam.

427. Quin & assertio hæc mea ex terminis multò facilior est, quām tua communis assertio: quia objectum, quod assumitur in tica hypothesi, ex se, & naturā suā malum nō est, sed bonum, aut saltem nulla ratione malum, quodque honestè potuerit à Christo amari: quid enim vetat, Dominum, si voluisset, designare per se, & ex primaria sua intentione, ut materiā propriam Baptismi, omnem aquam, quam obviam haberemus, seu naturalis foret, seu

rosacea? Nemo profectò, nisi irrationabiliter, affirmabit id repugnare.

428. Ast verò objectum assertio-
nis communis non hujus est naturæ,
sed contrariæ, nimis ex se turpe,
& injustum, quodque Deus non pos-
sit ulla ratione amare per volunta-
tem aliquam antecedentem: quin
immò, quod non possit non odire,
ac severissimè prohibere. Quis verò
non concipiatur hanc voluntatem Dei
consequentem, & efficaciam ejus mi-
rificam ad immitandum objectum
suum, multò difficultorem, & ad spe-
ciam multò absurdiorē, quām il-
lam Christi Domini voluntatem?
Cæcus planè sit, qui non videat, si
alteram oporteret abjecere, hanc po-
steriorem Dei voluntatem, potius
quām illam Christi, fore negandam.

429. Patet ergo, non nisi falsò,

& per inconsequentiā evidentem, restringi sententiam benignam, ut
ad materiam Sacramentorum ipsius
praxis non extendatur; nec hoc pos-
se quemquam dubitare, nisi qui Re-
flexismi mirabilem structuram, non
calleat.

ARTICULUS VII.

Mens Theologorum circa certitudi-
nem ultimi conscientiae dictaminis
de absoluta honestate objecti: Ubi,
multis deprehensis nimis absurdis
Lapidarii hallucinationibus,
ab ipsis questionis resolutione, do-
ctrina nostra independens ostendit-
tur.

430. **N**imirūm, quidquid fit,
utrum Sacramenti minister, ut licet, ac prudenter procedat
ad ipsum constituendum, aut confe-
rendum, debeat esse certus simpliciter
de reali valore, seu veritate ipsius
Sacramenti: immò supposito, quod
esse non debeat, ut stabilitum relin-
quimus; videndum superest, an sal-
tem opus sit, ut apud se concludat,
inspectis omnibus, iudicio similiter
certo operationis suæ eliciendæ ve-

K K K ram,

ram, & absolutam honestatem: Pro cuius decisione questionis (à qua doctrina nostra non pendet, ut videbimus) præmittendam putavimus in hoc articulo generalem doctrinam, & sensum Theologorum de præfati dictaminis certitudine, ut quid in hac materia peculiari absolute tenendum sit, firmius, atque distinctius concludamus.

§. I.

Quid de hac certitudine Theologi generaliter sentiant?

431. **A** nimus non est, ut adver-
timus, questionem hanc apud omnes gravissimam pro dignitate sua modo tractare, sed deliberare tantum celeriter quantum satis sit, ut doctrinam in superioribus à nobis statutam, & regulam agendi præfixam pro hac speciali materia, ab istius ingentis difficultatis resolutione, quæcunque demùm sit, minime pendere ostendamus adversus Lapidarium nostrum, qui non minus ineptè, quam vehementer, sententiam nostram serio, nec semel, ex hoc capite calumniatur.

432. Enimvero inter Theologos modernos, tam veræ, ac moderatae, quam benignæ sententiae sectatores, non convenit omnino de re ista, sed multiplex potius est sésus.

Nempe, et si apud recentes, aut recentissimos Probabilistas, sit iam, valde communis, atque recepta præfata certitudo absoluta (& quidem metaphysica juxta plures eorum, quod videtur dictu incredibile) ultimi conscientiae dictaminis, quod appellant practicè practicum: multi tamen ex illis, qui Probabilismum modernum recens in mundo natum, minus cautè exceperunt, atque foverunt, existimauit, non esse necessarium, neque illo modo possibile in rebus de se dubiis, aut probabilibus ultimum conscientiae dictamen certò, & infallibiliter conclu-

dens absolutam actionis honestatem: ita enim docuerunt Medina ipse, Probabilismi primus, ut creditur, Author, Vazquez, Sanchez, Lorca, Granados, Salas, & alii plures præcipue auctoratis inter eos, quos Recentiores ipsi pro benigna sententia numerant.

433. Pariter inter nosnos Antiprobabilistas nonnulla de re ista dissenso est. Porro Theologi antiqui cum D. Thoma satis aperte aut docent, aut supponunt communiter, judicium ipsum practicum directum, quo intellectus concludit probabilitè veram honestatem objecti, regularē immediate operationem: nec agnoverunt aliquod artificium, quo operans deberet, aut posset, comparare ulteriorem certitudinem per aliquod artificium reflexum. Quare si quando insinuant, aut dicunt, judicium de honestate operationis certum esse debere, intendere censendi non sunt certitudinem aliquam reflexam, (cujus ne leye quidem vestigium inire apud ipsos sit) sed probabilitatem non vulgarem, aut latam, sed veram, firmamque, qualem superius nos exposuimus.

434. Hanc autem opportune appellant certitudinem, non simpliciter talem, sed imperfectam tantum juxta propriam materiæ conditionem, secundum quam intelligi debent locutiones Doctorum absolutæ, ut multi etiam ipsorum distinctè ex Aristotele notaverunt, ac expresse runt. Videatur inter alios S. Antoninus, cuius verba mox afferemus.

435. Similiter loquuntur, & intelligi debent Recentiores non pauci Antiprobabilistæ, qui ubique palam, aut docent, aut supponunt, neminem aliquando prudenter agere, nisi qui certò judicat, objectum, quod amplectitur, honestum esse; nam, cùm nullibi doceant, aut insinuant, certitudinem istam esse absolutam, & nulli expositam deceptionis periculo, aptè, & congruè accipiuntur de imperfecta, ac mo-

ra-

Aristo. 1.
Ethic. 3.
S. Antoni.
i.p. Summa
3.c. 10. §.

rali juxta propriam materiæ conditionem.

436. Nec refert, quod nonnunquam quidam eorum conceptis verbis caveant, memoratum judicium ita certum esse debere, ut omne morale periculum, omnemque deceptionis formidinem à mente operantis excludat: ipsi nanque, & duplex periculum, & duplice deceptionis formidinem considerant, atque distinguunt; quarum alteram vocant logicam, metaphysicam, aut physicam (id ipsum de periculo intelligunt), & alteram moralem, per quam significant timorem adeò magnum errandi, ut prudenter nequeat contemni, neque secum patiatur iudicii firmitatem necessariam ad agendum prudenter, atque rationabiliter. Hanc posteriorem (secùs priorem illam) meritò affirmanit necessariò excludendam: Unde diversis verbis non aliud exigunt, quām iudicium verè probabile, quale nos ponimus, & exigimus, ut post paucā distinctiūs exponemus.

437. Neque item aliud sensum re ipsa intendunt nonnulli, qui docuerunt cum Cajetano iudicium necessarium ad agendum honestè debere non esse opinionem; nam opinio est regula ambigua, cui prudenter non possit operatio committi, ut Cajetanus olim arguebat. Porro hi Autores per opinionem intelligunt iudicium firmidolosum formidine moralis nuper exposita, quod meritò proinde negant sufficere: iudicium verò firmum, ac constans, quod vocamus certum moraliter, quodque prefatam formidinem moralem, non verò logicam, omnino excludit, nolunt, ut dicatur opinio; quod unicè ad loquendi modum spectat, de quo contendere foret inutile.

438. Hanc esse Cajetani mentem genuinā, facile evincit P.N. Generalis Thyrsus, productis verbis Cajetani ipsius, qui re vera nō éget expositore apud eum, qui intelligat, quid nomine opinionis ipse significet. Sed

quia multi (inquit ipse Cajetanus) nesciunt discernere inter certitudinem moralem, & mathematicam, omnia gnodammodò locant sub opinionibus.

Cajet. in
Sum. verb.
Opinio.

Hæc Cajetani verba, si Lydius Lapidarius observasset, atque calluisset, non fuisset in his multis. Sed præcupatus erat principio planè falso, quo necessariò hallucinabatur, ut statim palam faciemus.

439. Eundem sensum exprimit verbis aliquantò diversis Doctor Antonius Charlás, in suo Opere solido, ac dilucido, quo novissimè nostram, & veram sententiam propugnat, dum docet non licere partem minus tutam amplecti, quanvis illam censeamus probabiliorem, dum pars opposita magis tuta probabilis pariter est. Sensus quidem est idem: termini tamen mihi haud satis opportuni videntur, nec consentanei ad principia nostra; qui proinde, ut & alii, quibus hic Auctor non nunquam utitur, præbere possunt minus intelligentibus aliquam occasionem errandi, quod experimento didicimus.

440. Tandem non desunt aliqui moderni Antiprobabilista, qui exigere omnino videantur ultimi conscientiae dictaminis certitudinem absolutam: nam licet hoc non satis plerunque exprimant, cùm tamen exigant dictamen reflexum, quo tandem operans apud se concludat operationis suæ honestatem, satis clarè significant, non sufficere moralem certitudinem, quam secum affert juxta principia nostra iudicium antecedens, atque directum.

441. Hic est in quaestione proposita Theologorum sensus summam, sed & fideliter simul expressus. Facilè verò patiar, ut quis de mente unius, alteriusve, si libuerit sibi, contendat, dummodo nemo in dubium vocare, aut interpretari præsumat mentem Angelici Præceptoris; ipse nanque non semel de re ista adeò distinctè, & clarè locutus est, ut nullo prorsus egeat interprete, ut patebit statim ex proximè dicendis.

KKK 2 Utinam

442. Utinam plurimæ locutiones ipsius aliquando nullum habent; multi enim non querunt sensum S. Doctoris de se plerunque facilem, ac perspicuum, sed proprium sensum altè præconceptum, & D. Thomæ sensui palam contrarium per interpretationem sèpè ridiculam, ipsi S. Doctori valde irreverenter affingunt. Profectò multò minùs ipsum offendent, si simpliciter derelinquerent; quod in aliquo eventu raro, etiam prudenter fieri posse, nemo prudens vertat in dubium; quanvis frequenter ipsi repugnare, præcipue verò in doctrina morum, indicium sit haud leve animi pertinaciter decepti, neque sincerè veritatem amantis.

§. II.

*De D. Thomâ mente insignis
Lapidarii hallucinatio.*

443. **H**ic ergo Recentiores non pauci objurgandi merito sunt, sed omnium severissimè Lapidarius, qui, sicut præ omnibus audet, ita etiam frequenter præ omnibus delinquit. Nisi fortè ridendum quispiam duxerit, quod D. Thomam. Quodl. 8. q. 13. (ubi nostram potissimum cōtroversiam sub propriis terminis subtilissimè disputat, sapiensissimeque resolvit, antiquam, & communem sententiam docens, & reprobans futurum multò post tempore Probabilissimum, mirifica perspicuitate cum magna brevitate conjuncta, si quid unquam perspicue, atque distinctè docuit) interpretatur in sēsu reflexo; quasi videlicet S. Doctor, dum doceat, nemini licitum esse ad partem minùs tutam declinare, nisi ipsa in se vera sit, & operans post diligens rei examen judicet ipsam veram judicio firmo, ac certo (qui est unicus eventus, in quo concedit licitum usum opinionis directæ minùs tutæ) intenderit tantummodo reflexam certitudinem, com-

paratam per artificium reflexionum Probabilissimi, præscidentem scilicet à certitudine, immò à reali etiam objecti veritate. In hac S. Doctoris interpretatione mirabili sectionem integrum Lapidarius impedit, quod incredibile videretur. Sed hac est hominis animositas, quæ nihil non faciat credibile.

444. At quodnam est fundatum cogens, ut credamus, Angelicum Magistrum loqui non posse de alia certitudine, quam de reflexa Probabilistarum, etiam dum verbis conceptis asserit requiri omnino ad honestè operandum non modò veritatem formalem, sed & realem, atque objectivam, eamque certò ab operante cognitam, quo nihil evidenter repugnans sententia Probabilistarum, & inanibus ejus reflexionibus ? Fundamentum convincens aliud non est, quam illud Lapidarii principium, nimis, quod judicium probabile, & non excedens limites judicii opinativi, in nullo vero sensu possit dici judicium certum, nisi per inauditum paradoxum, quo pacto nemo dicat D. Thomam fuisse locutum. Non ergo loquitur de judicio directo ad honestè operandum necessario; nam hoc non debet esse plusquam probabile, nec excedere sphæram opinionis, nisi fortè velimus Jansenizare, & Tutorismum jam damnatum defendere, eundem astigentes D. Thomæ, ut ipsius auctoritate protegamus nostram sententiam.

445. Hoc est invictum Lapidarii principium, quod nemo in dubium vocare possit, nisi per inauditum paradoxum, quodque si ex libro ipsius demas, dimidium pñè libri detraxeris. Verum principium istud indubitatum, ne verisimilis quidem assertio est, quam seriò à nobis debere convinci miserum plane sit, ac dolendum.

446. Porro, ut alia præteream in re notissima; quis precor ethica disciplinae adeò imperitus erit, ut ne-

nesciat, objectum ejus proprium, & esse, & dici ab omnibus certum moraliter, ipsamque scientiam, imperfectam quidem, ceterum moraliter certam; cum tamen certum pariter sit, objectum ejus proprium simpliciter esse fallibile, quodque intrapropios limites opinabilis, seu probabilis tantum, contineatur, ipsumque moralem scientiam, aut nihil unquam, aut vix quidquam concludere, nisi per discursus probabiles? Legat saltem Philosophum Lapidarius in ipsis Ethicorum proemiali bus, & D. Thomam eundem exponentem, & mirum, si rubore non suffundatur.

447. Aut, si fortasse citius dicere velit, quid sit certitudo moralis, auscultet saltem D. Antoninum, id ex ipso Philosopho adnotantem, tanquam vulgare quid, ac notissimum: *Tertia (inquit) certitudo, scilicet moralis, seu civilis, tangitur in principio Ethicorum, ubi dicitur, quod disciplinati est in unaquaque re certitudinem querere juxta exigentiam materie. Aequè enim vitiolum est persuadentem querere mathematicum, & moralem demonstrantem. Non enim consurgit certitudo moralis ex evidentiā demonstrationis, sed ex probabilibus conjecturis grossis, & figuratis, magis ad unam partem, quam ad aliam se habentibus. Dicitur autem probabile, quod pluribus, & maximè sapientibus appareat verum. Ex his igitur sequitur, quod in humanis agibilibus, qua tantam habent varietatem, teste Aristotele, & experientia, sufficit talis certitudo, qua non semper scrupulos omnes adjiciat, sed sufficit, ut contemnat, seu supereret eos.* Hæc Antoninus, quæ passim alii notant, & nimis apud Theologos vulgaria sunt; in quibus multa potest Lapidarius notare, ut multas suas equivocationes contemnat.

448. Itaque certitudo moralis ex suo genere imperfecta est, & certitudo tantum secundum quid. Quare quoties profertur absolute,

Antoni. ubi
allegatus
sup.

nisi ex circumstantiis adjunctis aliud intelligere liceat, in materia moralis, de qua tractamus, tolùm significat probabilitatem, non quidem vagam, purèque apparentem, quæ nimirum præscindat à vero, & falso, & utriusque communis sit, etiam formaliter, & in mente operantis, qualem adstruit benignus Probabilimus (hæc enim nullo modo dici potest moralis certitudo, cum nullam dicat determinationem, sive inhesionem ad veritatem, in qua adhæsione certitudo consistit), sed prudentem, ac solidam, connexamque moraliter cum veritate, qualem vera Theologia statuit.

449. Unde quando probabile distinguimus à certo, vel per hoc tantum volumus significare notabiliorē aliquam, & insigniorē probabilitatem, quæ à fallibilitate longius recedat, propriusque ad perfectam accedit, absolutamque certitudinem, vel certum usurpamus pro eo, quod est tale perfectè, & absolute, nempè simpliciter infallibile, & excedens omnino sphæram opinabilis, sive probabilis, cuius est propria moralis certitudo, nempè imperfecta, & secundum quid. Porro certitudo absoluta propriè non est certitudo moralis, lièt quandoque talis dicitur; sed aliud certitudinis genus diversum à morali certitudine, & affectio specialis, seu proprietas fidei divinæ, & scientiæ simpliciter, ac propriè talis. Dicitur vero moralis aliquando impropriè tantum, ac purè materialiter, quia nimirum concernit materiam morum, in qua sunt etiam aliqua certa simpliciter, & metaphysicè quoque infallibilia.

450. Certum ergo moraliter propriè loquendo in idem cum probabili recurrit, sicut moraliter impossibile recurrit cum difficulti, & arduo, quod non est absolute impossibile, sed secundum quid tantum, & cum addito diminuente: & quemadmodum arduum dicitur ma-

gis,

gis, aut minus impossibile; prout fuerit magis, aut minus arduum; ita etiam probabile dicitur magis, aut minus certum, prout magis sit, aut minus probabile, utrumque scilicet in suo genere imperfecto, & secundum quid.

451. Præterea, sicut illud, quod arduum est, maximè si valde sit arduum, frequenter absolute, & sine ullo addito, solemus impossibile dicere: itam etiam probabile, præterim notabiliter, & insigniter, passim consuevimus dicere certum, nulla limitatione superaddita, quia ipsa moralis materia, de qua disputamus, aut loquimur, satis per se restringit locutiones ejusmodi, propriumque earum sensum ostendit, ut non debant intelligi de impossibilitate, vel certitudine absoluta, ac perfecta, sed de imperfecta, & morali tamen, *juxta exigentiam materiae* scilicet, ut nuper D. Antoninus ajebat.

452. Possent hæc comprobari, aut explicari ulterius, si foret opus, exemplo objecti legis humanæ, quod est ex suo genere absolute fallibile, adeoque probabile tantum: & tamen passim appellatur certum certitudine scilicet morali. Similiter testimonia juridica, allegationes, aut probationes, quæ sunt apud forum humanum, fallibilia sunt absolute, & intra sphæram probabilitatis, ut compertum est apud omnes, & docet Magister Angelicus, cuius verba damus statim. Quis vero nesciat passim vocari certa, in ipso etiam utroque Jure, & quidem absque ulla restrictione ex modo ipso significandi? de quo post pauca iterum sermo redibit. Sed pudet immorari rebus ejusmodi, vel apud vulgus notis, demonstrandis.

453. Legat, si sibi placet, Lapidarius, Eximum nostrum, non suum Doctorem (cui nempè nimium defert tunc unice, cum ad suum gustum loqui sibi videtur; alias vero cum reliquis passim contemnit) tunc sèpè alibi, cum to. 4. in 3. p. d. 20.

s. i. n. 25. Laim. to. 2. li. 5. tr. 2. c. 5. & *Sua. Laim.*
alios, etiam graves Probabilistas, & facillimè discet hanc certam veritatem, quod opus omnino sit multa legisse, antequam quis, præterim in materia tanti momenti, ad paucula scribenda, dictandave, se accingat.

454. Cæterum, ut sciamus, quid D. Thomas senferit de morali, quam dicimus, certitudine, restes alios producere non est opus. Audiatur ipsis D. Angelicus: *Certitudo (ait) non est D. Thos. similiter querenda in omni materia; in actibus enim humanis, super quibus constituantur iudicia, non potest haberi certitudo demonstrativa, eò quod sunt circa contingentia, & variabilia. Et ideo sufficit probabilis certitudo, quæ ut in pluribus veritatem attingat, & sic in paucioribus à veritate deficit. Legat hæc Lapidarius, & dicat aliquando, si libet, an inaudatum sit paradoxum, quod iudicium purè probabile, adeoque absolutè fallibile, in materia morali certum dicitur, certitudine scilicet morali, & imperfecta.*

455. Abeat jam igitur novus hic Magister, & venerabilis sententiae benignæ vindex, fidenterque concludat, ex invicto suo principio, Angelicum Doctorem pro seflare, & esse aperte Reflexistam benignum: objurget, & contemnat audacter, & P. Generalem Societatis, & alios nuperos Antiprobabilistas apud cordatos omnes verè sapientes, eò quod Cardinalem Cajetanum, P. Molinam, & alios plures, qui benignam sententiam expresse reprobant, cum exigunt aliundè ad prudenter agendum iudicium certum de honestate objecti, exponant de iudicio directo verè probabili in sensu nostro, quod merito certum vocatur, moraliter videlicet, ac imperfetè *juxta exigentiam materiae* moralis. Alia denique plura ex illo suo certo principio depromat contra nostram doctrinam argumenta subtilia, & evidencia, qualia se passim jastrat depromere.

§. III.

§: III.

De Bellarmino peculiaris correptione
Lapidarii.

Constat.
omnino li-
ber paginis
256.

Sed dissimulare non possum quod P. Generalem Societatis in speciali Animadversione, quam adversus illum instituit per duas paginas supra quadraginta sui glorio-
su libri (certe non magni), & in qua ad alias opiniones ejusdem ab hac materia prorsus alienas acriter sug-
gillandas digreditur, supra modum contemnit, ac pene irridet; quod piissimum, iuxta ac sapientissimum Bellarminum docentem, ut quis tu-
to, & honeste operetur, debere in-
controversis, quas designat, certam veritatem inquirere: &, si rei certi-
tudo ad liquidum apparere non pos-
sit, (Cardinalis verba ipsa mox da-
bimus) debere omnino tutiorem par-
tem sequi, exponat juxta proxime-
dicta de judicio probabili veritatis, quale designat sententia nostra, quod
jure merito certum appellatur, cer-
titudine nempe morali, ac imperfec-
ta, qua propria est materia moralis.

457. Hanc, quae re vera non ex-
positio, interpretatiove, dici mereatur, sed simplex enarratio, aut ex-
pressio assertionis V. Cardinalis (uti-
que de se claræ, propriae, ac legitimi-
mæ, nullaque expositione, aut inter-
pretatione indigentis) mirum est, quam audacter Lapidarius contem-
nat, adeò ut dicat, vix fore cordatum aliquem, qui possit credere, P. Gene-
rale Societatis serio, & ex animo il-
lam adhibuisse: esse enim, inquit, in-
credibilis omnino, nec, ut appetet, se-
riò ab illo tradita.

Lapis Lyd.

n. 411.

458. Quid ergo, Magister cordatissime, tibi ne credibile ap-
paret, quod P. Generalis exposi-
tionem istam non serio, non ex ani-
mo adhibuerit; quam ex ipso Bellar-
mino deprompsit? Vide quid Bel-
larminus ipse docuerit de re ista, de
qua distinctissime tractat li. 3. de Ju-

stificat. per totum ferè cap. 2. Profe-
cto jurè causari non potes, quod ni-
miūm à te postulemus.

459. Audi igitur verba sapien-
tissimi Cardinalis, qui postquam va-
rios certitudinis gradus distinxisset,
& exposuisset, accedit tandem ad
eam certitudinem, quæ est, inquit,
earum rerum, quæ sola fide, vel opini-
one nituntur. Cum vero & in hoc
genere, tres gradus distinxisset, quo-
rum duo priores ad fidem pertinent
divinam, vel humanam, in hæc de-
mum verba concludit: *Tertium gra-
dum habent illa, que tot signis, &
conjecturis nituntur, ut securum ho-
minem reddant, & anxietatem exclu-
dant; non tamen formidinem omnem
expellant: atque hæc dicitur (aures
arrigito) certitudo conjecturalis, & opi-
nionis est, potius quam fidei.*

Bellar.
ubi nuper

460. Fateris jam, te haec tenus
de certitudine judicii opinativi ali-
ter, quam res habeat sapuisse. Ait tan-
men adhuc, verba Bellarmini expo-
sitionem illam non pati; nam loqui-
tur de judicio honestatis, quo veri-
tas appareat ad liquidum: licet verò
judicium merè probabile, & opinati-
vum, possit, utcunque certum vo-
cari; attamen, quod per se ipsum ve-
ritas appareat ad liquidum, nemo
profectò dixerit. Sed rem adhuc
non attingis: quia, sicut certitudo
veritatis, ita etiam liquiditas, aut
claritas (imperfecta nimis, ac
moralis) non repugnat judicio opi-
nativῳ.

461. Utique prudentissimus Car-
dinalis illo loquendi genere signifi-
care voluit, & commendare dili-
gentiam non segnem adhibendam
in quærenda lege divina, maximè
in rebus gravioris momenti, à qui-
bus pender animæ salus; neque suffi-
cere nobis debere quilibet apparen-
tiā veritatis, sed studiosè potius
enitendum ad judicium verè proba-
bile, hoc est, maturum, solidumque,
quo prudenter, ac firmiter judice-
mus, objectum, quod intendimus
amplecti, esse honestum re ipsa, &
coram Deo.

Id

462. Id utique judicium meritò dicitur certum, ac liquidum pro conditione materiae moralis. Nec Bellarminus majorum aliam exigit, ad agendum prudenter, judicii claritatem, aut certitudinem, cum de judicio hujusmodi disertè affirmet, sufficere, ut securum hominem reddat, securitate scilicet morali, quam patitur per se humanus, ac moralis modus agendi. Quæ verò illa? Nempe, quæ anxietatem excludat; non tamen formidinem omnem expellat. Non ne vides, apud sapientes quā sit certum, prudentem conscientiæ nostræ securitatem, animi turbationem, & anxietatem quidem expellere: attamen non formidinem omnem, & timorem sanctum peccandi? Hanc tu dicebas magnam, & evidentem contradictionem. Sed qui facilè loquitur, facilè labitur.

463. Sufficient puto dicta, vel apud mediocriter eruditos, ut constet, V. Bellarmini interpretationem exhibitam, non credibilem modò, sed indubitabilem esse.

Sed quia fortè non desint aliqui, quos nimirum adhuc moveat Bellarmini locutio de veritate ad liquidum cognoscenda; nam quidquid de morali certitudine sit, evidentia tamen, aut claritas, quam hæc locutio apertè significat, manifestè videtur repugnare judicio de se obscuro, atque formidoloso, quale est juxta omnes opinatiuum omne judicium: quare opera prætium sit non nihil addere pro hac æquivocatione removenda.

464. Addo igitur eumdem esse Bellarmini, ac D. Thomæ, & loquendi modum, & sensum. Nam Doctor Angelicus simili locutione nonnunquam utitur, eandemque designat agendi regulam, ut patet ex ejusdem S. Doctoris verbis alibi jam à nobis scriptis, quibus generaliter docet, quid agere debeamus in omni dubio circa sēsum legis. Nempe, eum objecisset secundo loco; nemini privato licere legem interpre-

tari, aut ab ejusdem sensu deflectere, respondet S. Doctor: *Dicendum, quod ille, qui sequitur intentionem legislatoris, non interpretatur legem simpliciter sed in casu, in quo manifestum est per evidentiam documenti, legislatorem aliud intendisse. Si enim dubium sit (attende), debet, vel secundum verba legis agere, vel superiorem consilere.* En M. Angelicus solum concedit, licere amplecti partem minus tutam fäventem libertati contra legem; quando, sit evidens, legem non obligare, aut non extendi ad illud objectum: omnem autem evenitum, in quo evidenter desit, dubium appellat, in eoque generaliter abnuit licere agere contra verba legis.

465. Nemo autem eatenac inepiat, ut D. Thomam velit interpretari de evidentiâ dictaminis reflexi, nisi forte, qui terminos non intelligat, & cuiusmodi non paucos invenias: de similibus autem non oporet esse sollicitos, ne nos similiter ineptiamus.

§. IV.

Evidentia moralis, & imperfecta, optimè cedit, sicut & certitudo, in judicium pure probabile.

466. Jam ergo cui D. Angelici non sufficiat auctoritas eximia ad deponendam vulgarem apprehensionem, rationibus præterea manifestis facillimè possit convinci.

Sanè, omne judicium opinatiuum obscurum absolutè est, sicut est absolutè fallibile, ac incertum. At, sicut absoluta incertitudo non contrariatur, sed optimè cohæret cuim ejus certitudine secundum quid, imperfecta nimirum, & morali, sic etiam de evidentiâ, & eadem ratione dicendum est; omnis enim judicii certitudo, quæ purè subjectiva non sit (excipio hic certitudinem fideli, quæ ex alio principio descendit) cum pari claritate conjuncta est. Er-

go,

go, sicut judicium purè probabile, & opinativum simpliciter, recte appellatur certum in materia morali *juxta exigentiam materie ipsius*, sic, & eodem jure evidens dici potest evidentiā similiter morali, ac imperfectā.

467. Movere ergo non debet, quod judicium humanum de veritate aliqua interdum clarum, liquidum, aut evidens dicatur, ut præterea debeamus existimare, ipsum esse plusquam probabile, & opinativum simpliciter, quando ex materia ipsa, & circumstantiis, meritò locutio restringitur, neque loquens aliundē contrariam intentionem, satis ostendit, ut re ipsa ostendebant Jansenistæ, seu Tutiloristæ, qui damnatum articulum tuebantur.

468. Quin immò assertio ipsa, damnata se solā, & alia quavis expressione seclusa, contrarium illum sensum jurè damnatum, clare, & apertè significabat; nam si opinione ulla, etiam probabilissima, non licet aliquando uti, evidens est, judicium requisitum debere semper esse plusquam probabile, adeoque minimè opinativum, sed absolute certum, & evidens: id, quod Sinchius, ejus erroris auctor, ex professo aliunde docebat, & actuosissimè suadere nitebatur. Quid verò assertio ista prorsus irrationalis, & jure meritissimo damnata, cum sententia nostra, quæ docet, lictum esse uti non tantum opinione probabilissimā, sed quavis etiam verè probabili?

469. Est ne satis hoc? Audi tamen præterea argumentum vulgare, sed convincens omnino. Nihil sanè frequenter apud humanum forum, quam probationes, & allegationes, sufficienes, ac necessarias, ut judex possit ferre sententiam, præsertim capitalem, contra reum, debere certas, & evidentes esse, immò luce ipsa clariores. Hæc vox passim auditur in tribunalibus, passim repetitur à Jureconsultis, quin, & in

Jure ipso non semel invenitur expressa vocibus vel eisdem, vel penitus æquipollentibus. Quid verò putas, probationes ejusmodi transire sphæram probabilitatis, seu certitudinis absolute fallibilis, adeoque moralis duntaxat?

470. Profectò testimoninm trium, aut plurium hominum delictum de viu testantium, testimonium humanum est; adeoque absolute fallibile, & utinam quandoque non falsum. Ergo judex ex illo, & ex alia quacunque probatione legali, ut summum concipere potest judicium aliquod de delicto commisso valde prudens, sed probabile tantum, adeoque absolute fallibile, & non certum plusquam moraliter.

471. Denique semiplena probatio criminis, si accedat rei confessio, etiam per torturam extorta, censetur plena contra ipsum probatio, ut est expressa *Juris decisio, Confessio* in *Jure pro judicatis habere placet*, & praxis ordinaria confirmat. Quis verò nesciat, contingere posse, & de factò sèpè contingere, quod Augustinus amarè deflet? Et quod est (inquit) intolerabilius, magisque planendum, rigandumque, si fieri posset, fontibus lacrymarum, ne occidat (judex) nesciens innocentem, fit per ignorantie miseriam, ut & tortum, & innocentem occidat, quem ne innocentem occideret, torserat. Vides ne, probationem de se fallibilem, & quandoque, teste Augustino, ipsaque experientia, fallentem, ore pleno evidenter dici, immò luce ipsa clariorem? Et quidem verè, ac recte; quia materia moralis per se ipsam locutionis sensum restringit, ut non nisi moralis, & imperfectam tantum evidentiā significet pro conditione ejusdem materiae.

472. Patet ergo, judicium certum, ac liquidum, de partis minus tutæ veritate, quod ad honestè agendum exigunt D.Thomas, & V.C.Bellarminus, nihil aliud, re vera, significare, quam judicium verè probabile,

LII & sim-

Leg. n. C.
de Probat.
leg. si quis
34. C. Ad
leg. Iul. de
Adul. leg.
3. §. Præ-
reaff. de
Suspicio-
tor. leg. 2.
C. de Inli-
tem. juran.
leg. 14. de
contrah. Ita-
pulat. Ex
Iure nostro
Hispa. leg.
26. ti. i. part.
7. & Iapè
alias.

Leg. fina. C.
de Confes-
sionis.

Aug. 7. de
Civit. c. 26.

& simpliciter opinativum, quod cōgruē dicitur moraliter certum, & liquidum etiam, aut evidens, juxta conditionem materiae; etenim evidētia, & certitudo, quando materia moralis est, imperfecta, ac moralis censeri debet, proindēque cum vera probabilitate recurrens, licet locutio ipsa sit absoluta, dummodū aliunde loquens oppositum non satis ostendat.

473. Unde pater ulterius, non P. Generalis expositionem, (si appellari hoc nomine debeat) sed Lapidari potius impugnationem nimis exoticam, & inconsultam, nullique cordato credibilem absolute censendam esse.

§. V.

Verborum V. Bellarmini Lapidarii mirabilis interpretatio.

474. **I**D verò ut novo discas experimento, quod fidem meam plenissimè liberet, subjicio tibi ipsius Lapidarii interpretationem egregiam, quam memoratis Bellarmini verbis adhibet tādem tanquam germanam, naturalem, atque genuinam; ita enim loquitur ipse. Sed prius subjiciamus verbā ipsa V. Cardinalis, quæ habentur in Admonitione ad Episcopum Theanensem, nepotem suum, appensa Opusculo de Officio Principis Coloniæ edito anno 1619. biennio ante pretiosam mortem ipsius.

475. Ea verò sunt hæc: *Siquis velit in tuto salutem suam collocare, & simul oporteat, cum Episcopali officio fungi, is omnino debet de octo controversiis (eas ibi designat) certam veritatem inquirere, & non respicere, quid multi hoc tempore dicant, aut faciant. Et, si rei certitudo non possit ad liquidum apparere, debet omnino tutiorē partem sequi, & nulla ratione, nullius imperio, nulla utilitate temporali proposita, ad minus tutam partem declinare. Agitur enim de summa*

rei, cum de salute aeterna tractatur, & facilissimum est conscientiam erroneam exemplo aliorum induere, & eo modo, conscientia non remordente, ad eum locum descendere, ubi vermis non moritur, & ignis non extinguitur. Hactenus verba planè Bellarmino dignissima.

476. In illis verò id in primis observa, quām fuerit exploratum summo isti Doctori, ac verè Theologo, sine advertentia actuali, remorsu conscientiae, facilissime quem posse, & peccare, & perire.

477. Jam relatis his verbis, postquam de expositione P. Generalis prædicta, de que sententia ipsius, & nostra, solito suo impetu multa effusisset Author Lydii Lapidis, quam ipse adhibeat interpretationem audiamus. Ait igitur, Bellarmini sensum germanum, naturalem, & genuinum, nisi velimus ipsi tribuere doctrinam ab Ecclesia damnatam, hunc esse, *Quod in dictis verbis loquuntur de consilio, & non de præcepto: verba sunt Lapidarii.*

478. Verū ne putas, ipsum sine fundamento locutum; duo namque producit, & patentia. Quae verò illa? Accipito: Patet (ait) primò ex titulo illius Opusculi, qui talis est: Admonitio ad Episcopum: *monet ergo, & hortatur, non tamen præcipit.* Hoc fundamentum primum. Audi secundum: Patet secundò (inquit), quia non universaliter, sed sigillatim loquitur de certis quibusdam controversiis (in quibus nempè magis periclitari Episcopi possunt). At nec omnes fideles sunt Episcopi, nec novem controversiae sunt omnes morales controversiae. Egregiè! At potuit multò adhuc magis restringere; quia nec omnes Episcopi sunt Episcopi Theanenses: qui neque omnes Theanenses Episcopi Bellarmini nepotes sūt. Hæc est germana, naturalis, genuina interpretatio, quam Bellarmini verbis adhibet tādem novus iste Recentiō Magister, nempè consilium non præceptum significant, neque extenden-

Lyd. Lap
n. 413.

denda ad alias controversias, neque ad alias personas, quām ad Episcopos.

Tertull. in
Apologe.

479. Ridiculus sim ego, si velim ista serio refellere. Hæc enim ex illis sunt, de quibus Tertullianus alibi jam adductus. *Quædam sunt sic digna revinci* (scilicet contemptu, & rifiu), *ne ipsa gravitate adorenatur*. Hæc de sensu Doctorum in quæstione proposita.

S. VI.

Quidquid in illa tandem re dicere libeat, doctrinæ nostræ nihil potest obstat.

480. ID facile convincere proclive sit. Et in primis necessitas, si qua est, certitudinis absoluta ultimi conscientiae dictaminis, nō est propria materia, de qua differimus, sed omni materia communis, ut est concors omnium consensus; nemo nanque invenitur, qui prædictam necessitatem, vel non adstruat, vel negat generaliter, & sine ullâ restrictione materia. Quare ad præsentem controversiam nostram specialiter non spectat.

481. Nunc verò assertio posita, suadetur insuper discursu penitus convincenti. Nempè judicium ministri Sacramenti de ejusdem veritate, realique valore, nec debere, nec posse, moraliter saltem loquendo, esse certum plusquam moraliter, hoc est, verè probabile, absolutè tamen fallibile, extra quæstionis aleam debet esse apud omnes, ut demonstratum à nobis est adeò clarè, ut vel ipse Lapidarius ultrà nobis obstrepare non præsumat: neque subtilli ullo reflexiæ artificio incertitudo hæc absoluta, remotumque periculum frustrationis, vel præcaveri potest, vel superari, cùm non dependeat à nostris reflexionibus, quod Sacramentum validum re ipsa sit, ut nobiscum supponunt cuncti Probabilitæ licet inconsequenter, ut etiam

demonstravimus.

482. Igitur, quod minister Sacramenti, dum procedit ad ipsum conficiendum, aut conferendum, falli absolutè possit circa valorem ejus, exponatque propterea Sacramentum absoluto periculo frustrationis, quidquid sit de ulteriori certo, aut certissimo conscientiae dictamine, inevitabile prorsus est. At hoc est quod movebat, & difficillimum videbatur cum vera prudentia compонere; & hoc omnes fatentur unanimiter ab omnibus esse dicendum. Quid ergo peculiaris difficultatis opponitur doctrinæ nostræ?

483. Vel igitur minister Sacramenti, dum ipsi conficiendo voluntariè se ingerit, tanti imminentis malii periculum prudenter, & honestè contemnit, eò quod sit remotum, & moraliter saltem inevitabile per providentiam ullam humanam naturâ suâ timidam, & incertam, vel imprudenter potius ac temerè se gerit? Posterius hoc opinor nemo Theologus dicat, immò, nemo Catholicus, alioqui frustra Dominus commisit hominibus dispensationem Sacramentorum.

484. Si verò prius illud dicatur, ut procul dubio ab omnibus dicendum est, rursum distinguiimus, aut inquirimus: vel illud ipsum potest à Ministro cognosci omnino certò, & infallibiliter, non tantum in communis (quod extra dubium est), sed etiam in particulari, ita ut possit de actionis singularis sive honestate habere omnimodam securitatem, & certitudinem absolutam; vel solum, probabiliter, & cum morali certitudine tantum? Si secundum hoc: benè. Profectò cuncti fateri tenebimur, nō esse necessariam ad prudenter agendum, etiam in hac materia, securitatem aliquam, aut certitudinem, quæ major sit imperfecta, ac morali.

485. Si verò primum illud dicere libeat; quod ad præsens spectat, per me transeat. Certè doctrinam nostram (quæ omnium esse debet)

ex isto capite nullus abjectiāt, cūm illa ex se non obſtet præfata certitudini, ſi sit ipſa, ut ſupponitur, abſolutē poffibilis. Eſt igitur doctrina à nobis tradita penitus independens ab illius ingentis difficultati de ultimi dictaminis certitudine determinata resolutione.

ARTICULUS VIII.

Quid demum ſtatuendum de abſoluta, ac perfecta certitudine ultimi conſcientiae dictaminis circa abſolutam honestatem objecți in admiſtratio-ne Sacramentorum?

§. I.

Nec hic, nec alibi, per ſe loquendo, ne-cessaria illa eſt: immò communi ſen-tiā Theologorum, & quod eſt maius, Scripturā Sacra, repugnare aperte videtur.

486. **H**æc definita noſtra ſenten-tia eſt, quam ſæpius inſi-nuavimus, aut expreſſimus, & cui non cum formidine, ſed impavidè abſolutum afſésum damus; eſt enim, ſi quid aliud (noſtro quidem judicio) adeò in morali Theologia certa, ut ad inſtar miraculi nobis ſit, quod de abſoluta ipſius veritate Theologus ullus dubitare potuerit. Verūm, quia, ut varia ſunt mortalium ingenia, quām plures Recentiores non modò falſam illam, ſed & horridam cen-ſent, opera pretium me fakturum-putavi, ſi ultra ea non pauca, quæ hucusque ſparsim dedimus, ubi op-portuna ferebat occaſio, aliquas ra-tiones produxero ex iis, quas alibi fuſiūs expendemus, pro vano iſto horrore, vel omnino tollendo, vel faltem temperando.

487. Et primū quidem ſuffi-cere deberet auctoritas communis Theologorum, non modò veterum cum D. Angelico, de quorum mente circa rem iſtam rationabiliter dubi-tari non poſteſt, ſed etiam plurium-

inſignioris note ex Recenſoribus utriuſque viæ, qui procul dubio mul-tò plures ſunt, quām vulgariter cre-ditūr, & affirmatur. Porrò pro con-traria ſententia, à qua maximè alieni ſunt, multi niſiūm vulgariter re-cenſentur ex illo jam rejeſto Lapida-ri principio, ſeu potiū ſutili æqui-vocatione, quod nullum rationis di-ctamen, ſi sit abſolutē fallibile, atque adeò ſolūm probable, & opinativum ſimpliciter, in nullo ſenu certum, vocari poſſit, niſi per inauditum pa-radoxum.

488. Utique vix reperias, aut ne-vix quidem, aliquem (ſi recentiſſi-mos Probabiliftas exceperis), qui ali-quando docuerit, ultimum conſcientiae dictamen de abſoluta honestate actionis debere certum eſſe perfecta certitudine, hoc eſt, ſimpliciter in-fallibili: nam, vel signatè affir-mant debere eſſe certum moraliter, vel ſolūm dicunt debere certum eſſe.

489. Adde etiam ſi ſensus iſte non adeò foret planus, atque genuinus, nūquām tamen auderem alicui gravi Theologo oppofitum appingere, niſi forrè ita clarè locutus eſſet, ut non poſſet de mente ipſius rationabiliter dubitari. An id temerè dixerō, ju-di-cabis non temerè poſt pauca, ſi me velis tantillūm patienter sustinere.

490. Ergo præter communem Theologorum Doctorum auctorita-tem, auctoritas in primis Dei ipſius ſententiam noſtram planè convincit. Porrò quid magis frequens in Scrip-tura Sacra, quam commendare no-bis, atque ſuadere sanctū timorem Dei, & tremorem in operando, hu-militatem, animi demifionem, di-fidentiam de noſtra ſapientia, atque prudentia, confiliorum noſtrorum, providentiarumque incertitudinem, ſumma denique noſtræ infirmitatis, & ignorantia, qua paſſim labimur, fallimur, deficimus, humilem, & compertam cognitionem?

491. Precor te, ne mireris, can-dide Lector, ſi dicere compellar, ne-
ſci-

center me gesserim, quid non discesserim à voluntate Dei: certus sum, quod conscientia non me fallat, nec quidquam est, quod verear in meo opere, aut cur timeam iudicium Dei.

496. Quis ad hæc non obstupat? Quid hoc prodigiū est? Siccine mihi licet præsumere de via mea? Siccine in cunctis meis operibus absque ullo, vel minimo deceptionis timore gratias agere possum, quid non sim sicut cæteri hominum? Siccine possum judicii mei proprii, conscientiæque sententiæ deferre, ut neque leviter debeam formidare, ne de opere meo apud me justo aliter Deus forte sentiat, ac judicet? Ita congruunt veræ humilitati, timiditati humanæ cognitionis, incertitudini nostræ prudentiæ, justo metu, ac timori in operando salutem meam; quæ omnia toties Deus impensè mihi commendat, & inculcat? Sanè doctrina ista non Dei sapientiam, sed quidpiam aliud sapere magis videtur.

Cæterum ora obstruere nostrum non est; nam loqui, aut obloqui terminum non agnoscit. Tu, Lector, cogita sine contentione, & memor Dei judicii, coram Deo sententiam fert.

§. II.

Itidem Tridentino repugnat.

497. **O** Pinio, quæ doctrinæ paginæ sacræ repugnare aperte videatur, doctrinæ quoque Ecclesiæ Catholice ut non congruat necessum est. Quare mirum non sit, si opinio Recentiorum de absoluta conscientiæ certitudine, doctrinæ Sacrofani Concilii Tridentini conciliari haud facile possit.

Equidem Tridentinum contra inanem fiduciam hæreticorum hanc impiam eorundem assertionem proscriptis: *Oportere eos, qui verè justificati sunt, absque ulla omnino dubitatione apud se metipos statuere, se esse*

Triden. sc. p. 9.

justificatos, neminemque à peccatis absolvī, ac justificari, nisi cum, qui certò credat, se absolutum, & justificatum esse. Damnationis autem istius, seu decisionis sue hanc Concilium rationem statim reddit: Nam, sicut nemo pius de Dei misericordia, de Christi merito, deque Sacramentorum virtute, & efficacia dubitare debet: sic quilibet, dum se ipsum, suamque propriam infirmitatem, & indispositionem respicit, de sua gratia formidare, & timere potest; cum nullus scire valeat certitudine fidei, cui non potest subesse falsum, se gratiam Dei esse consecutum.

498. Huic verò Tridentini doctrinæ opinio Recentiorum, quam refellimus, multis rationibus videatur contradicere.

Primo: nam juxta ipsos Recentiores, quisquis ad Sacramentum suscipiendum accedit, certò credere debet absque ulla formidine, se accedere re ipsa ritè dispositum, alijs peccaret graviter Sacramentum exponens frustrationis periculo. Igitur, quantum est ex parte sua dispositio-
Ibid. cap. 13.

nis, dumque se ipsum respicit, certò ac inhæsitanter credere potest, immò debet omnino, se verè, & coram Deo esse absolutum, & justificatum; cùm tamen inde maximè formidandum, timendumque Concilium statuat.

499. Audi iterum ipsum: *Si quis dixerit (ait) omni homini ad remissiōnem peccatorum a sequendam necessarium esse, ut credat certò, & absque ulla habitatione propriæ infirmitatis, & indispositionis, peccata esse sibi remissa, anathema sit.* Ecce juxta Concilium de nostra infirmitate, atque indispositione maximè formidare debemus in susceptione Sacramentorum. At juxta Recentiorum sententiam hinc formidare, nec debemus, nec possumus, aliqui peccaremus sine dubio, quia sine certitudine ageremus.

500. Secundò: si dictamen propriæ conscientiæ de absoluta objecti honestate debeat ubique esse sic certum,

scire prorsus me, quibus libris utatur Recentiores hi Theologi prudentissimi, intrepidissimi, & infallibiles, qui tantam, tamque facilem nobis respondent, quin & inexcusabilem nobis depradicant securitatem in operando. Porro in libris divinis, quos mihi tradit Ecclesia Romana, quae pro mei status, ac professionis munere vix unquam mihi è manus decidunt, non modò nihil unquam simile inveni, verum frequenter mihi nihil occurrit, quam doctrina extremè contraria.

492. Utique passim lego, cor meum pravum, & inscrutabile à solo suo conditore cognosci: neminem apud Deum justificari, nec responderem posse unum pro mille: me ipsum satis judicare non posse, aut delicta mea intelligere, nec tutum me putare debere, erisi me nihil conscientia accuset: probandos mihi spiritus, si ex Deo sint, nec alicui de facili credendum: cavendum mihi quam diligētissimè ab Angelo Sathana transfigurante se in Angelum lucis, à rapacibus lupis sub ovina pelle venientibus, à falsis fratribus, ab Anti-Christis, à Pseudoapostolis, à Pseudoprophetis, à Magistris fallacibus loquentibus mihi placentia, & fictam mihi conscientię pacem, securitatemque pollicentibus, à meis pravis cupiditatibus, & inordinatis affectibus; maximè vero à frequentibus culpis, quibus iram Dei in me provoco, & ejus lumini sum rebellis: à cunctis his me posse facilissime seduci, & abduci in reprobum sensum, ut dicam malum bonum, & bonum malum, tenebras lucem, & lucem tenebras, denique ut solem ipsum meridianum non videam juxta illud Psalmista, *Supercedidit ignis (nempè passionis actus), & non viderunt solem*, id est, evidentissimam veritatem.

493. Itidem hominum stateras mendaces esse, quæque passim decipiunt; aliud longè esse judicium Dei, qui in abstruso conscientia nostræ

plurima sàpè videat, quæ nos penitus latent; timendum, & oracula perperò pro nostris ignorantibus, & peccatis occultis, propter quæ nequeamus scire, an simus odio digni, an amore; viam esse, quæ recta nobis videatur, cuius tamen novissima ducant ad mortem, utique sempiternam; Déuni tempore suo judicatum justitias nostras, id est, opera ipsa, quæ nobis justa videbātur, & sancta; ideo de cunctis nostris operibus verendum nobis esse, & cavendum, ne forte (ut ait Propheta) mendacium Ex Isa. 44. sit in dextera nostra; tandem illum beatum, ac tutum esse, qui fuerit semper pavidus, & cum metu, ac tremore operetur salutem suam. Hæc, & alia similia sine numero, quam sint in sacris voluminibus cerebra, notius est, quam ut debeat expressis hic testimonii ostendi.

494. Ex SS. verò Ecclesiæ Doctoribus frustra item vellemus in id ipsum verba producere; etenim qui in eorum lectione versatus, vel mediocriter sit, superyacaneum duceret laborem nostrum: cæteris verò sufficere debet id, de quo nemo potest, nisi temerè, & impiè dubitare, nempè, quod Sancti Dei ipsius luce, & spiritu pleni, à tam expressa ejusdem, tamque commendata doctrina, verbis, aut factis discrepare non possint. Repete, quæ supra tradidimus art. 5. §. 12: ubi deditus in specimen Augustini, & Bernardi testimonia, ex quibus nimis liquido patet, quid Sancti omnes fecerint, & docuerint.

495. Modò vero dispiciat quis sincerè veritatem amat, urrum cum ista Dei, & Sanctorum ejus doctrina benè congruat opinio docens, posse nos, ac debere, in omnibus, & singulis nostris actionibus ita certi manere de earum honestate positiva, vel saltem negativa, scilicet de non peccato, ut rogati promptissimè respondere possimus intrepidè, ac inhaesanter absque ulla, vel minima, deceptionis formidine: scio, quod prædico-

tum, ut operans non debeat, aut possit, deceptionem ullam timere, profectò, qui non meminit peccatum aliquod à se commissum, per quod amiserit gratiam Dei, facile apud se potest certò concludere, se eisè coram Deo sanctum, ac justum, neque de sua gratia formidare, aut timere poterit: maximè verò, cùm, juxta Recentiores, nemo per ignorantiam ita possit delinquere, ut dum peccatum facit, non habeat aliquem conscientiæ remorsum, id est, actualiæ aliquam advertentiam, aut suspicionem de malitia objecti. Utique, si remorsum habuisset, hoc ipso jam sciret, se peccasse, quia non caruisset omni peccandi formidine. Hac autem confidentia, & conscientiæ securitas (qua se carere fatetur Apostolus, & fatentur cum eo Sancti omnes) non appetet, qua ratione cohereat cum mente, & doctrina Concilii.

501. Tertiò: ex eo quòd nemo per fidem infallibilem, ac supernaturalem, conscientiæ suæ statum agnoscat (secluso Dei favore extraordinario), supposita præterea communī infirmitate, & conditione hominum, colligit Tridentinum necessariam formidinem, ac timorem de sua gratia, quo debet unusquisque solicitari. Ergo censet apertè in rebus ad conscientiam spectantibus nullam aliam esse possibilem, saltem moraliter, ac per se loquendo, certitudinem absolutam, quæ formidinem omnem deceptionis expellat, quæque nos reddat prorsus securos præter certitudinem fidei: aliàs sanè Concilium non rectè argueret, neque rationem dedisset efficacem, cur formidare semper, timereque debeamus.

502. Ceterum Tridentini mens, & intentio propria, non aliunde patere melius potest, quam ex doctrina, & mente Sectariorum, quam Concilium ibidem damnat, & improbat. Quid verò ipsi docerent, ac intenderent, audiatur P. Alphonsus

Salmeron, egregius planè Doctor Parisiensis, & Theologus eruditissimus, unus è primis Sociis Sanctissimi N. Parentis, cuius morum integritas, & sapientia mirabilis supra æratem, qua tricesimum annum vix excedebat, admirationi fuit Synodo Tridentinæ, cui Pontificius Theologus adfuit.

503. Hic ergo eximius vir in Commentariis Epistole ad Romanos ad illa verba Apostoli, Omne, quod Ad Roma non est ex fide, peccatum est, sic loquitur: Deinde falsum est, quod Lutheranus in hoc loco conantur evincere, ni mirum justificatum certum, & securum esse debere, quod quidquid agit ex fide, gratum sit Deo, nec de hoc esse dubitandum. Sic enim interpretantur: Omne, quod non est ex fide, peccatum est: id est, omne, quod agitur à Christiano, si non agatur ea animi certitudine, quod acceptum sit Deo, peccatum est. Sed certè hæc manifestè falsa est doctrina.

504. Quæ verò sit doctrina fana, Catholica, & contra Sectarios tenenda, prosequitur ibidem idem insignis Doctor, post data verba continenter subjungens: Nam aliud est credere, quod id, quod agitur, ex se, & ex genere, sit licitum, & Deo placens; aliud, quod mea actio, qua quicquam ago, quod ex se licitum est, sit Deo accepta. Potest enim aliquid opus ex se bonum, & gratum Deo, à me tamen aliquà circumstantiâ vitiani, qua me ipsum lateat juxta illud, Delicta quis intelligit: ab occultis meis mundame; & S. Job, Verebar (inquit) omnia opera mea, sciens, quod non parceres delinquenti; & ipsem Pau- lus, Nihil mihi conscius sum; sed non in hoc justificatus sum. Quibus in verbis testari videntur, aliqua esse delicta, tam occulta, quæ prorsus à nobis ignorentur, et quæ nos meritò formidare debeamus, ut nulla sit alia nobis securitas, nisi timor sanctus, et metus.

505. Hæc de re ista præclarus ille Theologus (minimè sanè Proba-

bilista) non minus religiosè , quām sapienter , quibus nihil conformius Scripturæ divinæ , Sanctorum omnium dictis , & factis , atque adeò Catholicæ Ecclesiæ sensui . Sed quæ opinioni pariter Recentiorum , & prætentæ conscientiæ securitati , haud minus clarè repugnare videantur .

S. III.

Alia item ratione efficacissima refellitur opinio Recentiorum , firmaturque communis Theologorum sententia .

506. **N**empè nos in re ista nihil aliud docere , quām quod sèpius perspicuè docuit Doctor Angelicus , & Theologi cum ipso communiter , satis clarè , ut existimo , monstratum est . Præterea sensum nostrum paginæ sacræ , & Catholicæ Ecclesiæ sensui , apprimè concordare proximè ostendimus . Addimus autem ex eisdem principiis rationem itidem efficacissimam ex Patre Elizaldo desumptam ad nostram sententiam suadendam .

507. Nimirū nemo Theologus audeat asserere , quod minoris debeamus nos ipsos facere , quām nostras morales actiones : hoc est , quod minus esse solicij debeamus de bono statu nostræ conscientiæ , quām de moralis nostræ operationis bonitate , ita ut minorem diligenciam , & curam adhibere debeamus , ut boni simus , & Deo per gratiam accepti , quām ut benè moraliter operemur , eidemque placeamus per actiones honestas . Atqui de gratia nostra , aut bono nostræ conscientiæ statu , non obligamur quærere certitudinem absolutam , nec sumus reprehensibles , si timeamus , immò valele laudabilis , & commendata prudentia est , quod humiliter formidemus . Ergo , neque tenemur de nostræ operationis honestate perfectam certitudinem quærere , nec ul-

la reprehensione digni sumus , si non nullam de ipsa formidinē habeamus . 508. Discursus iste certus , ac infallibilis , torus videtur , nisi nos forte Logica , & sacra simul Theologia fallant . Utique bonitatem illationis nullus opinor in dubium veritat . De certa verò Minoris veritate , vera Theologia dubitare non finit , cùm sit communis sensus Ecclesiæ ex divinæ Scripturæ crebris oraculis , cunctorumque Sanctorum factis , ac verbis , à Tridentina Synodo satis expressus . Major demum , quæ sola neganda supereft , non video , qua ratione ab ullo vero Theologo possit negari , immò non evidens absolute censi .

509. Nam , supposita elevatio ne hominis ad ordinem supernaturalem , nihil ipsum curare diligenter debere , quām nunquam esse gratiā privatum , ipso rationis lumine manifestum videtur , etenim gratia supernaturalis est in ordine illo potissima , primaria , ac substantialis perfectio hominis , quæ facit ipsum bonum simpliciter , purum ab omni gravis immundicie peccati , divina naturæ participem , ipsi conjunctum , gratum , amicum , filium , æternæ beatitudinis hæredem , ad ipsamque obtainendam , etiam ut præmium , & ut mercedem , atque coronam suorum meritorum , laborum , ac pugnarum , habilem , ac potenter constitut .

510. Quapropter omnis alia perfectio hominis viatoris , & in merendi statu constituti , quantuncunque sit nobilis , ac excellens , sive per modum habitus , sive de genere operationis , comparatur ad ipsum tanquam perfectio quædam accidentalis , & secundaria , quæ dimanet à gratiā , velut à forma quadam substantiali , & se habente ad instar naturæ in eo ordine supernaturali quæque per se ordinetur ad ipsam gratiam firmiter conservandam , & augendam in sua perfectione , vel si forte peccato destructa sit , ad ipsam te-

restaurandam, ac denuò comparandam. Est igitur gratia sanctificans (de hac enim est fermo) multò præciosior homini, multòq; æstimabilior alia quacunque ipsius operatione, quantuncunque laudabili, & honesta.

511. Verum est fateor, qualibet morali operatione graviter in-honesta corrumpi, atque perire gratiam justificantem, tamquam de-turbari, atque fædari animæ perfe-ctionem, ac pulchritudinem. Id ve-rò probat quidem, eādem diligentiā, quā teneor gratiam ipsam cu-stodire, & curare salutem, & vitam animæ, quæ in gratia ipsius posses-sione consistit, teneri quoque fugere omnem præsertim gravem opera-tionis inhonestatem, per quam illa destruitur, & anima vitâ privatur; quomodo nanque possem vitam-amare, si mortem cavere negligi-re? At, quòd plus debeam esse so-llicitus de turpi operatione præca-venda, quām de gratia divina per-petuo possidenda, & conservanda, nemo dicere potest, si terminos in-telligat, & principia Theologica non penitus ignoret, aut profectò satis non penetret.

512. Cùm ergo sit certissimum ex doctrina Catholica, nos non esse obligatos per se loquendo ad ha-bendam perfectam certitudinem de bono statu nostræ conscientiæ, sed sufficere nobis judicium, quo pru-denter, & solū probabiliter judi-cemus, nullo nos impediri gravi-peccato, quominus Deo nostro grati, & accepti simus: nec esse repre-hensibiles aliquomodo, sed admo-dūm potius laudabiles, si humili-ter timeamus, ac formidemus, ne forte gratiam Dei re ipsa non habeamus, quia judicium, quo illam habere credimus, novimus esse de se fallibili, & errori absolutè obnoxium: cùm id, inquam, sit certum apud omnes Catholicos, certum pariter erit, quòd non teneamur querere, per se loquendo, judicium absolutè certum,

& evidens de nostræ operationis ho-nestate; sed satis esse quod semper operemur ex judicio similiter proba-bili, adeoque absolutè fallibili, cum quo nimirū recte cohæreat pruden-ter formidare deceptionis periculū modò jam sàpè à nobis explicato.

§. IV.

Refellitur Terilli solutio, et robo-ratur amplius vera sententia.

513. **A**D argumentum proximè adductum Terillus (ut jam vidimus initio articuli pree-dentis) reponebat, discriminè esse latum, & evidens; quia de nostra justitia, sive de bono statu nostræ con-scientiæ, non est nobis possibile ha-bere certitudinem absolutam, quare nec illam querere debemus, non-enim possumus teneri ad impossibi-le: at verò de honestate operationis nostræ possumus absolutè, & facile plerunque, certi manere, quapropter fine hujusmodi certitudine nec debemus, nec possumus prudenter ope-rari; nam aliás voluntarium subire-mus periculum transgrediendi, re ip-sa, legem Dei, quod est apertè contra veram prudentiam, & reverentiam debitam eidem legi.

514. Veruntamen in primis di-scrimen esse nullum juxta principia Probabilismi, ex dictis facilè colli-gere fit. Nam, si nemo potest ali-quando peccare, dum operatur sine actuali remorsu, sine ulla formidine, vel timore de sua operationis inho-nestate: & aliunde tenetur semper ita operari, adeò ut peccet, hoc ipso quòd vel leviter timeat, aut formi-det; consequens fit, ut quilibet in omni sua actione scire semper posfir, ac debeat ex certo sua conscientiæ testimoniio, quando peccet, quando non peccet: ergo & scire poterit, an gratiam aliquando per peccatum amiserit: ergo & scire poterit eādem certitudine, an gratiam habeat, vel non habeat re ipsa, saltem ex aliqua

M m m sup-

Sup. §. 2.

Suppositione, nempè, quod per Baptismum, aliudve Sacramentum illam receperit.

515. Puto autem Terillus, & alii Recentiores non dicant, possenos, ac debere certò prorsus scire, adhuc ex dicta suppositione, quod justi simus re ipsa, & coram Deo. Aut profectò, si dicant, difficultè reperiant, qui sibi credant. Sanè alioqui parùm timere deberemus, ne non gratiam habeamus, saltem ex capite infirmitatis, indispositionisque nostræ; cùm tamen huc Concilium Tridentinum, unicè, vel præcipue, referat motu timendi, ut supra constitut ex verbis ipsius. Non ergo nostrum solvit argumentum Terillus, sed novâ quadam inconsequentiâ doctrinam suam involvit, & implicat.

516. Rursus, si per *mysterium Probabilismi*, & artificium reflexionum ipsius, certitudo absoluta de actionis honestate comparari minimè possit, facile nobis Probabilistæ dabunt, illam nec necessariam, nec possibilem. Nam de honestate directâ objecti, vel actus, plerunque non dari talem certitudinem, immò nec possibilem esse, ipsi Probabilistæ perpetuò clamant. At subtile artificium Recentiorum non veram aliquam inferre certitudinem, sed errorem certissimum, & captiosissimum, à quo summopere sit cavendum, tūm alias sàpè, tūm præcedenti articulo, ubertim, & clarissimè demonstravimus, etiam attenta istius materiæ conditione, quæ nos ad lucem ipsam digito demonstrandam compellit. Igitur absolutè certitudo prædicta, neque est necessaria, neque possibilis ad honestè, & prudenter operandum, (regulariter saltem, atque per se loquendo) ex humanae prudentiæ lege.

517. Addimus bonâ veniâ ipsorum Recentiorum, nec ipsos, qui artificii sui mirabilis incredibilem fructum, utilitatemque pretiosissimam, tantopere commendant, ac suadent, si forte eidem conscientias

suas, animæque salutem fidere audent, Probabilismum ad praxim deducendo (quod de paucis crediderim, nisi dubitare non possim), prefatam certitudinem obtinere in cunctis suis individuis actionibus, ita ut per hoc præcisè quod reflectant in regulæ objectivæ, quam sequuntur, directam probabilitatem, statim ex benigna sententia concludant apud se prorsus infallibiliter, ac immobiliter, operationis suæ honestatem.

518. Quid enim, an credere debemus, in tanta, atque tam crebra, humanarum actionum varietate, in omni negotio, quod gerunt, in omni opere, quod exercent, semper, ipsos formare judicium absolutè certum, & evidens, de eo quod non aliquo inordinato affectu fallantur, quod nihil faciendum omiserint, quod denique re ipsa, & coram Deo, diligentia adhibenda necessariò in quaerenda lege divina debitam menturam impleverint? Rem miram! Maximè, cùm in cunctis actionibus non semper sit ad manum auctoritas viri prudentis, aut opinio certò probabilis, quæ uniuscuiusque actionis eliciendæ determinatum, ac peculiarem modum, propriasque circumstantias ipsius individualiter taxet, ac determinet; plures nanque frequenter necessum est relinqu propriæ prudentiæ ipsius operantis, qui ex regulis communibus ratiocinando actionis suæ honestatem cocludat.

519. Adhibeamus, vel unum determinatum saltem exemplum in hac ipsa materia Sacmentorum, ex quo ad actiones omnes humanas facile sit argumentum ducere. Qui poenitentiæ Sacmentum ministrat, quavis non beat, neque possit omnino, ex lege saltem Dei ordinaria, formare, inspectis omnibus, judicium absolutè certum, & evidens de Sacimenti conferendi valore (quod malè hallucinatus Lapidarius negabat, & facilè supra monstravimus); debet tamen, ut rectè, & honestè se gerat, judicare non temere, sed

sed prudenter, se quantum debuit facere, re ipsa, & coram Deo verè fecisse in cognoscendo numerum peccatorum, eorundemque species, ac circumstantias, verūm infuper pœnitentis dolorem, propositum non peccandi de cætero, & dispositionem legitimam ad suscipiendam absolutionem: item in ipso pœnitente instruendo, ab ignorantisque liberrando (quod est præcipuum Confessarii munus, quod utinam plures adimpleant!) in taxando legitimam peccatorum satisfactionem, in adhibendo sanas oportunasque medicinas vulneribns conscientia ipsius: denique se perfectè undequaque implevisse munus suum, neque re verà in aliquo defecisse.

520. Id planè nisi possit prudenter judicare, concludere prudenter non potest, honestè se procedere ad absolutionem tribuendam, confiendumque Sacramentum, nisi ve- lis, ut possit prudenter judicare, honestè se confidere Sacramentum, licet non fecerit, quantum facere debuit, ut verum, ac legitimum ipsum conficiat, quod foret impium, ac stultum delirium.

521. Jam placide rogamus neotericos Probabilistas, an ipsi, & alii omnes, qui Probabilismum sequuntur, nunquam impendant aliquam Sacramentalem absolutionem, nisi priùs sciant infallibiliter, nimisum per judicium absolutè certum, & evidens, nullique obnoxium deceptionis periculo, se nihil prorsus ex iis, quæ recensuimus, in ea confessio- ne prætermissserint? Scio, ipsos affirmare debere, ni velint, vel se ipsos, vel suam opinionem damnare. An affirmare audeant, quæstione sic distinctè proposita, profectò non scio, sed magnopere dubito. Id verò mihi dubium non est, quod si coram prudentibus affirment, paucos omnino inveniant, qui sibi fidem habeant. Fortasse nullum.

522. Hoc de reliquis omnibus judicium nostrum est. Iis tamen La-

pidarium annumerare nobis non li-
cet; scimus enim ipsum intrepidè af-
firmare, quin ex professo, ac latè con-
tendere, & se ipsum, & reliquos Pro-
babilistas, & quotquot velint pru-
denter agere, debere omnino, ac fa-
cile posse, non tantum in materia
proximè adducta, sed generaliter in
quacunque materia, antequam ad
agendum aliquid se determinent, ju-
dicare judicio penitus infallibili, se-
nihil omisissé de diligentia debita in
querenda sincèrè lege divina, ita ut,
neque leviter formidare debeant, aut
possint, ne quid amplius ab ipsis exi-
gat Deus. Alioqui nemo, inquit, ope-
ratur prudenter, quia non aliter po-
test rectè concludere ultimum con-
scientiae dictamen absolutè certum,
& evidens de sua operationis hone-
state, sine quo nemo unquam opera-
tur prudenter. Sic ille.

523. Lege ipsum (si nimis tibi
vacat), præfertim à 4. sect. & mira-
beris hominem hæc passim repeten-
tem; & tamen nobis solita urbanita-
te sua, & stylo planè humanissimo,
singulis fere paginis objicientem in-
tolerabilis superbiæ crimen, nempè,
quod ultra modum deferamus pro-
prio judicio, eò quod generaliter do-
ceamus (attende obsecro crimen no-
strum) neminem unquam posse ali-
quod objectum amplecti, quod hone-
stum non judicet judicio proprio suo
(alieno utique nemo judicat) non ab-
solutè certo, sed probabili tantum,
neque propter rationes ex cerebro
proprio depromptas, sed vel propter
majorem illud ipsum docentium au-
toritatem, vel propter veras alias,
ac solidas rationes ex probatis prin-
cipiis haustas; nec doctrinam cuiuslibet,
quantuncunque sapientis, debere
nos probare, aut recipere, nisi, quam
veram esse credamus, prout dictat
lumen ipsum rationis, & Augustini-
, & se ipsum facere, & ab omni-
bus semper faciendum expreßè do-
cet verbis alibi jam transcriptis.

Sup. li. 1.
contrav. 8.
art. 2. § 3.

524. Hoc crimen nostrum pes-
simum: hæc est superbia nostra intô-

M m m 2 le-

leranda, quam nobis passim exprobat hic Magister insigniter prudens, & humilis; qui non certe de rebus aliundè notis, sed de abstrusis conscientiæ suæ, in omnibus, & singularis suis actionibus singularibus, judicium profert (utique non alienum, nec de alieni consilii directione) absolutum, determinatum, penitus evidens, & infallibile, quo adeò irreprensibilem se pronuntiat, ut vel districtum judicium Dei nec leviter timere debeat, aut possit.

§ 25. Denique nihil agere, quod honestum non judices sincerè, & coram Deo juxta prudentiæ regulas: ita verò, ut de tali judicio tuo moderatè timere debeas, ne forte discepere à judicio Dei, hoc quidem tumor est, & superbia non tolerabilis; at te verè probatum absque timore ullo apud Deum putare, eò quòd te commendet testimonium conscientiæ tuæ, hæc vera humilitas, & prudentia est. Hæc est Religiosissima, atque pii sima Lapidarii Theologia. O Theologiam! Repete, quæ tradidimus supra art. 5. maximè §. 11. & 12. ubi ex Augustino, & Bernardo antiquis, ac probatis Catholicæ Ecclesiæ Magistris, Theologiā dedimus Lapidarii Theologiam haud aliter oppositam, quam lucem tenebris.

S. V.

Suadetur insuper vera sententia ad Recentiores Antiprobabilistas.

§ 26. **P**robabilistis igitur valere iussis, quorum scilicet artificium inane, cui innitentes à vera, communique sententia recedunt, parum negotii nobis facessit, superest apud nostros Antiprobabilistas, si qui adhuc repugnant (quod vix credere possumus) ejusdem veritatem sententia tandem aliquando evincamus.

Et verò præter reliqua superiora argumenta satis, ni fallimur, efficacia, ad argumentum istud proximè adductum non appetat, quid ip-

si, vel apparenter, dicere valeant, Quid alioqui? Audebunt ne affirmare, neminem aliquando agere posse prudenter, & honestè, nisi judicio certo, prorsusque infallibili judiceret, se invenisse re ipsa legem antecedentem, atque directam Dei, cui suam actionem conformet?

§ 27. Porrò ipsi ad legem reflexam, Probabilistarum asyrum, confugere non possunt, ut supponimus. Neque item ad illud conscientiarum fidelium grande, ac generale solatum, de quo toties mentionem fecimus, nimirum opinionem Recentiorum docentium, neminem peccare posse formaliter, ac imputabiliiter, dum agit nullum sentiens conscientiæ suæ stimulum, aut remorsum, ortum ex aliqua notitia actuali, dubitatione saltem, aut suspicione, de intrinseca malitia objecti.

§ 28. Assertum hoc, utcunque Probabilismo connectatur (de quo non nihil supra, & latius alio die dicemus), nisi eidem de facto suisset adjunctum, nec stare ipse posset, nec tantam, tamque immobilem, beatamque, conscientiarum gignere pacem; nulla nanque reflexio ad Probabilismi principia sufficit, ut vel illi, qui plenum ipsis assensum præbent, in omni actione sua possint concludere ultimum conscientiæ dictamen absolutè certum, & evidens de ejusdem suæ actionis honestate, ut proximè manet ostensum. Quapropter, nisi ulterius ad doctrinam istam reflecterent, semper timere possent, ne forte fallerentur, & peccarent, quanvis se honestè operari censerent. Quia igitur firmissimè persuasi sunt, neminem unquam posse formaliter peccare, quandiu se non peccare existimat, quin immo, nisi judiceret, se peccare, aut de hoc saltē dubitet actu: persuasio hæc, ad quam tandem reflectunt, omnem absorbet peccandi timorem, subindeque plenissimam securitatem, & conscientiæ pacem, ingenerat.

§ 29. Doctrina ista cōmuni per sua-

suatione, & praxi quoque hoc sāculo nimis recepta ab errore negante ignorantia peccata (quo nullus perniciōsior Christianis moribus , sānto que Dei timori , & curae salutis ærerna inimicitior extitit aliquando) in quo , vel parūm differat , ego planè non video . Illa verò non tantum Probabilissimum sustinet , sed nullum est adeò horrendum scelus , quod non possit protegere , & excusare . Quid enim non hominibus licet ? Quid non pacatâ conscientiâ fiet , si nemo verè peccat , nisi qui iudicat se peccare , aut de hoc saltē dubitat actu ? Quodnam erit dictamen Theologi , Directoris , Confessarii , immo & conscientiae propriè , usque adeò improbabile , ut non avide , intrepidè , ac securissimè recipiatur ? Quid jam errores circa legem Dei , & non potius ipsius veram notitiam , homines sui amantes vehementer timeant , & caveant ? Utinam tanti mali periculum hodiè tantum immineat , & non ipsum in Populo Christiano infelicissimè grassetur , ac s̄æviat ! Sed hoc accuratissimam , & longissimā postulat disputationem , largioreſve fontes lacrymarum .

§ 30. Hic est Ignoratismus (id est doctrina de ignorantia peccatis apud recentes Probabilistas) Probabilissimi nescias an parent , an alumnus , aut filius ; an comes , aut germanus frater ? Id certum , sine illo Probabilissimum vivere non posse . Sed & illud certum præterea , per illum fieri vulnus propemodūl immedicabile , quia fit propemodūl insensibile , & morbus insensibilis est incurabilis , ut olim ajebat Bernardus . Ideò nos contra ipsum multa præmaturare , nec parūm terribilia s̄ep̄ coacti sumus , ne labore , & operam ferē perdamus , dum Probabilissimum refellimus .

§ 31. Interim Lapidarius Ignorantismum suum doctrinam adeò certam , & Catholicam censet , ut doctrinam oppositam , solitā suā animositate Jansenismum esse contendat : adeò nobis exorbitat , & passim

Bern. li. de
Ani. c. 12.

non mediocriter errat novus hic Magister ; cum quo , si nec dum dicta sufficient , alibi nos videbimus , Deo largiente , ubi doctrinam ejus non cursum ad verum Lydium Lapidem examinabimus , & nudam illi ob oculos constituemus nō sine horrore , ut arbitror , contemplandam ; nisi fortè nos interim Petri Sedes , quę verus Lydius Lapis est veritatis , labore isto liberare voluerit in magnum bonum populi Christiani .

§ 32. Jam ad rem nostram . Quod Probabilistæ , qui ex p̄fatis principiis sibi certissimis totam benignam suam Theologiam hauriunt , prætensam certitudinem absolutam ultimi conscientiæ dictaminis asselerere præsumant , aut tueri , licet mirabile sit , quia mirum est , & stupore dignum , quod talibus principiis assensum præbeant ; ex hac tamen suppositione parum certe , vel nihil admirationis habet : quid enim mirum est , si falsitatem falsitas generat , & magna falsitas magnam falsitatem ?

§ 33. At verò Recentiores Antiprobabilistæ , quibus principia illa falsa sunt , & absurdâ , mirum est , nec mediocriter mirum , quod conclusionem Probabilistarum , quæ sine illis stare non potest , vel tenere potuerint , vel probare . Suspicio (quod jam alibi innui) , ipsos Probabilissimum , cui intellectus eorum diu fuerat assuetus , nondum satis esse dedecetos , nec omnia ipsius germina , & fructus plenè adhuc ex animo convallisit .

§ 34. Enim verò hi Auctores nō audebunt , opinor , affirmare , neminem unquam posse bonam , & rectam formare conscientiam ex iudicio directo de actionis honestate non absolutè certo ; hæc enim est opinio , & error Sinichii ab Alexandro VIII. damnatus . At ex iudicio non absolute certo , sed verè opinativo , & probabili tantum , nemo potest recte concludere ultimum conscientiæ dictamen absolutè certum , & evidens de honestate ejusdem actionis sub eiusdem omnino circumstantiis , si quidquam

quam valeant Dialeticae regulae. Igitur ex praesato judicio, vel non licet concludere dictamen certum, vel necessariò appellandum erit ad aliquod reflexum principium, cui directum judicium substans, reddatur absolute certum, & evidens.

535. Ex nullo autem reflexo principio fieri potest, ut judicium directum de honestate intrinseca objecti accipiat novam aliquam certitudinem de eadem objecti honestate relatè ad legem Dei directam, & antecedentem; quia principia reflexa nullam novam rationem, aut conjecturam afferunt, ratione cuius objectum illud firmius putari possit conformari cum tali lege, seu (quod eodem reddit) esse re ipsa honestum per ordinem ad illam: ergo, si ex reflexo principio firmius, ac certius creditur honestum esse, non est per ordinem ad legem illam: ergo per respectum ad novam aliam legem (utique consequētem, sive reflexam) ad quam scilicet reflexum principium refert, & comparat objectum illud, ut affirmatum per judicium directum.

536. En igitur ex integro tandem relabimur in arcanum mysticum Recentiorum, & artificium novi Probabilismi. Quod tamen adhuc minimè sufficiet ad dandam certitudinem absolutam, & perfectam conscientiae pacem, nisi adjuvetur, ut nuper dicebamus, à suo, vel parente, vel fætu, Benignissimum Ignorantismo.

Eligant ergo modò Antiprobabilistæ, cum quibus agimus, vel opinionem istam deserere, quam refutamus, vel redire ad benignum, quem deseruere Probabilissimum, quod opinor non est timendum; neque enim alia via reliqua est, nisi via illa Sinichii, quam nemo jam Catholicus calcare potest, nisi velit Catholicus esse desinere.

§. VI.

Pracluditur evasio, & firmatur ulterius vera sententia.

537. **D**icitur, discursum nostrum neutriquam cogere ad ullam ex propositis viis, cum adhuc præter illas via quædam tuta supersit.

Evidem, qui contendat, nunquam licere agere ex conscientia dictamine, quod non sit absolute certum, & evidens, de positiva actionis honestate, evitare plane non potest appellationem, ad principia reflexa, quibus utuntur Antiprobabilistæ, nisi ad Sinichium declinare voluerit: idque discursus noster manifestè convincit. At verò, qui requirat dictamen, quo absolute certus reddatur de suæ operationis honestate, non quidem positiva, sed negativa tantum, hoc est de non peccato formaliter, & imputabili: is profectò, nec debet cum Sinichio adstruere judicium directum absolute certum, & evidens; neque appellare cum Probabilistis ad fictitiam legem reflexam.

538. Utique per id solùm, quod reflexè cognoscat judicium suum directum, licet merè probabile, de honestate intrinseca objecti, supposito principio sententia nostræ penitus infallibili, quod non certius judicium requiratur ad licite, & prudenter agendum, evidenter concludit, se peccare non posse, saltem imputabiliter, ac formaliter, utendo tali judicio directo, quanvis absolute fallibili; etenim si contingat, falsum esse re ipsa, violabit quidem legem re verâ, involuntariè tamen, ac purè materialiter. At utrumque evidenter, & facile cognoscere potest: ergo potest, ac debet concludere conscientia dictamen absolute certum, & evidens de eo quod formaliter non peccet, seu, quod in idem reddit, de negativa saltem actionis

nis honestate. Hic esse debet sensus nostrorum Recentiorum, si nolint nos absoluere deserere.

539. Cæterum via ista non modò difficillima, sed & prorsus impervia mihi videtur.

Et primò quidem illa rectè supponit, non esse contra humanæ prudentiæ legem, nec contra reverentiam debitam legi Dei, agere, inspectis omnibus, cum aliquo periculo (scilicet exiguo, ac remoto) transgrediendi re verâ ipsam divinam legem; id quod præcipue, aut unicè videbarur difficile: sed tamen absolute à nemine posse negari, & constat ex jam dictis, & constabat ulterius ex statim dicendis.

540. Hac autem veritate supposita, exigere ad honestè operandum absolutam conscientiæ certitudinem de negativa actionis honestate universaliter, ac sine restrictione, perinde sanè mihi videtur, ac si nos infallibiles afferere velimus, supposita judiciotum nostrorum (quam negare non possumus) fallibilitatem absolutam, & nimis etiam frequenti falsitate.

541. Profectò practicos nostros errores de rerum turpitudine, vel honestate, plerunque (vix non semper) oriri, vel ex culpis nostris præteritis conscientiam nostram obtenebrantibus, quas commissas scimus, dimissas ignoramus, &, ut dimissæ sint, ex residuis habitibus fædis, ac tetricis, vel ex solita nostra negligētia, & incuria in lege divina quaren- da, vel ex inordinatis, ac pravis affectionibus, quæ nos frequenter faciunt caligare, & malum bonum dicere, ac bonum malum; nemo, qui verè Theologus sit, inficiari posse videtur. Id utique doctrina Catholica de communi peccato originis, & propriis ipsius effectibus: id documenta, & exempla Sanctorum: id sensus, & consensus sapientium omnium: id denique, vel sola experientia nostra, satis manifeste nos docent.

542. Et volunt nihilominus hi-

docti Recentiores, ut in omni actione morali possimus, ac debeamus evidenter scire, judicium, quo dirigimur, ita esse probabile, ut vel non fallamur re ipsa, vel nullâ culpâ nostrâ fallamur? Et Propheta sanctissimo exclamante in sermone Domini, *Delicata quis intelligit?* Ab occultis meis munda me: alio item Propheta in eodem spiritu dicente, *Pravum est cor omnium, & inscrutabile: quis cognoscet illud?* Nos tamen possumus in omni opere nostro secuti, ac imperterriti affirmare: *Mundus ego sum: non peccavi?* Et hoc, quando nesciimus, aut quando certò saltem non novimus, an egerimus contra legem Dei? Id verò nobis videtur difficilimum: immò vix non certissime crederemus à nullo verè Theologo affirmandum.

543. Sed enimverò veritatis istius non Theologos duntaxat, & Doctores Catholicos, verè etiam Philosophos, & ipsos Ethnicos, testes producere promptum sit.

Evidem Aristoteles errores nostros, maximè morales, non alio, quam in vita, & pravas nostri animi affectiones, perpetuò refert, adeoque constanter, & universaliter afferat: *Studio ergo igitur id est affectabile voluntate, quod verè est bonum. Vito ergo verò quidquid contigerit.* Subdit autem exemplum opportunum: *Fitque hoc perinde, atque in corporibus ipsis. His enim, quorum corpora bene se habent, salubria sunt ea, que verè talia sunt. Iis autem, quorum corpora sunt aegrota, nec hæc ipsa, sed alia. Similiter & amara, ac dulcia, & calida, atque gravia, & cetera id genus. Studiosus enim homo rectè singula judicat, & singulis in rebus id ipse videtur, quod verè est tale.*

544. Et paulò inferiùs: *Ratiocinationes enim agèdarum rerum principium habent, cùm talis sit ipse finis, & ipsum optimum, quidquid tādem sit illud... Hoc autem, non nisi bono viro videtur: pravitas enim pervertit, facitque, ut circa principia rerum agenda-*

Psal. 18.

Hierem. 17.

Philos. 3.

Ethi. c. 10.

darum (quid circa singularia?) homo fallatur. Quare patet, prudentem neminem esse posse, nisi sit bonus. Hæc Philosophus ibi, & alia multa sæpe in id ipsum, quæ, fateor, non sine rubore lego.

545. Sic censet de re ista satis sàm Christianè Philosophus gentilis, & in tenebris ambulans. Et nos Christiani Theologi, lucis filii, censebimus, nos facile posse in omni actione nostra, non prudenter utcunque, seu probabiliter judicare, sed etiam evidenter scire, quòd si forte fallamur, penitus inculpabiles, & irreprehensibiles simus? Puto Theologos nostros ita censentes magis deceret Philosophia illa, sicut & hæc Theologia deceret magis, aut minus saltem dedecet Philosophum.

S. VII.

*Itidem contra eosdem Recentiores
ex doctrina pagina sacra
validum argumentum
conficitur.*

546. **V**erùm habemus insuper pro veritate ista, omissis aliis multis, argumentum, me judge, prorsus irrefragabile.

Nimirum Deus in Scripturis suis passim nobis promittit veram lucem, veram scientiam, verum intellectum, quo voluntatem suam, & legem exactè implendam cognoscere possumus, si diligenter illam queramus, si pulssemus, si oremus, si humiles simus, si recto corde, ac simplici ad ipsum accedamus, si sincerè, ac non insidiosè agere cum ipso velimus: *Qui querit legem, replebitur ab ea: & qui insidiosè agit, scandalizabitur in ea. Homo sensatus credit legi Dei, & lex illi fidelis. Qui sequitur me, non ambulat in tenebris, & alia sine termino in id ipsum, quæ prolixum foret congerere. Plurima sparsim dedimus per decursum totius Operis, & multò plura dabimus cum Sanctorum Doctorum exposi-*

Ecli. 32. &
33.

Ioan. 8.

tionibus, ubi de veritatis moralis inventione non impossibili, quam benigna Theologia adeò obfirmitate, & audacter negat, ut errores probabiles, eos fecerit, qui apud nos ipsos non minorem erroris, quam veritatis, immò etiam majorem speciem habeant, pro regula moralis honestatis, & pro via tutissima salutis, obtrudere non vereatur.

547. Hæc verò testimonia divina, nisi nos Deus fallit verbis inanibus, & nisi SS. Patres, quos Deus ipse dedit Ecclesiæ Sanctæ lumina, & nobis pariter virtus Doctores, suæque voluntatis interpres, omnes in tenebris ambularunt, & nos miserè deceperunt, continent manifestam universalem promissionem, ratione cuius credere infallibiliter, & firmiter sperare debeamus, fieri nunquam posse moraliter, ac per se loquendo (nam raro, atque per accidens oppositum contingere, haud diffitemur, nec contradicit verbis divinis), ut voluntatem, ac legem Dei, seu veritatem nobis necessariam ad honestè, & prudenter operandum, recto, ac sincero corde diligenter quæsitam aliquando non inveniamus.

548. Quid ni verò? An ne Deus, dum nobis loquitur, nihil nobis significat? Aut, quod toties promisit, non adimplevit? Nunquid faciemus Deum mendacem, ut innocentes nos ostendamus? Deus disertè affirmat, *Non habetis propter quod non postulatis: petitis, & non accipitis, eo quod male petatis.* Nos verò contra dicere audebimus: *postulamus, & querimus diligenter, & bene; et tamen non habemus notitiam veritatis;* idque usque adeò inhæstanter, ac firmiter, ut etiam jurare possimus? *Quid dicemus?* Profectò, si non falso jura-mus, Deum non vera loqui necesse est.

549. Huc reflectant vellemus Probabilistæ, quibus vulgare proloquium est, veritatem moralem, & legem Dei, ut plurimum inveniri non posse, quavis diligenter quæsita-

Iacob. 4.

Ad Hebr. tam. O quale assertum! o quale proloquium! Enim verò, si verum illud sit, falso est assertum Apostoli ut rem immobilem proferentis, *Imposibile est mentiri Deum*. Cæterū hodie doctrinæ hominum, & humanæ mentis discursus nimio habentur in pretio; verba verò divina vix attenduntur pro morum doctrina tradenda, quæsi doctrina ista, si vera sit, ex Dei verbis non esset haurienda. Sed hæc in loco suo latè versabimus cum SS. Ecclesiæ Doctoribus, & fructum hunc ex arbore sua (idest, Probabilismo) pendentem demonstrabimus.

550. Nunc verò conclusionem nostrorum Recentiorum, apud quos verba sacra dignam habent estimationem, cum hac doctrina Dei conferamus. Nempe ipsi caute, ac sapienter docent contra Probabilistas, & Jansenistas, non esse necessarium ad prudenter agendum aliquod conscientię dictamen absolute certum, & evidens de nostræ actionis positiva honestate, sive de eo, quod agamus re ipsa conformiter ad legem Dei; sed satis esse per se loquendo judicium absolutè fallibile, atque adeò simplificiter opinativum, dummodò sit probabile juxta nostra principia, idest, quo judicemus determinatè, post legem Dei sincerè, atque diligenter quæsitarim, eandem nos re ipsa inventisse; non tamen, quod expellat omnem prorsus formidinem de ipsius legis reali violatione.

551. Tum verò Deus ipse passim nobis promittit, & attestatur, eum, qui veritatem, & legem suam recto, ac sincero corde diligenter quæsierit, illam inventurum re ipsa. Et post hæc adhuc Recentiores contendunt, posse nos, ac debere in omni actione nostra judicare judicio penitus infallibili, quod legem diligenter quæsiverimus; cum tamen non possimus judicio simili judicare, quod eandem re vera invenerimus. An hæc rectè cohærent, vel Recentiores ipsos judices appellamus.

§. VIII.

Frustrà à docentibus argumentum retorquent.

552. **A**T opponat hic aliquis argumentum vulgare apud Probabilistas frequentissimum, quo etiam aliqui nostræ sententiæ Autores non raro utuntur, fortè non satis caute consentientes eisdem Probabilistis. Nempe moralis Theologiæ Magistri, ipsi etiam Ecclesiæ SS. Doctores, nimis frequenter contraria docent, & sibi invicem contradicunt de rerum turpitudine, vel honestate; unde alterutros falli necesse est: ergo vel non quæsierunt diligenter veritatem moralem, & legem Dei, quod nemo pius audeat aſſerere; vel certè memoratæ promissiones divinæ non cum sensum habent, quem nos intendimus, nec ita generaliter sunt accipiendo, sed magna potius reſtrictio ne donandæ. Mirum est, quantum valeat hoc argumentum apud Recentiores, cùm exigui, me judice, ponderis sit, sed solùm non exiguae irreverentia contra nostræ vitæ Doctores.

553. Et in primis negamus inhaſitanter, adeò esse frequentem contradictionem, maximè circa morum doctrinam apud SS. Ecclesiæ Patres; quin neque apud Doctores, etiam privatos pietate, atque sapientiæ praefiantiores. Probabilisti verò, maximè modernioribus, apud quos idem valet ad morum honestatem error probabilis, atque veritas ipsa, nullafiat injuria, si dixerimus, ipsos, aut saltem plerosque ipsorum, non querere ad docendum veritatem ipsam realem, sed apparentiam quandam ipsius: & quidem quæ non minor, aut etiam major erroris apparentia sit. Quid enim frustrà querant veritatem, qui in apparentia ejus, adhuc minori, regulam honestatis moralis, etiam positivæ, constituant? Legem Terillum ipsum in prologo de Con-

N n n scien-

Scientia probabili, & vide quid affirmet de *innumerabilibus* Theologis, qui ab anno maximè quadragesimo proximo de moralibus scripsierunt.

554. Et verò, si sincè non apparentia tantum veritatis, sed ipsa veritas quæreretur, non hoc anno, vel mense opiniones hujus scholæ, sequenti vero mense, vel anno, quia commodius id accidit, nimis ardentè opinione oppositæ propugnarentur. Sed hic etiam est fructus, & quidem valde proprius Probabilismi, qui nimis clare ostendit, quo loco veritas hodie sit, & quem statum Theologia habeat.

555. Ad argumentum autem nobis oppositum respondemus præterea, præfatas promissiones divinas non loqui, nec procedere, eodem saltem sensu, de Magistris quærentibus veritatem moralem, & voluntatem, seu legem Dei, non ut illam adimpleant, sed ut alios doceant eandem. In hoc profectò magnum discrimen est, nec ex altero ad alterum argumentum rectè deducitur.

556. Evidem de Magistris in Sanctis Scripturis non lego eadem, nec verba similia; sed lego potius longe diversa, *Est autem Deus verax; omnis autem homo mendax: Maledicere. 17. Itus homo, qui confidit in homine: Nec vocemini Magistri;* quia Magister uester unus est Christus, & alia id genus. Videtur autem hoc spectare ad prævidentiam Dei ordinatissimam, ut sciant homines totam spem suam in solo Deo suo colloquare, neque humanæ sapientiae plus justo fidant.

557. Præterea non est æquè necessarium Magistris, & Doctoribus Ecclesiæ, cognoscere re ipsa, etiam post diligentiam sufficientem adhibitam, veritatem moralem, & legem Dei, ut alios illam doceant, ac est eisdem, & reliquis omnibus, eandem absolutè invenire, ut possint illam opere implere.

558. Ratio discriminis manifesta est: nam si unus Magister inculpabiliter decipiatur, aliis, aut plu-

res erunt, qui veritatem doceant; sunt enim multi ex Dei providentia, & ut minimum unus nunquam deficiet in Ecclesia Catholica, (scilicet supremus Christi Vicarius) qui cæterorum omnium errores infallibiliter corrigerem posse, quique in rebus ejusmodi ad animæ salutem pertinentibus neminem possit aliquando decipere. Quamobrem, licet unus, aut plures Magistri fallantur, nemo est, qui non possit per se loquendo discere veritatem, & legem Dei pertinentem ad unumquemque, si diligenter illam quæsierit.

559. At verò, si post factam diligentiam moraliter sibi possibilem omnes per se non possent invenire legem divinam, carerent absolute notitia necessariâ ad realem ipsius observationem; unde obseratio divine legis foret per se impossibilis, quod Jansenismum sapit. Ubi obviter observa, quò tandem ducat, etiam ex hoc latere, Theologia Probabilistarum, ex quorum ore nihil audias frequentius, quam veritatem, & legem Dei, esse inventu impossibilem saltem moraliter. Hic, Lector, gradum siste, & parumper saltim considera novum hoc germen Probabilismi; nos enim diutiùs morari non possumus.

560. Oportuit ergo, ut Deus provideret hominibus gratiam veræ doctrinæ, quam nemo, si sincè, ac diligenter quæreret, per se, ac moraliter invenire non posset; alias frustra, & iniquè præcipiter eisdem obseruantiam fuarum legum, quod blasphemum foret asserere. Oportuit insuper, ut providentiam istam eisdem etiam manifestaret, & crebris promissionibus communiret, quo eorum animi erigerentur, nec magnis, sibi obviantibus in via mortui, difficultatibus succumberent.

561. Non verò oportuit (fortè non expediebat) ut homines ad docendum alios eandem facultatem, & securitatem haberent inveniendi realem veritatem: unde nec debuit Deus

Ad Rom. 3.

Hire. 17.

Math. 23.

Deus ad munus istud universales suas promissiones extendere, aut in eodem sensu dirigere; ne aut ipsi superbirent (quod est humanum) quasi scientiae claves habentes; aut reliqui in eorum sapientia, ultra quam par est, confidentes minori tenerentur. solicitudine quærendi Deum, unicam vitam suam, ad ipsumque continuo accedendi per iuge orationis studium, quasi ad verum, ac primum luminis fontem, & emendatorem sapientum. Et ipsa hujus rei difficultas (cum Augustino dicere possumus) ad hoc est utilis, ne sit spes sibi quisque, aut homo alter alteri, sed Deus suis omnibus. Id enim nobis potius expeditre, prorsus piorum ambigit nemo. Sed de his fuisse in loco jam insinuato.

562. Interim vero, si Recentioribus discrimina ista non placent, satis sit ab ipsis inquirere, utrum audeant assertere, praefatas promissiones divinas sic esse intelligentendas, ut posit absolute contingere, eum, qui diligenter recto, ac sincero corde inquirit legem Dei, & veritatem sibi ad honeste operandum necessariam, re ipsa non inventiat pasim, atque frequenter, prout de Magistris, ac Doctoribus assertur? Si negent ipso suo dissensu suum ipsi argumentum solvent. Si vero affirment (quod vix credere possumus) nolumus ultra hic cum ipsis de resistente contendere. An autem verba illa divina à SS. Ecclesiæ Doctoribus toties usurpata, & exposita ita liceat Catholicis interpretari, pios omnes, atque sapientes, judices appellare sufficiat.

563. Ceterum Recentiores, cum quibus agimus, illa interpretentur ut volent, dummodo nos patientur cum Augustino potius despere. Ex quo, sicut ex aliis Sanctis Doctoribus, multa, si locus ferret, possemus testimonia producere. Hoc unum modo: Fieri enim non potest quadam providentia divina, ut religiosis animis se ipsos, & Deum suum, id est, veritatem, piè, castè, & dili-

genter quærentibus inveniendi facultas desit.

564. At juxta nostros hos Recentiores cum de inventione ipsius per se loquendo absolute certi manere non debemus, neque possumus; scire tamen semper possumus evidenter, immo debemus, nos illam diligenter quæsivisse. Et, quod est mirabilius, secundum Recentiores Probabilistas inventionem moraliter loquendo, ne opinative quidem possumus affirmare, atque adeò neque debemus: de nostra vero exacta diligentia quærendi, peccamus, si vel leviter, dum operamur, possumus aliquando timere. Quid hic? Nonne Augustinus verus est Magister Ecclesiæ?

§. IX.

Urgentur denique, & convincuntur Neoterici Antiprobabilistæ.

565. **H**æc quidem per se digna seriæ, ac Theologicâ consideratione, & adversus Probabilistas alibi à nobis fuisse urgenda. Opinor autem eis non indigemus, ut Recentiores nostros penitus convincamus. Mirum enim, si non sufficiat apud cordatos viros, solius veritatis amantes, illam unam rationem, gravem utique, ac seriam, §. 6. insinuatam, sub generalioribus terminis, eandem hic fidelibus, ac rectis conscientiis ipsorum paulò distinctius contemplandam offerre.

566. Quoniam igitur ipsi sponte fatentes nobiscum, ultimum conscientiae dictamen absolutè certum, & evidens, de positiva actionis honestate, nec esse necessarium, neque possibile, ad licet, & prudenter agendum, exigunt nihilominus dictamen penitus infallibile, & nulli formidini obnoxium de eo, quod formaliter non peccamus: necessarium est, ut affirment, eum omnem, qui licet operatur, & formidare me-

Aug. En-
chir. c. 60.

Aug. li. de
quant. ani.
c. 13.

N n n 2 r i -

ritò posse, ne fallatur re ipsa circa realē honestatē objecti, de qua iudicium habet purē probabile, adeōque absolutē fallibile; & simul absolute certum esse debere, quod si forte fallatur, & legem transgrediatur re ipsa, per ipsum non steterit, neque ex aliquo capite sibi imputari possit legis transgresio. Hæc est istorum Recentiorum sententia, per quam cautele recedunt ab omnibus moderinis, tum Jansenistis, tum Probabilistis; in eandem, ut vidimus, afferationem de absoluta conscientia certitudine, licet diversis viis, immò & extremè oppositis, conscientiibus.

567. Precamur autem ipsos benevolè, ac sincerè, ut qui non procul distant à via veritatis, quam unicè amant, & querunt, quod illam tandem plenè teneant, ac doceant, in hoc disilio magni certè momenti, hæc pauca, quæ subjicimus de multis, quæ noster Pater Elizaldus fusiù expedit, seriò, & attentè meditari non negligant. Nolumus autem nostris in re tam seria, sed verbis potius ipsissanti Doctoris loqui.

Flizal de
Recta do-
ctrina p. 1.
l. 3. q. 2. §.
3.

568. In primis in universalī certum est, nos teneri ad studium aliquod salutis nostræ; ad curam, & sollicitudinem, & affectum demum aliquem aeternorum: quod probandum non est, & negat nemo. Hoc autem studium, hanc curam, & sollicitudinem taxare certa, & nobis perceptibili, & quod nos nota, & determinata mensura, forte est impossibile; quia forte oportuit, nos de hoc ipso esse sollicitos, tam humilitatis, quam sancti timoris Dei causâ, utque magis in ipso spem nostram collocemus, nec ex illis sumus, qui in se confidebant, quorum unus suæ iustitiae sophistice certus dicebat, Jejuno bis in Sabbato &c. Dato deinde, nobis eam mensuram esse notissimam, contingit mox alia incertitudo, an expleverimus mensuram, an remissiores extiterimus.

Rursus Autores omnes requirunt diligentiam aliquam pro invenienda veritate morali. Quantitatatem hujus diligentia certa, & infallibili mensu-

ra taxare, quæ sit nobis nota, & infallibilis, tantum requiritur, & non plus, est credo impossibile: rursus certi esse, non possumus, nos segniores non existisse. Autores alii expressè requirunt orationem, nec illius necessitas videatur negari posse, cum tam facile, & obvium id sit ex sacra auctoritate. Alii requirunt præterea purgationem, conscientię, & animę; anima enim non munda facile fallitur.

Etenim ex experientia uniuscūque, & omnium, & ex Philosophia, & ex sacra auctoritate constat innegabiliter, secundum diversam anima nostrā dispositionem, & habitus, & affectus, & passiones, diversa nobis apparere objecta, ac incredibiliter mutari faciem rerum omnium. Forte, quia non, quantum debeo, in charitate affectus sum, & ex defectu ejus, objecta materialia charitatis pertinentia ad proximum non tantum mihi dissonant, v. g. in detractione, & forte ex eo defectu, quod est grave, videatur leve; & sic in obedientia, in paupertate, in iustitia, & in ceteris. Similiter etiam est in docendo, & speculando: forte ex elatione, ex defectu propria cognitionis, quia majora viribus andeo, quia sanctos libros non consulgo, quia Deum non oro, quia conscientiam non mundo, & animam, fallor, ac deficit &c. Hæc, & plura in idipsū præclarus iste Theologus, verè Theologus, quæ libenter abrumpimus, licet adeo pretiosa; quia opinor non difficilem Spartam colimus.

569. Porro haud facilè mihi potero persuadere, si Recentiores isti, cum quibus agimus (viri nempe doctissimi, & eximè prudentes) præfatas omnes causas incertitudinis, & alias plures, quæ cogitari possent, fidelis sua prudentia trutinā seriò, ac mature librare voluerint (de quo prudenter timerè non possumus), fore, ut deinceps doceant, aut teneant, posse nos, ac debere in omni actione nostra morali prorsus evidenter scire, quod in nullo re ipsa defecemus, ita ut rogati promptè valeamus

mus citra omnem formidinem affirmare, tantum facere debui, tantum feci, neque vereri debo districtum Dei iudicium in hujus mei operis examine. Et quis precor sic audeat, nisi qui forte, & Deum, & se ipsum ignoret?

570. Enimvero haud negaverim, posse nos reflectendo ad nostri operis circumstantias, & insuper ad nostram diligentiam adhibitam, quandoque, neque raro, manere aliquantò certiores, seu minùs sollicitos potius de culpæ formalis periculo. At, quod maneamus certi simpliciter, ut neque leviter timere debeamus, credimus nunquam prorsus, aut non nisi raro contingat. Immò plerunque solent reflexiones ejusmodi novam potius producere sollicitudinem, & motivum justi timoris; ideoque homines, quò prudentiores sunt, eò solent esse tardiores, & in agendo magis cunctabundi, quia solerter considerant omnia errandi pericula, sèpiusque, ac matueriūs reflectunt in cunctas sui operis circumstantias contra verò ignorantes, atque imprudētes, intrepide operantur, & audacter, quia de malitia, vel bonitate actionis facile, & impavidè judicant, eo quod respiciant ad paucā, ut ex Philoſopho notum est. Melius autem utrumque exprefit Spiritus Sanctus, Sapiens timet, & declinat à malo: stultus translit, & confidit. En quid timor (ſcilicet moderatus, & cautus), quid verò nimia confidentia sit.

571. Ab hoc vero Magistro Sancti omnes didicerunt prudentiam suam, & modum operandi, non sàmè impavidum, & vacuum timore peccandi, sed eum potius, quem non ſemel expressimus, præſertim ſupra art. 5. ex SS. Augustino, & Bernardo, ubi multa de hoc diximus, & aliás ſapè. Unum tantum hic addam conſideratione dignifimum.

572. Nempè illa mirabilis, & illuminatissima Virgo, Diva Tere-

fia de JESU, cuius scripta ascetica verè Theologica, atque Dei spiritu plena, tanquam *Cœlestis doctrinae parabolum*, Catholica commendat Ecclesie; cùm in libro Mansionum in

Eccles. in offic. S. Te ref. Octob. 15.

septimis, & ultimis descripsisset statum earum animarum, quæ jam ad sanctitatis supremum verticem, sumumque apicem perfectionis pertingunt, quæque in terris cœleſtem, longè purissimam, & Seraphicæ potius, quam humanæ, vitam agunt perquam simillimam: de hujusmodi animabus afferuit, procul jam eſe ab omni, minima labe peccati, immò & ab omni morali imperfectione.

573. Hanc tamen assertionem temperans, & exponens cautè, ac prudenter, subdit continenter hæc verba, quæ ex nostro Hispano idiomate fideliter reddidimus. Neque vero putetis, prefatas animas, eo quod talibus attuent desideriis, & determinatione adeò firma non admittendi, vel unam imperfectionem, propter aliquam rem creatam, propterea non admittere multas, immò & peccata: licet non scienter; nam ad hoc illas opinor Deus auxiliis ſpecialibus protegit: peccata, inquam, venialia; etenim à mortalibus, quæ agnoscant ipſæ, liberae ſunt; attamen non ſecura, ne habent forte aliqua, quæ non intelligant: id, quod haud leviter eas torquebit. Hæc cœleſtis hæc Virgo ab uno Christo Magistro edocta.

Div. Terc.
li. Manfio.
Manfio. 7.
c. 4.

574. Interim tamen nos universaliter afferemus, posse, ac debere homines ſemper agere cum omnimoda, ac plena certitudine, perfectaque conſcientiæ ſecuritate, vi cuius, licet poſſint timere, ne fallantur, & violent legem Dei, timere tamen, neque leviter poſſint, ne forte culpâ ſuā fallantur? Procul abſit à nobis Theologia iſta, quæ (ut certò credimus) procul à Deo abſit.

575. Et tamen adeò misero, & infelici ſeculo vivimus, ut qui illam pro viribus refellimus, haud ſemel apud Judices, & Tribunalia Fidei vehementer delati, ac diffamati ſimus

mus (frustrà tamen propitio Deo), ut homines suspectæ doctrinæ, qui scilicet velimus in Hispaniam Jansenismi pestem inveliere. Porrò benigni Theologi Jansenismum sapere dicunt docere, quod possumus peccatum formale timere, ubi putamus minimè nos peccare. Sic hodie errores dogmata Theologica, & dogmata reputantur errores. Quod neque doleremus, neque meminissimus (cum gaudii potius magni, juxta doctrinam Domini, materia sit), nisi doctrinam tangeret veritatis, cuius infamiam pati non possumus citra Christiani populi scandalum.

576. Ignoscant ergo nobis Recentiores doctissimi, si eorum assertionem, quam impugnavimus, adeò dissimilem doctrinæ Sæctorum, haud satis mirari possumus: & desinant nō utilem, neque veram, sed inanem, ac verè potius noxiām conscientiarum nostrarum securitatem, plenamque in operando certitudinem, inde velle frustrà depromere, unde tota potissimum incertitudo nostra, & timor peccandi suboritur, ut supra Tridentinum docebat. Non igitur requiritur ad agendum honestè certitudo perfecta, & absolute de negativa honestate actionis, seu (quod in idem recidit) de non peccato.

Trident.
ap. §. 2.

§. X.

Ergo, nihil obstante difficultate supra insinuata de tutiori parte tenenda, vera, ac communis sententia Theologorum, pro pluribus saltem actionibus, ab omnibus recipi debet.

577. O Stendimus ex puris veræ Theologiæ fontibus solidè, ut credimus, ac efficaciter, nullam restare Recentioribus viam per aliquam reflexionem possibilem discendi à communi veterum Theologorum sententia, quæ conscientia dictamen absolutè certum, & evidens de nostræ operationis honestate positiva, vel negativa, negat esse

possibile, adeòque & necessarium, ad licet, & prudenter agendum. Supereft tamen ingens difficultas supra jam insinuata, & à nobis hic expedienda.

578. Nimirum, estò nobis non sit possibile comparare absolutam agendi certitudinem, perfectamque conscientiae securitatem, per reflexionem ullam, aut aliâ, quavis viâ; possumus saltem semper illam habere amplectendo partem tuiorem, & declinando ubique à parte minus tuta, quoties haec non appareat, inspectis omnibus, evidenter honesta, & ab omni, etiam levi, remotoque, peccandi periculo libera. Videmur autem prorsùs ad hoc obstringi ex veræ prudentiae dictamine, & reverentia debita legi Dei. Immòd id expressè Augustinus, ut prorsùs certum docuisse videtur, hanc generalē regulam tradens: *In causa salutis Aug. li. de hoc ipso quis peccat, quod certis incerta p̄ponit.* Et rurius: *Efficere id, quod incertum est, an sit peccatum, certum peccatum est.*

Difficultas hæc fateor nimium terneret nos, si nostro occurret in geniolo, veluti sibi ipsi relicto, nec instruto principiis multis, ac solidis, ex quibus posset solidè, nisi fallimur, nec nimis difficulter expediri.

579. Et in primis hæc via amplectendi partem tuiorem, quoties non adest perfecta certitudo de positiva actionis honestate, haud potest generaliter afferre plenam conscientiae securitatem, & certitudinem in agendo, cùm sèpè immineat ex utraque parte aliquod peccandi periculum; & sèpè etiam nequeat satis discerni, vel non nisi duntaxat opinative, utrum eorum majus sit, ac vitandum. Utique in hac hypothesi, nō infrequent, operans meritò debet formidare, ne fortè culpa sua decipiatur in prælatione extremi quod eligit: aut, nec ex aliqua culpa præcedenti inciderit in eam perplexitatem; in qua, licet de culpa dolere debat, quòd tamen coram Deo verè,

ac

ac perfectè doleat, haud facilè cognoscet sine omni formidine, nisi nimium de se presumat.

580. Præterea, etiam extra hypothesim dictam, nemo affirmare potest universaliter, & sine aliqua limitatione, teneri nos in omni actione nostra ad quærendam perfectam certitudinem, & securitatem conscientiae, per electionem partis tutioris, & abstinentia semper ab omni objecto, de cuius honestate certi omnino non sumus. Utique quis quis id affirmaret, deberet cōsequenter tenere, neminem posse licet ministrare, aut suscipere aliquod Sacramentum, obire munus directoris conscientiae, consultoris, prælati, judicis, & similia, nisi in his tantum casibus, in quibus urgetur stricta, ac rigorosa conscientie obligatione, iustitia, charitatis &c. quod, nisi nos insigniter fallimur, & totam ignoramus Thæologiam, nemo cor datus dicere audeat.

581. Sequelam vero negari non posse, facile sit ex dictis ostendere. Enimvero iudicium particulare de positiva honestate ob ecti absolutum, atque directum, quod sit penitus evidens, & nulli obnoxium deceptionis periculo, moraliter saltem loquendo, & ut in plurimum non esse possibile, supponimus cum ipsis Recentioribus, & puto nullus Theologus negat: nec, si negaret aliquis, audiendus esset. Jansenianos autem non moror, qui non audiendi sunt, sed omnino cavendi, quippe qui verum venenum Calvini, ex quo illud babit Jansenius, sub specie falsa peccatis, & sanæ doctrinæ propinant.

582. At reflexiones omnes ipsorum Recentiorum, quibus ex iudicio probabili, & non penitus evidenti, concludi possit conscientiae dictamen de positiva, vel negativa, objecti, vel actionis honestate absolute certum, & evidens, inanes esse, penitusque fallaces, satis à nobis ostensus est. Ergo prædicti omnes, ut plurimum, & moraliter saltem lo-

quendo, abstinere debebunt necessariò ab omni sui muneris exercitio, ad quod aliunde non obligentur, cum ubique teneantur tutiorem partem sequi, dum certi omnino reddi non possunt de minus tutæ partis honestate. Igitur nunquam poterunt munere suo fungi, nisi urgantur stricta conscientiae obligatione, quod à nullo prudenti credimus affirmandum.

583. Habemus ergo, ab omnibus necessariò fatendum, non esse semper, immò sèpè non esse, ad agendum prudenter necessarium, quærere certitudinem absolutam, & perfectam conscientiae securitatem, per electionem partis tutioris, ita ut nec leviter timere possimus de nostræ operationis honestate. Unde patet communem Theologorum sententiam negantem generaliter, & absolute eiusmodi necessitatem, pro pluribus saltem actionibus, ab omnibus esse admittendam, adeoque regulam Augustini non eo in sensu accipiendam esse, neque convincere, saltem universaliter, necessitatem majoris certitudinis, quam moralis, & imperfectæ. Reliquum est, ut eandem sententiam veram esse ostendamus per se, ac moraliter.

§. XI.

Tenenda est generaliter, & absolute eadem communis sententia, saltem moraliter, ac per se loquendo.

584. **S**Uaderetur vero multis rationibus, quæ ex dictis, & expensis, ultrò se offerunt, & ideo latius illas alibi ponderandas celeriter hic perstringamus.

Primò: si memorata conscientiae certitudo pro pluribus actionibus comparari non debet per electionem partis tutioris, ut omnes fateri tenentur: ergo non est ex terminis contra prudentiam, aut contra reverentiam debitam legi Dei, operari cum ali-

quo

quo levi timor de nostræ operatio-
nis inhonestate orto ex remoto ali-
quo , & exiguo periculo ipsius legis
divinæ violandæ, quod tamen posset
absolutè caveri. Ergo, neque sic ope-
rari ordinariè , ac per se loquendo ;
etenim si subire voluntarium pericu-
lum (utique valde exiguum, ac leve)
transgrediendi re ipsa legem Dei ,
non est modus agendi humanus ex se
imprudens, aut dishonestus , difficilè
credo ostendetur , quod non liceat
hominibus viatoribus, saltem per se ,
& ut plurimum sic operari . Unde
nanque non liceat ? At quis nobis hic
repugnabit ?

585. Secundò : mortalium judi-
cia de rebus agibilibus, ac moralibus,
per se , & ex sua conditione propria,
absolutè sunt fallibilia , nec possunt
homines veritates morales, etiam nō
oscitantes , aut segniter , sed & dili-
genter quæsitas , assequi cognitione
evidenti, plerunque saltem, ac regu-
lariter , ut est communis sapientium
conceptus , docent sæpius Philo-
phus , & D. Thomas , & modò tan-
quam certum supponimus, vel ex so-
la experientia cunctis notoriâ . Non
est verò credibile , nec in Dei provi-
dentiâ cadit , quod ipsos homines
obligare voluerit ad modum operan-
di extraordinarium, excedentemque
ipsorum facultatem cognoscitivam
regularē , & ordinariam .

586. Utique Deus voluntate sua
per se , & ex propria sua intentione,
hominibus permittit, ac probat, omni
objectum re ipsa honestum , pla-
cetque ipsi , ut illud liberè eligant ,
quod est ex terminis manifestum .
Frustrâ verò permitteret, aut proba-
ret, si citrâ culpam suam, & facta di-
ligentia sufficienti ad cognoscendam
divinam voluntatem , quæ hujusmo-
di licentiam ipsis indulget , adhuc
non possent per se , ac plerunque; ob-
jectum illud licet amplecti . Non
possent autem per se , & ut plurimū ,
si honestatem illius semper
deberent judicio minimè opinativo ,
sed prorsus evidenti cognoscere . Hec

ratio, vel se sola , meum intellectum
convinceret . Tu vim ipsius, Lector ,
perpende .

587. Tertiò : intellectus opera-
tiones practicæ , ac de rebus morali-
bus , naturâ suâ ordinatæ sunt ad re-
gulandas actiones voluntatis , cuius
icilicet moralem perfectionem , &
intendunt, & inserviunt mediis actibus
liberis rectis , & honestis moraliter ,
ut est principium nulli non notum .
Ergo repugnat , intellectus actus re-
ctos esse , & juxta prudentiam , & vo-
luntatis actus ex illis procedentes ,
per eosdemque regulatos , non esse
moraliter rectos , sed obliquos po-
tiùs , ac pravos : quæ consequentia si
recta non sit, fatebor , quod , vel ter-
minos non intelligam . At practica
intellectus judicia , licet fallibilia ab-
solutè , si tamen verè probabilia sunt ,
& quæ de se plerunque non fallant ,
recta sunt juxtâ omnem sanâ Theo-
logiam , & quæ ex prudentia direc-
tione procedant , cum materia mora-
lis ex conditione sua majorem cer-
titudinem non ferat . Ergo repugnat ,
voluntatis actus ex præfatis judiciis
procedentes nō esse moraliter rectos .

588. Quartò hinc: quisquis agit,
ut judicat , & judicat recte de agen-
dis , non potest jure vituperari , im-
mò verò laudabilis debet censi-
ri ; quod si certum non sit ex ipsa ter-
minorum acceptio, desperem ego
quidquam in Theologia aliquando
certum proferre . At homines , dum
judicant determinatè , hoc esse agen-
dum , vel omittendum , judicio non
ominiò evidenti , sed verè probabili-
tantum (hoc est , de se absolute falli-
bili , quod tamen plerunque non fal-
lat) , recte , ac prudenter de agendis
judicant , regulariter saltem , atque
per se loquendo , cùm materia mora-
lis , & humana per se , ac naturâ suâ ,
majorem certitudinem non ferat . Er-
go , qui agit ordinariè , & ut pluri-
mū ex tali judicio probabili , vitu-
perari jure non potest , sed laudabilis
potius est : igitur recte , & prudenter
agit . Nemo discursu isto non convin-
ca-

eatur, si forte de Minoris non dubitet. At illam esse certam satis patet ex dictis.

589. Potest tamen, si placeat ulterius confirmari. Quisquis de objecto quolibet judicat juxta propriam materiae conditionem, ipsiusque objecti naturam, recte, ac prudenter judicat. Quid evidenter? At quisquis de agibilibus, & contingentibus, judicat non omnino evidenter, sed per judicium absolutè fallibile, verè tamen probabile juxta dicta, is procul dubio judicat juxta naturam, & conditionem propriam objecti; etenim

S.Tho.1.2.
q.96.a.1.ad
3.

Non est eadem (loquitur D. Thomas) certitudo querenda in omnibus, ut in 1. Ethic. dicitur. Unde in rebus contingentibus, sicut sunt naturalia, & res humanae, sufficit talis certitudo, ut aliquid sit verum ut in pluribus, licet interdum deficiat in paucioribus. Ergo, qui de moralibus, & agendis, judicat probabiliter tantum, recte, ac prudenter judicat de agendis, saltem ordinariè, & ut plurimum. Ergo, qui ex tali judicio agit, saltem ordinariè, ac per se, recte, & laudabiliter agit.

590. Constat ergo non esse necessarium ad agendum prudenter, & honeste, saltem per se loquendo, dicetamen absolutè, certum, & evidens de absoluta objecti honestate, nec debere operantem ex regula prudentiae, aut reverentiae debitæ legi Dei ejusmodi dictamen inquirere per electionem tutioris partis, prout fert communis veterum Theologorum, immò communis etiam modernorum sententia, à qua juniores tantum Probabilista, & pauci etiam moderni Antiprobabilista recedunt.

Posset autem ulterius, si opera pretium foret, multis aliis rationibus efficacibus comprobari sententia nostra. Sed sufficiet opinor rationes jam adductas satis de se perspicuas, ac validas, alia dénum ratione, quasi à priori, validissimè communire. Quod exequor statim, dum tamen prius hic expediverim quan-

dam nobis obviantem difficultatem, cuius mihi speciem suggesit argumentum planè mirabile, quo celebris Probabilista, & suum benignum Probabilismum, & pariter possibilitatem perfectæ certitudinis, quam refellimus, evidenter demonstrat, si Deo placet.

S. XII.

Argumentum acuti Probabilista, & emergens ex eo difficultas contra rationes proxime allatas.

591. Et autem argumentum hujusmodi ipsis Auctoris verbis expressum, ne quid energie ejus detrahere videamur. Si non tecum illud credere, quod certò mihi non constat revelatum à Deo fuisse, & ab Ecclesia propositum; non tencor etiam illam legem servare, quam certò non constat à Deo, vel ab Ecclesia latam: & sicut certò judico, me non peccare quando illud primum non credo; ita certò credo me non peccare, dum illud secundum non facio. Solvat hoc mihi Baronius, & erit mihi magnus Apollo. Hoc arguento tantà lacescit confidentiā insignis iste Probabilista Baronius valde doctum Dominicum, sed nimis rigidum Antiprobabilistam, quoad modum saltem loquendi.

Honoratus
Fabri in
Apolog.
Dialog. 5.
qui est pri-
mus contra
Baron. in-
ter mittum
& medium.

592. Ex illo verò emergit statim non levis ad speciem difficultas, quæ prorsus enervare videtur vim rationum, quas proximè expendebamus pro vera, & communi sententia.

Nimirū si prudenter se gerit, qui agit ex judicio tantum probabili, & aliquatenus formidoloso de absoluta honestate objecti, prudenter potest quis, immò omnino tenebitur, credere quidquid potest judicare judicio verè quidem probabili, absolutè tamen fallibili, fuisse re vera à Deo revelatum. Utique nemo potest imprudentiæ damnare eum, qui credit Deo loquenti, dum prudenter

Ooo exi-

existimat, ipsum re vera fuisse locutum: immò omnino videtur magna temeritatis, & irreverentiae damnandus, si in ea hypothesi negaret assensum, quia magnam Deo injuriam irrogaret.

593. Atqui sequela ista falsa est, & damnata ab Innocentio XI.art.21. sub his verbis concepta, *Affensus fidei supernaturalis, & utilis ad salutem stat cum notitia solùm probabili revelationis; immò cum formidine, qua quis formidet, ne non sit locutus Deus.* Falsum igitur est, vel eum, qui de rebus agendis judicat judicio fallibili, judicare recte, ac prudenter; vel saltem eum, qui judicio hujusmodi operationem suam regulare voluerit, honeste, & laudabiliter operari.

Difficultatem istam expediemus statim. Sed argumentum ipsum Apollini tantum solvendum pro benigno Probabilismo præterire nobis licet, quandoquidem in illud incidimus.

594. Primùm verò, cum Auctor arguat à paritate, dum illam ego in argumento quererem, occurrit menti (quid enim diffitear?) opportuna quedam faceta cuiusdam insignis Magistri, quæ sàpè etiam occurrere solet, dum modernos libros morales evolvere mihi contingit. Is solidas argumentationes valde semper amabat, ac probabat, præsertim in rebus Theologicis, vehementerque ipsi dispicebant inanes quorundam argumenta. Aderat fortè domi cuiusdam simul cum alio celebri Magistro, cui familiare, ac jucundum erat uti argumentis à paritate è longissimo sàpè quæsita, quibus artificio quodam acumine, quo maximè pollebat, dispositis, primo saltem aspectu disputantes terrere, & irrètire, magnopere delectabatur.

Accidit, ut utrique propinaretur, aliis etiam adstantibus non vulgaribus viris, Indica illa potio satis jam familiaris, ac nota, fortassis, etiam ultrà quā oporteret (chocho-

laceam appellant Hispani nostri), quam pro catus, ac loci conditione urbane detrectare non licuit, illamque alternis verbis, & haustibus placida quadam hilaritate identidem cuncti sumebant. Tum verò ad posteriorem prior ille Magister: heus, inquit, hoc eodem momento Rex Gallus utitur chocholacea potionē: & alter ut ad quandam lepidam inceptiam subridens: unde, inquit, id nosti, aut quo argumento poteris convincere? Probo, ait, & omnino convincenter: nos è modo utimur: ergo & ille. Hic ad facetum dictum risus, & plausus, haud sine aliquo, ut fas est conjectare, alterius rubore Magistri.

595. Jam ad argumentum gloriosum. Illud in primis inducit aperi-
tissimè regulam illustriss. Caramuelis de non omnimoda legis certitudine, multò procul dubio pejorem (quippe multò laxiorem procul dubio) regulā, jam damnatā ab Innocentio XI. de tenui probabilitate. Porrò nemo tenetur credere fidei supernaturali, & simpliciter infallibili (nam de hac argumentum loquitur sine dubio) aliquam veritatem, de qua non sit absolutè cerrus, quod à Deo sit revelata: ergo neque tenetur servare legem, nisi sit similiter certus de ipsis legis obligatione: qua certitudine millies carere potest, carens simul omni, vel tenui, probabilitate directa de actionis eliciendæ honestate. En igitur errorem multò laxiorem, atque pejorem errore jam ab Ecclesia damnato.

596. Rursus: non modò credere non teneor, sed neque possum licetè credere, tanquam mysterium fidei divinæ, quod certò, & absque ulla prorsus formidine mihi non constet esse revelatum: ergo nisi de lege mihi constet similiter, non tantum illam servare non teneor, sed neque possum licetè agere juxta illam. En alterum errorem, quem haec tenus nemo desipuit.

597. Itidem in specie: non teneor credere fide Theologica, Chri-

stum

stum esse in hac hostia numero, et si consecratam sciam à pio aliquo Sacerdote: ergo nec teneor illam adorare, immò neque licet possum: immò possum (cessante saltem scandalo, quod tamen nullum foret, nisi prorsus stultum) illam licet conculcare. Porro mihi non constat certitudine illa, quæ ad credēdum Theologicè requiritur, dari aliquam legem de hac numero hostia colenda, aut adoranda, vel etiam positivè non contemnenda, cum tanta certitudine non constet, eam esse re verà consecratam. Sed frustrà sine termino prosequamur absurdā. Vide, quid probet paritas argumenti Apollinei.

598. Verùm erravi paritatem dicendo: ubi enim est paritas, aut species illius? Certè argumentum ipsum rectè supponit, non esse ullum præceptum credēdi illud, quod certitudine omnem formidinem excludente non constat esse à Deo revelatum: quid ergo, si non detur ulla obligatio, undecunque demum proveniat, quod tale præceptum non detur? Ex eo verò quod in illa hypothesi non detur ullum præceptum credendi, qua precor veritatis specie concludi potest non dari in nostrā hypothesi præceptum aliquod servandi legem?

599. Perinde sanè est, ac si quis arguat: non datur lex servandi virginitatem: ergo nec datur lex, aut obligatio ulla servandi aliquam continentiam. Aut magis in specie: nullum datur præceptum obligans me ad credēdum infallibiliter, quod aeternam salutem consecuturus sim: ergo neque datur præceptum obligans me ad eandem salutem procurandam. Rursus: non teneor credere fide infallibili, hunc hominem esse mecum parentem: ergo nec teneor ipsum honorare, licet judicio fallibili credam. Ecce argumentum, ecce paritatem, quæ Apollinem deposcat, ut solvi possit. Jam cur non detur obligatio credendi in hypothesi dicta, rationem statim reddemus, et si non

illam argumentum exigat.

600. Illud ergo certissimè laudati Recentioris tententiam nec demonstrat, nec probat, vel apparenter. Demonstrat verò nimia claritate, quod sèpiùs jam notavimus, & ostendimus, nempe, Probabilismum Recentiorum omni ratione, omni autoritate, omni solidō, ac firmo fundamento, ultrà quam dici, vel credi posse, destitutum penitus esse. Quis hoc precor clarissimè non videat (etsi argumenta nostra nolit attendere), dum videt argumenta potissima, quæ nimia, ac incredibili confidentia, & veluti patenter demonstrativa, proferunt pro sua sententia Probabilistarum Primores, acutissimi scilicet, & doctissimi Probabilismi ipsius Apologistæ?

§. XIII.

Expeditur proposita difficultas.

601. **E** Am verò in nostram sententiam, non nisi Janseniani possunt objicere. Quidniverò? An ne eadem requiritur ubique ad agendum prudenter certitudo iudicii de reali objecti honestate, atque requiritur de loquutione Dei ad prudenter credendum fide Theologica? Quis annuat, nisi velit cum Sinichio damnari? Profectò, neque Christum Dominum nostrum in Eucharistia prudenter adorare, nec instituta ab eo Sacraenta ministrare, aliquando, vel suscipere, immò neq; quidquam ferè possemus aliquando agere, nisi temerè, ac imprudenter, dum incolæ sumus in terra.

602. Unde (quò tandem Tutiōrisimus ducit) deberemus abire in dogma Jansenianum de absoluta aliquorum Dei præceptorum, immò & cunctorum impossibilitate: quo non alium turpiorem, impudentiorem, stultiorem errorem aliquando hominum insipientia tulit; quippe qui per se ipsum, & nemine impugnante, suos ipsos Auctores apertè se fa-

Ooo 2 te-

teri compellat, vel mendaces, qui doceant, contra quām sentiunt; impian, & execrabilem blasphemian; vel sceleratissimos, ac turpisimos, qui sentiant, se non posse ab sceleribus continere. Ubinam fuere monstrata Tartarea humano commerlio indigniora?

^{2. Petri. 1.} 603. Ratio ergo, cur credere nihil possimus (utique fide supernali), nisi quod per judicium omnino certum, & omniem excludens formidinem, nōverimus à Deo revelatum, obvia in Theologia, & facilis est ex ipsa nostra fidei natura. Videlicet per ipsam Deo loquenti credimus inhaesitanter, atque firmissimè, atque adeò, quod credimus, absolute infallibile judicamus; hæc est enim fides Theologica; & ad hunc finem nobis infunditur propter immensam Dei bonitatem, & merita infinita Salvatoris nostri JESU, ut eidem scilicet Attendentes tanquam lucerne lucenti in caliginoso loco, donec dies elunceat, & lucifer orietur in cordibus nostris, non per incertam viam gradientes, quasi manibus attrahentes ex fallilibus conjecturis, aut humanæ rationis ductu, sed ex divino quodam, ac indefectibili lumine infallibiliter viam monstrante, aeternam veritatem, id est, Deum ipsum quaramus, ad etiam cognitum accedamus, & possidere tandem possimus.

604. Non est autem possibile, credere aliquam veritatem ut omnino infallibilem ex Dei ipsam loquenter, nisi de ipsa locutione divina ita sit certus intellectus noster, ut formidare omnino non valeat, alias prudenter posset deceptio nem timere, quod fidei veritati, ac firmitati, manifestè repugnat, ut notum est: vel certè alii principio, non verò locutioni divinæ, tribueret sui assensus infallibilem certitudinem, unde non esset fides, sed sci entia, aut potius vana quædam, ac superstitiosa persuasio. Patet ergo me non debere, quin neque simpliciter

posse credere fide vera, ac Theologica id, de quo certus omnino non sim, quod à Deo sit revelatum.

605. Hinc verò qua ratione liceat concludere, eadem esse prudentiæ legem in ordine ad honestè operandum in qualibet alia materia? Nihil eiusmodi illatione ineptius. Sanè rationibus à nobis adductis oppositum aperte convincitur, & ratione præterea statim subiicienda eadem veritas apertiùs illustrabitur.

606. Fide, dixi, vera, at Theologica: nam opinione, aut fide humana, & naturali, prudentiæ lex non prohibet credere, aut judicare aliquid tanquam verum, & absolute à Deo revelatum, licet prudenter possit intellectus aliquomodo formidare, & de existentia divinæ locutionis, & de absoluta objecti veritate. Quis porro audebit imprudentes dicere eos, qui libros sacros probabiliter, ac purè opinativè interpretantur, aut qui privatæ alicui revelationi ex congruis fundamentis, ac conjecturis, absolute tamen non certis, fidem præbent (utique humanam), & assensum determinatum? Sanè oportebit, eum nimis esse impudentem, ac temerarium, qui Sanctos omnes, & Doctores Catholicos, temeritatis, & imprudentia damnet. Hic Jansenistæ videant, quid elegant, si sustinere pertinaciter velint, omne judicium purè opinativum, maximè in rebus fidei, & morum, esse vitiosum, atque damnandum.

607. Constat ergo emergentem, ex prælaudati illius Probabilistæ argumento, difficultatem, rationes, quibus veram, communemque sententiam ostendimus, neque labefactare, neque infirmare: quin immò ex lege verae prudentiæ, quæ dirigit intellectum humanum ad assensum de objectis à Deo revelatis, & rationes predictas, & eandem nostram sententiam haud parùm confirmari, & roborari. Porro ex hac directione clare colligimus, quòd ubi assensus noster liber, atque moralis, ex peculia

ri

ri sua ratione non debet esse supernaturalis, & simpliciter infallibilis, de cætero prudenter, ac laudabiliter operamur, per se saltem loquendo, dum agimus ex judicio probabili, adeoque absolute fallibili: quæ nostra, atque communis sententia est.

§. XI V.

*Ratio quasi à priori, cur agere ex dictamine non absolute certo,
cum humana prudentia
rectè cohæreat.*

608. **I**nquam, cum humana prudentia, quæ tamen vera prudentia non carnis, sed vera potius virtus, vera, ac laudabilis prudentia sit, pro hac miseræ nostræ peregrinationis caligine.

Ratio igitur est: quia judicium verè probabile de absoluta honestate objecti, quod statuimus ultimum conscientiæ dictamen, & immediatam agendi regulam, licet non sit absolute certum, aut cui ex genere suo falsitas subesse repugnet; non est tamen adeoque fallibile, ut plerunque, aut frequenter fallat, sed raro potius, ac ferè nunquam: id enim est juxtā nostra principia judicium verè, & propriè probabile probabilitate conscientiæ, de qua in præsenti tractare attinet. Quare periculum deceptio- nis, adeoque & violationis divinæ legis, quod judicium ejusmodi secum afferit, leve est, ac remotum: quia pericula omnia de raro contingenti per icula levia, ac remota, a sapientibus reputantur. At ex lege prudentiæ non tenemur (saltem per se, ac plerunque) pericula remota, cavere; alioqui deberemus exire de hoc mundo, ubi vix aliiquid invenire sit ab omni periculo tutum.

609. Suadeamus id exemplis à nemine negandis. Nemo vituperabilem, aut imprudentem jure censembit eum, qui in negotiis humanis even- tis quoddam raro contingentes, ex quibus malum, etiam magni mo-

menti, sibi accidere possit, præcavere non curat per providentiam aliquam extraordinariam, nisi aliqua adsit conjectura, aut ratio specialis, quæ malum illud raro contingens, hic, & nunc imminere suadeat.

610. Sic homines prudentes non manent suæ domi reclusi, aut si domo exire contingat, non incedunt per medium callem longè declinando à parietibus, ne fortè tegula è tecto decidente, quod aliquando contigit, percutiantur: sic iter agere curru ve- tti, vel equo, sic flumina trahicere solent: sic in lite curanda, aut in alio negotio gravi non disfidunt parentibus, aut amicis fidelibus, ac notis; & alia id genus multa passim exercent non curantes cavere, quanvis facile possent, pericula non levium malorum nonnunquam in his omnibus contingentium; quorum si forte aliquod de facto quandoque contingat, non propterea culpantur, sed potius excusabiles apud prudentes omnes habentur. Imò verò, qui ex metu talium periculorum à præfatis actionibus abstineret, censeretur ab omnibus incivilis, fieretque apud cunctos sapientes, ac cordatos, animal quoddam planè insociabile, & humano commertio ineptum.

611. Nec solùm in negotiis humanis, sed etiam in spiritualibus, & ad salutem animæ pertinenteribus, veræ prudentiæ lege non obstringimur pericula similia cavere. Sic non tenentur homines per se loquendo ingredi Religionem ad pericula sæculi cavenda: sic Sacerdotes alias idonei prudenter Sacra menta ministrant, quanvis ex proprio munere, aut professione, ad ministerium istud non obligentur: sic denique (ne diutiis in re certissima detineamur) viri cordati, ac probi, plures alias actiones passim exercent citra temeritatis, aut imprudentiæ notam, in quibus tam aliquid peccandi periculum, etiam formaliter, prævideatur.

612. Ratio verò in his omnibus una, & eadem est: quia pericula ejus-

ejusmodi non impediunt, quominus homo in singulis suis actionibus, post factam debitam diligentiam, affectequatur de eventu, quem intendit, judicium morale, & humanum, scilicet non fluctuans, aut vacillans, sed firmum potius, ac immutabile moraliter quadam firmitate, & constantia; tale nanque censetur judicium de plerunque, & ut in plurimum contingentibus: & illud, estò non sit sufficiens, ut excludat omnem formidinem, sufficiens tamen, est, ut excludat re ipsa turbationem, & anxietatem, adeoque, ut securos nos reddat securitate quadam imperfecta, ac morali, qua majorem prudentia per se non exigit.

613. Utique per judicium ejusmodi prudenter homo credit, nec temerè confidere potest, se finem, quem intendit, obtenturum esse res ipsa; quia prudenter quis judicat, effectum secuturum juxta naturam, & conditionem causæ, quanvis simul prævideat absolutè non repugnare, quod aliquando oppositum contingat. Sic prudenter censemus, neque promptè affirmare dubitamus, matrem filio ægrotanti non defuturam, pictorem peritissimum pulchram producturum imaginem, advacatum doctum, ac probum non decepturum clientem suum, judicem integerrimum non accepturum munera pro sententia ferenda, & alios plurimos similes eventus morali quadam firmitate prædicimus, licet non ignoremus, eos esse simpliciter contingentes, & qui possint per accidentis absolute deficere.

614. Nec contingentias istas præcavere, adhuc quoad actiones morales, & spectantes ad animæ salutem, in humanam prudentiam cadit, regulariter saltem, atque per se loquendo: quia, licet rei ipsius magnitudo, ac momentum omnem securitatem, omnemque certitudinem possibilem merito jure postulare videatur: licet insuper homo de misericordia divina, deque divinæ

gratiæ efficacia confidere piè possit, ac debeat, ut superius ajebat Tridentinum; tamè, attenta propria infirmitate, humanarumque actionum contingentia, moraliter loquendo non potest, adeoque nec tenetur absolútè tantam certitudinem querere, ut nulli obnoxius maneat deficiendi periculo, nullamque subeat errandi contingentiam.

615. Porro jure non potest exigi ab homine modus agendi plusquam humanus, mortalemque conditioñem exsuperans: modus autem agendi regulariter, ac per se, ex judicio omnino infallibili, & omnē superans deceptionis periculum, agendi modus est potius Angelicus, quam humanus, quia judicium ejusmodi potius est Angelorum, quam hominum, ut vel sola experientia palam testatur: *Aliter aliquid sapere, quam res se habet* (ajebat Augustinus) *humana tentatio est: in nullo autem aliter sapere, quam res se habet, Angelica perfectio est.* Ergo non cadit in providentiam Dei sapientissimam, & æquissimam, neque vera prudentia dictare potest, quod debeant homines, saltem per se loquendo, vitare omnem contingentiam errandi, omniaque remota pericula, & querere perfectam judicii certitudinem, ut honestè, ac prudenter agere valent.

§. X V.

*Concluditur communis sententia.
veritas.*

616. **N**ec insistas: ut minimum, quando non posint ad tantam usquequaque judicij certitudinem pertingere, posse abstinere à parte mindi tuta, & declinare ad partem tutiorem: id verò jure suo postulare reverentiam divinae legis. Id enim esse falsum, cuncta argumenta nostra manifestè convincunt.

617. Enimvero ab hominibus exigere Deus non potest divinæ sue le-

Aug. II. 1.
contra Do-
nat. c. 5.

Luc. 19.

legis reverentiam, quam non ferat conditio hominum; neque enim est austerus, aut injustus exactor, qui vel tollere, quod non posuerit, aut metere, quod non seminaverit, ut servus ille piger, simul & impius, in Evangelio olim calumniabatur.

618. Frustrè alioqui ipse per se, ac ex propria sua intentione, voluntate sua probaret objecta de se licita, & honesta, si nunquam possent homines honestè, ac laudabiliter illa prosequi, nisi certò simpliciter, ac evidenter cognita. Cùm enim hæc cognitione pro actionibus suis singularris hominibus non sit possibilis moraliter, ac per se loquendo, si ex reverentia debita legi Dei universaliter prohiberentur operari aliquando sine illa, jam Deus lege sua prohiberet generaliter, ac per se, eadem illa objecta, quæ generaliter permittit, aut approbat. Hoc verò omnino patet esse repugnans.

619. Itaque, et si honestissimum, valdeque laudabile sit, quando non urget ipecialis necessitas, cavere, vel remotum deceptionis periculum, quod secum assert judicium probabile de absoluta honestate objecti, declinando in partem tutiorem, id que viros per paucos eximia sanætatis frequenter facere credendum sit: haud tamen oportebat id præcipi per legem aliquam strictè talem, veramque obligationem inducentem; foret enim hominibus intolerabilis, majorque pars eorum, ac vix non, omnes, oneri succumberent: unde major tandem procederet divina ipsius legis irreverentia, ejusdemque frequentior violatio, atque adeo lex illa recta non esset, neque hominibus utilis, sed pernicioſa potius, & exitialis. Porro lex justa, ac recta, respicit, quod plerunque, atque per se contingit, & quid ferant majori ex parte conditio ipsa, viresque subditorum.

619. Immò, vel illi ipsi, qui ex nimia charitate erga Deum, & maximo honestatis amore, ferè semper,

aut crebrò, à minùs tutis, quæ valde probabiliter honesta judicant, sponte sua abstinere solent, & vel minima quæque delinquendi pericula diligentissime præeavere, si ad diligentiam adeo exquisitam, tantumque perfectionis studium obstrictos se cognocerent generaliter ex rigorosa legis obligatione, fortasse laborentur frequentius; quia ex immoderata anxietate, nimio peccandi timore, conscientia eorum conturbaretur, decessetque spiritui tranquillitas, & spiritualis hilaritas, quæ, ut docent Sancti, & viri spirituales, necessaria maximè est ad heroicis virtutis actus, & opera perfectionis eximiae, prout de ministris Sacramentorum superiùs argumentabamur.

620. Sicut igitur homines (præfertim Sacerdotes, & Religiosi, quibus maximè incumbit perfectionis studium, & vita integritate, ac puritate prælucere cæteris debent) ad hæc extraordinariam solicitudinem, eximiamque in agendo prudentiam adhortandi frequenter sunt, ut amulando charismata meliora, ad honestiaris saltē metas pertingant: sic etiam non oportuit ad illam generaliter adigi rigoroso legis imperio, sed contineri debuit in illis, de quibus Dominus in Evangelio suo, *Non omnes (inquit) capiunt verbum istud; sed quibus datum est: & Qui percipit capere, capiat.* Ex quo deinceps *1. Ad Corint. 7. Porro hoc ad utilitatem vestram dico, non ut laqueum vobis injiciam.*

621. Energo non utilitas, non prudentia, non legis cultus, aut reverentia est; sed vere potius laqueus animarum, nimis arduam, & cautam prudentiæ normam, nimis exactam agendi regulam, nimis denique diligens perfectionis studium, sub præcepto communi velle concludere.

622. Caveamus ergo à laqueo Jansenistarum, qui verè est *lagnus superborum absconditus, & scandalum juxta iter: nam, sicut, qui in illum inciderit, perditissimus oportet evadat*

dat (etsi enim initio constringere nimium videatur, in summam tandem ducit laxitatem, & impietatem), ita etiam optimus quisque, ni diligenter caveat, facile in ipsum potest incidere, cum sit opertus optimo, ac specioso velo pietatis, & moralis doctrinæ reformationis: qua cum revera egeat (quod utinam tam verum non esset), periculum haud modicum imminet amplectendi doctrinam istorum hominum, quæ reformationem prætendit, cum sit re ipsa morum corruptio, totiusque honestatis subversio. Mihi crede, pejores vulpes simul, & lupos, qui que pellem ovinam callidiū sibi induerint, non sustinuit Ecclesia Dei.

624. Patet ergo non esse necessarium ad agendum prudenter, & honeste, ultimum conscientiae dictamen de absoluta objecti honestate, simpliciter certum, & evidens; sed sufficere potius, saltem ut plurimum, judicium certum morali quadam, imperfectaque certitudine, id est, judicium vere probabile, quale designat sententia nostra. Id profecto argumenta, quæ produximus, (& latius quidem, quam initio putavimus, haud tamen inutiliter expendimus) satis evidenter evincunt, neque à modernis nostris Antiprobabilistis negandum jam deinceps veremur.

§. XVI.

Neque Probabilista, adhuc admissi inani reflexionum suarum artificio, à communi sententia jure recedunt.

625. **Q**uod si adhuc recētes Probabilista mirabili artificio benignitatis suæ hanc efficaciam detrahi non patientur, ne pereat pariter magnum illud securitatis praefecta privilegium, illaque conscientiarum pax beatissima, & optabilissima, quæ nimiam falsitatem Probabilismi operit, ipsumque ab examine liberans incognitum ut-

cunque sustentat: animadvertiscant volumus, serioque precamur considerent, toram subtilium reflexionum suarum infinitam propemodum efficaciam (cujus inanitatem fallacissimam toties demonstraram relinquisimus) sufficere adhuc non posse ad sustinendam universitatem hanc suam opinionem, quam refellimus, de absoluta conscientiae certitudine ad prudenter agendum necessariæ.

626. Porro alioqui sustinere debunt, neminem posse licite onus tremendum Episcopale, officium Judicis, Confessarii, & alia similia suscipere. Aut certe tenebuntur affirmare, quotquot haec munera voluntarie suscipiunt, non debere, nec posse (alioqui formaliter peccaturi), vel leviter formidare, aut timere, ne in talium munierum administratione, formaliter aliquando delinquent; sed judicio infallibili, & absolute certo debere omnino credere oppositum. Non ita disipient opinor Probabiliste (utique viri doctissimi), ut utrumque non negent incunctanter. At alterutrum ipsis sustinendum firmiter esse, si firmi velint adhuc in opinione sua persistere, ostendi clare potest dicto facilius.

627. Enimvero, si in talium munierum susceptione ii, qui suscipiunt, possent prudenter formidare formaliter peccati periculum, & vera sit Probabilistarum sententia, agerent procul dubio imprudenter, & contra legis divinæ reverentiam: ideo enim ipsi requirunt in omni omnino morali actione plenam conscientiae securitatem, & ultimum dictamen, certum, & evidens excludens omnem peccandi formidinem, quia formido, etiam levis de peccato formalis, est voluntarius legis contemptus, adeoque formale peccatum. Igitur, qui suscipiunt munera illa, vel formaliter peccant in ipsa susceptione, vel formidare, minimè possunt. Quid plura in re patent? En novam rimam, en magnum hiatum subtilis fabricæ Probabilismi.

Re-

628. Reliquum est, ut querant ad ipsum obstruendum novæ alicuius subtilis reflexionis mirabile, & arcanum *mysterium*, quo homo, dum acceptat Episcopale munus ex. g., prudenter possit se judicare, & quidem judicio infallibili, absolutè, ac simpliciter impeccabilem, id est, ut possit prudenter insanire. Porro reflexio ad legem consequentem, aut alia quævis hæc tenus excogitata avertere nō sufficit, ut est evidens, peccati futuri periculum in tanti munera administratione, si absolutè peccare possit Episcopus, aut nisi omnes Probabilistæ dicantur absolutè impeccabiles. Id Recentiores hæc tenus non cogitarunt, nec cogitare audebunt opinor, etiamsi dilectissimum Probabilistum suum abjurare alioqui deberent.

629. Quidquid verò deinceps cogitare ipsis libeat, patet Magnum Gregorianum, Chrysostomum, Ambrosium, Augustinum, innumerofque alios primos, ac summos Ecclesiæ Catholicæ viros, præfatum artificium, seu *mysterium*, non cognovisse, qui propterea consenserint insuï consecrationem pleni tremore, ac lacrymis, utique de peccatis sibi imminentibus ex Pastoralis munerasusceptione. Miserè igitur peccarunt, ac perierunt, si falsam nos docemus sententiam contra Probabilistas, & Jansenistas. Porro voluntariè subiere aliquod peccandi periculum, nisi fortassis lacrymas pueriles, ac stultas fuderunt.

630. Nonne Probabilistis satius foret (Jansenistas quid attinet moraliter) ferre secundam saltem laudem sapientium, prout Augustinus, summus Ecclesiæ Doctor, verbo, & exemplo suo faciendum docuit, retractando aliquando Probabilistum suum adeò sibi difficilem, & importabilem, adeòque noxiū Christianis moribus? Nonne melius & sibi, & Ecclesiæ Catholicæ consulerent, si redeuntes tandem ad castra veritatis clarissimè jam affulgentis, sanx

doctrinæ morum vires adjicerent, & virtutis parochinum subtraherent, ut uno invicto agmine nobiscum factò, omnes pariter præfaretur præmium Israel cum lætitia? Nonne ingenitum magnam, & eximiam sapientiæ dotes, quibus plures ipsorum eminent, multò felicius, gloriostiusque locarent propugnād's Decretis Pontificiis, quibus moralis Theologiæ laxitatem Apostolica Sedes coercet, quam eisdem interpretandis (ne dicam enervandis, omnino frustans) impendant, ut sustineant ruinam Probabilistæ fabricam, quæ diutius jam stare non valet, & cuius magna tandem ruina, sicut Christiano populo saluti, ita ipsis dedecori haud mediocri futura sit? Utinam saperent, Deut. 32 & intelligerent, ac novissima providerent! Verum id Deus. Nos cùm ejus auxilio Probabilistæ tantum falsitatem demonstrare patentes possumus.

§. XVII.

*Pro sententiæ communis stabilitate
praxi non nulla sunt ad-
vertenda.*

631. E Vicimus opinor aliquando, ut nemo, nisi nimis decipi velit, exigat in agendo cum Janzenistis, & Probabilistis tantam conscientiæ securitatem, ut quidquid agat quis, judicare omnino tenetur judicio simpliciter certo honestum esse, liberumque absolutè ab omni peccati periculo; sed fateatur sufficere judicium imperfectè, ac moraliter certum, id est, judicium vere probabile, quo id prudenter sibi persuadeat, licet cum aliqua deceptionis formidine. Ne verò in praxi verissimæ sententiæ exorbiteretur à via veritatis, aliqua sunt obsevanda, & cavenda, quæ licet in decursu notata jam, & ostenta sint, hic nihilominus quasi per synopsim oculos cōstitui opera pretium fuerit.

632. Primo: quod nuper jam

P P P in-

inſinuavimus, illa generalis assertio, quod periculum deceptionis aliquando, sed raro contingentis, remotum sit, & ideo juxta prudentiae legem praecaveri non debeat, sic accipienda est, ut verum per se habeat, quando non aliqua circumstantia occurrit, qua timere prudenter faciat ex aliqua speciali conjectura, errorum hic, & nunc imminere; in hoc enim eventu debet omnino operans diligentiam maiorem adhibere, & studiosius veritatem inquirere; aut certe partem tutiorem amplecti. Ratio est manifesta: quia periculum illud, licet, inspecta causâ secundum se, & praescindendo ab ista accidental circumstantia, meritò censetur remotum, ut potè mali non proximè imminentis; in hac tamen hypothesi non potest jure censeri remotum, adeoque ob rationem oppositam prudentia dictat esse cavendum. Omittimus exempla passim obvia.

633. Hoc est onus, quod secum affert (ut Pater Elizaldus saepius advertit) regula plerunque non fallens, non tamen absolute infallibilis, qualem sententia nostra designat; quo nihil per se clarius, & ad intelligendum cuique facilis. Sed nescio quibus oculis Terillus Elizaldum legit.

634. Secundò: generaliter, dum in nobis sentimus alicujus internæ passionis motum, ratione cujus voluntas nostra afficitur ad objectum aliquod, in ipsumque amplectendum propendet, maturè, atque cautissime procedendum tunc est, nec facile credendum judicio nostro, licet valde probabile, quin immò, licet evidens nobis appareat. Porrò, ut Bernardus prudenter admonet, *Amor, fecit & odium, veritatis judicium nescit*, proptereaque ab eorum praecidio cavere nobis diligenter debemus.

635. Et eò quidem major cautela, major, atque distinctior diligenter praestanda ad cognoscendam naturam objecti, quò vehementior

erit passionis motus, intesiorve erga illud propensio. Satiùs tunc sit, si operans fatis velit sibi consulere, præter orationis auxilium adhibere consilium viri probi, ac sapientis. Immò consilium erit perquam sanissimum, vel sequi omnino partem tutiorem, vel, si ies moram patitur, definitam actionis determinationem suspendere, donec passionis æstus deserveat, plenoque imperio suo ratio potiatur,

636. Diximus de re ista non semel, neque iterum. Ceterum pro periculi magnitudine, & nostri negotii momento, quidquid dicere possumus, minùs est. Nunc, ut compendio dixero, accipe veritatem ex divinis oraculis, ex verbis, ex factis, Sæctorum, ex cunctorum sapientium communi conceptione, ex ipsa denique experientia notissimam: *nunquam, aut ferè nunquam fallaris de rerum honestate, vel turpitudine, si nulla abducereis cordis affectione, que rationis aciem obtenebret*. Hinc periculum nostrum ingens, atque tremendum: hinc vigiliae continuae, & excubiarum justorum, de quibus Augustinus supra productus: hinc Augustinus ipse negotium istud de veritate, maximè morali, invenienda, aut non invenienda, in cordis vel munditiem, vel immunditiem, totum perpetuò, & ubique resert; quin & ipse infidelis Aristoteles, cuius verba jam dedimus consideratione dignissima.

637. Evidem, ut lux ista corporea, si visus fuerit expeditus, ac liber fieri nequit, ut non videatur, sic lux spiritualis veritatis, si anima sit libera ab intemperatarum affectionum caligine, mundaque à peccatorum, atque vitiorum fæce, facillimè intellectui se conspicendam præbet; nam, ut rectè Augustinus, *Veritas ubique præsens est, si cordis oculus ad eam pateat*: itidem & Chrysostomus, *Nihil veritate clarus, nihil simplicius, nisi maligni esse velimus*. Contrà verò, si affectus, maximè ad sen-

Bern. li. de
Grad. hu-
milit.

Sup. art. 5.
§. 124

Sup. hoc
cod. art. §. 3.

August.
Psal. 30.
concio. 1.
Cirysol.
Homil. 16.
in Ioan.
fi.

Psal. 57.

sibilitia, voluntatem nostram inflamat, tantum obducit menti fumi caliginosi, tantum in intellectum tenebrarum offundit, ut vel solem ipsum non videat juxta illud Prophetae, *Sapercepit ignis, & nō viderunt solem.*

Eccl. 11.

638. Auditio denique ipsam Veritatem utrumque disertissimè docentem: *Error, & tenebrae peccatoribus concreatae sunt;* quæ certè verba sunt mirabilia: sed Dei verba sunt, neque dijudicanda à nobis, sed credenda. Itidem: *Clara est, & quæ nunquam marcescit sapientia, & facile inventus ab his, qui diligunt eam.* Adeò interest nostra cor mundum semper gerere, ut tot caveamus pereundi pericula; non verò, ut sancto timore careamus, qui tota nostra securitas est.

Sap. 6.

Vide, quæ fusius dedimus supra.

Sup. art. 5.
præfertim §. 9.

639. Hic verò observa iterum, & millies (quod utinam sincerè semel observes), qualis possit esse securitas, qualis pax, & tranquillitas conscientiæ, quam spendet benignus Probabilis, qui moralem ipsum errorem designat tanquam rectam agendi regulam, dummodò sit probabilis, hoc est, speciem quandam veritatis habens, quæ aqualem, aut majorem patiatur secum falsitatis speciem. Enim verò pax ista non est ab illo, cui Propheta dicit, *Omnis via tua veritas.*

Psal. 113.

640. Tertiò præterea observandum est: cum ad verè prudentiæ munus spectet circunspicere undique, & mature considerare omnes, & singulas objecti circumstantias, ut actioni eliciendæ, secundum illas omnes, debitum modum, ac mensuram præscribat: ubi actionis objectum, seu materia, majoris ponderis, ac momenti sit, quia malum imminens ex opposito errore gravius est absolutè, sive quia magis operanti nocet, sive quia universalius, & ad plures se extendens, sive quia nullo modo, aut multò difficilius reparabile, aut ex capite alio quoconque: tunc diligentia necessariò adhibenda ex ipsius prudentiæ directione ad cavendum.

errorem imminentem; major esse debet, & exactior cum proportione debita ad ipsum materiæ momentum; unde & dictamen proximè directuum actionis oportet, ut firmius, certiusque sit, minorique periculo deceptionis obnoxium.

641. Ex hoc certo principio, cuius de se evidentem veritatem sat in superioribus demonstravimus, immediatè, ac legitimè concluditur in Sanctis Sacramentis Ecclesiæ administrandis, ac consciendis, secundum dignitatem, & naturam cuiuslibet requiri diligentiam maximè exactam, quæque specialem inferat (intra lineam moralis infallibilitatis) regulantis dictaminis certitudinem.

642. De certa verò istius diligentiae mensura, de ipsiusque comparandæ via, diximus etiam ibi accuratè, quantum fas fuit tenuitati nostræ. Quibus aliquid ultrà superaddere non oportet: quia ultimum conscientiæ dictamen, de quo nunc agimus, vel est idem re ipsa cum iudicio absoluto, atque determinato de reali valore Sacramenti; vel si sit ex illo resultans (de quo differere parùm haber momenti) non erit illo certius, saltem plerunque. Porrò vel nunquam, vel ferè nunquam, deberet, aut posse, esse certum simpliciter cuiusvis reflexionis artificio, certum existimamus. Hæc cuncta in superioribus articulis, fusius etiam, quam spopondimus, declarata, & ostensa manent.

§. XVIII.

Corollarium pro bellis observatione dignum.

643. **E**X codem principio facile sit deducere, quid de mensura diligentia adhibenda, adeoque de dictaminis certitudine, dicendū sit pro bellis inferendis, pro applicandis corporeis medicinis, & pro materiis aliis consimilibus, de quibus in specie dissere ex professo nostrum nō est.

P P P 2 Id

Id , quod ad bella gerenda attinet , animadvertere non omittam , requiri scilicet pluribus titulis necessitatis , & justitiae causae examen sincerissimum , & quam accuratissimum , maximè autem ad provocandum . Nec verò causa belli justa esse poterit , nisi omnino sit necessaria secundum notam Augustini sententiam , *Pacem debet habere voluntas , bellum verò necessitas* .

*Aug. epis.
205.*

644. Ratio verò assertionis facilè patet : tum quia ex bellis communiter innumera mala sequuntur ; tum quia gravissima , tum quia communia toti ferè reipublicæ subditorum , immò & toti reipublicæ Christianæ , si inter Christianos Principes bellum geratur ; tum quia si bellum reverà injustum sit , resarciri debent omnino , & difficile resartientur ; tum quia bellare est actio ut plurimum non extemporanea , aut quæ ad deliberandum moram non ferat ; tum insuper quia non est ex illis , quæ passim , aut crebrò exercentur , ut examen illius diligentissimum iniuriam possit molestiam , aut anxietatem parere ; tum demùm propter alias plures rationes , quas Principes , & Reges temporales , dum de bello deliberant , ob oculos habere deberent , & coram summo Judice , ac Rege , cui strictissimam olim rationem sui muneric sunt reddituri , sincerissime cogitare , ac perpendere . Id si facerent , puto non ita frequenter , ac miserè , lugeret Christiana Respublica . Porro Augustinus , qui justam belli causam necessitatem unam designat , quid illam faciat diserte quoque docet per notam illam , optimamque sententiam , quam ex Tullio probat , & laudat , *Nullum bellum iustipi à Civitate optima , nisi aut pro fide , aut pro salute* .

*Aug. li. 22.
de Civita.
Dei c. 6.
Tull. li. 3. de
Rep.*

645. Interim tamen vix Regium bellum ullum aliquando veniat imminentem (veniat autem perquam facillimè) , cum simul non statim occurrat multiplex , & justissima causa bellandi , quam celebriores Theolo-

gi , Regisque Consiliarii mirificè laudent , ac probent : totidem verò , aut plures ditionis suæ plaudunt adversario bellanti : utrique probabiliter (licet invicem sibi contradicentes) , atque adeò prudenter , ac turissimè ; mirum etenim foret , si benigna Theologia Recentiorum avarè Regibus indulgeret benignitates , & securitates , quas adeò largiter effundit in populum . Fortè indulgentiæ istæ (utinam vanus sit timor noster !) Regibus , & Magnatibus frequenter cōcedendè haud parùm faciunt mundo necessariam liberalem istam Theologiam .

646. Uterque igitur Rex honestè , justè , ac sanctè , debachatur , ac furit ; totam exhaustam subditorum ; incendiis , cædibus , populorum strage , regnum suum partiter , & alienum devastat ; hominum vitas propè innumerabiles largissimè profundit , ac prodigit , quasi ferrent vitæ muscarum ; cuncta regna finitima , quin & dissita , belli strepitu concutit , perterret , belloque ipso involvit , & implicat ; totam denique Sanctam Ecclesiam Dei crudeliter affligit , ac turbat , prædamque facit hostibus suis , ut suæ voluntatis desideriis , effrenique dominandi cupidini , sine modo indulget , ac serviat : hæc autem ominia conscientiâ pacatissimâ ; utinam excusabili apud Deum , apud quem nempe dictamen Theologorum omnem timorem eximens in hoc sæculo , non eximet in altero fortassè damnationem æternam . Verùm de his ubertim ubi de ignorantiae peccatis .

647. Interim tamen Christiani plurimi vix non blasphemiam reputant asserere , quod possit quis peccare , ac perire , dum sequitur dictamen Theologi , aut Confessarii , gravis , ac docti . Nihil hodie receptius , nec arguendum me vereor , quod falsum referam . Sed cogitatio ista non solum stultitiam plena est , sed errorem involvit etiam in fide : ceterum , qui , ut & similes alii praxi ipsa

Ila. 3. sa communi clam obrepentes, utinam infeliciter hodiè plurimorum mentes non teneant. Huc nempè dicit homines, lucis filios, errorum tenebras non timere, sed beatos se existimare quandiu probabiliter erent, ac sine conscientia remorsu, pace illa damnabili, ac damnata, totiesque à Deo maledicta fruentes, per quam securi dormiant, sed perant. Heu! Popule meus, qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt, & viam gressuum tuorum dissipant. Stat ad judicandum Dominus. Verum dolor nos abripit quod tempus ire probet: Redeamus.

Psal. 75. 648. Reges ergo, & sæculi Principes, qui sui ipsorum oblivisci non vellent, haec terribilia verba Regis Omnipotentis, Qui auferat spiritum Principum, jugiter meditari deberent:

Sap. 6. Audite ergo Reges, & intelligite, discite judices finium terræ. Prabete aures vos, qui continetis multitudines, & placetis vobis in turbis nationum: quoniam data est à Domino potestas vobis, & virtus ab Altissimo, qui interrogabit opera vestra, & cogitationes scrutabitur: quoniam cum essetis ministri regni illius, non recte iudicasti, nec custodisti legem justitiae, neque secundum voluntatem Dei ambulasti. Horrendè, & citò apparebit vobis: quoniam iudicium durissimum his, qui præsunt, fiet. Exiguo enim conceditur misericordia: potentes autem potenter tormenta patientur. Puto, si mundi Principes haec cogitarent, fortasse mallent exigui esse: & in extremis saltem procul dubio maluissent.

S. XIX.

Qualis tandem, & unde, quarenda nobis sit conscientia nostra pax, & securitas?

649. Quartò demum præ omnibus observandum: quamvis minimè omittere, quin potius adhibere non segniter ubique debeamus nostram industria,

diligentiam, studium, cōsilium peritorum, cautelâ, laborem indefessum, & operam, denique in cunctis nostris operibus circunspictam, pervaigilemque attentionem ad universas veræ prudentiæ regulas; hoc enim maximè nostri muneris est, lumen ipsum rationis naturalis ignorare neminem sinit, & Deus etiam nobis milles denuntiat verbis clarissimis, ac signatissimis: attamen tota nostra in agendo securitas non iis omnibus, aut in eorum aliquo, etiam ex parte, nobis collocanda, sed in ipsius Dei protectionem, auxiliumque totaliter referenda est: alioqui nos nulla vera securitas, sed illa Domini maledictio expectat, Maledictus homo, qui confidit in homine. Hanc veritatem summi momenti, quæ nempè summa nostra sapientia est, satis fusè monstravimus illo articulo 5. plurimis sacris testimoniiis clarissimis, quæ iteranda modò non sunt.

Hierem 17.

650. Porrò ex illa procedit humilitas Christiana, quæ fundatum virtutum omnium est, & timor ille sanctus, ac pavor omni securitate (ut Augustinus dixit) appetendus: ex hoc verò necessitas, & diligens studium orationis, à qua tota spes nostra, & securitas in agendo infallibilis Dei verbis, crebrisque promissionibus innixa, ut dicere cum Ambro. ad meliora compellit, aut melius cum Regio Propheta, Bonum mihi, quia Psalm. 118. humiliasti me, ut discam justificaciones tuas. Bonum mihi lex oris tui super millia auri, & argenti.

Aug. d.
Synbo. ad
Cathec. c. 4.

651. Hinc Augustinus supra sapienter adnotabat, hanc ipsam inveniendę veritatis difficultatem utilēm nobis esse ex piorum omnium consensu, Ne sit spes sibi quisque, aut homo alter alteri; sed Deus suis omnibus, in quo vera felicitas, & tota vita nostra consistit, absolutissimè Deo ipso attestante, Quarite Deum, & vivet anima vestra. Ex occasione quippe (ut Bernardus ajebat) frequentium necessitatū crebris necesse est impre- Psalm 68.
Bernar. li
deDiligen. c. 6.
ca-

cationibus Deum ab homine frequentari, frequentando gustari, gustando probari quām suavis est Dominus.

652. Utique ex cognitione summa ignorantiæ nostræ, ac propriæ infirmitatis, cum nos aliunde hostibus, laqueis, periculis, undique videamus circumdatos, non potest non oriri ingens solicitude, timorque pereundi: quapropter si nos ipsos nō despiciamus, & miserè perire nolimus, fieri nullo modo potest, ut ad Deum non confugiamus, clamantes cum Propheta, *Doce me facere voluntatem tuam, quia Deus meus es tu.*

Psal. 142.

Psal. 17.

Psal. 118.

Deus meus, illumina tenebras meas, ne unquam obdormiam in morte. Incola ego sum in terra: non abscondas à me mandata tua.

653. Novimus autem Deum respicere orationem humilium, & non spernere precem eorum; sed esse paratissimum ad nos illuminandos, & adjuvandos, immò ad nos custodientes, tanquam pupillam oculi sui: quia sāpē id nobis pollicitus est, & ipium esse scimus infallibiliter, summè veracem, atque fidem in suis promissionibus adimplendis. Hinc spes nostra constans, ac firma, utpote verbis infallilibus, & infinita Dei bonitate subnixa: hinc tota securitas nostra, quia scimus etiam ipsum dixisse, *Non delinquent omnes, qui sperant in eo. Clamavit ad me, & ego exaudiui eum: cum ipso sum in tribulatione, eripiam, & glorificabo eum.* Et ore suo Dominus in Evangelio, *Qui sequitur me, non ambulat in tenebris: sed habebit lumen vita.*

654. Cæterū nostra hæc confidentia, & securitas, timorem illumine nostra infirmitate moderatur quidem, ac temperat, ne nos nimium dejiciat, atque conturbet: eum tamen omnino non modò non expellit, immò non potest unquam sine illo subsistere; quia promissiones Dei, quibus innititur spes nostra, facta non sunt ab ipso, nisi ad humiles, parvulos, & trementes sermones ejus; his enim etiam plena Scriptura est: *Ten-*

simonum Domini fidele sapientiam prestant parvulis: Ad quem respiciam, nisi ad pauperculum, & contritum spiritu, & trementem sermones meos?

Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam: Confiteor tibi Pater, Psal. 18.
Domine cel i, & terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus, & prudentibus, & revelasti ea parvulis: Discite à me, quia mitis sum, & humili corde, & invenietis requiem animabus vestris:

Alioquin (addit Bernardus) non re- Berndi de
quiem, sed laborem invenietis: Qui ti- Dilig. Deo
met Dominum, nihil trepidabit, & non Eccli. 34.
pavebit: quoniam ipse est spes ejus: Beatus homo, qui semper est pavidus: Prov. 28.
Homo sapiens in omnibus metuet: Qui Eccli. 18. &
timent Dominum, invenient judicium in justum, & justias quasi lumen accendent: & alia sine fine.

655. En quibus Deus veræ sapientiæ lumen, & gratiæ suæ auxiliū promittat: en quibus offerat protectionem suam, indèque veram securitatem, & requiem. Nulla igitur nobis spes non vana superesse potest non passim errandi, ac labendi, si non humiles corde, ac pavidi semper fuerimus; spes enim, quæ semper non sit conjuncta cum vera nostræ miseriæ cognitione, adeoque cum sancto pavore, & humili timore Dei, non spes vera, sed præsumptio vana, & perversa superbia est temeritate, & stultitia plena. Hæc vero non auxilium divinum, sed terriblem potius indignationem, & maledictionem meretur: sicut & viceversa misericordiam, & benedictionem suavissimam, qui humili cōfudit in solo Deo. Audi ipsum solemniter utrumque denuntiantem: *Hæc dicit Dominus: Maledictus homo, qui considit in hominem, & ponit carnem brachium suum, & à Domino recedit cor ejus. Erit quasi mirice in deserto, & non videbit, cum venerit bonum....*

Benedictus vir, qui considit in Domino, & erit Dominus fiducia ejus.

656. Quæ vero putas est benedictio, qua Deus humiles benedicit? Illa profectò, de qua Psalmista inquit,

Psal. 33.

Psal. 90.

Ioan. 8.

Psal. 93. quit, Benedictionem dabit Legislator. Hec autem benedictio quid tibi boni afferat, audi Bernardum graphicè exponentem: Benedictionem (inquit) dabit Legislator: quia qui dedit legem, dabit & benedictionem: hoc est, qui jussit humilitatem, perducet ad veritatem. Quis verò est hic Legislator, nisi dulcis, & rectus Dominus, qui legem dedit delinquentibus in via? In via quippe delinquent, qui veritatem derelinquent. Sed nunquid, vel sic à dulci Domino derelinquantur? Ipsi ergo dulcis, & rectus Dominus legem dat viam humilitatis, per quam redeant ad agnitionem veritatis. Dat occasionem recuperanda salutis, quia dulcis est: non tamen absque disciplina legis, quia rectus est.

657. En tibi viam rectam, ac facilem inveniendi moralem veritatem: ut non movearis ab iis, qui pali-
sim reperunt, ipsam per se non esse invenibilem, & ideo regulam honestatis præfigunt ex aequo, aut potius complectentem errores, dummodò tibi probabiles sint: cum quo tamen conciliant imperterritam, & omni prorsus timore vacuam conscientiam tuam securitatem, & pacem. Tu verò magis opta pacem Domini ajetis, Veritatem tantum, & pacem diligite: Pax multa diligentibus legem tuam, & non est illis scandalum. Eis verò, qui viam adeò dissimilem, immò & contrariam docere te volunt, reponito cum eodem Bernardo: Sine

Bern. in causa contendunt: non eis magis, quam Declamat. Christo credimus, nec omnino acquiescimus mendacem eum facere, qui promisit: Tantum humilis esto, & procul dubio veritatem invenies: nam procul dubio, Qui dedit legem, dabit & benedictionem: hoc est, qui jussit humilitatem, perducet ad veritatem.

658. Hac providentiâ Deo sane dignissimâ: & nobis perquam saluberrimâ, oportuit regi hominem, animal utique cōditione sua cæcum, infirmum, per omniaque miserrimum, quodque, ut Propheta compendio dixit, Universa vanitas est;

Psal. 38.

& simul (quod videatur incredibile) arrogatissimum, ac superbissimum: ut, vel ex summa sua miseria, disseret ad Deum confugere, tanquam ad unicum præsidium suum, humili, atque verissima cōfessione compertam suam infirmitatem, propriamque indigentiam agnoscent, totamque semper salutis suæ Deo tribuens gloriam, & laudem, ex corde eum. Propheta pronuntians, Mibi autem adhucere Deo bonum est, ponere in Domino Deo spem meam. Hoc frenum illud est suavisimum, ac utilissimum, de quo Dominus ipse per Isaïam, Laude (inquit) mea infrenabo te, ne interreas: nempe non minus ipsi Deo gloriosum, quam nobis penitus inexcusabile, si interire miserè nolumus, nec à superbia nostra præcipitari.

659. Propterea ipse, quantum in se est, & propter gloriam suam, & propter propriam nostram salutem, quam ardenter procurat, & amat, hoc nobis frenum nunquam laxabit, quia ex ineffabili misericordia sua nostrum interitum semper avertit: Sacrificium laudis honorifica-bit me (inquit): & illuc iter, quod ostendam illi salutare Dei. Nobis igitur suæ protectionis auxilium ea semper lege promittit, ut propriæ infirmitates nunquam immemores sic in ipso spem collocemus, ut de nobis semper timeamus. Porro, ut in sumam misericordiam ejus, & promissionum fidelitatem penitus infallibilem intendent, meritò debemus confidere, & in spem firmissimam erigi auxilii nobis nunquam non affuturi; ita dum nostram indispositionem, propriamque infirmitatem attendimus, fieri nequit, ut semper non paveamus, prout suprà Tridentinum ajebat.

660. Hanc Sanctorum scientiam in primis salutarem, quia quisquis caret, vanus est, ac stultus, verbo, & exemplo suo Regius Psaltes mirificè nos docet, ac frequentissimè: Qui tribulant me, exultabunt, simo-

Psal. 49.

Psal. 12.

tus

tus fuero: ego autem in misericordia tua speravi: Ego vero egenus, & pauper sum: Deus adjuva me &c. per quos, & similes clamores innumeros, quibus Psalmi divini pleni sunt, & clementia divina, & nostra infirmitatis admonemur, ut speremus simul, & timeamus: quorū alterutrum nec tutum, nec sufficiens; utrumque vero salus, & vera nostra securitas est.

En rerum connexionem, & ordinem: en totam nostri ædificii co paginem: en denique artificium, & mysterium sententiae nostræ.

§. XX.

*Ergo cavendum omnibus est à Jan-
senismo, & Probabilismo, &
media via omnino
renenda.*

661. *F*acessat ergo procul à nobis ultraque Recētiorum Theologia, Jansenistarum, & Probabilistarum, qui licet ex contrariis principiis, utrique tamen nimiam, atque præposteram securitatem intendentis, totam adimunt nobis veram securitatem, totamque spem illius obtinendæ, cum viam unicam ad illam comparandam utrique pariter nobis occcludant.

Utique totam veram securitatem nostram in nullo alio posse consistere, quam in accessu ad Deum, & in spe divina protectionis, nemo pius negaverit, & abudè manet ostēsum. At totam spem nostram per accessum ad Deum utrique simul destruunt per extrema contraria, dum alii per nimium rigorem in desperationem impellunt, alii vero per nimiam laxitatem in vanam cōfidentiam præcipitant.

662. *Et vero Janseniani, cum exigant ubique ad honeste operandum judicium de honestate directum plusquam probabile, & non opinativum, sed absolute certum, & evidens (quod patet nobis non esse possibile, saltem ut plurimum, ac per-*

se loquendo), legem divinam faciūt observauim impossibilem; quod de nonnullis saltem Dei nostri præceptis ipsi (quæ hominum impudentia est) blasphemō ore non verentur facili. Deum igitur nobis iniquum, & crudelē comminiscuntur, in quo verè confidere non possimus; quis enim spem suam ponat in Deo, qui præcipit impossibilia sub pena damnationis æternæ?

663. Probabilistæ autem per oppositam viam, cum totam nostram securitatem in testimonium referant conscientiae nostræ, cui, etiam dum amplectitur, quod in honestum iudicat, aut judicare prudenter potest, adeò tamen intrepide fidendum docent, ut de nostra ignorantia, ne negligentia, ne quidem leviter formidare debeamus, totam pariter nobis spem præcidunt, qua Dei auxilium, & protectionem prudenter expectare possimus.

664. Sanè iis, qui non pavent, qui sua opera non verentur, qui cum meru, & tremore salutem suam non operantur, vera sapientiae lumen, & gratiae suæ auxilium, sine quo nemo potest spem veram habere assequendi moralem veritatem, nusquam Deus promisit, immò milles negavit se daturum: quin & ipsoz terribili maledictioni subjicit, ut porè non in Deo, sed in homine confidentes. Adeò verum est illud Magni Augustini effatum, *Multos impedit à firmate præsumptio firmitatis. Nemo enim erit à Deo firmus, nisi qui à se ipso se sentit infirmus.* Is vero, cuius firmitas non est à Deo, quò se magis reputat firmum, eò est periculosius, & insanabilius deceptus.

665. Nostra ergo Theologia inter extrema ista mediā viā procedit, quæ via unica salutis est, & utriusque erroris scopulos cautè devitat, atque prudenter, per spem veram, & sanctum Dei timorem: utrumque pariter complectendo in debito gradu, ac mensura; utrumque nanque pariter necessarium est ad veram nostram fe-

*Aug. li de
Ver. Do-
minali.*

Aug. in Sententia. 78. securitatem: *Sicut enim (ait Augustinus) præposta securitas in periculum impellit, ita ordinata solicitude securitatem parit.* Porro timere, & non sperare, via est damnatorum, ac perditionum: sperare, & nihil timere, Pharisæorum, ac superborum: time-re simul, & sperare, via humilium, atque justorum.

666. Nemo ergo in hac vita cōscientiæ sua securitatem querat, quæ humilem timorem, & moderatam solicitudinem auferat. Nemo de suis propriis operibus, quæ justa, ac laudabili sibi videantur, tutam se, ac felicem existimet, nec nimia unquam confidentiâ lâetur; hæc etenim securitas, hæc lâtitia, non est re vera secundum Deum, nec verè nos felices, ac tutos, sed verè potius miferos facit; nam ut recte Bernardus,

Bern. in Florib. cap. 147. *Nulla verior miseria, quam falsa lâtitia.*

667. Denique, ne te miserè fallat captiosum artificium Probabilissimi per privilegium securitatis perfecta, & beatissimam conscientiæ pacem conjunctam cum immodica indulgentia, & libertate tibi placendi, præter superius dicta satis illustria, nisi studiosè velis oculos claudere, eosve à lumine veritatis avertere, placuit ejusdem Bernardi verba, licet paulò fusiora, tibi subiecere, ut ab hoc vero Ecclesiæ Magistro planè, ac facile discas, quam debeas in hoc sæculo optare, ac quærere, conscientiæ tuæ pacem, & securitatem agendi.

Bern. ferm. 2. de S. An- dr. paulo ante fin. *Nos autem miserabiles (inquit) vicini tot serpentibus, & ignitis telis undique volantibus, injurientibus inimicis, nihilominus perniciofa securitate, & negligentia dormitamus: torpentes otio, vanitatibus, & scurritatibus indulgemus, tam pigræ ad spiritualia exercitia, ac si jam pax sit, & securitas, & non sit militia vita hominis super terram. Hoc est (dico vobis charissimi), quod me vehementius erret, quod omnino timoris gladio transverberat animam meam: quod inter tanta pericula minus timorati, mi-*

nus exercitati, minuſ, quam neceſſe sit, solliciti videamur. Siquidem unum è duobus hec ipsa negligentia nostra probat: aut omnino trahitos nos hostiis, & nescire: aut si inter conservamur, ei, qui tuetur nos, ingratos nimium inveniri. Quorum utrumque quid periculi habeat, satis manifestum est. Propterea obsecro vos, dilectissimi, ipsa nos excitet hostium malitia per vigil, & instantia eorum maligna, quam tam seduli, tam solliciti sunt in nostram perditionem, nos quoque sollicitos faciat, & circumspectos, ut in timore, & tremore nostram ipsorum salutem operemur. Ecce in Cruce salus nostra &c.

668. Plaudant igitur sibi, & Reflexiſmi ſui mysterio, quantum volunt, moderni Probabiliftæ, inter quos maximè Lydium Lapidarium, Religioſiſſimam ſuam ſententiam, ut prudentiſſimam, ac tutiſſimam, ſuper aſtra ipſa efferentem; noſtramque ut temerariam, & periculofuſiſimam, accusantem, legerē ſineriſu vix poſſum: plaudant, inquam, ſi libeat, & quanquam libeat, artificiæ Theologiæ ſuæ, & certitudinem, etiam metaphyſicam, nunquam peccandi in praxi ullius opinionis benignæ, etiam minuſ probabilis, etiam falſæ, & reipsa, & in mente operantis ipſius, verbis glorioſis pollicean- tur, ac prædicent, & (quod dolendum magis) multis perſuadeant.

669. Nos profectò cum SS. Ecclesiæ Patribus, veris noſtre vitæ Doctribus, apud quos hanc Theologiam nusquam invenimus, ſed extre- mè potius contrariam, novam, hanc viam tantæ ſecuritatis, ac certitudinis in agendo, libenter præterimus, ac fugimus; neque pacem optamus, aut certitudinem, quæ nos avertat à via veritatis. Hanc ſi ſemper teneamus, tuti ſumus: ſi vero deſeramus aliquando, tutos noſ repu- tabimus, ſed non erimus. Veritas au- tem docet, *Servite Domino in timore, Psalm. 28.* & exultate ei cum tremore; *Beatus ho- mo, qui ſemper eſt pavidus.*

Q̄ P̄ En

670. En lætitiam non sicutam :
en veram beatitudinem , quam ab-
scondisse Deum dixit Propheta non
sine admiratione, *Quam magna mul-
titudo dulcedinis tue, Domine, quam
abscondisti timentibus te !* quia scili-
cet non patet oculis carnis, ideo fu-
gientis à via ista, quod ipsius dulce-

dinem percipere non valeat . Porro ,
ut inquit Apostolus , *Animalis homo
non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei.*
1. Ad Corin. 2.
Verum , si vere sapimus , veramque
optamus securitatem , & pacem , *spi-
ritu ambulare debemus , nec desideria-
carnis perficere , ut idem nos Apo-
lus docet .*
Ex Epist. ad Galatas.

C O N C L U S I O .

INjuriam tibi Lector, irrogare me
crederem , (licet is olim fueris ,
quem meminimus,) si diutius te mor-
randum putarem . Puto dicta suffi-
cient , & abundabunt , ut vel persuas-
sus firmiter maneas de benigna sen-
tentiae falsitate , vel saltem ut solici-
tus non mediocriter de veritate tan-
ti momenti sincerissime investigan-
da, lectionem libri nostri, quem cæ-
cus percutristi , jam expeditis oculis
repetas. Id dum effecero , non modò
nihil verear , ne non Probabilissimum
constantissimè damnes; verum etiam
ne non , & doleas nimium , & mire-
ris magnopore , quod illum aliquan-
do probaveris.

Hæc sunt , DOMINE JESU
CHRISTE , quæ te donante, pecca-
torum meorum licet tenebris repug-
nantibus , de luce tua capere potui.
Sententiam veram, adeoque tuam ,
quin, te dante, docuerim , dubitare
non possum . Doctrinæ veræ tuæ
multa ex meo irrepsisse ineptè ni-

mis , importunè , imprudenter , &
(quod dolendum magis) falso for-
talsè dicta, non dubitate , sed præsum-
mere debeo. Probabilista omnes (tu
nosti Domine) sincerissime amo.
Probabilissimum vehementer odi , &
ut oderint omnes impense opto , &
te adjuvante , semper pro viribus cu-
rabo, quia te illum odisse certò novi.
Erroris infestari tantummodò , no
noceant animabus innumeris pre-
tiosò tuo Sanguine redemptis, inten-
tio mea extitit . Ab scopo fortalsè
haud parum aberraverim, nimis cre-
dibile mihi est . Strenuè , ac fortiter
pugnandum fuit , si spei victoræ re-
nuntiare non vellem, multis strenuis
contra fortissimè pugnantibus . Fa-
cile fuerit jaculum validè in erro-
rem contortum contra intentionem
meam ad errantem pertingere . Ho-
mo sum miser , ac nimis homo , &
Ignorans egressum , & introitum . Tu
Reg. 3.
verò, Domine, propter nomen tuum
ignorantias meas misereberis .

F I N I S .

IN-